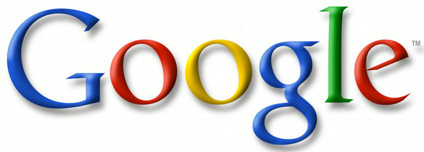
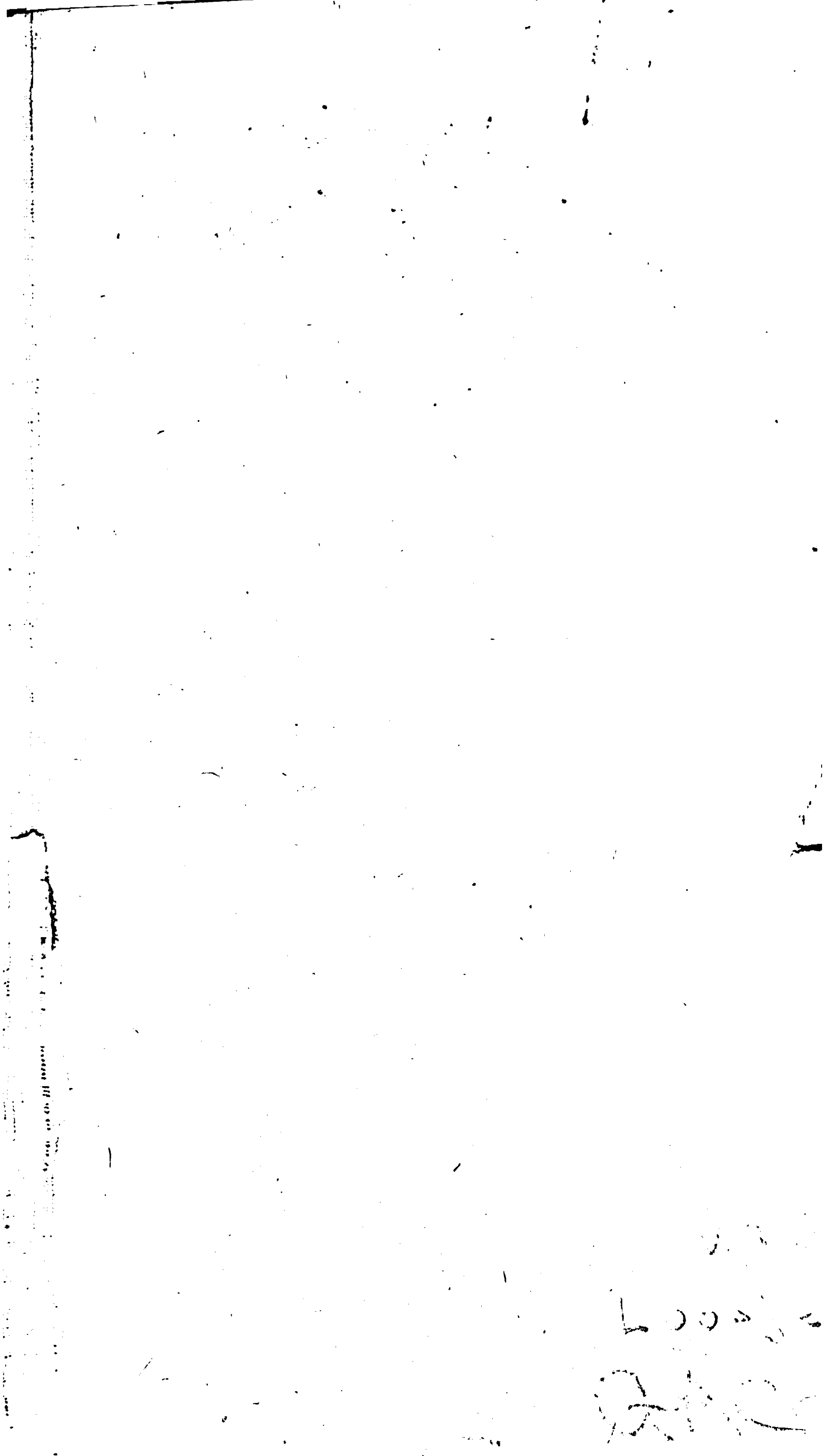

Google

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES- EN- TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigste Schryvers, en egte Gedenkstukken, zamengesteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZES- EN- TWINTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCCI.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VIER EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Overgang. Voorstel van den Gezant AUCKLAND *om de Engelsche Kanoneerbooten af te danken. Eerbelooning aan den Engelschen Capitein* BERKELEY *en vier Luitenants toegeschikt. Dankzegging van* AUCKLAND *deswegen. Wat* VAN KINSBERGEN *hier over aan den Raadpensionaris* VAN DE SPIEGEL *schreef; als mede aan zyne Hoogheid. Gesteldheid der Vloot in Zeeland en aan de Schelde. Welke Schepen daar waren en hoe geschikt. Voorstel om iets tegen den Vyand op de Schelde te onderneemen. Aanslag op Lillo, van welk een gevolg. Ter Algemeene Staatsvergaderinge bekend gemaakt. Overweegingen daar uit gebooren.* VAN KINSBERGEN *beschenkt* W. O. BLOYS VAN TRESLONG, *die op deezen Tocht het bevel gevoerd hadt met een Gouden Degen, en beveelt den Loots* R. DONKERTS *aan. Een Geschenk van Rotterdam voor de Weduwen en Weezen der op dien Tocht gesneuvelden. Geschenken*

LXXIV. BOEK.

LXXIV. BOEK.

aan de Vlootelingen en het Krygsvolk uit byzondere Giften. Nadere Schikkingen op de Vloot. VAN KINSBERGEN *wil het byzonder hoog hem opgedraagen Gezag nederleggen. Zyne Hoogheid verstaat het anders. Hy aanvaardt het op nieuw. Beoordeeling van des Vice-Admiraals gedrag in deezen. Voorzorgen te Bergen op den Zoom en in 's Hertogenbosch gedraagen. Eedafneeming ter laatstgemelde Stede. Maastricht bedreigd en opgeëischt. Byzondere eisch aan de Magistraat door den Generaal* MIRANDA. *Brief van het Committé der Bataaven. Antwoord des Gouverneurs. De Stad geweldig beschooden. Tweede opeisching. Hoe door den Stadsbevelhebber beantwoord. Brief der Magistraat aan den Franschen Legerbevelhebber. Het beleg van Maastricht opgebrooken. Schade die Stad toegebragt. Aanspraak aan de Afgevaardigden uit den Raad van Staaten te dier Stede. Venlo door de Franschen beschooten en verlaaten. Algemeen overzigt van het dus ver voorgevallene in den Oorlog. Oorzaaken van den keer, dien de Kryg nam. Het gedrag der Franschen in Belgie. Schikking van de Vyanden der Franschen. Nederlaag der Franschen by Aldenhove. Schryven van* DUMOURIER *aan het Fransche Leger. Brief van dien Generaal aan de Commissarissen der Nationaale Conventie. Gerustftellingen der Franschen.* DUMOURIER'S *werkzaamheden om de misbruiken in Brabant te herstellen. Uitwerking daar van. Wat hy tot herstel der Legers aanwendt.* DUMOURIER *verdagt van het met de Vyand te houden. Onderhandeiing met*

MACK.

LXXIV. BOEK.

MACK. *Toedragt der zaaken. Nadere ontwikkeling zyns Verraads.* DUMOURIER *te Parys als een Verrader beschouwd. Zyn veel ontdekkend onderhoud met drie Leden der Nationaale Conventie. 's Mans verdere deels verydelde bemoeijingen. Werkzaamheden tegen hem en Bezending om hem te vatten. Deeze Heeren door hem gevat en opgezonden. Berigt deswegen aan den Keizerlyken Gezant in 's Gravenhaage. Brieven van* DUMOURIER *aan de Commandanten van Breda en Geertruidenberg, om die Steden over te geeven. Gebruik van die Brieven door den Erfprins* VAN ORANJE *gemaakt. Brief van* DUMOURIER *aan het Fransche Leger. Diens Verklaaring aan de Fransche Natie. Werkingen tegen* DUMOURIER. *Vlugt diens Veldheers met zynen Aanhang. Proclamatie van* SAXEN-COBURG *aan de Franschen. Aankondiging van de Nationaale Conventie aan het Leger.* SAXEN-COBURG *herroept zyne eerste Verklaaring en verdeedigt* DUMOURIER. *Hoe beantwoord door de Fransche Commissarissen. Verlegenheid der geenen, die hier te lande in den Aanslag van* DUMOURIER *gedeeld hadden. Gesteldheid te Breda ten tyde dat de Franschen in die Stad waren. Vrees voor andermaal belegerd te zullen worden. De Generaal Commandant* FLERS *vordert een Geschenk, doch ontvangt het niet. Uitzigten van Ontruiming. Deeze weder verdonkerd. Uitwyken der Bredasche Burgeren. Lot van eenige uitgetoogene Franschen. De vrees voor een Beleg verdwynt. Door de Franschen overgegeeven. De Stad ingeruimd. Vreugdebedry-*

yen

LXXIV. BOEK.

ven. Een aantal Burgers gevangen gezet, en ontslaagen. Hoe de Municipaliteit haar gehouden gedrag verdedigt. Het gedrag en beleid der Municipaliteit in veele hachlyke gevallen ontvouwd en gepreezen. Zy worden staatswegen van alle blaam gezuiverd. Vreugde deswegen by de Burgery. In hunne posten hersteld. De weggevoerde Regeeringsleden keeren weder in Breda. Vonnis over den geweezen Gouverneur VAN BYLANDT. *In hoe verre door zyne Hoogheid verzagt. Wat men deswegen oordeelde, en hoe het zich, by de volvoering toedroeg. Lot der Officieren, die met den Grave voor de Overgaave gestemd hadden. Wedergave van Geertruidenberg. De Commandant* JOHAN HENDRIK BERAULX *vrygesprooken. Twee gevangene Regeeringsleden keeren weder. De Klundert door de Franschen ontruimd.* AUCKLAND *begroet de Staaten wegens deezen lotwisfel, en verzoekt de Opheffing van het Embargo. Hoe door hun Hoog Mogenden beantwoord. Zy verklaaren verder deel in den Oorlog te zullen neemen. Belooven de Opheffing van het Embargo, en heffen 't zelve grootendeels op. Hoe zeer Oostenryk en Pruissen het goedkeuren, dat de Staaten voorts deel in den Kryg zullen neemen.* VAN DE SPIEGELS *gedagten op dit stuk. Eene Dankstonde in Holland uitgeschreeven. Hoe gevierd, en de Verlossing als volkomen afgebeeld.* MEERMANS *taal ten dien opzigte. Voorstel van Oostenryk en Groot-Brittanje over het vervolgen der Koningsmoorderen. 't Zelve door hun Hoog Mogenden niet alleen omhelsd; maar ook verbreed en tot anderen uitgestrekt.*

Span-

Spanje verklaart Frankryk den Oorlog. De Staaten van America blyven onzydig. Hoe veel moeite zulks in hadt. Toskane blyft lang onzydig. Sardinie was vroeg in het Verbond tegen Frankryk getreeden. Het gedrag der Porte. Onze Staat deelt verder in den Oorlog. Zamenkomst te Antwerpen, ter beraadslaaging wegens den Oorlog. DUMOURIER *vertrekt. De Keurvorst van Keulen ontzegt hem het verblyf aldaar. Scherpe Brief diens Keurvorsts. Fransch Krygsvolk in dienst van Oostenryk getreeden. Jongste mislukte pooging om het tusschen Frankryk en Engeland te vinden. Groot-Brittanjes heetheid op den Kryg. Meer Engelsche Krygsbenden landen. Geschut door de onzen aan Pruissen geleend. Drukte te Antwerpen. Toestel tot den Kryg. Bedreigde Fransche Grenssteden. Gesteldheid des Franschen Legers. Aanmerkingen over het voortzetten deezes Krygs. De Erfprins* VAN ORANJE *trekt te velde. Legerplaats der Franschen. De Generaal* DAMPIERRE *sneuvelt. De Franschen by Famars geslaagen. Orchies door den Erfprins* VAN ORANJE *ingenomen. Slag by Tourcoin door Prins* FREDRIK VAN ORANJE *verlooren. Dit Vlek weder bemagtigd. Nadeelen door de onzen by Veurne geleden. De Erfprins neemt zyn Hoofdkwartier te Meenen, en zendt zyn Broeder Versterking. Gevegt by Werwick. De Prins* VAN WALDECK *sneuvelt. Condé overgegeeven. Op welk eene wyze de Prins* VAN SAXEN-COBURG *daar van bezit neemt. Vreugdebetoon in de Legers, wegens de overgaave van Condé. Aanval op de Voorposten van ons Le-*

LXXIV. BOEK.

XXIV. BOEK.

Leger. Mentz veroverd. Kanoneerbooten van hier derwaards gezonden. Valenchiennes bemagtigd. Toenmaalige gesteltenisse in Frankryk. Dankstonde in Holland, wegens de behaalde Overwinningen, uitgeschreeven. Voordeelen door de Bondgenooten behaald. De Erfprins bemagtigd de Posten van Blaton en Lincelles. Beiden weder verlooren en één herwonnen. Andere Gevegten ten dien dage. De Erfprins verandert van Legerplaats. De Hertog van Yorck *behaalt eenige voordeelen. De Erfprins en Prins* Fredrik *door de Franschen aangevallen. Duinkerken belegerd en opgeëischt. De Engelschen breeken het Beleg op. Aanslag der Engelschen op Toulon. Deeze Stad als mede Marseilles ten opstand voorbereid. Voorloopige Verklaaring van den Engelschen Vice-Admiraal* Hood. *Aankondiging door hem in 't Zuiden van Frankryk gedaan. Hoe door die van Toulon beantwoord. Overgave. Verdere Krygsverrigtingen onzes Legers. Nadeelige Gerugten voor de onzen. Prins* Fredrik *gekwetst.* Willem de V. *trekt na het Leger. Quesnoy door de Keizerlyken bemagtigd. Geene gunstige uitzigten voor de verbondene Mogenheden doen zich op. Maubeuge opgeëischt, verdeedigt zich. Voordeelen der Franschen. De Linien van Weissenburg bemagtigd en andere voordeelen door de Bondgenooten daar omstreeks behaald. Voorstel van den Erfprins tot het oprigten van een Weduwen en Weezen Fonds Plan ten deezen einde gemaakt. Ons Leger betrekt de Winterkwartieren. Verliezen door de onzen, in deezen Veldtogt geleeden. Hoe men in de*

Pe-

Petitie van Oorlog deswegen sprak. Herneeming van Toulon. Afkondiging der Nationaale Conventie wegens die door de Engelschen bemagtigde Stad. Poogingen om dezelve weder in handen te krygen. Nadeelen door de Engelschen geleden, en deezen genoodzaakt te vertrekken. Zy ontruimen die Stad met Brandstigting. Verslag van de zyde der Engelschen. Opgave van de zyde der Franschen. Voordeelen door de Franschen in den Winterveldtocht elders behaald. BARRERES *taal deswegen gevoerd. Het lot en de dood van* MARIA ANTOINETTE *Weduwe van* LODEWYK DE XVI. *Waar mede beschuldigd. Met den dood gestraft. Taal door* SAXEN-COBURG *deswegen by het Leger gevoerd. Bloedige tooneelen in Frankryk hier van het gevolg. Vertoog der Hollandsche Uitgeweekenen te Parys. Verklaaring des Konings van Engeland wegens den Dood van* MARIA ANTOINETTE. *Een daar mede overeenkomend Besluit. Beantwoording des Engelschen Vertoogs van de zyde der Franschen. Aan de Zwitzersche Cantons een Fransch Gezant toegeschikt. Woelingen der Engelschen daar tegen. Hoe door de Zwitzersche Cantons beantwoord. Hoe men, op het einde deezes Jaars hier te Lande den staat der zaaken beschouwde, uit de taal by de Petitie van Oorlog opgemaakt. Knakking der Fransche Zeemagt.* LXXIV. BOEK.

Wy vatten den afgebrooken draad onzer Geschiedenisse weder op. —— In het verhaal des Belegs, van de *Willemstad* 1793. Voorstel van Auck-

LXXIV. BOEK. — 1793. Land, om de *Engelsche* Kanonneerbooten af te danken.

ſtad, onder het Commando van den Luitenant Generaal VAN BOETZELAAR, gewaagden wy van den dienst, door de Vaartuigen in het *Hollandſche Diep*, toegebragt om den Belegeraaren hinder en afbreuk te doen (*). Die Vaartuigen en *Engelſche* Kanoneerſloepen ſtonden deels onder het bevel van den *Engelſchen* Capitein BERKELEY(†). — Naa dat de *Franſchen* van voor de *Willemſtad* geweeken waren, en het gelaat der dingen grootlyks veranderd was, kwam ter tafel van hun Hoog Mogenden een Brief, door den *Engelſchen* Gezant AUCKLAND aan zyne Hoogheid geſchreeven, by welken hy te verſtaan gaf, dat men, zyns bedunkens, in de tegenwoordige omſtandigheden, den dienst der Kanonneerſloepen, door gemelden *Engelſchen* Capitein in gereedheid gebragt, en onder wiens bevelen dezelve geſtaan hadden, zou kunnen doen ophouden; dat hy daarom de noodige bevelen aan dien Officier hadt gegeeven, als mede dat de Sloepen, door deezen gebruikt, gereed en gewapend zouden blyven voor de bevelen van zyne Hoogheid.

Eerbelooning BERKELEY en vier Luitenants toegeſchikt.

Aangenaam was dit berigt by hun Hoog Mogenden, en oordeelden zy eene ſchitterende Eervergelding te moeten geeven aan deezen *Engelſchen* Zee-Capitein, en de vier Luitenants, die onder hem den Lande gediend hadden. Weshalven zy beſlooten

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt* XXV. D. bl. 4 9.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt*. XXV. D. bl. 441.

ten aan BERKELEY een Gouden Keten en Medaille, ter waarde van 1300 Guldens, en aan ieder der Luitenants eene, ter waarde van 300 Guldens, te schenken, die te overhandigen aan Lord AUCKLAND om ze den daar mede vereerden te bezorgen, met betuiging van de erkentenis hunner Hoog Mogenden voor de diensten, met zo veel yvers, aan den Staat beweezen, waar van deeze Giften hun ten blyke en gedagtenis zouden strekken (*).

LXXIV. BOEK.

1793.

Dankzegging van AUCKLAND deswegen.

Vol welgevallen vernam de *Groot-Brittannische* Gezant dit besluit, en vondt hy zich zeer vereerd met de Overreiker te mogen weezen van een zo vleiend getuigenis der goedkeuring van hun Hoog Mogenden, wegens het gehouden gedrag zyner Landgenooten. „ Zich tevens verzekerd houdende, dat deeze Officiers zich „ genoeg vergolden zouden agten, enkel „ door het gevoel van hunnen pligt, en „ door de voldoening van, met de dappere „ *Hollandsche* Zeelieden, medegewerkt te „ hebben tot verdeediging van de Repu„ bliek, onder het gelukkig beleid van „ derzelver Regeering, en der eerenswaar„ dige Bevelhebberen (†)."

Aanmerkingen daar op gemaakt.

Hadden hun Hoog Mogenden het by dit laatste laaten berusten, zy zouden niet weinige aanmerkingen voorkomen hebben, door veele Ingezetenen, in stilte, en in byzondere kringen, gemaakt over dusdanige

(*) *Nieuwe Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 2-6.
(†) *Nieuwe Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 295.

LXXIV. BOEK. — 1793. nige Geschenken, uit 's Lands Kas, aan bezoldigde Krygsknegten, op den voorslag des Admiraal Generaals, gelyk zy spraaken, met kwistige handen uitgedeeld; daar zy tot 's Lands Verdeediginge niets meer gedaan hadden dan hun pligt, en zulks in een tydperk, wanneer de bekrompene toestand der Geldmiddelen van den Staat belasting by belasting deedt voegen.

Wat van Kinsbergen daar over schreef aan van de Spiegel. Dit Geschenk, uit een ander gezigtpunt beschouwd, ontging de aanmerking niet van zommigen, wier gehegtheid aan het Huis van *Oranje* geen den minsten twyfel leedt. Opmerkenswaardig zyn, in dit geval, twee Brieven des Vice-Admiraals VAN KINSBERGEN. In den eenen, gerigt aan de Raadpensionaris VAN DE SPIGEL, schryft hy, „op eene onaange„naame wyze, verrast geweest te zyn, „door een Courant, hem door den Schout„bynagt MELVILL ter hand gesteld, waar„uit hy het Staatsbesluit, deeze Geschen„ken vermeldende, vernomen hadt," 'er by voegende, „zonder het minste denk„beeld te hebben om de hoedanigheden „of diensten door den Capitein BERKE„LEY aan het Vaderland toegebragt, te „willen verkorten, meen ik egter, als „Bevelhebber, die de eer gehad heb over „een Corps braave, kundige en werk„zaame Officieren het bevel te voeren, „die overal, waar de dienst van my vor„derde hun te werk te stellen, voor het „welzyn en de eer van het Vaderland, „ten vollen bereid waren, gevoelig te

„moe-

„ moeten zyn over deezen hoon. Immers „ indien de Buitenlanders dit Staatsbesluit „ leezen, wat moeten die anders daar uit „ besluiten, dan dat hy, die in de tweede „ plaats het gebied voerde, en alle onze „ Officieren, die in denzelfden dienst met „ de *Engelschen* waren, zich maar zo ta„ melyk hebben gedraagen."

LXXIV. BOEK.

1793.

Als mede aan zyne Hoogheid.

Nog sterker drukt die Vice-Admiraal zich uit aan zyne Hoogheid, over dit geval, schryvende; „ Ik had wel gewenscht, „ dat hun Hoog Mogenden aan den *En„ gelschen* Capitein BERKELEY honderd „ duizend *Guldens hadden* geschonken, „ in plaats van deeze aanmerkelyke On„ derscheiding aan hem toegekend. Dan „ hadt het Zeeweezen niets te berispen, „ terwyl het andere de eer kwetst van die „ Officieren, welken, in denzelfden dienst „ zyn geweest, en op dezelfde Vaartuigen „ als de *Engelschen*. De Zeeofficiers hebben „ alreeds eenige reden van niet zeer te „ vrede te zyn, dat 'er geen woord nog „ gerept is van 't geen de Vaartuigen ter „ verdeediging van de *Willemstad* gedaan „ hebben; en dat zy daar geweest zyn, „ toonen de schooten, die hunne Vaar„ tuigen van den Vyand ontvangen heb„ ben. —— Maar, om alle onaangenaam„ heden voor te komen, welke daar uit „ tusschen de Land- en Zeemagt zouden „ kunnen ontstaan, en die het algemeen „ genoegen, door openbaare oneenigheden, „ zouden kunnen stooren, heb ik dat al „ uit den weg geruimd, even als de zaak

„ van

LXXIV. BOEK.

„ van BERKELEY, alwaar men niet zo zeer „ volgens ordre is te werk gegaan, 't geen „ genoeg bekend is (*).”

1793. Gesteldheid der Vloote in *Zeeland*, en aan de *Schelde*.

Vondt VAN KINSBERGEN, dien wy reeds aantroffen als te onvrede over de gedraagingen des Graaven VAN BENTINCK in dit gedeelte der Beschermvloote (†), hier nieuwe stoffe tot berisping, met eene vrymoedigheid geuit, voor ooren, ten deezen dage, niet gewoon dusdanig eene taal te hooren, laaten wy bezien of hy elders meer voldoenings aantrof; en teffens voordraagen de gesteldheid van 's Lands bescherming, ten dien dage, in *Zeeland*, op de *Zeeuwsche* Stroomen, en aan de *Schelde*.

De

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 729—731. Het geval, waar op VAN KINSBERGEN, in dit slot doelt, is waarschynlyk de ondernomen, slegt geslaagden, en veel onrusts verwekkenden aanval van Capitein BERKELEY op de *Noorder Schans*, in den nagt tusschen 21. en 22 Maart. By het verslag hier van gaf VAN KINSBERGEN aan den berigtbrengenden *Engelschen* Officier zyn leedweezen te kennen, over het mislukken van die onderneeming, en verborg zyne gevoelens niet over de wyze, waar op die onderneeming hadt moeten ingerigt worden. En, in de daad, deeze onderneeming, aan welke de *Engelsche* Zee Capitein VAN BERKELEY, by het verslag, de houding en den schyn gaf van eene enkele *recognosceering*, was geheel en al zonder bevel van den Vice-Admiraal geschied; 't welk veroorzaakte, dat, geen der Posten hier van kennis draagende, door dit schieten de beide Kusten in beweeging geraakten. De *Hollandsche* Zeeofficieren hielden het voor een groot geluk, dat 'er, te dier gelegenheid, niet eenige Kanonneersloepen, door het vallen van het water, aan den grond geraakt en vernield waren. *N. Nederl. Jaarb.* 1792 bl. 1115—1117.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 441.

De Generaal Major DE BRAUW, met wien de Vice-Admiraal VAN KINSBERGEN, volgens den Lastbrieve hem gegeeven, steeds gemeenschap moest houden (*), voerde in *Zeeland* bevel over de Landmagt, en onder den aangestelden Opperbevelhebber der Zeemagt, was het bevel over 's Lands Vaartuigen aan den Zee-Capitein J. SCHREUDER HARINGMAN opgedraagen. Alles was 'er even ongereed als in *Holland*; doch spoediger en kragtiger de voorziening. 's Lands Fregat *Minerva* was voor *Vlissingen*, en de Brik de *Meermin*, in 't naauw van 't *Sloe* geplaatst, om den overtocht uit *Braband*, en uit Zee, te stoppen, en op de gemeenschap tusschen *Zuid-Beveland* en *Walcheren* het oog te houden. De Heer HARINGMAN vroeg twee Fregatten, twee Advysjachten, twee Waterpoonen en twee Hoekers, om dezelve zo te plaatzen, dat zy het *Goereesche Gat*, en de Vaart op *Holland*, dekten; hy verzogt één Hulk en een gewapenden Ligter om het *Vlaak* te bezetten. De Hoeker de *Maasnimph*, met twee vier en twintig Ponders *Coronnades*, twaalf zesponders en twee Draaybassen, onder bevel van den Luitenant W. O. BLOIS VAN TRESLONG, werd door den Zeeraad op de *Maaze*, en het Fregat de *Waakzaamheid*, gevoerd door de Capitein MEURER, door den Zeeraad van *Amsterdam*, na *Zeeland* gezonden. De laatste liep voor *ter Vee-*

LXXIV. BOEK.

1793.

Welke Schepen 'er waren.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 438.

LXXIV. BOEK. 1793. *Veere* binnen, terwyl het Vlootdeel onder den Zee-Capitein Graave VAN BYLANDT, voerende 's Lands Oorlogschip *Gelderland*, op de Reede van *Vlissingen* gekomen was. Ook waren 's Lands Hulk de *Meduza* van twee en twintig Stukken vier en twintig Ponders, onder bevel van den Zee-Capitein VAN BRAAM, en twee Kanonneerbooten, onder gebied van de Luitenants SCHUTTER en SOUTER, van *Amsterdam* na *Zeeland* gezeild.

Hoe geschikt. Op die Scheepsmagt, welke *Zeeland* niet weinig verzekerde, was deeze schikking gemaakt, de geheele Linie van Verdediging op de *Zeeuwsche* Stroomen strekte zich uit van het breede water *Krammer* tot op de *Wester-Scheldt* by *Bath*. — De linker Vleugel lag by *Oost-Duiveland*, onder bevel van den Zee-Capitein M. J. HARINGMAN. —— Het Middelpunt vóór *Vlissingen*, onder den Bevelhebber J. SCHREUDER HARINGMAN. —— En was de regter Vleugel zodanig vóór het *Zype* tusschen *Oost-Duiveland* en *Over-Flakke* geplaatst, dat het uiterste Vaartuig van denzelven in het gezigt lag van de uiterste Post van den *Hollandschen* slinker Vleugel, zo dat zy elkander konden sein geeven (*).

Het blyft daar in rust. Vóór dat de Bevelhebber HARINGMAN bezig was met die schikking te maaken, werd

(*) Men vindt in de *N Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1091—1094 een algemeen Verslag van 's Lands Schepen en Vaartuigen op de *Zeeuwsche* Stroomen, door Capitein J. S. HARINGMAN, den 13 Maart gedagtekend.

werd *Steenbergen*, een en andermaal, door de *Franschen* opgeëischt; doch, by het afwyzen der opeisching, niet daadlyk aangevallen (*). By aanhoudenheid vertoonden zich egter *Franschen* op die hoogte. Dit deedt HARINGMAN sterk verlangen na Vaartuigen om dezelve aan den Noordkant van *Zuid-Beveland* te plaatzen; dewyl de Vyand, zich te dier hoogte onthoudende, zeer naby het Eiland *Tholen* was, en dit Eiland in zyne magt hebbende, van daar een overtocht op den noordkant van *Zuid-Beveland* niet geheel onmogelyk zou weezen. —— Niets daadlyks kwam van dit mogelyke, en hadt dit deel der Beschermvloote volkomen rust, althans in zo verre het de *Zeeuwsche* Stroomen bezette. Dit bewoog VAN KINSBERGEN, aan de Zee-Capitein VAN KERCHEM, met 's Lands Fregat het *Zeepaard*, voor *Vlissingen* liggende, den dertienden van Lentemaand, bevel te geeven, om onmiddelyk, naa het ontvangen van dit aanschryven, Zee te kiezen, tusschen *Texel* en *Zeeland* drie Weeken te kruisfen, den Vyand allen mogelyken afbreuk te doen, en alle mogelyke bescherming te verleenen aan de Ingezetenen van den Staat, en deszelfs Bondgenooten (†).

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Omtrent denzelfden tyd vroeg de Opperbevelhebber van 's Lands Vloote aan J. S. HARINGMAN en den Grave VAN

Voorstel om iets tegen den Vyand op

By

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 561.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1100.

LXXIV. BOEK. 1793. de *Schelde* te ondernee-men. BYLAND, welke laatstgemelde met het Oorlogschip *Gelderland* zich voor *Vlissingen* bevondt, wat, naar tydsomstandigheden, ten meesten afbreuk van den Vyand, op de *Schelde*, zou kunnen ondernomen worden? Eenigzins vonden zy zich verlegen om hier op te antwoorden, uit hoofde dat de tegenwoordige sterkte der Forten hun niet genoegzaam bekend, en de Graave VAN BYLAND, in het plaatslyke aldaar niet volkomen bedreven was. Zy vermeenden nogthans, dat de Vaartuigen, door Landkrygsvolk ondersteund, *Lillo* zouden kunnen aantasten, en gaven eene schets hoe de Hulk, de Fregatten, en de Kanonneerbooten zouden dienen, geplaatst te worden, om met de Landmagt te zamen te werken, om ook *Liefkenshoek*, en de andere Batteryen verder op aan de *Schelde* gelegen, aan te vallen. Schepen alleen vermeenden zy dat niet veel weezenlyks, tot afbreuk van den Vyand, zouden kunnen doen; maar zeer veel om het Krygsvolk, dat aan de boorden van de *Schelde* zou optrekken, te ondersteunen, of wel door hetzelve gedeeltlyk met de Schepen, gedeeltlyk met kleine Vaartuigen, over te voeren, en ter bekwaame plaatze te ontschepen. (*)

Aanslag op *Lillo*, van welk een gevolg. De Commandant J. S. HARINGMAN bestondt, niet lang naa dit schryven, eene onderneeming van den voorgemelden aart, doch zonder eenige ondersteuning van de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1112.

de Landmagt. Zeven Sloepen, onder Bevel van den Luitenant W. O. Blois van Treslong, en voorts gevoerd door de Luitenants J. D. Schutter (*), Lobrie, Wolterbeek, Hoelands, de Vry, en Rivery, ieder bemand met achttien of twintig Koppen, allen Vrywilligers, gewapend met Sabels en Pistoolen, begaven zich, op het voorstel en de aanmoediging van Haringman, den twintigsten van Lentemaand, 's avonds ten acht uuren, aan boord. Ongemerkt roeiden zy tusschen de Batteryen van *Lillo* en *Liefkenshoek* heen, tot binnen de Haven van *Lillo*, overrompelende, zonder slag of stoot, het *Fransche* Wagtschip, met acht Tweeponders gewapend. Achter dit Wagtschip lag het *Fransche* Bombardeer-Galjoot *Sainte Lucie*, voerende drie vier en twintig Ponders, en vier Draybassen, voorzien van een gemetzeld Fornuis om Kogels te gloeijen.

De Wagt op dit Schip, het aannaderen der Sloepen vernomen, en op het waarschuwend roepen, geen antwoord bekomen hebbende, gaf de volle laag. Ondanks deeze tegenweer klampte het Sloepsvolk de *St. Lucie*, met zo veel moeds aan, dat zy, naa driemaal afgeslaagen te

(*) De naam deezes tweeden gemelden Luitenants in het berigt, en andere aankondigingen van die Gebeurenis overgeslaagen zynde, heeft hy des eene berigtgeeving gedaan, ingevolge van welke wy hem hier in zyne rang plaatzen. Zie *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 1042.

XXXIV. BOEK. —— 1793. zyn, het Schip meester wierden. Zoo dikwyls nigmaal zy den aanval herhaalden, of een laag op hun gelost was, riepen de Vrywilligers *Hoezee! Vivat de Prins van Oranje!* Vier hunner sneuvelden, en vyf werden 'er gekwetst; of 'er dooden en gekwetsten aan de *Fransche* zyde waren is niet ten vollen zeker, schoon hoogstwaarschynlyk. De Vermeesteraars maakten vyf en vyftig Man Krygsgevangen, waar onder twee *Fransche* Officieren, vier Commisen, en twee Commissarissen van het *Lillosche* Wagtschip.

Op het genomen Wagtschip geen zeilen in gereedheid zynde, voerden vier der zeven Sloepen het roeiende ter Haven uit, en keerden met hetzelve, en den belangryken Prys, na de Post van *Bath* in zegepraal, des nagts omtrent één uuren terug, naa eene hevige, doch geen schade van aanbelang toebrengende, kanonnade van de Forten *Lillo* en *Liefkenshoek* uitgestaan te hebben. Men stelde vast, dat 'er toen gloeijende Kogels hun naagezonden werden: dewyl twee vaten met Brandstoffen, in hunne Sloepen mede genomen, om, ingeval het niet anders kon, de Vyandlyke Schepen in Vlam te zetten, door de Kogels getroffen, in brand vloogen. Het *Fransche* Bombardeer-galjoot werd onverwyld by de Schepen te *Bath* gevoegd, en met *Hollandsch* Zeevolk bemand, om op Brandwagt te liggen. (*)

On-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 488.

Onverwyld gaf J. S. HARINGMAN van boord der *Minerva* voor *Bath*, des kundschap aan de Admiraliteit van *Zeeland*; prees de bereidwilligheid en yver, waar mede deeze Tocht, door de Officieren en het Volk was uitgevoerd, ten hoogsten: met lof sprak hy van de Lootzen, die de Tochtgenooten vergezelden, en gewaagde met onderscheiding van den *Lilloschen* Loots JAN DANKERTS (*).

LXXIV. BOEK.

1793.

Kennisgeeving aan de Admiraliteit van *Zeeland*.

Zonder marren liet de Admiraliteit van *Zeeland* dit welkome nieuws ter Algemeene Staatsvergadering, by eenen Brieve, bekend maken. De *Zeeraad* ontving, by wederschryven, last, om, uit naam van hun Hoog Mogenden, den Commandant HARINGMAN, diens Officieren en Volk, hoogst te pryzen, wegens hun gedrag en betoonden moed. —— Dit geval gaf aanleiding om een reeds hangend stuk uit te breiden en nader aan te binden; of het naamlyk niet dienstig zou weezen, om voor de belooning van zodanige Officieren en Onder-Officieren te Water, als mede voor de zodanigen onder het Scheepsvolk, als zich, geduurende deezen Oorlog, op de eene of de andere loflyke wyze, onderscheidden, door het invoeren van eenig onderscheidend Eereteken, of andere buitengewoone Belooning, te zorgen (†).

Ter Algemeene Staatsvergadering bekendgemaakt. Overwegingen daar uit geboren.

De

(*) *N. Verz.* by DE CHALMOT I. D. bl. 245.
(†) *N. Verz.* by DE CHALMOT I. D. bl. 248.

LXXIV. BOEK. — 1793. Kinsbergen schenkt W. O. Blois van Treslong met een Zilveren Degen.

De Vice-Admiraal VAN KINSBERGEN wilde de Eerbelooning aan den bevel gevoerd hebbenden Luitenant, op den *Lilloschen* Tocht, W. O. BLOIS VAN TRESLONG, niet doen wagten na een mogelyk nog lang marrend besluit. Hy schonk hem een Zilveren Degen, ten blyke van zyn genoegen, wegens het beleid by de vermeestering der Vyandlyke Vaartuigen, gehouden. (*). —— Wie twyfelt of hy, die zich, wegens de Eerbelooningen aan den *Engelschen* Capitein BERKELEY zo sterk hadt uitgelaaten, en gevoelig zyn ongenoegen deswegen te kennen gegeeven had (†), verrigtte dit met een dubbel welgevallen.

Beveelt den Loots Dankerts aan.

Even zo vondt hy genoegen in den Loots JAN DANKERTS aan te beveelen, aan de goede gedagten van den Heere VAN LYNDEN, den Prins als eerste Edele van *Zeeland* vertegenwoordigende. Deeze Man, met onderscheiding gedagt, in de berigtgeeving door den Bevelhebber HARINGMAN aan de Admiraliteit van *Zeeland*, hadt zich, by uitstek, verdienstlyk gemaakt. Hy bevondt zich, te *Lillo* woonagtig, met zyn Vaartuig by den aanvang des Oorlogs, te *Bath*, en was door HARINGMAN geprest. Zich steeds yverig betoond hebbende om alles te onderneemen, wat tot afbreuk des Vyands strekken kon, behoorde hy onder der zul-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 789.
(†) Zie hier boven bl. 10.

zulken getal, die zich vrywillig aanboden om by den Tocht op de *Schelde*, als Loots, het Vaarwater aldaar door en door kennende, mede te vaaren. Gereed werd dit aangenoomen. Niet alleen was hy door zyne kundigheden van veel nuts; maar bragt tot den gelukkigen uitslag niet weinig toe. Terwyl hy voor deeze diensten zo min iets ontvangen als gevraagd hadt (*).

LXXIV. BOEK. 1793.

Een Gezelschap te *Rotterdam* hadt een Fonds opgerigt om uit hetzelve alle mogelyke veraangenaamingen te verschaffen, aan de dappere Verdeedigeren des Vaderlands. 't Zelve nam zo veel deels in deezen welgeslaagden Togt op de *Schelde*, dat zy aan den Heere J. S. HARINGMAN een Geschenk van Honderd Dukaaten toeschikten, om uit te deelen aan de Tochtgenooten; met verzoek om te mogen weeten of 'er, door de gesneuvelden, by die gelegenheid, ook Weduwen of Weezen waren nagelaaten; ten einde ook aan deeze vervolgens eenige Gift te doen toekomen. Met dankzegging ontving HARINGMAN dit Geschenk, en gaf de naamen op van drie op den Tocht Gesneuvelde Matroozen (†).

Een Geschenk uit *Rotterdam* voor de Weduwe en Weezen der op dien Tocht gesneuvelden.

Hadden de *Delvenaars* zich beyverd om den Vlootelingen op de Gewapende Vaartuigen, eenige ververschingen toe te zenden, en des dank behaald by den Vice Ad-

Geschenken aan de Vlootelingen en het

(*) *N. Nedrel. Jaarb.* 1793 bl. 1247.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 261—263.

LXXIV. BOEK. — 1793. Admiraal VAN KINSBERGEN. — De Ge-zinnaars deeden, daar eenige voornaame Steden, op de Grenzen van den Staat, door de belemmering van toevoer uit Holland, gevaar liepen van gebrek te lyden, eene inzameling van Giften voor die Krygsbezettingen. Niet alleen door Stedelingen, maar door de Bewoonders van dat Eiland en Wolphaartsdyk, werden een grooten voorraad van Spek en Vleesch, nevens andere noodwendigheden, en verkwikkingen, gezonden (*). — De Leden van de Societeit de Standvastigheid, zints den Jaare MDCCLXXXVI in 's Gravenhaage opgerigt, booden, ter bemoediging van den Krygsdienst aan Gecommitteerde Raaden een Geschenk aan van twaalf honderd Guldens; met veel betoon van erkentenisse ontvangen (†).

Krygsvolk uit byzondere Giften.

Nadere schikkingen op de Vloot.

De verwydering der Franschen (§) onthief Holland en Zeeland van de vreeze eens Invals. Ingevolge hier van maakte de Vice-Admiraal, op de Vloot in de Stroomen geplaatst, geheel andere schikkingen. Een aantal Kanoneerbooten en Bomscheepen werd, ter ontwapening, opgezonden, eenige kreegen eene andere plaatzing, gelyk dit ook het geval was, der gehuurde en gekogte Gaffelschepen. De Zee-

(*) N. Nederl. Jaarb. 1793. bl. 367. en 490.
(†) Nieuw. Verz. by DE CHALMOT II. D. bl. 68.
(§) Van de oorzaaken dier verwyderinge en de gevolgen daar van in de reeds door de Franschen bemagtigde Plaatzen zullen wy hier naa spreeken.

Zeegaten van de *Maas* bleeven gedekt tegen de Strooperyen der *Fransche* Kapers (*).

LXXIV. BOEK. 1793. KINSBERGEN wil het Opperbevelhebberschap nederleggen.

Met deeze Schikkingen oordeelde VAN KINSBERGEN, de aan hem opgedrangene uitgestrekte Magt niet meer noodig, en gaf dit, by eenen Brieve, aan zyne Hoogheid te kennen. In denzelven, op den vyftienden van Grasmaand gedagtekend, laat hy zich, naa van het aanvaarden des hem opgelegden lasts gesprooken te hebben, in deezer voege hooren. „ Ik verhoop, „ dat ik, geduurende den tyd, dat ik dit „ bevel heb waargenomen, my in het„ zelve ten genoegen van U Doorl. Hoog„ heid zal mogen hebben gekweeten; ter„ wyl myn eenigste inzigt geweest is, „ die maatregelen, welke by U Doorl. „ Hoogheid, tot redding van het Vader„ land, zyn genomen geworden, zo veel „ my mogelyk is geweest, te helpen be„ vorderen.

„ Thans hebben de gelukkige opge„ volgde Gebeurtenissen, het gevaar van „ eenen Inval in de Provincien van *Hol„ land* en *Zeeland*, zodanig doen vermin„ deren, dat het uitgestrekt vermogen in „ myne handen gesteld, my toeschynt, „ ten dienste van het Land, niet meer „ noodzaaklyk te weezen, en ik neem „ dus de vryheid hetzelve wederom in „ handen van U Doorl. Hoogheid over te

(*) Men vindt deeze Schikkingen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1267—1269.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ te geeven; ten dien einde eerbiedig „ verzoekende, dat Hoogstdezelve my „ van dit Opperbevel te Water wel ge„ lieve te willen ontslaan.

„ Ik kan, egter, dit Commando niet „ verlaaten, zonder U Doorl. Hoogheid „ alvoorens te hebben betuigd, dat alle „ de hooge en mindere Officieren, zo „ wel als de Matrozen en Soldaaten, „ waar over ik de eer gehad heb te ge„ bieden, zich hebben gedraagen met „ eenen yver, beleid en kloekmoedigheid, „ welke door my niet genoeg kan gepree„ zen worden. En daar zy aldus in de „ gevaarlyke omstandigheden, waarin het „ Vaderland zich bevonden heeft, wel „ van hetzelve hebben verdiend, zo zy „ het my geoorloofd ze allen, zo vee„ len zy zyn, by deezen, in de hooge be„ scherming van U Doorl. Hoogheid te „ moogen aanbevelen, terwyl de goed„ heden, welke door U Doorl. Hoog„ heid aan hun zullen worden betoond, „ my tot het aangenaamst bewys van „ Hoogstdeszelfs genoegen over myne „ verrigtingen zullen verstrekken (*).

De Prins verstaat dit anders en hy aanvaart het op nieuw.

Naa het verzenden van deezen Brieve, vertrok VAN KINSBERGEN met 's Lands Jacht, uit den mond der *Dordrechtsche Kille* na *Rotterdam*, en vervolgens na *'s Gravenhaage*. Met den Admiraal Generaal over het bedanken voor het hem opgedraagen Opperbevelhebberschap spreeken-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1269.

kende, oordeelde deeze, dat de omstandigheden, bovenal de zorg voor de kusten, en de beveiliging van Koophandel en Zeevaard, de voortduuring van het beleid en de werkzaamheid diens Vice-Admiraals volstrekt vorderden. Ingevolge hier van werd dit Opperbevel hem op nieuws aanbevolen, en door hem weder aanvaard. (*) —— Van KINSBERGEN behieldt deeze aanzienlyke Post tot den twintigsten van Hooimaand, wanneer het Bevel over 's Lands Zeemagt in de *Noordzee* aan den Graave VAN BYLAND werd opgedraagen, en hy, *na het beraamen* der Krygs- en Handelbeschikkingen, van dit ontslag de weete gaf aan den Griffier FAGEL; als mede aan de Zeeraaden op de *Maaze*, te *Amsterdam* en in *Zeeland* (†).

LXXIV. BOEK. 1793.

Beoordeeling van zyn gedrag in deezen.

VAN KINSBERGENS werkzaamheden in dit Vak, die meer met het gewoon Zeebeleid overeenkwamen, dan de zonderlinge Vlootbeschikking, van welke wy het noodig oordeelden een dus breed verslag te geeven, zullen wy elders vermelden. Ten slotte van dit verhaal der Landsbescherminge, mogen wy niet nalaaten op te merken, dat, hoe zeer sommigen dit Stroombedryf, als eene kleinigheid, in een smaadlyk licht hebben zoeken te plaatzen, en als verrigtingen te doen voorkomen, eenen VAN KINSBERGEN onwaardig, nogthans deeze maatre-ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1271.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1361. en 1362.

XXIV. BOEK. — 1793. gelen, ten blyke strekten van den vindingryken Geest diens Zeebevelhebbers, die, ter plaatze waar het onmogelyk was met 's Lands Vloot nut te doen, zich binnen kort een Scheepsmagt wist aan te schaffen, naar de plaatslyke gelegenheid geschikt (*). De Vraag of dezelve, indien 'er, van eenen anderen kant, geen redding was opgedaagd, en het vreemd beloop der Krygszaaken DUMOURIER de wyk niet hadt doen neemen, het indringen der *Franschen* zou belet hebben? staat eenen Geschiedboeker niet te beantwoorden; daar hy daaden moet vermelden, en de mogelykheden vry mag overlaaten aan hun, die vermaak scheppen om in dat wydstrekkend veld om te dwaalen.

Voorzorgen in *Bergenop Zoo*, en in den *Bosch* gedragen. Overeenkomstig met den aart onzes Werks is het, dat wy ons elders in den Vaderlande begeeven, waar hetzelve, ten dien eigensten tyde, bestookt, en door dezelfde ommezwaay van zaaken uit het dringendst gevaar van door de *Franschen* vermeesterd te worden, gered wierd. Wy zullen ons niet ophouden, te *Bergen op den Zoom*, in welke Grensvesting alles ter Verdeediging werd gereed gemaakt, noch lang

(*) Tot uitrusting der Schepen en Vaartuigen tot 's Lands bescherming, als mede tot de aanwerving van Manschappen, stemden hun Edel Groot Mogenden in de gedaane Petitie op de Quota van *Holland*, ten bedraage van 890240 Guldens, Gecommitteerde Raaden volmagtigende tot de noodige betaalinge. R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 292.

lang in 's Hertogenbosch vertoeven. Rondsom deeze Stad stondt, by de aannadering der Franschen, het Water zo hoog, dat men er met geene Paarden door kon komen. Te dier Stede geschiedde eene Afkondiging verscheide voorzorgen behelzende, wegens de opgave der Wapenen en Krygsvoorraad by Burgers, Ingezetenen, en Vreemdelingen; wegens het verblyf der laatstgemelden te dier Stede; als mede hoe de 's Hertogenbossenaaren zich, ingeval van Alarm, te gedraagen hadden. Door eene Afkondiging oordeelde de Regeering het ook noodig de Ingezetenen te waarschuwen tegen de dagelyks daar verspreidde ontrustende tydingen. —— By deeze verrigtingen van eenen vry algemeenen aart, in zodanige omstandigheden, kwam er iets byzonders, naamlyk op den eersten van Lentemaand verscheen te dier Stede eene buitengewoone Bezending, van hun Hoog Mogenden, bestaande uit den Baron VAN LYNDEN *van Hoevelaken*, en den Baron VAN TUYLL *van Serooskerken*. LXIV. BOEK. —— 1793.

Alle de Leden der Regeering, en de voornaamste Amptenaaren, hoorden den Baron VAN LYNDEN dit woord voeren. „In een tydstip, dat ons vredelievend „Gemeenebest, door eenen onregtvaardigen Vyand aangevallen is, dat onze „Burgerlyke en Godsdienstige Vryheid „met eene volkomene vernietiging, en „de Staat, met eene geheele omkeering „gedreigd wordt, moeten alle regtgeaarte „te *Nederlanders* harten en handen in een Eedafneeming in 's Hertogenbosch.

LXXIV. BOEK. — 1793.

„ een ſtaan, om die dierbaare Panden, op „ alle mogelyke wyze, ongekreukt te be„ waaren — daar toe is eendragt en on„ derling vertrouwen het noodigſte, nut„ tigſte en zekerſte middel: om eendragt „ te bevorderen moeten allen één oog„ merk hebben, en dit oogmerk moet het „ welweezen van den Lande zyn. — „ Om vertrouwen op te wekken moeten „ allen overtuigd zyn, dat allen dat zelf„ de welzyn bedoelen. Hier toe is de „ Eed van Getrouwheid meermaalen af„ gevorderd. En, daar hun Hoog Mog. „ overtuigd zyn, dat aan rechtſchaapen „ Regenten, die opregte Liefhebbers van „ hun Vaderland zyn, niets meer ter har„ ten kan gaan, dan het welweezen van „ den Staat en de Stad aan hun Beſtuur „ vertrouwd, en de zekerheid en conſer„ vatie van dien, hebben zy niet geaar„ feld, te minder, daar UEd. Welagtb. „ zelfs, aanleiding tot deeze meſure ge„ geeven hebben, door hunne Miſſive „ van den zevenden Maart des Jaars „ MDCCLXXXVIII, die Verzekering van „ U Ed. Welagtb. plegtig af te vorde„ ren."

De Eed, zo ſpaade hier afgenomen, was van den zelfden inhoud als wy, ten boven aangetoogene Jaare, in den Lande hoorden zweeren. Jonkheer VAN LYNDEN beſloot dit bedryf, in deezer voege; „ De GOD onzer Vaderen — de GOD „ van *Nederland*, maake U getrouw aan „ uwe pligten. Hy, die bange tyden,

„ ty-

„ tyden van beproeving geeft, geeft ook LXXIV.
„ tyden van uitkomst. —— Hy beloont BOEK.
„ gewis waare Godsdienstigheid, Deugd, ——
„ Opregtheid, Eerlykheid, Standvastig- 1793.
„ heid; en, indien deeze Deugden den
„ Vaderlandschen Grond niet verlaaten,
„ zal de Almagtige, die zo veele wonde-
„ ren tot behoud van dit Gemeenebest
„ gedaan heeft, nogmaals de Redder van
„ het Vaderland zyn!"

Langer moeten wy, in het niet alleen bedreigd, maar daadlyk belegerd, *Maastricht* ons ophouden. *Maastricht* een sterke Stad, en den *Franschen*, noodig tegen hunne van dag tot dag zich versterkende tegenstanders. Reeds twee Maanden geleeden hadden de *Franschen*, in grooten getale, rondsom die Stad gezworven, en eene sterke Wagthouding noodig gemaakt. Naa de Oorlogsverklaaring vermeerderde dit aantal, en naderde zodanig dat de *Maastrichtenaars* zich van de Gemeenschap en Briefwisseling met de *Nederlanden*, en andere Plaatzen, beroofd zagen. —— In deezen toestand maakte men alles ten tegenweer gereed. Op den twee en twintigsten van Sprokkelmaand openden de *Franschen* de Loopgraaven voor de *Wykerpoort*, en twee dagen laater op *Kauburg*, schoon het gestadig vuur van de Stads Wallen die nadering poogde te verhinderen. Drie dagen naa het eerste openen der Loopgraaven 's avonds ten zes uuren, deedt de Luitenant Generaal der *Fransche* Republiek, FRANÇOIS MIRANDA, de opëisching aan

Maastricht bedreigd en opgeëischt.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

aan den Stadsbevelhebber Frederik *Prins van Hessen*, „om zich, binnen drie uuren, over te geeven, en de Stad te stellen in 't bezit der Wapenen van de *Fransche* Republiek, om de Ingezetenen de yslykheden te doen ontgaan van eene bombardeering, van een beleg, van brand en verwoesting der Stad. — Verklaarende aan den Commandant, dat, zo hy de onvoorzigtigheid hadt, om eene zo nuttelooze als vermetele Verdediging te waagen; zo hy zich verzette tegen de overgifte van den hier nevensgaanden Brief voor de Magistraat, en zo hy het antwoord daar op onderschepte; deeze misdaadige stoutheid ten strengsten zou worden gestraft; de Generaal der *Fransche* Republiek zou zich dan verpligt vinden alle Officieren van de Bezetting over den kling te doen springen. —— De *Bataafsche* Burgers en Soldaaten, die met tegenzin de Vrienden van Vryheid en Gelykheid bestreeden, zouden toegelaaten worden tot de Broederschap en Bescherming der *Fransche* Natie, welke genoodzaakt geweest zynde, den Oorlog aan den Stadhouder en diens Aanhangeren te verklaaren, met yver de gunstige gelegenheid waarnam, welke deeze Geweldenaars aan haar verschaft hadden, om de Nationaale Souverainiteit, en de geheiligde en onvervreemdbaare Regten des Volks te herstellen."

Be-

Behalven de Brief aan de Magistraat van *Maastricht*, van welke de Opeisching gewaagt, sprak dezelve, in een Naaschrift, van eene nevensgaande Verklaaring door het *Bataafsch Committé* aan het Krygsvolk der Vereenigde Gewesten gedaan. Beide deeze Stukken zyn van te zonderling eenen inhoud om niet geheel hier bewaard te worden. De vordering door den Luitenant Generaal MIRANDA, *aan de Magistraat van het Vrye Volk der Stad Maastricht*, dus luidde het Opschrift, was van deezen inhoud; „ De *Fransche Natie* genoodzaakt geweest zynde den Oorlog te verklaaren aan den Stadhouder „ en diens Aanhang, wil de banden der „ *Bataaven* verbreeken, en wy zullen by „ U inkomen als Broeders en als Vrienden, zo dat het niet *tegen* maar *voor* „ U is, dat wy den Oorlog voeren.

LXXIV. BOEK. — 1793. Eisch aan de Magistraat door den Generaal MIRANDA.

„ Ik heb uwe Stad ingeslooten, en „ zal 'er het Beleg van voortzetten; in„ dien men 'er my toe noodzaakt. —— „ Het Guarnisoen en de Aanhangers van „ den Stadhouder, die 'er in zyn, kun„ nen dezelve, met geene hoop van eenen „ goeden uitslag, verdeedigen, en ik sommeer hun zich over te geeven —— U „ Lieder pligt is, om, als Representanten „ van het Volk, hetzelve te onttrekken, „ aan de rampen en onheilen van eene „ vrugtlooze Verdeediging. Ik eisch van „ ULieden, in den naam der Menschlykheid, en van uw persoonlyk behoud, „ den Commandant en de Officieren te

„ raa-

LXXIV. BOEK. — 1793. „ raaden, of te noodzaaken, om de Plaats, „ zonder uitstel, aan de Wapenen der „ *Fransche* Republiek over te leeveren. — „ Ik verklaar aan U, Magistraat des „ Volks! dat, indien ik ongelukkig ge„ noodzaakt worde op de Stad te schie„ ten, ik ULieden persoonlyk verant„ woordelyk zal stellen voor het onher„ stelbaar nadeel, 't welk uwe zwakheid „ of uwe verstandhouding met onze Vy„ anden, over het Vaderland zal brengen „ en dat uwe persooneele straf tot een „ voorbeeld zal strekken voor de Aan„ kleevers van het Despotismus, terwyl „ zy de belediging aan de Natie gedaan „ zal uitwisschen."

Brief van het *Committé* der *Bataaven*. Even als in de Opeischings Brieve aan den Stadsbevelhebber wees het *Fransche* Legerhoofd op de Verklaaring van het *Committé der Bataaven*, niet twyfelende of dezelve, strekkende om hun tot hunnen pligt te roepen, zou dienen om den eisch door hem gedaan in te willigen. Dit Stuk, volgens het Opschrift, gerigt *Aan den Burger Generaal en alle Militairen, thans in Guarnisoen binnen de Stad van Maastricht*, luidde. „ Het *Committé der* „ *Bataaven* representeerende in deezen, „ het vrye Volk der Vereenigde Gewes„ ten en onderhoorige Landen, wettig en „ openlyk als zodanig erkend door het „ Gouvernement der *Fransche Republiek*, „ gelyk mede door het Volk, 't welk „ hetzelve representeert, voor zo verre „ de omstandigheden zulks eenigzins heb-

„ ben

„ ben kunnen toelaaten, declareert mits „ deezen aan U, Burger Generaal, en „ verdere Militairen binnen *Maastricht* „ Guarnisoen houdende, dat de Troepen „ der *Fransche* Republiek, onze éénige „ en getrouwe Geallieerde, wier Zege- „ vierende Wapenen reeds op dit moment „ aan een groot gedeelte van de Repu- „ bliek der *Vereenigde Nederlanden* de Vry- „ heid hebben hergeeven, op heden de „ Stad van *Maastricht* komen op te ei- „ schen; niet om zich, als Vyanden, „ daar van meester te maaken; maar om „ aan het Volk hunne waare Vryheid „ weder te geeven; waarom zy niet an- „ ders dan als de weezenlyke Vrienden van „ het Volk kunnen en moeten worden „ aangemerkt.

„ Het Committé declareert tevens aan „ U en alle verdere Militairen, binnen „ voorzeide Stad, dat alle die geenen, „ welken zich van onder de Vaanen der „ Heerschzucht zullen willen onttrekken, „ en tot ons overkomen, om met ons „ voor de zaak der *Vryheid* en *Gelykheid* „ te stryden, en dus alleen die Natie, „ welke hun betaalt, werklyk te dienen, „ niet alleen hunne eigene rangen zullen „ behouden; maar zelfs, naar merites, „ daadlyk worden geavanceerd.

„ Het Committé verwagt dus van U, „ Burger Generaal! dat Gy U tegen dee- „ ze Opeischingen, in geenen deele, zult „ verzetten; ja, het vordert van U, uit „ naam van de geheele Vrye Natie der

LXXIV. BOEK. 1793.

„ Zeven Vereenigde Gewesten en onder-
„ hoorige Landen, om de Stad, binnen
„ den gevraagden tyd, over te geeven;
„ daar het Committé U tevens, op het
„ plegtigste, moet declareeren, dat alle de
„ geenen, die zich tegen deeze Overgave
„ eenigzins zullen verzetten, zullen be-
„ schouwd worden als Verraaders van het
„ Vaderland, en van de Vryheid van die
„ Natie, aan welke zy Trouwe hebben
„ gezwooren, en van welke zy hunne
„ Betaalinge erlangen, en als zodanigen
„ ten rigoureuste zullen gestraft worden,
„ en dat daarenboven alle de schade,
„ die door eene verrigtte Defensie aan de
„ Stad, alwaar Gy commandeert, mogt
„ worden toegebragt, en gevolglyk ook
„ aan de geheele Natie, die vry wil en
„ zal zyn, zo aan de Goederen van U
„ in 't particulier, als aan die van de zo-
„ danigen, die daar toe zullen hebben
„ medegewerkt, waar dezelve ook zullen
„ ervintelyk zyn, zo veel mogelyk, zal
„ worden verhaald.

„ Het Committé eischt ook by deezen,
„ dat gy alle Militairen, thans onder uwe
„ Bevelen zynde, daadlyk by de ontvangst
„ van deezen zult oproepen; ten einde
„ hun den inhoud van dien bekend te
„ maaken, stellende in het byzonder U,
„ in uw Persoon, en alle uwe Goederen,
„ aanspraaklyk voor alle nadeelige gevol-
„ gen, dewelke door de niet bekendmaa-
„ king deezer aan alle de Manschappen
„ door U gecommandeerd wordende, aan

„ hun

„ hun en de geheele Natie zouden kun- LXXIV. BOEK.
„ nen worden toegebragt."

Het antwoord des Gouverneurs kwam hier op neder. „ Dat hy het Gouverne- 1793.
„ ment van hun Hoog Mogenden beko-
„ men en Eed gedaan hebbende, dit niet
„ te zullen overgeeven, dan in hunne han-
„ den, of op hunne Orders, zo was zyn
„ Eer en Leeven daar aan verbonden, en
„ hy zou de Plaats verdeedigen tegen al-
„ len, die dezelve zoude willen aantasten."
De Brief aan de Magistraat beloofde hy te zullen overhandigen. Ten aanziene van het stuk door het Committé der *Bataaven* hem toegezonden, bewaarde hy een diep stilzwygen. En, in de daad, de Vertegenwoordiging, van welke zy spraaken, schoon door de *Franschen* erkend, bestondt even min als de Vertegenwoordiging des *Franschen* Volks by de *Emigranten*, schoon alle de verbondene Mogenheden hun die hoedanigheid mogten toegeschreeven hebben.

Antwoord des Gouverneurs.

De wel te wagtene Verwerping der Opeischinge hadt voor de Stad het even zeer te voorziene gevolg. Omtrent middernagt begon het Geschut der *Franschen*, met donderend geweld, die Veste te beschieten, terwyl een hagelbui van Bomben, Hauwitzers, Granaaten, en wat ter brandstigting en verdelging kon dienen, op *Maastricht* nederstortte. Schrikbaarende ontwaaking voor veelen, die geen zo spoedige en geweldige aantasting verwagt hadden. Uit de gedeeltens der Stad, die het meest

Maastricht geweldig beschooten.

 aan

LXXIV. BOEK. —— 1793. aan dit rampbaarend geweld ten doele stonden, vlugtte ieder, met zo veel hy van het hem dierbaarste en waardigste der tilbaare Have kon mededraagen, na een oord der Stad, waar men zich veiliger, althans voor dat tydstip, oordeelde. Dan 's volgenden daags was, op veele dier beter gekeurde plaatzen, even min veiligheids te vinden: dewyl het Krygsgeweld, Brand, Vernieling en Dood dreigende, hoe langs hoe meer de benarde Veste naderde. Alleen twee Straaten, de *Pieters-* en *Leuvenstraaten*, bleeven geheel bevryd, en werden deeze, in den aangroeienden nood, opgepropt van Menschen, die met het medegenomene daar hun lot, en dat der Stad, vol angst, afwagtten. —— De Raad moest uit het nieuwe Stadhuis op de Markt de vlugt neemen, en vergaderde in het Weeshuis. Geen der *Protestantsche* Kerken was bruikbaar of veilig, dan alleen de kleine Vergaderplaats der *Doopsgezinden*, die tot het houden van Bedestonden, door de *Nederduitsche* Gereformeerden, door de *Franschen*, door de *Zwitzers* en de *Doopsgezinden* beurtlings daar toe gebruikt werd. —— Veelvuldig ontstondt 'er brand; doch werd dezelve, zo door de voorzorg der Regeering, als door het vlytbetoon der Burgeren, gebluscht.

Tweede Opeisching. Wanneer dit vernieling- en dooddreigend geweld drie dagen hadt aangehouden, deedt MIRANDA aan den Gouverneur eene tweede Opeisching, hem tevens van den voorspoed der *Fransche* Wapenen tegen *Hol-*

Holland verwittigende. Immers hy schreef, den zeven en twintigsten van Sprokkelmaand; „ Twee dagen gewagt hebbende „ na het antwoord der Magistraat van de „ Stad *Maastricht* verzoek ik U dit te beden- „ ken, en hun te doen weeten: vermids „ zy styfhoofdig blyven met ons een vol- „ doenend Antwoord te weigeren op de „ billyke en broederlyke Voorstellen aan „ hun gedaan, van wegen de *Fransche* „ Republiek, dat wy de uiterste middelen „ zullen aanwenden, om de Plaats, door „ derzelver volstrekte ruïne, te onder te „ brengen.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

„ Ik moet U en Hun amptshalven be- „ rigten, dat een *Fransch* Leger, onder „ bevel van den Generaal DUMOURIER, „ bereids in 't bezit is der Stad *Breda*, „ en van twee andere Sterktens, en dat het „ zelve op dit oogenblik tot in 't hart van „ *Holland* moet doorgedrongen zyn.

„ Deeze omstandigheden moeten U „ overtuigen van de nutloosheid eens over- „ tolligen wederstands, welke slegts strek- „ ken zou ten nadeele der Ingezetenen, „ die wy, als Broeders, begeeren te be- „ handelen, en welke misschien in de daad „ alleen de onschuldige slachtoffers zyn „ van het byzonder belang."

De Prins VAN HESSEN voegde hem hier op dit moedig antwoord toe; „ Ik hadt „ den Officier, welke my van uwen we- „ ge, voorleeden Zondag den eersten Brief „ overbragt, aangezegd, dat hy, des ande- „ ren daags, het antwoord van de Magi-

Hoe beantwoord.

LXXIV. BOEK. 1793. „ ſtraat kon afhaalen; 't welk ik U hier „ nevens overgeeve." —— Daar by voegende, „ dat en Militair en Burgers volmaakt zamenſtemden ter handhaaving „ hunner Conſtitutie, en van den Eed „ van getrouwheid aan hunnen wettigen „ Souverain gedaan."

Brief des Magiſtraats aan den *Franſchen* Bevelhebber. Het Antwoord der Magiſtraat, thans den *Franſchen* Krygsbevelhebber ter hand gekomen, en den vyf en twintigſten van Sprokkelmaand gedagtekend, kon dienen om hem te verzekeren van de waarheid des ſchryvens van den Stadsbevelhebber; immers het was in deeze weinige woorden begreepen, „ De Indiviſe Magiſtraat van „ de Stad *Maaſtricht* heeft eenen Brief ontvangen van wegen den Luitenant Ge„ neraal MIRANDA, aan denzelven ter „ hand geſteld door den Heer Gouverneur „ Prins VAN HESSEN, en verklaart, uit „ kragt van de Conſtitutie deezer Stad, „ welke wy beëedigd hebben, dat de Ma„ giſtraat geene magt heeft, dan in zaaken „ van Juſtitie, Politie en Finantie, zon„ der dat wy, op eenigerhande wyze, „ ooit eenig deel gehad hebben, in het „ geen de Verdeediging der Stad aangaat, „ of daar toe betreklyk is."

Het beleg opgebrooken. Naa de tweede weigering der Overgave hervatte het Belegerings geweld, en duurde tot den tweeden van Lentemaand naa middernagt, wanneer de laatſte Bom op de Stad geworpen werd; doch men ſchoot uit *Maaſtricht* nog tot 's morgens van den volgenden dag, wanneer men het afrekken

ken der *Franschen* vernam, en eenige Dragonders, ter Stad uittoogen, die ter verzekeringe van het opbreeken des Belegs, by hunne wederkomst agtergelaatene Krygsbehoeftens, Mortieren en Bommen, en eenige Krygsgevangenen, binnen bragten (*). Der *Doopsgezinden* Leeraar CREMER, die op Zondag de Bedestonde zou doen, verwisselde dezelve, by deeze ommekeer, in een Dankstonde, door de andere Kerkleeraaren bygewoond, terwyl dien eigen naamiddag een der *Nederduitsche* Hervormde Leeraaren mede zyne Dankzeggingen uitboezemde.

Schade der Stad toegebragt.

In dit zevendaagsch beleg was, door meer dan vyf duizend Bomben, in de Stad het getal der verwoeste en beschadigde Huizen zeer groot; doch de veroorzaakte schade minder dan men in den eersten opslage gedagt hadt. Men verwonderde zich ook over het klein getal Gesneuvelden en Gekwetsten; behalven vier *Emigranten*, waren 'er slegts vyf Soldaaten omgekomen, en drie en twintig gekwetst, dat der gedoode en gewonde Burgeren liep niet hooger. —— Hoe veelen der Belegeraaren sneefden is nooit recht bekend geworden. Dat zy duizend Man by dit Beleg zouden verlooren hebben, is zeker eene begrooting geheel in 't wilde. —— De Briefbrenger des Gouverneurs, de blyde boodschap des Ontzets inhoudende, de Luitenant DUCAYLA kreeg van de Algemee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 391.

LXXIV. BOEK. meene Staaten een Geschenk van honderd Dukaaten.

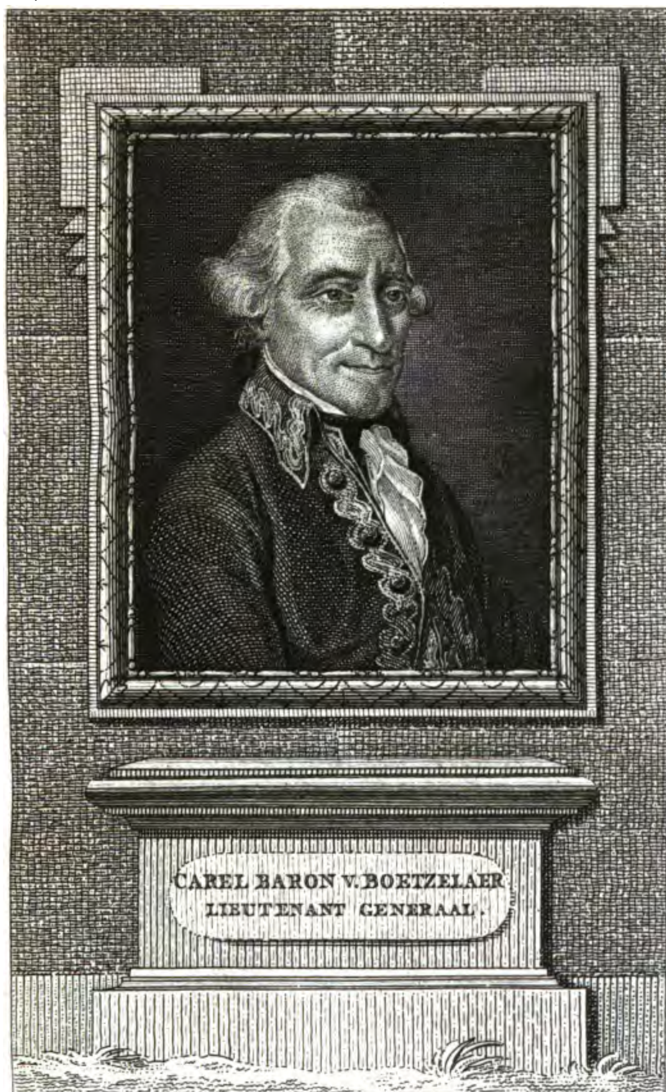
De lotwissel des Krygs, welke dit spoedig opbreeken des sterk aangevangen Belegs veroorzaakte, staat ons elders te vermelden; hier, ten deezen opzigte op te tekenen, dat de Prins VAN HESSEN, ten zelfden tyde als VAN BOETZELAAR, de Verdeediger van de *Willemstad*, tot Luitenant Generaal van het Voetvolk bevorderd werd (*), van Luitenant Generaal tot den rang van Generaal der Ruiterye opklom (†). Naa de Eedaflegging dier beide in Krygsrang opgeklommene Bevelhebberen, werden zy, in gezelschap der Leden van het Collegie van Gecommitteerde Raaden, van Staaten van *Holland*, en van een aantal Staf-Officieren, by den Capitein Generaal, ten middagmaal ontvangen. Te welker gelegenheid de Gastheer, den Gouden Degen, uit naam der Staaten van *Holland*, aan VAN BOETZELAAR overreikte (§).

1793. De Prins VAN HESSEN tot Generaal der Ruitery bevorderd.

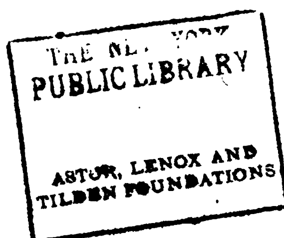
Aanspraak van de Afgevaardigden uit de Raad van Staaten te *Maastricht*.

Wanneer, naa het wyken dier hachlyke omstandigheden, de Afgevaardigden uit den Raad van Staaten, in Zomermaand, zich, volgens 'sjaarlyks gebruik, na *Maastricht* vervoegden, liet de *Brabandsche* Pensionaris zich in deezer voege hooren, —— „ Edel Mogende Heeren! De „ plegtigheid van deezen Dag, ten allen tyde

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 464.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D bl. 197.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 779.

R. Vinkeles del. et sculp.

PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

„ tyde zo heuchlyk, verwekt, voor al in dit oogenblik, in ons de aandoenlykste gevoelens. — Naa dat wy eenen geruimen tyd afgesneeden waren van het Gemeenebest, onze Beschutter en Beschermer — Naa dat wy hebben gehad het akelig vooruitzigt der mogelykheid van te kunnen vallen in handen van snoode Vyanden, die ons, — onder voorwendzel van Vryheid te verschaffen, van alle redelyke Vryheid beroofden, — die, onder schyn van zagtmoedigheid, de wreedste voorneemens bedekten, wiens *overwinningen* gepaard waren met verwoestingen en moord, en tot nasleep hadden elende en traanen, — naa dat wy de grootste rampen hadden uitgestaan, — hebben wy nog het geluk van binnen onze Vesting te mogen opwagten de Representanten van het *Vereenigd Nederland*, — voor Hun te kunnen uitboezemen het innigst gevoel van ons Geluk, dat wy behouden hebben Godsdienst, Vryheid en Leeven. — Dat wy, by aanhoudenheid, kunnen blyven genieten alle die voordeelen, welke eene zagte, billyke en regtmaatige Opperheerschappy ons ten allen tyde heeft verschaft, — U Ed. Mogenden, op nieuws, te kunnen betuigen, onze eerbiedige aankleeving aan Uwer Ed. Mogenden Committenten; — de plegtigste verzekering te mogen geeven van onze getrouwheid en van onze

LXXIV. BOEK.

1793.

C 5 „ on-

LXXIV. BOEK. — 1793. „ onderdaanigheid aan onze Souvereine „ Landsheeren, waar van wy, te midden „ in het vuur van Oproer, dat rondsom „ ons heeft gebrand, nooit zyn afgeweeken, „ en waar van geweld, listen of laagen, „ ons nooit hebben kunnen aftrekken.

„ U Ed. Mogenden gelieven de verzekering „ deezer innigste en opregtste gevoelens „ der Indivise Regeering goedgunstelyk „ aan te neemen, en te gelyk, „ die van haaren eerbied voor de Persoonen „ en het Eminent Character van U „ Ed. Mogenden.

„ Wy neemen te gelyk de vryheid, „ in U Ed. Mogenden gunstige aandagt „ en bescherming aan te beveelen onze „ Persoonen, waar van ieder in de zynen, „ heeft getragt, tot nut der gemeene zaak, „ zamen te werken — onze Burgery, „ die, door haare getrouwheid, standvastigheid „ en waakzaamheid, allen lof verdient „ — deeze Stad in 't algemeen, „ die zo veel heeft geleden — die op „ dat oogenblik van zo groot belang was — „ van wier lot het behoud van de Republiek; „ ja, wy durven zeggen, het „ lot van een gedeelte van *Europa* afhing!"

Aan dit Vertoog beantwoordde de betuiging van het genoegen hunner Hoog Mogenden, en van den Edel Mogenden Raad van Staaten, over het gedrag, zo door de Regeering als door de Burgery

ge-

gehouden, als mede van Hoogstderzelver genegenheid om de Stad in haare geledene Schade te gemoet te komen (*).

1793. Venlo door de Franschen beschooten en verlaaten.

In Wintermaand des verstreeken Jaars nam men te *Venlo* reeds de sterkste maatregels om die Vesting tegen allen aanval te dekken. Van eene sterke Krygsbezetting was dezelve voorzien; doch, eer het Jaar ten einde liep, bleef 'er slegts één Battaillon van het Regiment van VAN DAM. Twee *Zwitzersche* Regimenten, en twee Esquadrons Dragonders, en de Compagnie Constapels trokken, onder geleide des Luitenant Generaals VAN MÖNSTER uit. Waar op de *Fransche* Vlugtelingen, zich daar niet langer veilig oordeelende, verhuisden. — Heromtrekkende *Fransche* Krygsbenden kwamen niet verre van *Venlo* aan de slinker zyde der *Maaze*; met het schynbaar voorneemen om de aannaderende *Pruisfische* Legers, den overtocht over die Rivier te beletten: zy versterkten zich ook te *Roermonde*.

De uitgetrokke Staatsche Krygsbezetting werd, in 't voorst van Sprokkelmaand, vervangen door twee *Pruisfische* Regimenten, met eenige Veldstukken. Zy stonden onder 't bevel van den Generaal VON PIRCH, en werden by de Burgers ingelegerd. De *Franschen* hadden zich middelerwyl in het Land van *Kuik* uitgebreid, het Fort *St. Michiel* ingenomen, en voor het lang bedreig-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1056.

LXXIII. BOEK. 1793. dreigde *Venlo* 't beleg geslaagen. Schoon zy uit dit Fort die weerbaare Veste fel beschooten, 'er eene groote menigte Bomben en Kogels in wierpen, zo dat meest alle Huizen min of meer, daar van de tekens droegen, verbrandde 'er geen. Het Beleid des *Pruisſiſchen* Generaals, en de yver der Burgerye belette, den brand, die meermaalen, geduurende dit driedaagsch beleg, ontstondt. Die zelfde onverwagte verwydering der *Franſchen*, van welke wy te meermaalen spraken, deedt dit beleg, ten onverwagtste, opbreeken (*).

Algemeen overzigt van het dus verre voorgevallene in deeze Oorlog.

Lang zouden wy ons kunnen ophouden met het vermelden van veele byzonderheden, staande die aannadering, dit voort en doordringen der *Franſchen*, op onderscheide plaatzen, in hunnen doortocht; doch dezelve zyn alle van dien aart, als gewoonlyk voorvallen by het aanrukken en vermeesteren en doortrekken van Krygsvolk. De ongelukkige Landbewoonders en de Ingezetenen van onverdeedigbaare Steden, ondergaan steeds een hoogstonaangenaam, een zeer beklaagenswaardig lot. Het regt der sterksten wordt, nu met meer dan met min gewelds, uitgeoefend. Terwyl de afwisseling van Partyen, die het in handen krygen, niet zelden dien druk verzwaart; en het twyfelagtig maakt, wie 'er best aan is in den oorlogsramp zich in eene verdeedigbaare en belegerde Veste, dan in eene meer

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 340 en 582.

meer opene plaatze, te bevinden (*). — In het tegenwoordige geval, zag men, op eenige plaatzen, waar de *Franſchen* hun toegenegenen, in grooten getale, aantroffen, de Verſchriklykheden des Krygs, op eene zonderlinge wyze, door Vreugdebetooningen afgewisſeld. De Vryheidsboomen werden geplant, men zong en danste rondsom dezelven, en vergat, te midden dier Vrolykheden de onheilen des Krygs, die elders met drukkende zwaarte gevoeld werden, en by het aanhouden dreigden zich te zullen verdubbelen.

LXXIV. BOEK. — 1793.

Oorzaaken van den keer dien de Kryg nam.

Een zeer zonderling beloop der Krygszaaken, in den Oorlog den Vaderlande door de *Franſchen* aangedaan; eene wending zo onverwagt als ſchielyk, deedt ons, te meermaalen het verhaal der Krygsbedryven plotsling afbreeken, met belofte, om de algemeen aanleidende oorzaak vervolgens te melden. Wy gaan hier toe over, en om tevens te ontvouwen, hoe daar mede de Oorlog niet geëindigd, en dit ſlegts eene kortſtondige verademing was; naa welke dat vuur, met vernieuwde felheid, opblaakte, en in dit eigenſte Jaar MDCCLXCIII, niet ophieldt van woeden. Terwyl ons Land in dien Kryg, door de bekende Verbintenisſen met de Oorlogende Mogenheden, mede geſleept, in alle de lotgevallen des Krygs, bleef deelen, ſchoon van

(*) Men zie ten voorbeelde het beklag der *Waalwykeren* in de *N. Nederl. Jaarb*, 1793. bl. 435—443.

LXXIV. BOEK. 1793. van ons Grondgebied meer dan voorheen verwyderd.

Zeer verre zouden wy ons hier kunnen verdiepen in den staat van *Frankryk*, en dien van geen gering gedeelte van *Europa*, thans in rep en roere gebragt; doch, gedagtig aan onze bepaalde taak, willen wy ons, in de ontvouwing van deeze groote en veelvuldige Gebeurtenissen, houden aan de Regelen, welke wy ons zelven voorschreeven, by den aanvang des voorigen Boeks (*).

Het gedrag der *Franschen* in *Belgien*. Groot was het aantal der Krygsmagten tegen *Frankryk* ten velde, het Krygsgeluk tot nog hunne wapenen vergezellende, nam een keer, en wrogt, behalven de toedragt der zaaken in *Frankryk* zelve, en de menigte der Heirlegers door de Vereenigde Vorsten te velde gebragt, de gehoudene handelwyze der *Franschen* in de zo spoedig te ondergebragte *Belgïsche* Landen hier toe niet weinig mede. DUMOURIER, ter voortzettinge van den Oorlog aan den Stadhouder verklaard, na de Landen der Generaliteit vertrokken zynde, maakten zich de *Franschen* in de *Oostenrykſche Nederlanden*, hoogst gehaat. By alle beschaafde Volken, was, ten allen tyde, alles wat tot den Godsdienst behoorde, geëerbiedigd, en betoonden zy, by behaalde Overwinningen, ontzag voor 't geen de te ondergebragte als Heiligdommen aanzagen.

Dan

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 290.

Dan Afgevaardigden uit *Frankryk*, in deeze verheerde Gewesten komende, ontzagen niet de Goederen der Geestlyken op te schryven, zich het Goud en Zilver der des ryklyk voorziene Kerken toe te eigenen. Dit moest de Geestlykheid en het Volk tegen hun verbitteren. Dagelyks kreegen zy stoffe om dien haat aan te stooken, door de blykbaare minagting, die de *Franschen* in 't algemeen, voor den *Roomschen*, zo niet voor allen openbaaren Eerdienst betoonden; eene veragting, voor geen gering gedeelte, herkomstig uit het oordeel 't geen zy over het *Christendom* velden, naar de maate van de verregaande verdorvenheid van hetzelve in *Frankryk*, die met luider stemme schreeuwde. — De veranderingen, zo in de Regeering als in de Gildens, wyd en verre van het lang gewoone en daar door gevestigde, afwykende; de steeds drukkende opeischingen van Goederen en Legernoodwendigheden, nog drukkender gemaakt door knevelaryen, die den dag schuwden, en de banieren der Vryheid waar onder zy streeden, onteerden, bragten met de Godsdienstveragting het haare toe, om het Volk na de wederkomst der *Oostenrykeren* te doen verlangen.

Schikking van de Vyanden der *Franschen*.

Wie kan den Prins VAN SAXEN-COBURG, het Opperhoofd der tegen de *Franschen* optrekkende Legerbenden, onkundig waanen van deeze gesteldheid der zo spoedig te ondergebragte *Oostenrykſche Nederlanden*? Kragtig moest dezelve medewerken om het

plan

LXXIV. BOEK. — 1793. plan der verbondene Mogenheden tegen *Frankryk* te onderfteunen, en ligter volvoerbaar te maaken. Het plan was DUMOURIER, door eenen inval in die na de *Oostenrykers* haakende Landftreeken, van het voortzetten des Krygs tegen de *Vereenigde Gewesten* af te trekken; het verloorene in *Belgie* en *Mentz* te herwinnen, en voorts den Oorlog op *Franfche* bodem te voeren. Ten dien einde moest een gedeelte van het *Pruisfisch* Leger, langs den kant der *Beneden Maaze*, na de *Generaliteits Landen* rukken, gelyk deeze werklyk deeden en *Venlo* van het aangevangen beleg onthieven (*). *Mentz* hadden de *Pruisfen* en *Hesfen* aan beide de zyden der Riviere in te fluiten, terwyl de Keizerlyken, onder WURMZER, met een Leger den *Elzas* zouden ontrusten. — Aan den Prins VAN SAXEN-COBURG was het ontzet van *Maaftricht* en den Inval in *Brabant* toevertrouwd; ten dien einde moest hy, met het grootfte gedeelte zyner Krygsmagt, den *Rhyn* overtrekken. Het is deeze Veldheer, met wien wy in onze Gefchiedenisfe vervolgens het meest zullen te maaken hebben.

Nederlaag der *Franfchen* by *Aldenhoven*. Eene verwaarloosde of flappe Krygstugt, weelderigheid, uit voorfpoed gebooren, hadt de *Franfchen*, in die ftreeken, waar de Prins VAN SAXEN-COBURG gereed lag om hun, ter eerfte gelegenheid, aan te vallen, grootlyks verzwakt. Zonder noemenswaardige tegenftand te ontmoeten, bragt

(* *Zie hier boven bl. 44.*

bragt hy zyn Legermagt over den *Rhyn*, en drong, op den eersten van Lentemaand, door tot *Aldenhoven*. De *Oostenrykſche* Veldheer CLAIRFAIT gaf, ten zelfden dage, berigt van een zeer groot voordeel aldaar op de *Franſchen* behaald. De Prins VAN SAXEN-COBURG ſloeg, twee dagen laater, de *Franſchen* andermaal, en bragt hun een allergewigtigst verlies toe, verſpreidde zo groot een ſchrik in het *Franſche* Leger, dat het, met agterlaating van veel Geſchuts, Krygs- en Legerbehoeftens, aan 't vlugten ſloeg, en veelerwegen de wyk nam (*). Meer dan tien duizend Man, worden gezegd ylings het Leger verlaaten en zich na *Frankryk* begeeven te hebben.

LXXIV. BOEK.

1793.

DUMOURIER was thans met den aanval op *Holland*, door ons in 't breede beſchreeven (†), onledig. Het *Franſche* verſlagen en verſtrooide Leger, zich zo veel mogelyk verzamelende, riep om dien Veldheer, die, deeze rampvolle tydingen vernomen hebbende, aan het *Franſche* Leger in de *Oostenrykſche Nederlanden* den volgenden Brief ſchreef, die ſcherp verwyt, doch tevens vriendlyke bemoediging, ademt;

Schryven van DUMOURIER aan het *Franſche* Leger.

„ Myne braave Cameraads! myne Vrien-
„ den! myne Kinderen! gy komt een
„ ſchok te ondergaan; het ſchynt dat uwe
„ Republikeinſche Fierheid, die ontem-
„ baare moed, welke mynen voorſpoed
„ heeft bewerkt, een oogenblik zyn af-
„ ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 387. 388.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 43 *enz.*

LXXIV. BOEK. — 1793. „ genomen. Die ramp komt van uwe agt„ loosheid. Laat die U even zo wys en „ voorzigtig maaken, als ik U dapper ge„ kend heb. Gy zyt dubbel sterker dan „ de Vyanden, die U uwe post hebben „ doen verlaaten. Die Vyanden zyn de„ zelfde, die wy gezamenlyk overwonnen „ hebben in de Vlaktens van *Champagne* „ en *Belgien*. Herinnert U dat wy slegts „ een hand vol Volks zynde, meer dan „ tachtig duizend Man in de Velden van „ *Grand Prez* en *St. Menehould* hebben „ getrotseerd. Het zyn nog dezelfde Ge„ neraals, die U aanvoeren; geeft hun een „ geheel vertrouwen. Wil de Vyand de „ *Maas* overtrekken, sluit uwe Bataillons, „ veld de Bajonetten; heft den *Marseil*„ *liaanschen* zang aan, en gy zult overwin„ nen. —— Drie sterke plaatzen met eene „ geduchte Artillery voorzien, omringd „ van eene ontoeganglyke Inundatie, *Bre*„ *da*, *Klundert* en *Geertruidenberg*, zyn „ binnen acht dagen bezweeken voor de „ poogingen van Bataillons, uit *Frankryk* „ gekomen, die nog niet gevogten had„ den. —— Oordeelt wat U, die steeds „ gezegepraald hebt, te doen staat. Ik „ kan nog in eenige dagen niet by U zyn. „ Ik heb om my met U te hereenigen „ met Leevensmiddelen, Wapenen, Geld „ en Krygsbehoeften, en nieuwe Bondge„ nooten, my, voor weinig tyds, van U „ gescheiden. Dan myn oog waakt over „ U, myne raadgevingen besturen uwe „ Generaals, die myne Kweekelingen, en

„ my-

„ myne Vrienden zyn. —— Schaamt U „ dat gy één oogenblik standvastigheid „ en stoutheid hebt gemist. Verheft uw „ Republikeinsch voorhoofd; denkt op „ wraak; sterft vry of zyt Verwinnaars. „ Ik bemin U als een goede Vader zyne „ Kinderen bemint (*).”

LXXXIV. BOEK. —— 1793.

Een Brief, ten dien zelfden tyde, aan de Commissarissen der Nationaale Conventie geschreeven, getuigt, dat DUMOURIER, de zaak op verre na niet als hoopeloos inzag, hy drukt zich in deezer voege uit; „ Ik ben zeer gevoelig aan den „ tegenspoed, die ons *Aaken* doet verlaa„ ten, en de opbreeking des Belegs van „ *Maastricht* noodzaaklyk maakt. Daar„ door wordt onze groote Armée gebragt „ tot eene geregelde Verdeediging, waar„ van de Generaals VALENCE en MIRAN„ DA volkomen de byzonderheden kennen. „ Zy zullen zeer wel geholpen worden, „ door de berigten van den Generaal „ THOUVENOT. —— Ten ware men ge„ heel harsseniloos wierd, kan ik niet zien, „ hoe tusschen de vyf en twintig en der„ tig duizend Man het zoude durven waa„ gen de *Maas* over te trekken in het ge„ zigt van vyftig duizend vereenigde Man„ schappen, die, geduurende eenige da„ gen, niets anders te doen hebben, dan „ dien Overtocht te beletten. 'Er staat „ dus niets te vreezen, en, indien de „ Vyand, door het geluk verstout, dit „ kwam

Brief van DUMOURIER aan de Commissarissen der Nationaale Conventie.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 389.

LXXIV. BOEK. — 1793 „ kwam te onderneemen, zou het gemak„ lyk vallen hem te onder te brengen (*)."

Gerustſtellingen der Franſchen. De Generaal MIRANDA badt, ten dien tyde, den Generaal MORETON het Volk van Bruſſel gerust te ſtellen, wegens de gevaaren 't zelve ingeboezemd, ten aanzien van de geſteldheid des Franſchen Legers; verzekerende, dat zy wel geplaatst en van genoegzaame magt waren om de Vyanden, indien zy durfden naderen, te ſlaan. Hy beſchreef den gemaakten aftocht als dringend en noodwendig om de verdere Krygsverrigtingen te beginnen, en enkel veroorzaakt, door den misſlag des Krygsvolks agter de Rhoer geplaatst om den aanval op Maaſtricht te onderſteunen; ten ſlot betuigende, „ Wanhoopt niet aan het lot van „ de Republiek, het is onder de beſchut„ ting der Vryheid, en de beſcherming „ der Goden (†)!" — Eenig voordeel door den Generaal DAMPIERRE ten dien dage op den Vyand behaald, ſcheen die verzekering te onderſteunen (§).

DUMOURIER's werkzaamheden om misbruiken in Ondertusſchen was DUMOURIER, den elfden van Lentemaand te Bruſſel gekomen. Onverwyld hieldt hy zich bezig om alles te herſtellen, 't geen de Brabanders van de Franſchen wendig maakte, door de Agenten der Uitvoerende Magt van de Franſche Re-

(*) N. Nederl. Jaarb. 1793. bl. 576.

(†) Deeze Brief, omtrent welks mededeeling allen ſpoed gemaakt werd, was den 6 Maart gedagtekend. N. Nederl. Jaarb. 1793 bl. 577.

(§) N. Nederl. Jaarb. 1793. bl. 579.

Republiek verrigt, „ wier heiligschenden- LXXIV
„ de onbescheidenheid," gelyk DUMOURIER BOEK.
het noemde, „ het Zilverwerk uit de Ker-
„ ken hadt doen wegneemen." Dit staalt- 1793.
je van schandlyke vrekheid moest beteu *Brabant*
geld worden, ten bewyze dat de *Fran-* te her-
schen Godsdienstige begrippen eerden. Hy stellen.
beval de wedergave van dat Zilverwerk, overal waar het weggenomen mogt weezen.

Hier by liet DUMOURIER het niet berusten. Een tweede Afkondiging, ten dien zelfden dage gegeeven, verzogt alle bewindvoerende Collegien, en alle Ingezetenen der onderscheidene Provincien van *Belgiën* geregtlyk te doen opmaaken alle klagten tegen de dwinglandsche Afknevelingen van eenigen der Agenten, bekend onder den naam van *Commissarissen der Uitvoerende Magt*, byzonder de zodanigen, die het kenmerk van Ontheiliging medebragten. Met verzekering, dat hunne klagten zouden aangenomen worden. „ De Nationaale „ Conventie van *Frankryk*," zo drukte hy zich uit, „ was te zeer doordrongen van „ de grondbeginzelen van Regtvaardigheid „ en van Eerbied voor den Godsdienst, „ om ongetrouwe Agenten, die het gezag „ hunner Bedieningen misbruikt hadden, „ niet aan alle de strengheid der Wetten „ over te geeven."

Dan, voegt de Generaal 'er nevens, „ met deeze voldoening aan het *Belgisch* „ Volk te geeven, het welk benadeeld is „ in deszelfs Godsdienstige Begrippen,

 „ Per-

LXXIV. BOEK. — 1793.

„ Persoonen en Eigendommen, verklaar „ ik, met leedweezen, dat al wie zich „ zelven regt zal willen verschaffen, met „ den dood zal worden gestraft; dat, zo „ eenige Steden of Dorpen, zich Verza- „ melingen veroorloven tegen het *Fran-* „ *sche* Leger, 't welk onschuldig is aan „ de misdryven van eenige byzondere Per- „ soonen, die Steden of Dorpen geslegt „ of verbrand zullen worden. — Ik hoop, „ dat het *Belgisch* Volk, erkennende de „ regtvaardigheid der Nationaale Conven- „ tie, en der Krygshoofden, welke zy „ gebruikt, de gevoelens van Broederschap „ herneemen zullen, die aan de twee vrye „ Volken voegen, en my niet zal nood- „ zaaken, om te handelen als in een Vyand- „ lyk Land, en nog met meerder gestreng- „ heids: vermids gewapende Opstanden „ een kenmerk van Weerspannigheid en „ Verraad zouden medebrengen."

De gedraagingen in de Vaderlandsche Societeiten te *Brussel* en elders daar te Lande, moeten van eenen aart geweest zyn, dat Dumourier het beteugelen daar van noodig keurde, blykens eene Afkondiging deswegen gedaan, dezelve verbiedende zich in Staats- of Krygszaaken te steeken (*). Deeze Vergaderigen, of *Clubs*, waren zeer gevloekt by de Geestlyken, en gehaat by het Volk, door hun beschouwd als de bronnen, waar uit de sterke maatregelen den Godsdienst en de Belastingen be-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl. 579—582.

betreffende, voortvloeiden. — Regeerings-persoonen en andere gegoede Lieden in verzekering gebragt, of vervoerd, 't welk byzonder het geval te *Antwerpen* was, werden, op last van DUMOURIER, verlost en hersteld.

LXXIV. BOEK. — 1793.

Uitwerking daar van.

Afkondigingen en bedryven van deezen aart deeden hem de verloore Volksgunst herwinnen, en de *Franschen* in een min haatlyk licht voorkomen, dan zy, zints eenigen tyd, beschouwd waren. En hoe hoogst laakbaar het volgend gedrag deezes Veldheers moge geweest hebben, men kan niet nalaaten hem eene grooter maate van Mensch- en Staatkunde toe te kennen, dan veelen der Commissarissen, ten dien dage door de Nationaale Conventie, in de verheerde Landen gezonden. Lieden, wier gedrag de onlochenbaarste bewyzen opleeverde, dat zy geen ander dan het laag en flegt oogmerk hadden, om zich, ten koste der overwonnenen, te verryken, en onder den schyn van Vryheid-aanbrengers, als de volstrektste Overheerschers, de eigendommen dier Volken begeerden, en ten geldhongerigen balg insloegen. By een Volk, meer ryp voor het genot der waare Vryheid dan de Ingezetenen dier Landen, welke wy nog, vóór weinig jaaren, ten speelbal zagen van een ander slag van Vryheidsverkondigeren (*), zou zulk een gedrag afschuw hebben moeten baaren (†).

Al-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 293 *enz.*

(†) Zo sterk drukken wy ons uit, niet alleen op grond

LXXIV. BOEK. — 1793. Alles wat het Leger betrof vondt DUMOURIER in verwarring. Het zwaar Geschut was grootendeels weggevoerd, deels deedt hy 't by de Armée te rug komen.

Wat hy tot herstel der Legers aanwendt.

Het krielde alom van na *Frankryk* vlugtende Officieren en Soldaaten. Hy beval dezelve te vatten, en na het Leger te brengen. De *Franschen* die op *Namen* de wyk genomen hadden, beschikte hy om den overtocht der *Maaze* te beletten.

Dumourier verdagt van het met den Vyand te houden.

Het aan veele benoodigdheden gebrek hebbend Leger van DUMOURIER, ten hoogsten op veertig duizend man begroot, behalven dat den naam van het *Hollandsch* Leger droeg, en eenige Krygsbezettingen, lag op de hoogte van *Leuven*, met de vaart na *Mechelen* voor zich. Naa dat dit Leger aan

grond van den Brief, vol vuurs, deswegen door DUMOURIER den 12 Maart aan de Nationaale Conventie geschreeven, en in de *N. Nederl. Jaarb.* bl. 554—559 te vinden; maar ook uit hoofde van andere onlochenbaare bescheiden deswegen voorhanden. In gemelden opmerkenswaardigen Brieve ontvouwt DUMOURIER de Natuurlyke en Zedelyke oorzaaken van dien Lotwisfel. De laatste vermeldende, vangt hy dus aan; „ Altyd heeft 'er in de menschlyke „ Gebeurtenisfen eene vergelding van Deugden en „ een straf voor Misdaaden plaats gehad. Byzon„ dere Persoonen mogen ontduiken aan die Voor„ zienigheid, men noeme het zo als men wil; „ want het zyn ondoorgrondelyke punten; maar „ doorblaader de Historien, en gy zult zien, dat „ de Volken die nimmer ontduiken. Zo lang onze „ zaak regtvaardig was, hebben wy den Vyand ver„ slagen: dan zo dra de schraapzugt en onregt„ vaardigheid onze voetstappen bestuurden, heb„ ben wy ons zelven vernield, en onze Vyanden „ maaken 'er gebruik van."

aan 't wyken gebragt was, herstelde zich DUMOURIER, viel by *Tierlemont* den Vyand aan met een beteren uitslag. Dan by *Nederwinden* liep het den *Franschen* geheel tegen, en werden zy genoodzaakt te rug te trekken. Alles hadt een vreemd voorkomen. En overwinning en nederlaage droeg zich zodanig toe, dat veelen van dien Veldheer de ergstdenkendste vermoedens koesterden. Men herinnere zich hoe hy voorheen reeds in verdenking gevallen was (*): en op het tydstip dat hy den inval in *Holland* deedt, eene Onderhandeling met Lord AUCKLAND, VAN DE SPIEGEL en DE MAULDE voorsloeg (†). Zommigen willen dat hy toen het plan beraamd hadt, om, zo hy overwon, met zyn zegepraalend Leger, het Koningschap in *Frankryk* te herstellen; en moest hy voor den Vyand onder doen, zyn hertocht zodanig in te rigten, dat het hem aan geene gelegenheid zou ontbreeken om, ter volvoering van dit zyn plan, onderhandelingen met de Keizerlyken voor te slaan.

LXXIV. BOEK. — 1793.

Onderhandeling met MACK.

Dit laatste wil men dat hy, den gevaarlyken toestand zyns Legers bespeurende, gedaan, en door den Collonel MONTJOYE, aan den Collonel MACK, die by de Generaalstaf des Keizerlyken Legers was, het houden eens mondgespreks te *Leuven* voorgesteld hebbe. Een mondgesprek, waar in zy zouden overeengekomen zyn, dat de Kei-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 93.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 322.

LXXIV. BOEK. — 1793. „ Keizerlyken geen groote aanvallen meer „ zouden doen, en dat DUMOURIER, van „ zynen kant, niet zou zoeken slag te „ leeveren — dat, ingevolge van deeze „ stilzwygende Wapenstilstand, de *Fran-* „ *schen* na *Brussel* zouden te rug trekken, „ zonder ontrust te worden — en dat „ men, naa de ontruiming van *Brussel*, „ zien zou het met elkander verder te „ schikken."

Toedragt der zaaken. De toedragt der zaaken was zodanig, dat, uitgenomen een heevig gevegt tusschen den Generaal CLAIRFAIT, (van de gemelde onderhandeling onkundig,) en de *Fransche* Voorhoede onder de Generaal LA MARCHE, waar in de *Franschen*, naa een hardnekkig stryden, te rug weeken, alles blyk gaf, dat men den Oorlog enkel voerde om eerst de *Franschen* den *Belgischen* grond te doen verlaaten, en na hunne grenzen te vlugten, waar het plan van DUMOURIER zich verder zou ontwikkelen.

Nadere ontwikkeling zyns Verraads. Ingevolge hier van ontruimde DUMOURIER, al wykende, de *Oostenrykſche Nederlanden*, en tradt te *Aath* in nadere onderhandeling met den Collonel MACK, vol wederzydsch genoegen over den dus verre beraamden en zonder aanmerklyke bloedstorting volbragten terugtocht, en maakten verdere schikkingen. Thans ontdekte DUMOURIER zyn plan nader aan dien Collonel, hoe naamlyk 't zelve bestondt om met zyn Leger na *Parys* te trekken, de Nationaale Conventie af te zetten, en de Constitutie met een *Koning*, van den Jaa-

re

re MDCCLXXXIX te herstellen. Een ontwerp, 't welk de Keizerlyken wel beviel, en breeder werd uitgewerkt in deeze nadere Onderhandeling, by welke de *Fransche* Generaals VALENCE, THOUVENOT en CHARTRES zich tegenwoordig bevonden.

LXX. V. BOEK. — 1793.

Te midden van alle deeze verrigtingen hadt DUMOURIER, Brief op Brief na *Parys* gezonden, daar in den staat des Legers, en de geledene tegenspoeden, ontvouwd, zyn gehouden gedrag verdeedigd, en de heerschende Party der *Jacobynen* in *Frankryk* heftig beschuldigd (*). Derzelver voordragt in de Nationaale Conventie baarde groote beweeging. MARAT, onder anderen, riep uit, „ wy zyn tot het tyd„ stip gekomen, dat men het gordyn open„ rukken moet, en alles zeggen: wy heb„ ben geen Generaals, die den Vyand „ kunnen slaan; geene Troepen in staat „ om slag te leeveren!" — Eenige riepen, „ DUMOURIER wordt door de Vyanden „ betaald!" Men sprak in de Nationaale Vergadering openlyk van tydingen uit het Leger, die aankundigden, dat er trouwlooze zamenzweeringen bestonden, gesmeed door Vyanden van de Republiek, om dezelve te vernietigen; en nam maatregelen om dezelve tegen te werken.

DUMOURIER als een Verraader te *Parys* beschouwd.

Drie

(*) Bovenal verdient hier nageleezen te worden den breeden Brief op den 12 Maart geschreeven, te vinden in de *N Nederl. Jaarb.* voor 1793 bl. 553. Als mede dien van 19 Maart *Ald.* bl. 417.

LXXIV. BOEK. — 1793. Zyn veel ontdekkend Onderhoud met drie Leden der Nationaale Conventie.

Drie Leden van de *Nationaale Conventie* Proly, Dessardyns en Pereira, tot Dumourier, in 't laatst van Lentemaand, afgevaardigd, voor *Jacobynen* bekend staande, werden niet alleen zeer koel door dien Generaal ontvangen; maar hy sprak met de diepste veragting over de Nationaale Conventie, oordeelende dat dezelve moest vernietigd, en door een ander Wetgeevend Lichaam vervangen worden. De Afgevaardigden gelieten zich het eenigermaate met hem eens te weezen, en op dit stuk zynen raad te willen inneemen. Herhaalde keeren voer hy, met de grootste heftigheid tegen de *Jacobynen* uit. Hy weet aan dezelven alle de rampen *Frankryk* overgekomen. Hy gaf het middel op om de traagheid en gebreken der Verkiezing, door middel der Grondvergaderingen, te ontwyken, en een geregeld Lichaam van Wetgeeving daar te stellen. „ Dit zou," gelyk hy gezegd wordt zich uitgedrukt te hebben, „de Constitutie van MDCCLXXXIX „ weder in weezen brengen; geheel *Frankryk* zou één zyn; de wapenen zouden „ uit de handen der gewapende Royalisten vallen; de vreemde Mogenheden, „ geen voorwendzel meer voor den Oorlog hebbende, en eene vaste Regeering „ vindende, waar mede zy in onderhandeling konden treeden; zy zouden gemaklyk zyn voor den Vredehandel, 't „ zy te zamen, 't zy ieder afzonderlyk: „ want gelooft niet dat de Republiek kan „ bestaan; uwe misdaaden en dwaasheden

„ heb-

„ hebben 'er de mogelykheid van wegge- „ nomen." Verder zeide de Generaal, dat hy den Vrede zou fluiten met de Mogendheden, die met de Conventie niet zouden willen handelen. Hy wilde het Vaderland redden door het *Koningschap* te herstellen. Dit zou hy met zyn Leger, en met dat der *Oostenrykeren* uitwerken. Een der Afgevaardigden stelde het gevaarlyke zyner onderneeming hem voor oogen; dan hy lachte met die gevaaren, zeggende, „ zich altyd by de *Oostenrykers* te zullen „ kunnen redden." Vertrouwen op de meerderheid van zyn Leger, zo Officieren als Soldaaten, om hem in 't volvoeren van zyn plan behulpzaam te zyn, deedt hem die stoute taal voeren.

Beschuldigingen by beschuldigingen waren tegen DUMOURIER aangevoerd, en zeven Commissarissen na *Rysel* afgevaardigd; deezen ontboden hem aldaar om zich te verantwoorden. Hy onttrok zich aan dit opontbod. Intusschen werd *Antwerpen* en het Kasteel, by Verdrag, door de *Franschen* ontruimd. Zich in zyne Legerplaats by *Doornik* niet veilig agtende, week DUMOURIER, met zyn steeds door verloop verzwakkend Leger, na *Bruille*, en maakte schikking om zich van de Gemeenschap met *Rysel* te verzekeren. Deeze Stad, als mede *Orchies* en *Douay* wilde hy bemagtigen; doch dit even als de toeleg op *Valenciennes* mislukte; en kostte het leven aan den hem in dien toeleg dienstbaaren Generaal MIACZINSKY, en den Adjudant DE VEAUX,

's Mans verdere deels verydelde bemoeijingen.

LXXIV. BOEK. VEAUX, die gevat, na *Parys* geleid en met den dood gestraft werden.

1793. Werkzaamheden tegen hem, en Bezending om hem te vatten.

Naa deeze mislukking wilde DUMOURIER de Vesting *Condé* bemagtigen. De Commissarissen LEQUINO, COCHON en BELLEGARDE, bemerkende dat 'er Verraad in het Leger school, weigerden en toevoer, en geld, en gaven een Manifest tegen den Veldheer uit, 't welk zy na het Leger en in de Vesting *Condé* zonden. In zyn Hoofdkwartier te *St. Amand*, digt by gemelde Vesting, kreeg hy de onaangenaame tyding, dat de Oorlogs-Minister BEURNONVILLE met vier Commissarissen LE CAMUS, LA MARQUE, BEAUVAL en QUINETTE, by hem stonden te komen. Met die weete, bykans gelyktydig, traden deeze Burgers binnen, boodschappende, dat zy afgevaardigd waren om hem te vatten, en voor de Conventie te regt te stellen. Het door hem verzogte uitstel werd afgeslaagen; waar op hy antwoordde, „ Ik „ verklaar U, zonder omwegen, dat ik „ niet na *Parys* zal gaan, om my te laaten veroordeelen door een Revolutio„ naire Regtbank!" —— Op het zeggen van CAMUS, „gy erkent dus die Regt„ bank niet?" voegde hy deezen toe, „ Ik erken ze voor een Regtbank van „ bloed en misdaaden, en zo lang ik één „ duim yzer in myne hand zal hebben; „ zal ik my 'er niet aan onderwerpen; ik „ verklaar u zelfs, dat, zo het van my „ afhing, ik ze vernietigen zou, als zynde „ een schandvlek eener vrye Natie!"

Dit

LXXIV. BOEK.

1793.

Dit heftig gesprek duurde, met verwyt op verwyt, meer dan twee uuren; waar op de last tot het in verzekering neemen van DUMOURIER volgde; doch hy hadt zorge gedraagen, dat buiten de deur staande Husfaaren, dit eigenste, te zyner verlossing, aan de Commissie verrigtte (*). De gevangenen werden na *Doornik* tot den Generaal CLAIRFAIT opgezonden, die, hunne papieren hebbende doen verzegelen, hun voorts, onder een sterk geleide, den Prins VAN SAXEN-COBURG toeschikte.

Die Bezending, door hem gevat en opgezonden.

Van dit bedryf, 't welk de hooggaande berisping niet ontging, en door veelen met sterke kleuren van afkeuring werd afgemaald, gaf de Keizerlyke Generaal CLAIRFAIT onverwyld een zeer goedkeurend berigt aan den Graave VAN STARHEMBERGH, 's Keizers Afgezant by onzen Staat; teffens vermeldende, dat de Generaal DUMOURIER, 's anderen daags, met zyn Leger, zou vertrekken, „ om alle die „ geenen te vernielen, welke zich zouden „ verzetten tegen het algemeene welzyn, „ en om aan het *Koningryk* den Vrede „ en de Rust weder te geeven (†)."

Berigt des wegen aan den Keizerlyken Afgezant in 's Haage.

De Prins VAN SAXEN-COBURG vaardigde een Boode af aan den Erfprins VAN ORAN-

Brieven van DUMOURIER.

(*) Behalven de genoemde vyf Heeren, vonden zich in dit lot ingewikkeld MENOCCE, Capitein der Husfaaren, en Aide de Camp van den Generaal en Minister; VILLENEUVE Secretaris van het Krygsdepartement, en FAARCAUD, Secretaris der Commissie by het Leger van het Noorden.

(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 258.

LXXIV. BOEK. 1793. aan de Commandanten van *Breda* en *Geertruidenberg* om die Steden over te geeven. Gebruik van die Brieven, door den Erfprins gemaakt.

ORANJE, die zich toen in 't Hoofdkwartier te *Prinsen-Hagen* bevondt, twee Brieven medebrengende van den Generaal DUMOURIER aan de Commandanten van *Breda* en *Geertruidenberg*, met last om die twee Steden, onder beding van eene *Honorabele Capitulatie*, over te geeven. By het ter hand stellen dier Brieven maakte de Erfprins van dezelve terstond gebruik tot het handhaaven der begonnen onderhandelingen, welke geen twyfel overlieten, of hy zou, binnen kort, in 't bezit dier twee Steden zyn. Hier van hun Hoog Mogenden, by eenen Brieve de weet doende, „ wenschte hy hun geluk met dit succes voor het welzyn der Republiek," gelyk hy zich uitdrukte, „ zo beslissend, „ niet twyfelende of hun Hoog Mogenden zouden met genoegen verneemen, „ dat het Territoir van de Republiek nu „ te eenemaal van den Vyand bevryd was; „ 't welk men zeker, ten grooten deele, „ aan het goed beleid, en het kragtdaadig gedrag van de Veldmaarschalk Prins „ VAN COBURG te danken hadt (*)."

Gevoeglyk zouden wy hier kunnen overgaan, om het lot dier Steden, en de gevolgen dier geheele ontruiming, te beschryven; dan zo veel van het geen DUMOURIER, de Hoofdpersoonadie in deezen, ge-

(*) *N. Verz by* DE CHALMOT I. D. bl. 259. De Brieven van DUMOURIER aan gemelde Commandanten VAN FLERS en VAN TILLY zyn voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 903, 904.

gezegd hebbende, kunnen wy niet nalaaten wat hem voorts betreft, zo verre het tot deeze zaak betrekking heeft, te vermelden: naardemaal 't geen hem wedervoer, en by de *Franschen*, daar uit gebooren werd, op het lot deezer Landen eene zo naauwe betrekking, en eenen zo verbaazenden invloed hadt. LXXIV. BOEK. 1793.

Brief van DUMOURIER aan het *Fransche* Leger.

DUMOURIER, zich van de gemelde Heeren verzekerd, en die in wel vaste han den overgeleeverd hebbende, schreef onverwyld eenen Brief aan het *Fransche* Leger, op 't welk hy vertrouwde, en van welks hulpe, ter uitvoering van zyn plan, hy zich wilde verzekeren; „ Myne Cameraaden!" dus was de inhoud, „ vier „ Commissarissen van de Nationaale Conventie zyn gekomen, om my te arresteeren, en voor de Balie te brengen; de „ Minister van Oorlog vergezelde hen. „ Ik herdagt wat gy my belooft hebt, dat „ gy uwen *Vader* niet zoudt laaten opliggen, die meermaalen het Vaderland behouden, die u op den weg der Overwinning gebragt, en nog onlangs aan uw „ hoofd een eerlyken aftocht gemaakt „ heeft. Ik heb hun op eene veilige „ plaats laaten brengen, om ons tot Gyzelaars te strekken. Het is tyd dat de „ Armée haaren wensch uitte, *Frankryk* van „ Moordenaars en Oproermaakers zuivere, „ en aan ons Vaderland de rust weder geeve, welke het door de misdaaden zyner Representanten verlooren heeft. Het „ is tyd eene Constitutie te herneemen, „ wel-

LXXIII. BOEK. — 1793.

„ welke wy drie jaaren agter een bezworen „ hebben, welke ons de Vryheid „ schonk, en alleen in staat is om ons „ te behoeden voor de losbandigheid der „ Anarchie, waar in men ons gestort „ heeft. Ik verklaar u, myne Cameraa„ den! dat ik u het voorbeeld zal geeven „ van vry te leeven, en te sterven. Wy „ kunnen niet vry zyn dan met goede „ Wetten: zo niet wy zullen slaaven der „ misdaad zyn (*)."

Diens verklaaring aan de *Fransche* Natie.

Onmiddelyk daar op vervaardigde hy eene Verklaaring aan de *Fransche* Natie, naar gewoonte, opgevuld met een verslag van 't geen hy oordeelde ten dienste van *Frankryk* gedaan te hebben, en wat hy voorneemens was te doen. Wy kunnen niet nalaaten 'er het een en ander uit te ontleenen, 't welk de gesteldheid, waar in *Frankryk* zich toen bevondt, wel met haatlyke, doch veel al te waare kleuren, afschildert. Het vasthouden en overleeveren der Leden van de Commissie tot hem afgevaardigd, „ hadt hy alleen," volgens zyne verklaaring, „ gedaan, om hem te „ dienen tot Gyzelaars tegen de misdaa„ den van *Parys*. Door hem toegeschree„ ven aan MARAT, ROBESPIERRE en de „ misdaadige Secte der *Jacobynen* van *Pa*„ *rys*, die onderling den val der Gene„ raals, maar voornaamlyk den zynen, „ besloten hadden. Die Schelmen, om„ gekogt door het Goud der Mogenhe-

„ den,

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 671.

„ den, om de vernietiging der *Armeeën* LXXIV.
„ te voltooijen, hebben genoegzaam alle BOEK.
„ de Generaals doen arresteeren, en hou- ——
„ den dezelve in de gevangenissen van 1793.
„ *Parys* om hun te *Septembriseeren*: want
„ dit is het woord, dat die Monsters heb-
„ ben gesmeed, om by de Naakomeling-
„ schap, de gedagtenis te bewaaren, van
„ afschuwelyke moorden, op de zes eerste
„ dagen van *September* gepleegd. —— Ik
„ heb terstond een Wapenstilstand met de
„ Keizerlyken geslooten, terwyl ik na de
„ Hoofdstad trek, om, zo spoedig doen-
„ lyk, de zaaden van den Burgeroorlog
„ te verstikken."

Naa een akelig tafereel te hebben opgehangen van het Schrikbewind, waar onder *Frankryk* zugtte, ten dage van MARAT en ROBESPIERRE; van de verkeerde maatregelen in de overwonne Landen gevolgd, in de voortzetting van den Oorlog tegen alle Mogenheden van *Europa*, door hun in 't harnas gejaagd; van de schikkingen ten aanziene der Legers en Vlooten, roept hy uit, „ *Franschen*! wy hebben één punt „ van Vereeniging, om het Monster van „ Regeeringloosheid te dooden, het is „ de Constitutie, die wy in MDCCLXXXIX „ en de twee volgende jaaren bezwooren „ hebben. Die is het werk van een Vry „ Volk, en wy zullen vry blyven, wy „ zullen onzen roem herwinnen, wanneer „ wy deeze Constitutie weder aanneemen. „ Laat ons dan onze deugden, en vooral „ die van zagtzinnigheid ten toon stellen!

 „ 'Er

LXXIV. BOEK. 1793.

„ 'Er is reeds te veel bloeds gestort. In„ dien de Monsters, die ons ontbonden „ hebben, willen vlugten, dat zy dan el„ ders hun straf gaan zoeken, indien zy „ die niet reeds in hunne bedorvene zie„ len gevonden hebben; doch, indien zy „ de Regeeringloosheid willen staande hou„ den, dan zal myne Armée hun beteu„ gelen en straffen.

„ Ik heb, in de edelmoedigheid van de „ Vyanden, die wy zo zeer beledigd heb„ ben, de zekerheid van den uitwendigen „ Vrede gevonden. Niet alleen behande„ len zy, in weerwil van den laster, wel„ ken onze Aanhitzers verspreiden, om „ ons tot wreedheid aan te spooren, onze „ Gekwetsten, Zieken en Gevangenen „ met menschlievenheid, en op eene edel„ moedige wyze; maar zy verbinden zich, „ boven dat, hunnen marsch te staa„ ken, niet over onze Grenzen te ko„ men, en door onze braave Armée on„ ze binnenlandsche onlusten te laaten be„ slissen.

„ Dat toch de geheiligde Fakkel van „ Vaderlandsliefde de deugd en moed in „ ons doe ontvonken! Op het enkel „ woord van *Constitutie* zal de Burgeroor„ log een einde neemen, of zal niet kun„ nen bestaan, dan tegen eenige kwaad„ willigen, die niet langer ondersteund „ zullen worden, door de vreemde Mo„ genheden, welke geen haat hebben, „ dan tegen onze misdaadige Oproerigen, „ en niet anders wenschen, dan haare ag„ ting

„ ting en vriendschap weder te geeven LXXIV.
„ aan eene Natie, waar van de dwaalin- BOEK.
„ gen, en regeeringloosheid geheel *Europa* ——
„ bekommeren en ontrusten. De Vrede 1793.
„ zal de vrugt van dit besluit zyn, en de
„ Troepen van Linie, zo wel als de braa-
„ ve Nationaale Vrywilligers, die, zedert
„ een jaar, zich voor de Vryheid hebben
„ opgeofferd, en een afkeer van Regee-
„ ringloosheid hebben, zullen by hunne
„ Familien gaan rusten, naa dat zy dit
„ edel werk verrigt hebben.

„ Wat my betreft, ik heb reeds den
„ Eed gedaan en herhaal dien voor de
„ gansche Natie en geheel *Europa*, dat ik
„ naamlyk, zo dra als ik het heil van myn
„ Vaderland, door het herstel der Con-
„ stitutie, van Orde en van Vrede, zal
„ bewerkt hebben, ik alle myne aanzien-
„ lyke Bedieningen zal nederleggen en in
„ eenzaamheid het geluk myner Medebur-
„ geren zal gaan genieten (*)."

Van den Brief aan 't *Fransche* Leger gerigt (†) beloofde zich DUMOURIER alles; doch het misnoegen der Soldaaten werd gaande gehouden en opgewekt door eenige Legerhoofden, onder welke DAMPIERRE uitstak. BERNASE, een Officier, die zich in de kamer bevond by de gevangenneeming der Afgevaardigden wist DUMOURIER te misleiden, en een gedeelte des Krygs-

Werkingen van DUMOURIER.

(*) *Nieuwe Verzamel. by* DE CHALMOT I. D. bl. 264—273.

(†) Zie hier boven bl. 65.

LXXIV. BOEK. — 1793.

Krygsvolks tegen hem te winnen (*); terwyl de Commissarissen te *Valenciennes* en *Rysfel*, den afval van de gehegtheid aan dat verdagte Legerhoofd met vrugt bewerkten.

Vlugt van DUMOURIER met de zynen.

De dag, bestemd om het plan van DUMOURIER te voltooijen, was de dag der verydelinge; op den vierden van Grasmaand, zou hy tusschen *Brussel* en *Condé* den Prins van SAXEN-COBURG, den Aartshertog CAREL en den Collonel MACK ten dien einde aantreffen. In het Leger was de gisting toegenomen. Op den weg na de plaats der onderhandelinge zag hy niet alleen het verloop zyns Volks; maar een gedeelte van 't zelve; onder het geschreeuw, *hou hem! hou hem!* op hem aanrukken. Zy schooten op den vlugtenden Generaal, zo dat eenigen van zyn geleide, en veele paarden sneuvelden. Niet dan met groot leevensgevaar bereikte hy de eerste post des Keizerlyken Legers; en vondt daar veiligheid. Deeze zogten alle Generaals met de mindere Officieren, die tot zyne Party behoorden, door tot de Keizerlyken den wyk te neemen, hier in gevolgd door eenig Paarden- en Voetvolk, die vlugtende na *Doornik* toogen. In deeze bystere verwarring bleef de Krygskas by het Leger, welks geheel verloop, door de Commissarissen, en de aan *Frankryk* getrouw gebleevene Officieren voorkomen werd.

In

(*) Men vindt diens Verslag in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 691.

In ongunstiger omstandigheden, dan men zich beloofd en verwagt hadt, moest thans het Plan, om *Frankryk* weder een Koning te bezorgen, worden voortgezet. Hier toe diende eene Proclamatie des Prinsen VAN SAXEN-COBURG aan de *Franschen* die betuigde in de voorheen gegeevene Verklaaring van DUMOURIER (*) volledig gekenschetst gevonden te hebben de gevoelens en grondbeginzelen van een deugdzaam Man, die opregt zyn Vaderland beminde, en aan de Regeeringloosheid en de rampen, welke hetzelve vernielden, een einde tragtte te maaken, met aan hetzelve eene verstandige en vaste Constitutie en Regeeringsbestuur te verzorgen. Dit wist hy was de eenpaarige wensch van alle de Souverainen, die om woelzieke Dryvers te keer te gaan, tegen *Frankryk* de wapens hadden opgevat, en inzonderheid die van zyn Majesteit den Keizer en den *Pruisischen* Monarch. Ten diepste getroffen, door de gesteldheid waar in zich *Frankryk* bevondt, en niet anders verlangende dan den voorspoed en roem van een Land, door zo menigvuldige folteringen en ongelukken geteisterd, verklaarde hy, „ dat „ hy, met alle de magten hem toevertrouwd, de edelmoedige en weldoende „ inzigten van den Generaal en Chef DUMOURIER en diens braave Leger, zou „ onderschraagen, en behulpzaam zyn." — Bereidvaardig was hy, indien deeze Generaal

LXXIV. BOEK.

1793.

Proclamatie van SAXEN-COBURG aan de *Franschen*.

(*) Zie hier boven bl. 66.

LXXIV. BOEK. 1793. raal zulks van hem vorderde, om een gedeelte van zyne Krygsmagt, by de *Fransche* Troupes te voegen, om als Vrienden en Wapengenooten zamen te werken, om aan *Frankryk* zynen Constitutioneelen Koning weder te geeven, benevens de Constitutie, welke het voor zich bepaald hadt, en gevolglyk de middelen om dezelve te verbeteren, indien de Natie ze onvolkomen mogt vinden; om dus in *Frankryk*, zo wel als in het overige van *Europa*, den Vrede, het vertrouwen en het geluk te herstellen. „ Ik verklaar," voegde hy 'er nevens, „ op myn woord van Eer, „ dat ik geenzins op het *Fransche* Grondgebied zal komen, om 'er veroveringen „ te maaken: maar enkel ter bereiking „ van de bovengemelde inzigten — als „ mede dat ik, byaldien de Krygsverrigtingen mogten vorderen, dat de eene „ of andere sterke Vesting aan myn Krygsvolk werd overgegeeven, ik die nimmer „ anders zal aanmerken, dan als een geheiligd Onderpand, en verbind my, op „ de allernadruklykste en duidelykste wyze, om die weder te rug te geeven, „ zo ras het Regeeringsbestuur, dat in „ *Frankryk* zal bepaald worden, of wel „ de dappere Generaal, met wien ik gemeenschaplyk handel, zulks zullen eischen." — Ten slot 'er byvoegende, dat hy de allerstrengste bevelen zou geeven, en de meestgeschikste maatregels neemen, om het pleegen van alle buitenspoorigheden aan zyn Krygsvolk te beletten,

en

en voor te komen, dat zy geen geweld of afpersfing den Volke aandeeden, overal Perfoonen en Eigendommen op het *Franfche* Grondgebied eerbiedigende, en dat wie ook van zyn onderhebbend Leger deeze zyne bevelen zou tegengaan, terftond met den fchandelykften dood zou geftraft worden (*).

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Minder ingangs, dan beoogd en verwagt was, vondt dit ftuk. Grooter uitwerking baarde eene Aankondiging, ter dien dage, gedaan door de *Nationaale Conventie* aan het *Belgifche* Leger. „ DUMOURIER heeft zyn Vaderland verraaden, die *Zamenzweerder*, onder wiens „ bevel, Ul. dapperheid onlangs overwinningen behaalde, waar van hy aan zich „ zelven den roem toefchreef, zoekt niets „ anders dan om U nederlaagen te doen „ ondergaan, ten einde 'er U de fchande „ van toe te fchryven. Hy tragt tegen „ de Vryheid de wapenen te wenden, „ die gy niet anders dan tot weering van „ de Dwinglandy hadt opgevat. —— Gy „ *Franfchen!* uw Vaderland bedreigen! „ Gy, tegen uwe Vrienden, uwe Broeders, uwe Vrouwen en Kinderen optrekken! —— Neen, gy zyt niet bekwaam tot de allerfnoodfte der misdryven! De Soldaaten van de Vryheid „ zyn niet eensklaps de veragtlyke Medepligtigen van eenen Staatkundigen „ Schelm geworden! — Ach! is het niet „ op

Aankondiging van de Nationaale Conventie aan het Leger.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 57.

LXXIV. BOEK. 1793. „ op de ftem van het Vaderland, dat Gy „ zyt uitgetrokken, dat Gy overwonnen „ hebt? Is het niet nog dat zelfde Va„ derland, het welk uwe armen en uwe „ wapenen vordert? Haare geheiligde „ ftem zal zich in het diepst van uw hart „ doen gevoelen; gy zult het geheugen „ vernieuwen van uwe Overwinningen, „ en van yver branden om nieuwe te be„ haalen.

„ Dusdanig beoordeelden Ulieden de „ Vertegenwoordigers der Natie, wier ver„ trouwen en agting gy bezit. *Zy* ken„ nen U beter dan de trouwlooze Chef, „ die U bedriegt; ten einde Ulieden te „ onteeren, en in 't verderf te fleepen. „ Zyn vermetele hand heeft *de Souverainiteit van het Volk* gefchonden, met *die* „ van deszelfs Vertegenwoordigers te doen „ vatten, door de Nationaale Conventie „ tot Ulieden afgevaardigd. —— Zyn mis„ dryf is openbaar: hy wil U *een Koning* „ *geeven!* Zyn Naam is aan de Eerloos„ heid gewyd; zyn Hoofd tot het Scha„ vot beftemd: wreekt uwen roem en het „ Vaderland; leevert den Verraader over; „ een Burgerkroon is de beloonende prys „ welke U wagt (*)!

„ *Fran-*

(*) DUMOURIER werd buiten de Wet gefteld, en alle Burgers gemagtigd om op hem los te gaan, met toezegging van 300,000 *Livres* en het verkrygen van een *Burgerkroon* voor hem of zyne Erfgenaamen, die DUMOURIER zou vatten, en leevend of dood te *Parys* brengen. Alle Generaals en Commandanten van Steden, alle Geconftitueerde *Mag-*

„ *Fransche* Soldaaten! indien het moge- LXXIV.
„ lyk kon zyn, dat 'er onder Uliеden BOEK.
„ Mannen konden gevonden worden, die
„ niet getrouw bleeven door den afschuw, 1793.
„ welke het Verraad inboezemt, dat zy
„ ten minsten leeren om het te zyn door
„ de vrees voor de straf.

„ Gylieden zyt enkel de Voorhoede van „ de Natie: zy is in 't geheel agter U, „ gereed staande om alle die geenen, wel- „ ke geneigd zyn haar te dienen, te be- „ schermen, en die geenen, welke weder- „ streevig zouden durven zyn, met haaren „ blixem te verpletteren. — De Verraa- „ der DUMOURIER heeft *Parys* gelasterd, „ om U tegen die Stad, welke de wieg „ en bakermat der Vryheid is, en dezelve „ ook moet onderschraagen, op te zetten, „ en in 't harnas te jaagen. — *Parys* is „ in rust, en waakt voor de veiligheid der „ Volksvertegenwoordigeren, eerbiedigt de „ Wetten, en is bereid om haare *Repu- „ blikeinsche Legerbenden* te doen aanruk- „ ken.

„ DUMOURIER heeft Uliеden de *Natio- „ naale Conventie* willen doen beschouwen „ als in *twee Facties* verdeeld: hy heeft „ gebruik gemaakt van eenige Debatten, „ wel-

Magten in *Frankryk*, werden verboden DUMOURIER als Generaal te erkennen, op straffe van voor een Verraader des Vaderlands te zullen gehouden en met den dood gestraft te zullen worden, en met Verbeurtverklaaring hunner Goederen, ten voordeele van de Republiek. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 687.

LXXIV. BOEK. — 1793.

„ welke de brandende Liefde voor de „ Vryheid, die altoos agterdogtig is, in- „ zonderheid in tyden van beroertens, by „ Menschen heeft moeten verwekken, aan „ wien de belangens van een groot Volk „ zyn toevertrouwd.

„ Republikeinsche Soldaaten! het is een „ trouwloosheid van zynen wege, ten „ einde Uliedén tot blinde werktuigen te „ maaken van *de Vernietiging der Conven-* „ *tie*, en de *Herstelling der Koninglyke Waar-* „ *digheid*. De Nationaale Conventie is „ één, zo als de Natie; zy zal de onver- „ deelbaarheid der Republiek schraagen. „ Zy heeft zich rondsom den *Standaard* „ *der Vryheid* verzameld (*); zy zal die, „ is het noodig in uwe Gelederen draa- „ gen;

(*) Deeze spreekwyze *zich rondsom den Standaard der Vryheid te verzamelen*, is eene zeer gebruiklyke, ten deezen tyde geworden. Met een enkel woord willen wy hier de herkomst en betekenis melden. De *Franschen* bezigen hier het woord *Oriflamme*, waar mede zy oudtyds bedoelden zekeren *Standaard* of *Vaan*, in de Abtdye van *St. Denys* bewaard, en nooit van daar gevoerd, dan by een gewigtigen Krygstocht. Die denzelven afhaalde moest, in de handen des Abts van *St. Denys*, zweeren, dien Standaart, ten koste van zyn leeven, te zullen beschermen. Doorgaans werd dit Heiligdom voor den Persoon des Konings of wel van het Legerhoofd gedraagen. Men wil dat dezelve in den jaare 1382 weggeraakt is, althans de Geschiedenis vermeldt 'er niets van, zints dat Jaar. FURITIERRE *Dict. Univers Art.* ORIFLAMME. Zie over de afleiding van dit woord DU FRESNE DU CANGE *Glossarium ad Scriptores mediæ et infimæ Latinitatis*, in VOCE AURIFLAMMA.

„ gen; zy doet eenstemmig den Eed om LXXIV.
„ met Ulieden te sterven, of de Zamen- BOEK.
„ zweerders en Dwingelanden, en alle ——
„ derzelver Aanhangers, uit te rooijen en 1793.
„ te verdelgen! (*)."

Alles daarenboven droeg zich, en in *Frankryk*, en in 't Leger, zodanig toe, dat de hoop, om langs den bedoelden weg des Verraads, te slaagen, geheel in rook verdween. Getuigen hier van een tweede Verklaaring des Prinsen van SAXEN-COBURG, op den negenden van Grasmaand gedagtekend, waar in hy die van den vyfden dier Maand herriep, met de stellige verklaaring, „ dat de Staat van Oorlog, „ welke tusschen het Hof van *Weenen*, „ de Vereenigde Mogenheden, en *Frankryk*, plaats vondt, van dit tydstip af aan, „ volkomen hersteld was." Weshalven van zyne eerste Verklaaring niets in stand zou blyven, dan de onschendbaare verbintenis, welke hy met vermaak vernieuwde, dat de allergestrengste Krygstugt op het *Fransche* Grondgebied, door zyn Krygsvolk, zou in agt genomen en alle overtreeding dien aangaande, met de uiterste gestrengheid gestraft zou worden (†).

SAXEN-COBURG herroept zyn eerste verklaaring.

Zo verliet DUMOURIER een Leger, by 't welk hy de plaats vervangen hadt van LA FAYETTE, dien wy 't zelve, op eene andere wyze, en in voor hem ongunstiger afloopende omstandigheden, weleer zagen ver-

SAXEN-COBURG verdeedigt DUMOURIER.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 62.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 59.

LXXIV. BOEK. — 1793. verlaaten (*). DUMOURIER vondt by de Keizerlyken lyfsberging, en in den Prins VAN SAXEN-COBURG eenen Verdediger: immers deeze Overlooper, door de Commisfarisfen van de Nationaale Conventie, LEQUINO, COCHON en BELLEGARDE in eenen Brieve aan dien Veldheer, als een Verraader zyns Vaderlands beschuldigd, voor wien die Prins geen agting kon hebben, wien de opregtheid verboodt eene Schuilplaats te geeven; met byvoeging dat de Prins de Leden der Conventie, door dien Verraader overgeleverd, niet hadt behooren te ontvangen (†), gaf ten antwoord; den Generaal DUMOURIER niet als een Verraader te hebben aangemerkt; maar als een, die by hem nooit, dan van het geluk zyns Vaderlands, gesprooken hadt, op welken agtenswaardigen grondslag zyne geheele onderneeming gevestigd was. Dat in het verschil van gedagten, 's Mans geheele misdaad bestondt: dat zyne Grondbeginzels hem te rug riepen tot die Constitutie, welke weleer der *Franschen* Afgod was; daar in zag hy het geluk van *Frankryk*, en de rust van *Europa*. Hier in was niets dat verdiende om hem aan de Eerloosheid en den Dood der Booswichten over te geeven. — COBURG ontkent alle Verstandhouding, en beroept zich op de wyze op welke zy tegen elkander gestreeden

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV D. bl. 73.
(†) *N. Verzamel. by* DE CHALMOT II. D. bl. 64.

den hadden (*); als mede op de voorwaarden des Verdrags, ten opzigte van het binnenlandsch Bestuur van *Frankryk* (†). — Het lot der vier Commissarissen, schryft hy, was in hunne handen (§).

LXXIV. BOEK. 1793.

Hoe beantwoort door *Fransche* Commissarissen.

Schoon de Schryvers van den eersten Brieve aan den Prins VAN SAXEN-COBURG, op het ontvangen deezer Beantwoording, reeds van *Valenciennes* vertrokken waren, bleeven dier Plaatsvervullers DUBOIS-DUBAY en BRIEZ, niet in gebreke om onverwyld een wederleggenden Brief aan den *Oostenrykschen* Legerhevelhebber toe te schikken. Zy stemden ten vollen toe, dat in gevoelens te verschillen geene misdaad was: dewyl een wettige misdaad niet bestrekkelyk was dan tot *daaden*. Aan deeze laatste, beweerden zy, hadt DUMOURIER zich schuldig gemaakt, en in 't oog van de geheele Wereld voor een Verraader doen kennen. „ Met zyn Vaderland," op dat wy de eigen woorden deezes opmerklyken Briefs afschryven, „ op eene „ voordeelige wyze te behouden, en voor „ 't zelve te sterven, indien zulks ver„ eischt wierd, hadt hy zich met eeuwig„ duurenden Roem bedekt. Nu heeft hy „ zich, tot in het laatste Naageslacht, met „ Schande overlaaden, door 't zelve te „ zoe-

(*) De loop des stryds door ons hier boven opgegeeven, spreekt die verzekering tegen, zie bl. 56.

(†) Dit nam de zaak in geschil als beweezen aan: immers sprak DUMOURIER met zo veele woorden om *Frankryk* weder eenen *Koning* te geeven.

(§) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 65.

LXXIV. BOEK. — 1793. „ zoeken te verderven. —— Hy beging
„ zelfs eene groote misdaad, enkel met
„ zynen wil te willen ſtellen in de plaats
„ van dien zyns Vaderlands, om daar aan
„ zelve een Regeeringsbeſtuur te geeven,
„ van welk eenen aart dit ook mogt zyn.
„ De wil van een Legerbevelhebber, aan-
„ gekant tegen het wettig Gezag, al was
„ die zelfs goed, is eene vernieling van
„ alle grondbeginzelen, en een aanval te-
„ gen de *Nationaale Souverainiteit*. ——
„ Maar wat heeft DUMOURIER in zyn
„ ſchild gevoerd? Al dat geen, 't welk
„ onze onverzoenlykſte Vyanden hebben
„ getragt uit te werken: onze Legerben-
„ den te verleiden, die tegen hun Vader-
„ land op te ſtooken, en aan te voeren;
„ ons eenen nieuwen Dwingeland te gee-
„ ven; zich met onze Vyanden zamen te
„ voegen; ten einde zyne misdaadige voor-
„ neemens ten uitvoer te brengen. Wat
„ kon hy erger te werk ſtellen? De ſchul-
„ dige LA FAYETTE, dien hy heeft ver-
„ oordeeld, en aan de Eerloosheid toege-
„ wyd, hadt die wel zo veel gedaan?
„ Hadt hy geen *Trouw gezwooren aan het*
„ *Gemeenebest*; en het vertrouwen der
„ *Fransche* Natie verkreegen? Op dien
„ enkel tytel *Generaal!* maakt gy gebruik
„ van zyne trouwloosheid; maar gy houdt
„ hem niet voor onſchuldig. —— Gy
„ ſpreekt ons van die Conſtitutie, welke
„ gy zegt dat onze Afgod was; die Con-
„ ſtitutie is in duigen gevallen, door de
„ ſchuld zelfs van die geenen, welke 'er

„ nu

„ nu na zouden verlangen, en ze toen LXXIV.
„ ten tyde niet wilden hebben. Zy kon BOEK.
„ van geen langen duur zyn: dewyl ze
„ aan geen Volk voldeedt, dat de *volko-* 1793.
„ *menste Vryheid* begeerde. De Natie heeft
„ 'er eene wreede proeve van genomen,
„ en deeze heeft haar daar van volkomen
„ afkeerig gemaakt. Zy heeft na de Ge-
„ meenebest-Regeeringsvorm verlangd;
„ zy heeft die bezwooren; ook zal zy
„ die onderschraagen, of zich onder der-
„ zelver puinhoopen begraaven (*)." Zo
besloten deeze Plaatsbekleeders op den-
zelfden trant als hunne Voorgangers, die
den Prins VAN SAXEN-COBURG verzekerd
hadden; „ de *Fransche Natie* zal geheel
„ omkomen, of vry weezen!"

Welhaast verving de Generaal DAMPIERRE, de groote tegenstander van DUMOURIER, diens post by 't Leger (†). Dan wy moeten de Krygsverrigtingen, op deeze Omwenteling in het *Fransche* Leger volgende, hier onaangeroerd laaten, om te beschouwen hoe het zich in ons Vaderland met de Ontruiming der door de *Franschen* vermeesterde Steden toedroeg, op hoedanig eene wyze, en welk deel onze Staat in den hervatten Kryg nam, nevens den wisselkans daar in beproefd: met een enkel woord optekenende, dat dit ontzettend Verraad van DUMOURIER, zo by de uitgeweekene *Bataaven* in *Frankryk*, als

Verlegenheid der geenen, die hier te Lande in den Aanslag van DUMOURIER gedeeld hadden.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 66.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 684 en 694.

LXXIV. BOEK. 1793. als die het Leger gevolgd waren, met de hoop, om, onder de Vaandelen van dien Veldheer, op welken zy allen vertrouwen stelden, in hun Vaderland weder te zullen keeren, spyt en woede baarde. En vermeenen wy, de Burgers BLAUW en IRHOVEN VAN DAM, ten opzigte van de zodanigen in den Vaderlande, die zich ingelaaten hadden tot werkzaamheden, in verband staande met den toen gedaanen Inval en gedreigde verdere Voortrukking der *Franschen*, wel te mogen naaschryven, als zy, ten dien opzigte, deeze woorden bezigen. „ De pen valt ons uit de handen, „ om eene juiste beschryving te geeven „ van den staat van wanhoop, vertwyfeling, en de werking der strydigste en „ woedendste hartstogten, waar toe de „ edelmoedige Gemeenebestgezinden, door „ deeze ontzettende Gebeurtenis, zyn gebragt geworden! Zy bevonden zich „ door dezelve eensklaps op den uitersten „ rand van hunnen onvermydelyken ondergang; en niets dan het schrander en „ kloekmoedig beleid, door hun van den „ beginne af aan standvastig gehouden, „ heeft hun, ten dien tyde, voorzeker, „ voor eene gewisse verdelging en uitrooijing kunnen bewaaren. —— Dan „ deeze groote gebeurtenis heeft tevens „ geenzins kunnen naalaaten de Vrienden „ van het *Fransche* Volk in *Nederland* met „ eene schrik en vreeze te bevangen; — „ die hun, naa deeze tweede vreeslyke en „ geduchte les van de zyde hunner Vrien-

„ den

1793.

„ den ontvangen te hebben, ten uiterften
„ omzigtig heeft gemaakt, om zich voort-
„ taan, op eenen onzekeren voet met
„ eenige onderneemingen in te laaten, die
„ zy, des noods, met hunne eigene krag-
„ ten, niet zouden kunnen onderfteu-
„ nen (*)."

Gefteldheid te *Breda* ten tyde dat de *Franfchen* in die Stad waren.

Reeds vermeldden wy van de Brieven aan den Erfprins van *Oranje* toegefchikt, waar in DUMOURIER de ontruiming en wedergave der vermeesterde Steden *Breda* en *Geertruidenberg* den daar gelaatene Bevelhebberen aanbeval (†). —— Aan woelingen en luidrugtigheden hadt het *Breda*, zints de overgave aan de *Franfchen*, niet ontbrooken (§); doch de algemeene werkloosheid der Burgeren, gepaard met den aanhoudenden last der Inlegeringe des Krygsvolks, fchoon deeze laatfte zo draaglyk gemaakt was, als de aart der zaake gehengde, deedt morrend misnoegen tegen de *Franfchen* by veelen ontftaan, aangekweekt door een en ander voorval van onaangenaamen aart, niet zelden uit misverftand gebooren. Anderen waren hier in lydelyker, door het denkbeeld, dat deeze ftand der dingen niet lang kon aanhouden. Eenigen zagen heil, en de gemeenfchap met *Hol-*

(*) *Gefchiedkundig Verhaal van het gedrag der Nederlandfche Gemeenebestgezinden, geduurende den tegenwoordigen Oorlog, door de Franfche Republiek aan den Stadhouder en zynen Aanhang verklaard op de* 1 Feb. 1793 door BLAUW en IRHOVEN VAN DAM.

(†) Zie hier boven bl. 64.

(§) Zie onze *Vaderl. Hift.* XXV. D. bl. 4. enz.

LXXIV. BOEK. — 1793. *Holland*, weder te gemoete, uit het verder doordringen der *Franschen*; zommigen daar en tegen uit het stuiten van den loop dier vermeesteringen.

Vrees voor andermaal belegerd te zullen worden. Nieuwe onrust ging den *Bredaënaaren* aan, op het verspreidde gerugt van een slag ten nadeele van de *Franschen* uitgevallen, gepaard met dat der aannadering van *Hollandsche* en *Pruissische* Krygsbenden, die deeze Veste met een tweede beleg dreigden. Veelen verlieten de Stad. Om dit te voorkomen, diende eene en andere gerustſtellende bekendmaaking, het verspreide voor van alle waarheid ontbloot verklaarende; als mede dat de Stad *Breda*, door de schikking des *Franschen* Krygsvolks volkomen gedekt, en zo veilig was, dat men voor niets dergelyks behoefde te vreezen. De verspreiders der ontrustende tydingen werden in verzekering genomen, scherp bedreigd; doch weder losgelaaten. Dan de geheele toedragt der zaaken, boven al het opbreeken des Belegs van de *Willemstad*, deedt ras de ongegrondheid der gegeevene gerustſtellingen, en de gepastheid der vreeze blyken, zo dat het ontrùimen der Stad door de Burgeren dermaate toenam, dat men daar tegen het draagen van Voorzorgen hoogst noodig oordeelde.

De Generaal en Commandant Flers vordert een Ge- Te midden van die onzekerheid bekwam de *Fransche* Commandant Custere, die de agting en genegenheid der Burgeren vry algemeen hadt weggedraagen, wegens toeneemende ongesteldheid, zyn ontslag, en vertrok na *Brabant*. Van diens Opvolger,

ger, den Generaal CHARLES FLERS, met den rang van Gouverneur bekleed, en met de magt voorzien om een Stads-commandant onder zich aan te ſtellen, beloofden zich den Burgeren, door zyne gedraagingen, min goeds, en bragt hy de Municipaliteit in geene geringe verlegenheid door aan dezelve te kennen te geeven, hoe hy vernomen hadt, dat het in *Breda* de gewoonte was om aan de tydlyke Gouverneurs, by derzelver aankomst, een Geſchenk van eenige duizenden Guldens te doen: weshalven hy verwagtte en eischte, dat men hem die gewoone Gifte zou ter hand ſtellen. De Municipaliteit, niet genegen om dien eisch te voldoen, en ſchroomende dezelve af te ſlaan, zogt, door een vriendlyk en uitſtellend antwoord tyd, te winnen, en vervolgens door zagte middelen, den nieuwen Gouverneur van zynen eisch te doen afzien. Zy ſlaagden hier in, door een zyner Adjudanten, die veel op den Generaal vermogt, in hunne belangens over te haalen, en hem bewoog deeze onaangenaame ſnaar niet verder te roeren.

LXXIV. BOEK.

1792.

ſchenk; doch ontvangt het niet.

De tyding der nederlaage van DUMOURIER, in *Breda* gebragt, baarde by de *Franſchen* niet alleen eene algemeene verſlaagenheid; maar werkzaamheden, die het ontruimen der Veste ſpelden. Het uittrekken van Volk, Geſchut, Leger- en Ammunitie-wagens, 't welk, met de zigtbaarſte verhaasting, eenige uuren aanhieldt, deedt het denkbeeld gebooren worden, dat de *Franſchen*, binnen kort, geheel en al

Uitzigten van Ontruiming.

LXXIV. BOEK. de Stad, in stilte, zouden ontruimen, en plaats maaken voor *Hollandsche* of *Bruissische* Krygsbenden.

1792. Weder verdonkerd. In deeze verwagting vondt men zich, den volgenden dag, bedroogen. Het *Fransche* Krygsvolk verzamelde zich weder in de Stad, en tot op vyf of zes honderd man, door het uittrekken gedund zynde, groeide het wederom aan, tot ruim vier duizend. Daarenboven deedt de Commandant FLERS, by Afkondiging, de Burgers verzoeken, om zich, binnen den tyd van zes dagen, voor zes maanden, van Leeftogt te voorzien; met byvoeging, dat zy, die aan dit verzoek niet konden of wilden voldoen, de Stad, binnen dien bepaalden tyd, konden verlaaten. Hier toe zou men hun pasfen verleenen; met toezegging, dat voor hunne Goederen en Bezittingen, geduurende hunne afweezigheid, zorg zou worden gedraagen, even als of zy zelve daar by tegenwoordig waren.

Uitwyken der Burgeren. Meer dan een derde gedeelte der aanzienlykste Burgeren hadt, binnen dien tyd, de Stad verlaaten; en veelen zouden hunne voetstappen gevolgd weezen, was het verkrygen der pasfen niet moeilyker gemaakt, en den tyd daar toe, door den Commandant ingekort. By de vrees voor een beleg werkte tot dit verlaaten der Stad mede, de onmogelykheid om aan den eisch, den leeftogt betreffende, te voldoen. Alle gemeenschap van buiten was geslooten, en de toevoer afgesneeden. Alleen van de naastbygelegene Dorpen en het

Plat-

Platteland, omtrent twee uuren in den omtrek, kon men iets verwagten; doch weinig: naardemaal de *Franschen*, zints eenigen tyd, van daar zeer veel dier behoeftens gehaald hadden.

LXXIV. BOEK. 1793.

Met dit verzamelen des voorraads voeren de *Franschen* voort, niet zonder, van tyd tot tyd, in schermutzelingen te geraaken met het steeds naderend Krygsvolk van onzen Staat, en zich gedwongen te vinden, zonder hun oogmerk bereikt te hebben, te rug te keeren. Eene ontmoeting van honderd en vyftig *Franschen*, met twee Veldstukken voorzien, tot het inzamelen van voorraad uitgetoogen, was van dat gevolg, dat zy in de uiterste verlegenheid geraakten, door hun tegenkomende *Hollandsche* Krygsknegten. Twee of drie hunner vonden middel om te ontkomen, en de Stad te bereiken. Zy gaven den Commandant kennis van het gevaar, waar in zich hunne makkers bevonden. Vier honderd man wilde hy te hunner redding uitzenden; doch deezen, op de Markt gekomen, en de zeker vergrootende gerugten van de aannadering der Vyanden vernomen hebbende, weigerden, zich tot dien tocht te laaten gebruiken. — Het aan zich zelven overgelaaten Krygsvolk, in den donker omdwaalende, geraakte 's nagts in gevegt met *Staatsch* en *Pruisisch* Krygsvolk. Deeze laatste ontmoeting liet hun geen twyfel meer over, dat zy van alle zyden door den Vyand omringd, en van de Stad afgesneeden wa-

Lot van eenige uitgetoogene *Franschen*.

 ren.

LXXIV. BOEK. ——— 1793.

ren. Een nabygelegen bosch was hun wykplaats. Het geschut lieten zy in eene sloot zinken. By het opgekomen maanlicht zagen zy een huis, op eenigen afstand. Terstond begaven zy zich derwaards. Dit was het Huis van den Intendant der Bosschen van den Prins, de Heer Koole. Zy verzogten deezen, by kennisgeeving van den nood, waar in zy zich bevonden, hun een veiligen weg na *Breda* aan te wyzen. Uit de door hun gegeevene berigten opmaakende, en waarschynlyk niet anders weetende, dat alle toegangen bezet waren, betuigde hy daar toe geen kans te zien. Zy verlangden daar op een *Hollandsch* Officier te spreeken, met verzekering van hunne bereidvaardigheid om zich als Krygsgevangenen over te geeven. De Heer Koole liet die afgematte en verlegenen, eenige verkwikking en verversching geeven; hy boodt zelve aan na *'s Prinsen Hage* te ryden, en van hun voorstel aldaar aan den bevelvoerenden Officier kennis te geeven. Zy berusten hier in. Dan hy vondt te *'s Prinsen Hage* geen Volk, en reedt voort na *Ginneken*; waar hy den Erfprins aantrof, en deezen van dit voorval kennis gaf, die onmiddelyk daar op den Collonel van Quadt, met veertig man, afvaardigde. Aan deezen gaven de *Franschen* zich over. Hy bragt ze na het Hoofdkwartier.

De vrees voor een Beleg verdwynt.

Binnen *Breda*, middelerwyl in den best mogelyken staat van verdeediging gesteld, en van eene maatige Bezetting voorzien, ver-

verwagtte men, dat eene manmoedige verdeediging het herneemen moeilyk gemaakt en een langduurig beleg ten gevolge zou gehad hebben. Dan de tyding van den voorspoed der *Oostenrykeren* in het bemagtigen van gansch *Brabant* en *Luikerland*, en vooral het overgaan des Kasteels van *Antwerpen*, deedt het gelaat der dingen geheel veranderen. De *Franschen*, van alle zyden ingeslooten, begreepen dat daadigen beter was; dan, naa een vrugtloozen tegenstand, zich aan de genade of ongenade van hunne zegepraalende Vyanden te moeten onderwerpen.

LXXIV. BOEK. — 1793.

Hier toe werd, op den negen en twintigsten van Lentemaand, de gelegenheid schooner geboden, dan men zich hadt durven voorstellen. Een *Hollandsch* Officier, met een Trompetter, kwam de Stad opeisehen. Hy bragt Brieven mede van den Generaal Dumourier (*) aan den Commandant Flers, den last inhoudende om de Stad, op eerlyke voorwaarden, over te geeven. Onverwyld tradt men in onderhandeling, en alles droeg blyk, dat men het welhaast over de voornaamste punten ééns was. Het verblyf des *Hollandschen* Officiers by den Commandant; diens toeven op het middagmaal, en het heusch uitgeleide tot aan de Poort, waren gunstige verschynzels. Dan 'er verliepen nog vier of vyf dagen eer het treffen der Daadiging

Door de *Franschen* wedergegeeven.

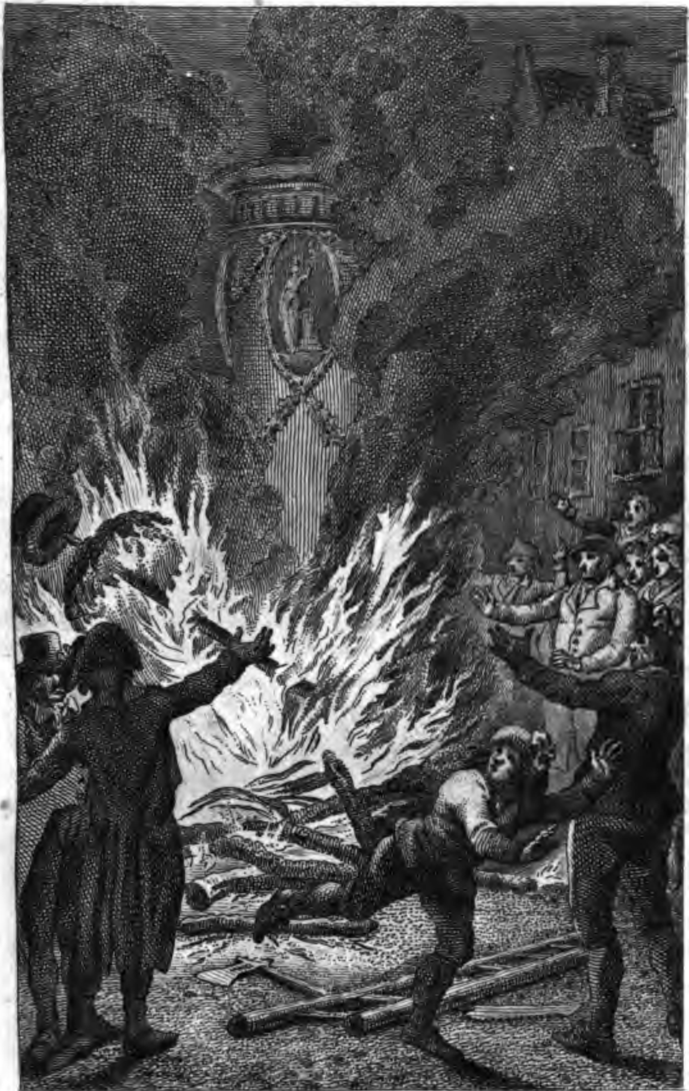
(*) Dit waren de Brieven, van welke wy bl. 64. melding maakten.

LXXIV. BOEK. 1793. diging bekend werd; 't zy dezelve toen eerst volkomen tot stand kwam; of dat men dit zo lang geheim hieldt om het Volk, door eene al te spoedige overgave, geen reden tot misnoegen te geeven, en hetzelve, in dien tusschentyd, daar toe voor te bereiden.

De Stad ingeruimd. Ingevolge van het getroffene Verdrag, waar in de Voorwaarden van de *Fransche* zyde bedongen, goeddeels ingewilligd; of, met eenige veranderingen, toegestemd werden (*), ruimde men den vyfden van Grasmaand de *Ginnikfche* en *Bosch-poort* aan de *Hollanders* in, de een werd met *Anspachsche*, de ander met *Hollandsch* Krygsvolk bezet; de *Franschen* behielden nog tot den tienden dier maand, den dag ter geheele Ontruiming bepaald, de *Haagsche* en *Water-poorten*. — 's Daags te vooren begon de uittocht met alle Krygseere, en werd den volgenden dag voltrokken. De te *Ginneken* gevangenen bevonden zich hier onder, zynde naa het teekenen des Verdrags, ontslaagen, en na de Stad te rug gekeerd. De uittrekkende *Franschen* begroetten te *'s Prinsen Hage*, den Erfprins; doch zy hieven, dien naauwlyks voorby zynde, den *Marseilliaanschen* marsch aan.

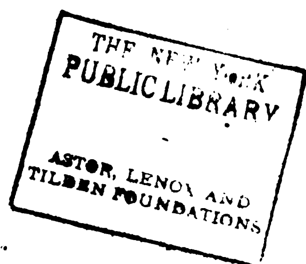
Had-

(*) De Capitulatie zelve is voorhanden in de *Bylaagen op de voornaamste en minst bekende Byzonderheden, voorgevallen geduurende de Belegering, Inneeming en Herneeming der Stad Breda, in den Jaare* 1793. Welk Werkje wy, in de opgave deezer Gebeurtenissen, als het beste, meest gevolgd hebben, en verder, wat die Stad betreft, zullen volgen.

J. Buys, delin. Reinr. Vinkeles, sculps. 1801.

Verbranden van de Vrijheids-boom te Breda.

LXXIV. BOEK. 1793.

Hadden de *Bredaënaars*, en fomis met reden, over de by de Burgers ingelegerde *Franſchen* geklaagd; zy vonden des nieuwe ſtoffe over de huisvesting van eigen Krygsvolk, 't welk zich aan veele aanmaatigingen en ongeregeldheden ſchuldig maakte. Grooter nogthans zouden deeze waarſchynlyk geweest hebben, was de voorige Bezetting daar te rug gekeerd, als welke men diets gemaakt hadt, dat de Burgery oorzaak geweest was van de ſchielyke overgave; doch gelukkig liet men die buiten blyven, en de Stad door andere, voornaamlyk *Anſpachers*, bezetten. By het intrekken woei de Oranjevlag van de Kerktoorens, de klokken ſpeelden en luiden.

Vreugdebedryven.

Vóór het overgaan der Stad hadden de *Franſchen* zelve den Vryheidsboom, om verre gehakt. Doch de Galg, op de Markt geplaatst, lieten zy blyven, en diende het ſtellen van een ladder nevens denzelven, voor eene wyl, een ſchrikbaarend teken. Dan eerlang werd en Vryheidsboom en Galg, aan ſtukken geſlaagen. Een der zydſtaaken van de Galg, vercierd met een *Jacobynen Muts*, een Nationaale Vlag, en eenige Nationaale Linten, diende ten middelſtuk des Houtmyts van den Vryheidsboom vervaardigd, en werd door den Scherpregter in brand geſtooken (*). Een op-

(*) Deeze verdelging van den Vryheidsboom te *Breda* viel zo zeer in den ſmaak van den Advocaat Fiscaal en Procureur Generaal van *Brabant* en den Lande van *Overmaaze*, H. J. VAN OLDENBARNEVELD ge-

LXXIV. BOEK. —— 1793.

opgecierde Boom, een Oranjeboom verbeeldende, bekleedde welhaast de plaats des Vryheidsbooms. Met zang en dans, onder het klokkenspel, vereerde men dit gewisseld Teken. Ingezetenen van de geringste soort, en Soldaaten maakten de meesten uit van die dit, door de Kinderen van het Spinschool opgerigte Oranjeteken dus vereerden, en met het geroep *Vivat Oranje!* de lugt vervulden. Zy waren het nogthans alleen niet. Onder de meer aanzienlyke Ingezetenen vondt men 'er die uit de Huizen op de Markt in dit Vreugdegejuich deel namen. Wel zonder verwondering, dewyl de zaak geenzins vreemd is; maar niet zonder verontwaardiging, zag en hoorde men onder de deelneemers aan die luidrugtige vreugde eenigen, die by het intrekken der *Franschen*, eene eerste rol in de Club, en andere Volksbyeenkomsten, hadden zoeken te speelen, en thans deel namen in de Oranje-Vrolykheden van dien nagt. Weinig dagen laater werd door lieden van meer aanziens een staat-

genaamd WITTE TULLING, dat hy, te *Eindhoven* gekomen, om kundschap op te doen, wegens het gedrag door de Ingezetenen, gehouden ten tyde dat de *Franschen* die Plaats in bezit hadden, en aldaar den Vryheidsboom op de wyze der *Franschen* vercierd bewaard vindende, aan Schepenen voorsloeg, daar mede op dezelfde wyze te handelen als te *Breda* geschied was. Dit vondt goedkeuring, en de Verbranding van den Vryheidsboom geschiedde geregtlyk onder klokkengelui en het speelen van *Wilhelmus van Nassouwen*. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1611.

ſtaatlyker Oranjeboom op het plein voor het Hof geplant, en, naar gewoonte, bezongen en bedanst. Alle deeze bedryven waren doormengd met veelvuldige onaangenaamheden den Patriotten aangedaan, door het Krygsvolk en de heffe der Stad.

Een aantal Burgers gevangen gezet en ontſlaagen.

Onzeker op wiens last deeden de Onder-Majoors MAYER en VAN DER MAAZE, omtrent een vyftigtal der aanzienlykſte Burgeren, door Militaire Magt, uit hunne huizen haalen, en op het Stadhuis in verzekering brengen, waar zy, tot 'er in voorzien werd, zich blootgeſteld vonden aan herhaalde bedryven van losgelaaten moedwil. Eenigen buiten de Stad opgeligt, voerde men, met veele mishandelingen, ter Stede in. Onder deezen bevondt zich de Heer BUYZEN, Lid der Municipaliteit, die onder de Gevangenen het grootſte gedeelte zyner voorige Medeleden aantrof, die de eerſte in hegtenis genomen werden: dewyl by de zò zeer, wegens hunne *Franschgezindheid* verdagte Burgery, de verdenking, bovenal moest vallen op Perſoonen door die Burgery met derzelver vertrouwen verwaardigd, en tot hunne Vertegenwoordigers gekoozen. Dan binnen weinige dagen, vonden zy zich van die opſluiting ontſlaagen, en alleen in huis-verzekering genomen. De overige Burgers bleeven nog zitten, en groeide derzelver getal dagelyks aan, tot dat uit den Raad van *Brabant* Leden kwamen om de zaak deezer *Bredaänaaren* te onderzoeken. Der Burgeren gevangenſtaat was vry draaglyk, althans toen

zy

LXXIV. BOEK. — 1793. zy zich van dien overlast der hun beschimpende Officieren, door eene verstandige schikking, ontheeven vonden. Naa het onderzoek van hun gedrag werden, op eenige weinige naa, allen geslaakt, met het getuigenis, dat men niets ten hunnen laste hadt. Zy kwamen 'er af met vyftien of zestien dagen zittens.

Hoe de Municipaliteit haar gehouden gedrag verdeedigt. De Leden der Municipaliteit vonden zich ook eerlang van huisbewaaring ontslaagen. Hun gehouden gedrag hadden zy, op eene manlyke wyze, verdeedigd en betoogd, hoe daar in niets gevonden werd, dan 't geen strookte met de strikste regelen van Eerlykheid en Vaderlandliefde. — „ Wat toch," spraaken zy, „ zou „ 'er van de Stad en Burgery geworden „ zyn, indien wy, indien naa ons alle „ braave en verstandige Burgers, zich onttrokken hadden aan den lastigen post, „ die ons door onze Medeburgeren werd „ opgedraagen? Zekerlyk dit, dat of de „ handhaaving der Wetten, zo nuttig voor „ het bestaan en de welvaard van elke „ Maatschappy, geraakt zouden zyn in „ de magt van de gemeenste en onkundigste Lieden; of dat onze Overwinnaars ons, Vreemdelingen, van *onze* „ Wetten en Belangens onkundig, tot Regenten hadden gegeeven. In welke *beide* gevallen het, met vry veel zekerheids, „ te duchten stondt, dat, of eene *onder*drukking, die de Burgers tot op het „ been zoude afknaagen en uitmergelen, „ of eene geheele Regeeringloosheid en

„ *ver-*

„ verwarring de plaats der Wetten, hoe- LXXIV.
„ danig die dan ook waren, vervangen, BOEK.
„ en den ondergang der gansche Burge- ——
„ rye ontwyfelbaar ten gevolge zou gehad 1793.
„ hebben.

„ Uit aanmerking van dit een en an-
„ der hadden zy beslooten, dat zy niet
„ alleen vryheid hadden; maar zelfs ver-
„ pligt waren, om de hun opgedraage
„ Post te aanvaarden, de belangens der
„ Burgerye voor te staan, en te bevorde-
„ ren. — Verder hadden zy zich hier in
„ zo gedraagen, dat zy niet schroomden
„ hunne handelingen, die uit de gehou-
„ dene Notulen en Aantekeningen der
„ Municipaliteit konden blyken, voor hun
„ Ed. Mog. ja voor het oog der gansche
„ weldenkende Natie, en van ieder oppar-
„ tydigen beoordeelaar, open te leggen.

„ Wat eindelyk betrof het afleggen
„ der Burgerbelofte, dien hadden zy be-
„ schouwd, en beschouwden ze nog, als
„ niets bevattende dan de Pligten, die ie-
„ der eerlyk Man te betragten hadt, en
„ wier voorschriften en betragting in gee-
„ nen deele strydig waren; maar, in te-
„ gendeel regtstreeks overeenstemden met
„ de *Grondwettige Constitutie* van ons Va-
„ derland (*). Welke meening zy onder-
„ steun-

(*) Door de benaaming van *Vaderland* verklaarden zy niet anders te verstaan, dan de *Zeven Vereenigde Provincien, die onder de Regeering der Heeren Staaten waren*, en die zy, niettegenstaande zy door de magt der wapenen waren afgescheurd, voor hun *Vaderland* bleeven erkennen.

LXXIV. BOEK. — 1793.

„ steunden met de uitspraak van den Heer „ Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, be„ treffende de Vryheid en Gelykheid van „ Maatschappylyke Regten in ons Vader„ land, te vinden in twee Brieven van dee„ zen schranderen en kundigen Staatsdie„ naar aan den Generaal DUMOURIER (*). „ Daarenboven met de uitspraak van hun „ Hoog Mogenden zelven, deswegen ge„ daan in de Uitschryvings Brief voor de „ Bedestonden, in welke zy *Vryheid en* „ *Gelykheid voor Maatschaplyke Regten* ver„ klaaren de waare gronden van onze Con„ stitutie te zyn."

„ Weshalven zy begreepen, dat zy, „ door het doen dier Burgerbelofte, den „ Eed, dien zy als Burgers van *Nederland* „ gedaan hadden, of veronderfteld werden „ gedaan te hebben, veel eer vernieuwd „ en bevestigd, dan geschonden of ver„ brooken hadden; en dat hun dit, der„ halven, even min als het op zich nee„ men der Vertegenwoordiging en der „ handhaaving van de Wetten, schuldig „ en strafbaar konde maaken."

Het gedrag en beleid der Municipaliteit gepreezen.

Wel verre dat de dienstbetooningen, van welke die geweezene Municipaliteits Leden der Stad *Breda* spreeken, enkel woorden waren, mogten zy zich met reden op daaden beroepen. „ Het was," zegt zeker Schry-

(*) Deeze Brieven zyn voorhanden in de *Bylaagen op de voornaamste Byzonderheden, voorgevallen geduurende de Belegering, Inneeming en Herneeming der Stad Breda*, bl. 171 en 184.

Schryver, van hun spreekende, „ geene LXXIV.
„ geringe zorg, in eene overheerde Stad, BOEK.
„ die, zo veel het Burgerlyke betrof, te ——
„ eenemaal aan de bescheidenheid van den 1793.
„ Vyand was overgelaaten, de hand te
„ blyven houden aan de uitoefening van
„ den openbaaren Godsdienst —— aan de
„ algemeene Veiligheid van Persoonen en
„ Bezittingen — aan de publieke Inkom-
„ sten en aan de dagelyksche Uitgaven,
„ die, in dit tydsgewrichte, niet gering wa-
„ ren." Dit verdient te meer lofs, wanneer zulks geschiedde op eene wyze, dat de *Franschen*, die het in hunne magt hadden om de Burgery ongelukkig te maaken, geen weezenlyke oorzaak tot klaagen werd gegeeven, zelfs dan wanneer derzelver eischen ontweeken of daadlyk afgeslaagen werden. Hoe zy den *Franschen* Commandant FLERS, met den rang van Gouverneur bekleed, het gevorderd Geschenk wisten te onthouden, hebben wy reeds geboekt (*). —— Den eisch van den Generaal DUMOURIER, kort naa de bemagtiging, ten beloope van honderd duizend Guldens, voor welker teruggaave de Goederen van den Prins, die thans voor verbeurd verklaard en aan den Staat vervallen werden gehouden, verbonden zouden worden, durfde de Municipaliteit niet afslaan. Zy maakten wegens de opbrengst bestellingen, en zamelden dezelve in. —— Het Committé Revolutionair, deedt herhaalde-

kee-

(*) Zie hier boven bl. 86.

LXXIV. BOEK. — 1793. keeren aanzoek om dit Geld magtig te worden. Telkens werd dit afgeweezen, met de betuiging dat alles nog niet was ingekomen. Met den tyd werden de aanzoeken dringender, en veranderden in eifchen. Moedig antwoordde de Municipaliteit, dat zy niet gezind was die Penningen af te geeven, dan aan DUMOURIER zelve, of aan iemand, die van wegen dien Generaal volmagt, om dezelve te ontvangen, kon vertoonen, en een voldoende Kwytbrief geeven, te hunner verantwoording. Deeze billyke voorwaarde kon het Committé niet weigeren, en betuigde zich zulk eene Volmagt van DUMOURIER te zullen bezorgen. — Doch welhaast deedt het beloop der zaaken de Leden van dit Committé, de een voor, de ander naa, *Breda* ontruimen; het gunde hun geen tyd om de Volmagt, te verkrygen of te vertoonen. Dus behieldt de Municipaliteit, door eene koene weigering, voor de Stad en Baronie, eene aanmerkelyke fomme.

De Inlegering der ftaag uit- en intrekkende *Franfchen* by de Burgers, baarde der Municipaliteit onophoudelyke moeilykheden en onaangenaame behandelingen van den Stadsbevelhebber FLERS, welke tot eene hoogte opklommen, dat eenige Leden der Municipaliteit de Stad verlieten, niet gehard genoeg om die ruwe bejegeningen te verdraagen; en te zwak om den last aan hunne post verknogt, by aanhoudenheid, te torfchen; terwyl de blyvende de daar door verzwaarde en verdubbelde ampts-

amptsverzigtingen op de schouderen namen. Naa herhaalde vergeefsche poogingen, om de Burgers van de Inlegering te ontheffen, gaf de Stadsbevelhebber vryheid om de Barakken in gereedheid te brengen. Dit geschiedde, met veele onaangenaamheden en groote kosten. Deeze laatste wilden zy niet in den loop laaten; ten dien einde vervoegden zich de Municipaliteits Leden by den *Franschen* Gouverneur, toen de Stad ingeslooten en de onderhandeling op het tapyt was. Zy vorderden vergoeding van de op zyn last gedaane Uitgaven, en verwierven, door onverschrokke taal te voeren, de wedergave van ruim tien duizend Guldens. Op verdere betaaling aandringende: dewyl de betaalde som niet toereikte om de Stad, wegens de gemaakte kosten schadeloos te stellen, betuigde de Generaal FLERS, „ dat hy niets meer hadt; „ dat zy, indien zy meer van hem wil„ den hebben, hem moesten uitkleeden!". Welk een lotwissel voor een Man, die ter dier Stede eene Vereering in Geld als Gouverneur, gevorderd hadt! —— Men kan hier uit veilig opmaaken, dat de Rykdom die de *Franschen* met zich uit *Breda* voerden, niets te beduiden hadt. LXXIV. BOEK —— 1795.

Deeze Municipaliteit belette, door eene Afkondiging, de *Franschen*, in de laatste dagen, den voorraad van Tarwe, Meel, en Rundvee, verre beneden de waarde, te verkoopen. Op de klagten der Burgeren, dat onder de Uittrekkenden, by het verlaaten der Stad, eenigen zich aan dief-

XXXIV. BOEK. 1793. ſtal hadden ſchuldig gemaakt, begaven zich de Voorzitter en eenige Leden terſtond na de *Haag-poort*, deeden de daar nog zynde Legerkarren ontlaaden; met last, dat niemand ter poorte mogt uitgaan, vóór dat het geſtoolene te regt gebragt was. Zy vonden het geſtoolene, namen het tot zich, lieten de karren weder laaden en vertrekken.

Van alle blaam van Staatswegen gezuiverd.

Mannen, die in deezer voege hun post te roer geſtaan en dit ſtuur aanvaard hadden, in het hevigst van den opkomenden ſtorm, verdienden gewis den ſmaad niet, met welke veelen hun gaarne overdekt zagen. Van die hun nog in zommiger oog mogt aankleeven, vonden zy zich eerlang ten vollen gezuiverd. De Commisſie uit den Raad van *Brabant*, die met het onderzoek der *Bredaſche* zaake, zints Grasmaand onledig geweest was, kwam naa herhaald heen- en weder reizen na *'s Gravenhaage*, in 't begin van Oogstmaand, weder binnen *Breda*, en ontboodt de beſchuldigde Magiſtraatsleden, voor zich, met naame de Heeren NICOLAAS GASPAR VAN HULS, Burgemeester; CASPAR FREDRIK SCHULTZ PESSER, RUDOLPH ANTHONY DE SALIS, THEODORUS KNIBBE, JAN CAREL VAN NAERSSEN en ARNOLDUS RAEFF, Schepenen. Aan deezen deelden zy, in de vriendlykſte bewoordingen, de volkomene en eindelyke afdoening van hunne zaak mede, by een hun regtvaardigend Beſluit van den gemelden Raad, van denzelfden inhoud, doch voor ieder der Regeerings-

le-

leden afzonderlyk genomen. 't Zelve was LXXIV.
in deeze bewoordingen begreepen; „ Dat BOEK.
„ aan den Raade niet was gebleeken, dat
„ door den genoemden, in zyne Kwali- 1793.
„ teit, geduurende het beleg door de *Fran-*
„ *schen*, ietwets zou zyn gedaan of ver-
„ rigt, waar uit eenige Actie door den
„ Procureur Generaal, ten zynen laste zou
„ kunnen worden gesustineerd; als mede
„ dat de genoemde de hem aangebodene
„ plaats in de geweezen Municipaliteit
„ van *Breda*, onder meer andere voldoen-
„ de redenen, hadt aanvaard, om te kun-
„ nen coöpereeren tot conservatie van de
„ rust en goede orde in de Stad en onder
„ derzelver Ingezetenen, tot beveiliging
„ van hunlieder Regten en Bezittingen,
„ tegen het geweld en den overlast, waar
„ aan die zouden zyn geëxponeerd ge-
„ weest, indien het Bestuur van Politie
„ en Justitie was overgelaaten geweest aan
„ eene mindere Classe van Ingezetenen;
„ en dat hy, geduurende den tyd, dat hy
„ de voorschreeve post heeft bekleed,
„ zich heeft bevlytigd om het welzyn der
„ Stad en Burgery, en het maintien der
„ Regten en conservatie der Goederen van
„ zyne Doorlugtige Hoogheid, deszelfs
„ Heer en Baron, zo veel de tydsomstan-
„ digheden zulks mogelyk maakten, te be-
„ vorderen. — De Raad heft op de hand-
„ tasting onder welken de meergemelde
„ uit zijn Huis-arrest is ontslaagen, en
„ verklaard denzelven van alle Beschuldi-

 „ ging

XXXIV. BOEK.

1798.

„ ging en Inculpatie, gezegde voorschre-
„ ven, ten vollen gedechargeerd."

Vreugd deswegen.

Deeze Regtvaardiging werd, in tegenwoordigheid der vrygesprokenen, door de Commissie, van den Stadhuize den Volke voorgeleezen. Zulks schonk een algemeen genoegen, 't welk vergrootte; dewyl de verdere Leden der geweeze Municipaliteit, ten zelfden tyde, eene dergelyke Voldoening bekwamen. Nog groeide dit genoegen aan; dewyl tevens andere Burgers, en naderhand meest allen, vryspraak van alle regterlyke vervolging bekwamen. Ondertusschen heeft niemand van deezen, zo min als van de Municipaliteitsleden immer kunnen te weeten komen, noch op wiens last zy gevat waren, noch wie hunne eigenlyke Beschuldigers geweest zyn.

In hunne posten hersteld.

De Municipaliteitsleden, welke voorheen posten in de Stadsregeering bekleed hadden, werden eerlang, na de volkomene vryspraake, in hunne waardigheid hersteld, en de tusschen beiden door den Prins benoemde Heeren, behoudens hun rang en tytel, bedankt. Dit geschiedde op den vier en twintigsten van Herfstmaand by eene openbaare Afkondiging van den Baron WILLEM DE V. waar in deeze, ten vollen erkende de behoorelyke Rekening door hun gedaan, en de diensten der Stad en Baronie beweezen; als mede dat door Commissarissen aan hem was voorgesteld eene plegtige Verklaaring door die Regen-

ten

ten ondertekend, „ van zich, door die Be- LXXIV. BOEK. 1793.
„ lofte van *Burgertrouw*, in geenen deele
„ verbonden te rekenen; maar zich, in
„ tegendeel, als nog, even gelyk voor-
„ heen, heilig gehouden te agten, aan alle
„ hunne voorige Verbintenissen, aan den
„ Heer en Baron, als mede aan de Stad
„ *Breda*, en byzonderlyk aan den Eed
„ door hun respectivelyk by het aanvaar-
„ den van hunne Burgemeesters en Sche-
„ pens Ampten afgelegd, als hebbende zy
„ zich aan die Verbintenissen en Eed,
„ door de bovengemelde Belofte, nimmer
„ willen onttrekken, noch dezelve daar
„ door overtreeden (*)."

De weggevoerde Regeeringsleden keeren weder in *Breda*.

Weinig dagen naa het weder overgaan der Stad, waren de Heeren TARRÉE, REIGERSMAN en PELS, by de inneeming door de *Franschen* als Gyzelaars na het Kasteel van *Antwerpen* gevoerd (†), te *Breda* te rug gekomen. Zy hadden aan hun Hoog Mogenden een breed verhaal ter hand gesteld van hunne Lotgevallen, en de veelvuldige Mishandelingen, staande den tyd hunner Gyzeling, uit welke zy niet geslaakt waren, dan op voorwaarde, dat zy het Ontslag van den Collonel MICOUD in *'s Gravenhaage* bewerken zouden, of anders honderd en veertig duizend Guldens, als een Losprys, betaalen. Voor welke somme verzekering gegeeven werd (§). Noodloos

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1607—1610.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. bl. 410.
(§) Dit Verhaal en Beklag is met de Bylagen voor

LXXIV. BOEK. — 1793. loos is het vermelden, dat deeze Heeren, by dien lotwisfel, in *Breda* wedergekeerd, in het Stadsbewind het voornaamste zeggen hadden; als mede dat hun voorstel om schavergoeding by hun Hoog Mogenden een gunstigen ingang vondt (*). — Staaten van *Holland* stemden ook in eene Negotiatie, groot 600,000 Guldens ter voldoening aan een Generaliteits Verslag wegens de Schavergoeding aan de Ingezetenen van *Breda*, zo door het Bombardement, als den inval der *Franschen*, veroorzaakt (†).

Vonnis over den geweezen Gouverneur VAN BYLANDT. Wy zyn nog schuldig het lot te vermelden van den Bevelhebber der Stad, Graave VAN BYLANDT, en de Krygsofficieren, die met hem tot de Overgave aan de *Franschen* gestemd hadden (§). Terstond naa de Overgave werd hy, nevens die Leden des Krygsraads, binnen *'s Gravenhaage* in verzekering gebragt. Een hooge Krygsraad, eerlang benoemd om hem, wegens die Overgave, te regt te stellen, bestaande uit de Generaals R. B. W. VAN HEECKEREN, D. W. H. VAN BRAKEL, C. F. VON MINNINGRODE, J. DE SCHEPPER, J. H. VAN GOENS, A. F. GONZAL, en L. W. J. VON WIEGUER, bragt den vierden van Zomermaand, een breedspraakig stuk uit, waar van het gestreeke Vonnis dus

voor handen in de *N. Verzamel. by* DE CHALMOT II. D. bl. 38—50.

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 294.

(†) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 293.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. bl. 402.

luidde; „ dat ALEXANDER *Grave* VAN BY-
„ LANDT vervallen verklaard werd van alle
„ zyne Militaire Charges, ten dienste dee-
„ zer Landen bekleed, en gecondemneerd
„ om te worden getransporteerd na *Breda*,
„ en aldaar op de Capitaale Wal dier Ves-
„ ting, met het Zwaard over het hoofd,
„ te worden gestraft; en voorts, ten zy-
„ nen koste, in eene verzekerde Plaats te
„ worden geconfineerd, met condemnatie
„ in de kosten en misen van Justitie; mits-
„ gaders in de kosten van den Processe (*)."

In hoe verre verzagt.

Zyne Hoogheid keurde dit geslaagen Vonnis goed, alleen met de verzagting, dat de schande om met het Zwaard over 't hoofd gestraft te worden, werd weggenomen; en het Fort *Loevestein* ter plaatze zyner Gevangenisse bestemd. De Eere- en Voordeel-Posten, welke hy, die zints dertig jaaren den Lande gediend hadt, ingevolge van dit vonnis moest derven, waren niet gering: immers hy was Generaal Major van de Infantery, Luitenant Collonel Effectief van het Regiment Infantery van den Generaal Major Grave VAN RANDWYK, Adjudant Generaal van zyne Hoogheid, en Major Commandant van de Stad en Vesting *Breda*; bykans zestien jaaren hadt hy laatstgemelde post bekleed; en, zints de Gouverneur, de Erfprins, in Wynmaand des voorleden Jaars, uit die Veste vertrokken was, het bevel over die Stad

(*) Deeze Sententie is voor handen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1660—1718.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Stad gevoerd. De kosten tot welke hy by het Vonnis verweezen was, beliepen, by dit gemis, veertig duizend Guldens (*).

Wat men des oordeelde, en hoe het zich by de volvoering toedroeg.

Dit Vonnis ontging de mompelende afkeuring niet van veelen in den Lande, die deeze Veroordeelden beschouwden als een toonbeeld van Stadhouderlyke wraake; en vooral veel te zeggen vonden, op dit lot eenen Man overgekomen, die de Plaatsbekleeder was van den Erfprins, op eene post thans zo vol gevaars, en zo weinig daar tegen voorzien, en die hoogst waarschynlyk even zeer in de handen der *Franschen* zou gevallen weezen, schoon de daadlyke Gouverneur zich daar ter Stede bevonden hadt. Wy laaten dit aan zyne plaats; doch kunnen met zekerheid melden, dat, by de volvoering der Straffe, de Burgery van *Breda*, blyk gaf van haar misnoegen over dit Vonnis, en van haare verknogtheid aan den Gestraften. Zy was gedagtig aan de Burgerliefde door den Graave VAN BYLANDT betoond, in den Jaare MDCCLXXXVII, als welke hun bewaarde voor het beklaaglyk lot van zo veele Steden, toen ten tyde, aan de plunderingen van het spoorloos Gepeupel en den woedenden bezoldigden Krygsman overgelaaten (†). Zy rekende thans, op nieuw, het behoud hunner Bezittingen aan hem verschuldigd. Geen wonder, derhalven, dat geen der Burgeren, om zo te spree-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793, bl. 990.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 358.

geweeken, (want het aantal van twee of drie is hier eene uitzondering van geene beduidenis,) het van zich kon verkrygen, om, ondanks al den uitlokkenden toestel om veel Volks te doen samenschoolen, om de Voorleezing van dit Vonnis te gaan bywoonen; dat zy allen, hoe verschillend veelligt anderzins in denkwyze, het daar in ééns waren, dat het een blyk van de hoogstgaande ondankbaarheid zou weezen, de Vernedering van eenen Man, die zich by de Burgery veelzins verdienstlyk gemaakt hadt, door hunne tegenwoordigheid te gaan vergrooten (*). —— Ongetwyfeld gaf die buitengewoone stilte, die ledigheid der straaten en wallen, eenig genoegen aan den gevonnisten, by de overtuiging, die hy by zich omdroeg van de Stad niet te hebben overgegeeven, dan om dezelve te bewaaren voor eenen volstrekten ondergang, terwyl een langer verdeediging alleen tot vergrooting van Burgerleed zou hebben kunnen strekken. Dat de Naakomelingschap dit regtmaatig gevoel, en die daar uit voortspruitende handelwyze goedkeure en toejuiche!

LXXIII. BOEK. —— 1798.

Zeventien Officieren, die in den Krygsraad tot de Overgave gestemd en dezelve getekend hadden, vonden zich tot een Huisgevangenis van één jaar en zes weeken, ten zelfden tyde, verweezen. De verzagting, welke zy in dit Vonnis bekwa-

Lot der Officieren die met hem voor de Overgave gestemd hadden.

(*) *Byzonderheden wegens het Beleg &c. van Breda* bl. 45.

LXXIV. BOEK. — 1793. kwamen, bestondt daar in, dat de verloopen tyd, zints welken zy in bewaaring gezeten hadden, daar by werd gerekend. — Dan de Overste van het Corps Ingenieurs, werd, als eerloos, uit den dienst gejaagd; beschuldigd van door valsche berigten aangaande de middelen tot Verdeediging niet weinig tot de Overgave toegebragt te hebben (*).

Wedergave van *Geertruidenberg*. Gelyktydig met den last ter Daadiging aan den *Franschen* Bevelhebber FLERS te *Breda*, hadt DUMOURIER, aan den Bevelhebber VAN TILLY te *Geertruidenberg*, eenen Brief van denzelfden inhoud toegeschikt (†); op welke de Overgave en Ontruiming, op gelyke wyze, als die van *Breda* (§), den vierden van Grasmaand, volgde. Eene plegtige Dankzegging deedt de Kerkleeraar COCHENIUS. Om by dezelve de plaats van het door de *Franschen* ontredderd Orgel te vervullen, dienden de Muzykanten der Krygsbezetting, onder den Graaf VAN WARTENSLEBEN, die het Verdrag ter wedergave aangegaan hadt; geholpen door Liefhebbers der Muzyk daar ter Stede en van de omliggende plaatzen. Losbranding van 't geweer, beantwoord door het geschut der wallen, en verwangen door het luiden der klokken, gaven luidrugtige blyken van vreugde.

Een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 989.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 904. Zie hier boven bl 64.

(§) Men vindt de Artykelen der Daadiginge in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 910.

Een Krygsraad, uit dezelfde Leden bestaande als het strenge Vonnis over den Grave VAN BYLANDT hadt uitgesprooken, zat over den Commandant der Stad *Geertruidenberg* JOHAN HENDRIK BEDAULX, Luitenant Generaal van het Voetvolk, Collonel van een Regiment Voetvolk, in eenen zeven en vyftigjaarigen dienst deezes Lands grys geworden, en daarenboven reeds zeven jaaren, als Officier in *Piemondschen* dienst geweest zynde. Zints twee en een half jaar bekleedde hy het Commandantschap der Stad en Vesting *Geertruidenberg*, op den vierden van Lentemaand door hem aan de *Franschen* overgegeeven (*). De Krygsraad sprak hem, ten aanzien van die Overgave vry, en werd hy uit den staat van hegtenis ontslaagen: dit was ook het gunstig lot der Krygsbevelhebberen, die nevens hem tot de Overgave gestemd hadden (†).

LXXIV. BOEK. —— 1793. De Commandant J. H. BEDAULX vrygesproken.

De twee Schepens ARNOLDUS GYSBERTUS VAN DOORN en DIRK RUYSSENAARS, van daar, by de bemagtiging der Stad, door de *Franschen* na het Kasteel van *Antwerpen* gevoerd (§), vonden hun ontslag, op den zelfden voet, als hunne Lotgenooten Gyzelaars uit *Breda* (**).

Twee gevangen Regeeringsleden keeren weder.

De

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl.

(†) De breede Sententie is voor handen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 1811—1813.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 436.

(**) Zie hier boven bl. 103. en de stukken daar toe betrekkelyk in de *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 38 *enz.*

LXXIV. BOEK. —— 1793. De *Klundert* verlaaten. AUCKLAND begroet de Staaten, wegens deezen lotwisfel en verzoekt het opheffen van het Embargo.

De derde Sterkte door de *Franschen* bemagtigd, de *Klundert*, werd ten zelfden tyde ontruimd. Over den Bevelhebber die dezelve verlaaten hadt, viel niet te vonnisfen, en hebben wy diens uitgang en lof reeds vermeld (*).

Het is hoog tyd, dat wy, naa het vermelden van deeze wisseling des Krygsgeluks, door Verraad grootendeels bewerkt, en het lot der verheerdê, thans overgegeevene Steden, naa 's Lands hooge Vergadering te rugge keeren, om te verneemen, welk eene uitwerking die lotwisfel daar baarde. De *Engelsche* Afgezant AUCKLAND, dien wy zo veel deels zagen neemen in alles wat de Verdeediging van het bedreigde en aangevalle *Holland* betrof, begroette, den achttienden van Lentemaand, deswegen hun Hoog Mogenden op deezen trant. —— „ Het is omtrent veertien da„ gen geleden, Hoog Mogende Heeren! „ dat ik, in eenen ministerieelen Brieve, „ aan den Heer Griffier FAGEL, aan U „ Hoog Mogenden betuigde, hoe zeer ik „ my overreed gevoelde, dat de Crisis, „ waar in deeze Staat zich toen bevondt, „ van eenen korten duur zou weezen, „ en een gelukkig einde neemen (†). De „ Uitkomst heeft aan myne verwagting „ beantwoord. De Vyand, te vergeefsch „ gepoogd hebbende, de hinderpaalen te „ boven te komen, welke de natuurlyke „ ge-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 414.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 316.

„ gesteldheid des Lands, gepaard met de „ middelen van Verdeediging van deeze „ Republiek, vereenigd met *Groot-Brittanje*, haar Bondgenoot, deszelfs voortgangen tegengesteld hebben, hevig gevolgd en tevens gedreigd zynde geworden, om op de aannadering der *Oostenryksche* en *Pruisfische* Legers, welke den „ Veldtogt zo glorieryk geopend hebben, „ te worden ingeslooten — trekt te rug, „ en laat alom, waar hy zyne schreeden „ wendt, spooren van zyne woede na. „ Overal, waar men hem wederstand ge„ boden heeft, zyn zyne poogingen very„ deld; en de onderscheide Manifesten, „ waar mede hy de Overwinning der Re„ publiek vooruitliep, gruwlyk en leu„ genagtig in derzelver grondbeginzel zyn„ de, zouden thans niets anders dan be„ spotting en veragting voortbrengen, in„ dien zyne korte verschyning niet met „ geweld en wreedheid gepaard waren ge„ gaan, zeer geschikt om den ondergang „ en algemeene verwoesting te doen ge„ voelen, welke onvermydelyk het gevolg „ van zynen goeden uitslag zouden ge„ weest zyn.

LXXIV. BOEK.

1793.

„ Ik gaf, in denzelfden Brieve, ken„ nis van de nabyzynde aankomst van „ eenige Regimenten Voetvolk, en ver„ scheide Gewapende Schepen. Een ge„ deelte van deezen Onderstand is reeds „ in deeze Provincie, een gedeelte bevindt „ zich op de Kusten, en het overige ge„ deelte wordt alleen door de tegenwinden

„ ver-

LXXIV. BOEK. —— 1793.

„ vertraagd. —— De omstandigheden, „ welke die Versterking noodwendig hadden „ gemaakt, hebben geen plaats meer. „ Die, welke my, te gelyk met zyne Koninglyke „ Hoogheid, hadden doen besluiten, „ eenige Schepen des Konings hier „ te houden, zyn insgelyks veranderd. „ Ik heb het Ministerie des Konings 'er „ ten spoedigsten kennis van gegeeven. „ Den last daar van inwagtende, zal ik „ met zyne Koninglyke Hoogheid en met „ de Opperbevelhebbers der Troepen en „ Schepen van de Republiek raadpleegen „ over de verdere te neemene maatregelen, „ hebbende altyd in het oog de volkomendste „ zekerheid van deeze Provincien „ met het Systema van algemeene „ medewerking, te vereenigen, vastlyk „ overreed zynde, dat een Oorlog, gegrond „ op zulke verderflyke en verwoestende „ grondbeginzelen, als die, welke „ onze Vyanden doen te werk gaan, geen „ gelukkig einde kan hebben, dan door „ de kragtdaadigste poogingen en de beste „ doorgezette werkzaamheid.

„ Ondertusschen de Gebeurtenissen, „ welke in deeze dagen plaats gehad hebben, „ nagaande, kan ik niet anders dan „ U Hoog Mogenden geluk wenschen met „ den heldenmoed, welke te *Maastricht*, „ in de *Klundert* en in de *Willemstad*, zo „ zigtbaar is aan den dag gelegd; met „ den yver en bereidvaardigheid der Troepen „ en Matroozen, te Land en te Water „ tot verdeediging gebruikt, met de

„ kragt-

„ kragtdaadige werkzaamheid, waar mede
„ de verschillende Bestuurings Departe-
„ menten, en inzonderheid de Admirali-
„ teit op de *Maas*, voor den dienst van
„ den Staat geyverd hebben; met den al-
„ gemeenen afkeer van het Volk deezer
„ Provincien van de Leerstelzels, welke
„ de Vyand heeft getragt te verspreiden;
„ met de sterke verknogtheid van dit zelf-
„ de Volk aan zyne oude Constitutie, en
„ eindelyk met den kloeken yver en groote
„ hoedanigheden der zulken, welke hun-
„ ne Hooge Geboorte, in deeze gevaar-
„ lyke omstandigheden, tot verdeediging
„ en bescherming van de Republiek ge-
„ roepen heeft."

Naa deeze gelukwenschingen komt de Afgezant tot zyn bedoeld Voorstel, wegens het opheffen van het Embargo; niet zonder ophef van het betoond geduld zyner handeldryvende Landgenooten; en het verschaffen van Matroozen om de Kanonneerbooten hier te bemannen. Ten slot zeggende; „ Hoe zou het, in de daad,
„ mogelyk zyn, dat 'er lieden waren van
„ zulk een bepaald verstand, van zulke
„ bedorven grondbeginzels, of die door
„ hunne driften zo verblind zouden zyn,
„ van zich met gevaaren en personeele
„ opofferingen op te houden, wanneer
„ het op den goeden uitslag aankomt van
„ eenen onregtvaardig begonnen, wreed-
„ aartig beleiden Oorlog, zigtbaar onder-
„ nomen om de toomlooze Ambitie van
„ eenige byzondere Persoonen te voldoen,

LXXIV. BOEK. 1793.

„ om ze te onttrekken aan de straf der „ schriklyke misdaaden, waar mede zy „ zich bezoedeld hebben, en om de al- „ gemeene omkeering van gansch *Europa* „ voor het Volk, welk zy zo onwaardig- „ lyk verleid hebben, den afgrond van „ elenden, waar in zy hetzelve hebben „ weeten te storten, draaglyk te maa- „ ken (*)."

Hoedoor hun H. Mog. beantwoord, met een nevensgaand verzoek.

In de beantwoording deezer Aanspraake, zo zeer den lof vermeldende van allen, die aan de zyde deezes Lands deel genomen hadden in het afweeren der *Franschen*, wordt die lofgalm, met meer byzondere Naamsvermelding, te rug gekaatst. Dan ten tyde des Antwoords der Algemeene Staaten, op den twintigsten van Lentemaand, waren de *Franschen* nog in 't bezit van *Breda* en *Geertruidenberg*, twee Steden, gelyk hun Hoog Mogenden het uitdrukten, „ op eene zo onverwagte als „ onbegryplyke wyze in 's Vyands hand „ gevallen; waar door *Holland* nog gestadig kon ontrust worden." Dit bewoog hun Hoog Mogenden, om, niettegenstaande deeze aanmerkelyke verandering van zaaken, op het ernstigst, te verzoeken, dat de reeds uit *Groot-Brittanje* aangekome Onderstеuning in Krygsvolk en Vaartuigen, als mede die men eerstdaags verwagtte, niet mogt worden te rug getrokken, „ vóór dat de Grenzen van den „ Staat geheel zouden ontruimd weezen; „ en

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 223.

„ en in allen gevalle, dat die Hulp, vereenigd met de magt van den Staat, zou mogen blyven dienen, om den gemeenen Vyand te vervolgen en afbreuk te doen."

Zy verklaaren deel in den Oorlog te zullen neemen.

Blyk gaven de Algemeene Staaten, te deezer gelegenheid, van hun oogmerk om, met zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, en de andere Mogenheden, Vrienden en Bondgenooten van onzen Staat, tegen *Frankryk* mede te werken, op het plegtigst verzekerende, „ dat zy alle hunne vermogens zouden aanwenden, om een Vyand te bestryden, dien zy niet slegts beschouwden als een Vyand van deezen Staat; maar als den Vyand van het gantsche menschlyke Geslacht, om dat deszelfs toeleg was, door het vernietigen van alle Beginzelen van Godsdienst, Wet en Orde, de gronden van het geluk der menschlyke Maatschappy om verre te werpen."

Belooven de Opheffing van het Embargo op de Schepen.

Wel betuigden hun Hoog Mogenden hun leedweezen over het Embargo, over de belemmering, daar door aan de Vaart en Handel van andere Volken toegebragt, en waar door hunne eigene Ingezetenen niet minder geleden hadden; doch gaven tevens verzekering, van dit beletzel te zullen opheffen, zo ras de omstandigheden zulks gehengden, 't welk zy hoopten, dat, binnen weinig dagen, het geval zou weezen. De Bondgenooten verzekerden zy, van der Staaten toeleg, om in den Kryg deel te neemen. Hier van deeden

LXXIV. BOEK. — 1793. deeden zy de weete niet alleen aan den *Groot-Brittannischen* Afgezant, maar ook aan die der overige verbondene Mogenheden (*).

Heffen het grootendeels op. Ten aanziene der spoedige Opheffinge van het Embargo, deeden zy hun woord gestand. Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit te *Amsterdam* maakten bekend, dat hun Hoog Mogenden, op den acht en twintigsten van Lentemaand, goedgevonden hadden het Beslag op den twee en twintigsten van Sprokkelmaand op de Vaart gelegd, op te heffen. Zo dat het aan alle Schepen van Geallieerden en Neutraalen, geoorloofd zou weezen, uit de Havenen deezer Landen, te vertrekken, met geene Contrabande Waaren, en voorts vrylyk op alle Landen te mogen vaaren, behoudens de vastsltellingen van hun Hoog Mogenden, op de Vaart na en uit deeze Landen. — De Vaart werd ook opengesteld aan alle *Nederlandsche* Schepen, den wil hebbende na *Engeland*, het *Noorden*, de *Oostzee*, de Volkplantingen in de *Oost-* en *West-Indien*, mitsgaders ter Vischvangst uitvaarende; zo van de groote Visscheryen als andere; doch dat de Vaart op het Zuiden van *Europa*, met *Hollandsche* Schepen, als nog verbooden bleef; als ook dat de aangeeving van het Lynzaad nog tot de helft van Grasmaand op den voet van Zaay-Lynzaad zou kunnen geschieden (†).

De

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D bl. 227.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 256.

De kundschap van het voorneemen hunner Hoog Mogenden om tegen *Frankryk* den Oorlog te blyven voortzetten, aan den *Engelschen* Afgezant niet alleen; maar ook aan de *Oostenrykſche* en *Pruisſiſche* Gezanten gedaan, bleef van wegen de Afgezanten dier beide Hoven niet onbeantwoord. De Graaven VAN STARHEMBERG en VAN KELLER bragten, door eenen Brieve aan den Griffier FAGEL, hunne dankerkentenisse deswegen ter kennisse van hun Hoog Mogenden; gepaard met gelukwenschingen, over de Gebeurtenissen, waar toe en het Vertoog des *Groot-Brittanniſchen* Afgezants, en het daar op genomen Besluit eene zo naauwe betrekking hadden. De taal door deeze beide Afgezanten gevoerd, zo eenstemmig met die van den Heere AUCKLAND, geeft duidelyk te leezen, hoe zy over het jongst gebeurde, en het nu aanstaande, in den Kryg, dagten. Laaten wy hun hooren. —— „ Volkomen overtuigd, „ myn Heer! van de onmogelykheid om „ de weezenlykheid der diensten te mis„ kennen, welke de Generaals van onze „ Meesters het genoegen gehad hebben „ aan de Republiek te bewyzen, van wel„ ken het zonder twyfel zeer overtollig „ zou geweest zyn, aan dezelve het ge„ wigt af te schetzen, zyn wy niet min„ der overreed, dat onze Hoven met ge„ noegen, het openbaar getuigenis zullen „ zien, welk wy ontvangen van de erken„ tenis door de redding van *Maastricht* „ en *Venlo* aan het wys en verlicht Gou-

LXXIV. BOEK.

1793.

Hoe zeer *Oostenryk* en *Pruisſen* het goedkeuren, dat de Staaten voorts deel in den Kryg namen.

XXXIV. BOEK. — 1793.

„ vernement van deezen Staat ingeboe-
„ zemd. — De latere vorderingen on-
„ zer Legers; de behaalde overwinning
„ op den achttienden van Lentemaand, in
„ de nabuurschap van *Tirlemont*, welke
„ ons nieuwe voordeelen belooft, geeven
„ aan de Republiek een des te meerder vol-
„ doenend vooruitzigt, daar in haar eigen
„ Leger, welker verrigtingen door deeze
„ magtige afwendingen bevorderd worden,
„ de uitsteekende diensten der Gouver-
„ neurs van *Maastricht* en de *Willemstad*,
„ gelyk ook de Heldendood des Comman-
„ dants van de *Klundert*, noodzaaklyk de
„ volgzugt van alle Militairen moet op-
„ wekken; van den anderen kant bemoe-
„ digd zynde door den onvermoeiden yver
„ van den Prins Stadhouder, en van beide
„ de Prinsen, zyne Zoonen; terwyl zyne
„ Koninglyke Hoogheid de Hertog VAN
„ YORCK, van zynen kant, het schoonste
„ voorbeeld van werkzaamheid geeft.

„ Het gevoelen, myn Heer! 't welk uit
„ alle deeze gelukkige omstandigheden ge-
„ booren wordt, heeft ons egter niet kun-
„ nen beletten de Wysheid van hun Hoog
„ Mogenden te erkennen, die, onaange-
„ zien de laatste voordeelen, waar over
„ wy ons met reden verheugen, zich niet
„ aan de gerustheid willen overgeeven;
„ terwyl nog twee gewigtige plaatzen op
„ het Grondgebied der Republiek door
„ den Vyand bezet zyn. Men moet deeze
„ Voorzigtigheid, en nog meer het voor-
„ neemen om, door de kragtdaadigste mid-

„ de-

„ deelen, mede te werken in het vervolgen LXXIV.
„ van deezen gemeenen Vyand, niet al- BOEK.
„ leen der Oorlogende Mogenheden, maar
„ gelyk hun Hoog Mogenden zeggen, van 1798.
„ het geheele Menschdom algemeen, toe-
„ juichen. — De verzekering, welke zy
„ daar van aan alle de Mogenheden, hun-
„ ne Vrienden en Bondgenooten geeven,
„ heeft een des te gevoeliger vermaak
„ veroorzaakt, daar deeze *Verklaaring* de
„ *Vermaaningen* voorkomt, welke wy ge-
„ magtigd waren, aan het Ministerie des
„ Republicks te doen; ten einde deeze tot
„ het verdubbelen van haare poogingen
„ op te wekken, om de ontwerpen des
„ Vyands te verydelen, en hem tot eenen
„ spoedigen aftocht te dwingen (*)."

Men hoore wat de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL zegt op de Vraage: *Waarom heeft de Regeering, toen de Republiek verlost was, zich niet stil gehouden, zonder zich verder met den Oorlog te bemoeijen?* — „ Om twee redenen, antwoord ik: voor eerst, „ om dat de Dankbaarheid zo wel de pligt „ is van eene Natie, als van een Parti- „ culier; en dat, indien wy ons van dee- „ zen pligt niet kwyten, wy ook nu noch „ ooit, geen aanspraak meer zouden kun- „ nen maaken op de hulp onzer magtige „ Nabuuren. — En ten tweeden, dat, „ door het verdryven des Vyands van on- „ ze Grenzen, geen Vreede gemaakt was, „ maar de staat des Oorlogs bleef voort- „ duu-

Van de Spiegels gedagten hierover.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 249.

LXXIV. BOEK. 1795. „ duuren; zo dat het ons belang was, zo „ veel mogelyk mede te werken om den „ Vyand tot dien staat te brengen, dat „ men eenen eerlyken en vasten Vrede „ kon verwagten (*).”

Eene Dankstonde in *Holland* uitgeschreeven. De geheele ontruiming van het Grondgebied door de *Franschen*, het verlaaten der bemagtigde Steden, deedt Staaten van *Holland*, op den vyfden van Grasmaand, eene Aanschryving afvaardigen, om den eerstvolgenden veertiendaagsche Bedestond, waar toe in Sprokkelmaand bevel was uitgevaardigd, in een plegtig Dankuur te veranderen; ten einde „ GOD Almagtig „ ootmoedig te danken voor die Verlos„ sing; om diens bewaaring, als een be„ wys zyner byzondere Voorzienigheid, „ ootmoedig te erkennen; mitsgaders van „ Hem yverig af te smeeken, dat het zy„ ne Godlyke Goedheid mogt behaagen „ om de regtvaardige Wapenen van deezen „ Staat, mitsgaders die van deszelfs Geal„ lieerden en Vrienden, verder zodanig „ te zegenen, dat, onder zyn Alvermo„ genden Bystand, de trotsche Vyand, „ die

(*) *Nadenking van eenen Staatsman wegens zyn Ministerie in Holland* 1800. bl. 78. Hy voegt 'er nog eene Staatkundige rede by, die wy hier niet plaatzen: dewyl zy ons elders zal te passe komen. Wy vergenoegen ons met de bloote opgave. Anderzins zou hier plaats weezen voor veelvuldige aanmerkingen; eenige vindt men in een Stukje, getytelt, *De Nadenking van eenen Staatsman beoordeeld*, Te *Utrecht* by G. T. VAN PADDENBURG en Zoon 1800.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ die het op het geheel bederf van onze „ Godsdienstige en Burgerlyke Voorregten hadt toegelegd, en in alle Maatschappyen, de goede Orde en betaamelyke Ondergeschiktheid, door de gevaarlykste Leerstellingen tragtte om te keeren, wierd te rug gehouden, om de Bezittingen van den Staat, en die der Ingezetenen, verder te ontrusten, en eene volkomene redding en uitkomst tegen alle verdere gevaaren en aanvallen te schenken; op dat dit Gemeenebest, door eenen eerlyken en zekeren Vrede, met bevestiging van van alle *beginzelen* van Godsdienst, Regt en Orde, in welvaard en voorspoed, onder de schaduw van haare gezegende Constitutie, mogt groeijen en bloeijen, en het voorwerp van zyne Godlyke zorge en bescherming blyven (*)."

Hoe gevierd, en de Verlossing als volkomen afgebeeld.

Naauwlyks is het noodig aan te merken, hoe die Dankstonde aan Kerkleeraaren den Stadhouder en het tegenwoordig Bestuur aankleevende, ruime stoffe gaf om geweldig uit te vaaren, en de *Franschen* met de haatlykste verwen af te schilderen; hoe anderen, schoon verre van alle stappen in *Frankryk* en door de *Franschen* elders gedaan, goed te keuren, van den loop der zaaken, in dit wyken en het ontruimen

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 295.

LXXIV. BOEK. 1793. men van den Lande kundigen, min stellig spreekende, groote behoedzaamheid moesten aanwenden, om zich niet, als den Franschen, of derzelver Staatsbegrippen genegen, verdagt te maaken. — Thans gaven veele Schryvers aan hunne penne den vryen loop, om de Fransche Grondbeginzelen in den haatlykften dag te zetten, en de zaak des Stadhouders, als gewonnen en beveiligd voor te draagen. De Vryheer VAN DALEM, op deeze jongste gebeurtenissen ziende, schreef; „dat voor, dat wy zo „ligt geen Wingewest van een ander Ryk „worden zouden, hadden wy voor waar„borgen, GOD, het Water, den Bataaf„schen Heldenmoed, de balans van Eu„ropa, de jalousie der Mogenheden, en „de Geschiedenis van zo veele Eeuwen, „als de Republiek bestaat. — Wie heeft „er, in deeze laatste dagen, den vinger „der genadige, maar teffens ontzaglyke „Voorzienigheid, in miskend, dat schier „van het Oogenblik af, dat Frankryk, nog „in volle dronkenschap van zynen voor„spoed, ten stryde trok om de Landkaart „zyner overheerde Gewesten met het „onze te vergrooten, schier van dat oo„genblik af aan, dat zyne schitterendste „Zegepraalen in de bloedigste Nederlaa„gen veranderd zyn, en de Engel des „Verderfs zynen last heeft beginnen uit „te voeren, om gruwelen, gelyk de Jaar„boeken van het Menschdom 'er maar „weinige hebben aangetekend, met vlam-

„mend

„ mend vuur te wreeken (*)." —— Zodanig was, ten dien Dankstonde de algemeene taal ten kansfel afgevlooten, uit den mond der Leeraaren, den Stadhouder en het tegenwoordig Bestuur aankleevende.

LXXXI. BOEK. —— 1793.

De Afgezanten van het *Oostenrykſche* en *Grootbrittanniſche* Hof by deezen Staat, wier Voorſtellen en Vertoogen, zo gereeden ingang vonden, en zomtyds door de reeds genomene met hunne meening overeenſtemmende Beſluiten, voorkomen werden, gingen hun den vyfden van Grasmaand aan met deezen Voordragt; „ Hoog „ Mogende Heeren! het is bekend, dat „ zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit en U „ Hoog Mogenden, binnen het einde van „ Herfstmaand des voorleden Jaars (†), „ wederzydsch de plegtigſte verzekeringen „ gegeeven hebben, dat, Ingeval het groot [illegible] „ ge-

Voorſtel van *Oostenryk* en *Groot-Brittanje* over het vervolgen der Koningsmoorderen.

(*) J. MEERMAN, *de Burgerlyke Vryheid in haare heilzaame, en de Volks Vryheid in haare ſchadelyke gevolgen voorgeſteld* bl. 18. Te *Leyden* by J. en S. LUCHTMANS. De Hoogleeraar A. KLUIT, zond in 't licht *de Regten van den Mensch in Frankryk geen gewaande Regten in Nederland, of Betoog, dat die Regten by het Volk van Nederland in volle kragt genooten werden; en iets over de Vryheid en het Patriottismus, door een Patriot.* Te *Amſt.* by W. BRAVE. Die zelfde Hoogleeraar gaf eerlang uit, *Iets over den Engelſchen Oorlog met de Republiek, en over Neerlands Koophandel.* Te *Amſt.* by W. BRAVE. Een Werk vol invullingen op het ten deezen Jaare gebeurde, en zo vreemd van ſchikking als inhoud. Men zie deswegen de *Algemeene Vaderlandſche Letteroefeningen* voor den Jaare 1793. bl. 296—302.

(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 106.

LXXIV. BOEK. — 1792. „ gevaar, waar mede, ten dien tyde, het „ leeven van hunne Allerchristlykste Majesteiten bedreigd werd, in de daad ter „ uitvoer kwam, zyne Majesteit en U „ Hoog Mogenden niet zouden nalaaten „ de allerkragtdaadigste maatregelen te nee„ men, om te beletten, dat de Persoo„ nen, die zich aan zulk een wreede mis„ daad zouden schuldig gemaakt hebben, „ geene wykplaats in derzelver Staaten „ zouden vinden.

„ Deeze Gebeurtenis, welke men met „ afgryzen te gemoet zag, heeft daadlyk „ plaats gegreepen, en de Godlyke wraak „ schynt 'er schielyk op te zullen volgen. „ Eenigen van die afschuwelyke Konings„ moorders zyn reeds in het geval om on„ der het bereik van het Zwaard der Wet „ te weezen. De anderen zyn nog in het „ midden van het Volk het welk zy in „ een afgrond van rampen gestort hebben, „ en voor 't welke de Hongersnood, de „ Regeeringloosheid, en de Burgeroorlog, „ nog nieuwe onheilen staat te verwek„ ken. Eindelyk, alles wat wy zien ge„ beuren, loopt te zamen, om het einde „ als naby aan te merken van die ramp„ zaligen, welker raazerny en wreedheden „ de harten met schrik en verontwaardi„ ging vervuld hebben; van allen, die „ eenige indruk bezitten van de grondbe„ ginzelen van Godsdienst, Zedekunde „ en Menschlykheid.

„ Diensvolgens stellen wy aan het ver„ licht oordeel en de wysheid van U Hoog

„ Mo-

„ Mogenden voor, of dezelve het niet „ raadzaam oordeelen, om van alle middelen, die in hunne magt zyn, gebruik „ te maaken, om in hunne Staaten in „ *Europa*, en in derzelver Volkplantingen, „ het inkomen te verbieden van alle de „ Leden der zogenaamde Nationaale Conventie, of van den voorgewenden Uitvoerenden Raad, die rechtstreeks of zydelings eenig deel hebben gehad aan de „ voorgemelde Misdaad, en, indien zy „ mogten ontdekt worden, hun te doen „ vatten, en in handen des Geregts over „ te leeveren; ten einde tot eene Les en „ Voorbeeld voor het menschlyk Geslacht „ te strekken (*)."

LXXIV. BOEK. 1793.

Door hun H. Mog. omhelsd.

Gedagtig waren de Algemeene Staaten aan de afgelegde hun herinnerde Verklaaring; en twyfelden zy geen oogenblik om eene volledige betuiging te doen, van hunne gezindheid om de hand te houden aan het toen genomene Besluit. Eene nieuwe beweegreden oordeelden hun Hoog Mog. te hebben om zich overtuigd te houden van de noodzaaklykheid, om, in alle welgeregelde Staaten, kragtdaadig te keer te gaan de stoutheid der geenen, die het geluk der Burgerlyke Maatschappy zogten om verre te werpen, door het verbreeken van alle banden van Onderhoorigheid aan het wettig Gezag der gevestigde Regeering: naardien men in dit Gemeenebest, door eigene ondervinding, de verderflyke ge-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 291.

[illegible] BOEK. gevolgen van een zodanig bestaan had *lee*ren kennen.

Zy gewaagen, te deezer gelegenheid, by de Afgezanten der verbondene Mogenheden van die op elkander volgende en herwaards overgezondene Schriften, van eenen dreigenden aart, vroeger dan den tyd des Invals van de *Franschen*, en daar mede gelyktydig, in den Lande verspreid.

1793. Verbreed en uitgestrekt tot anderen.

„ Het was," dus drukten zy zich uit, „ thans wereldkundig, dat eenige uitgeweekene Ingezetenen van deeze Republiek, de Naamen en Regten van de „ Souverainiteit usurpeerende, zich niet „ ontzien hadden, het Vaderland gewapenderhand aan te vallen, de Leden van „ de wettige Regeering, zo wel als de „ geenen die ter Verdeediging van den „ Staat geëmployeerd wierden, in openbaare Geschriften, met den Dood te bedreigen, byaldien zy hunne Posten niet „ verlieten."

Op dien grond bouwden hun Hoog Mogenden den volgenden eisch; „ Dat deeze daaden van Oproerigheid, offschoon „ ze in derzelver aart en gevolgen niet „ gelyk stonden met de gruwelen, welke „ in het ongelukkig *Frankryk* hadden plaats „ gehad, egter aan dezelfde oorzaak moesten toegeschreeven worden; en dat hun „ Hoog Mogenden dan ook van de regtvaardigheid en wysheid van alle Regeeringen van *Europa*, en byzonder van „ hunne Keizerlyke en *Groot-Brittannische* „ Majesteiten verwagten, dat zy aan die

„ gee-

„ geenen, welke zich, op eene te verre-
„ gaande wyze, ten aanziene van het Gou-
„ vernement hadden vergreepen, en hunne
„ Naamen (*), door de Ondertekening van
„ de schandelykste Manifesten en Proclama-
„ tien aan de vergetelheid, die anders hun
„ lot hadt moeten zyn, hadden onttrokken,
„ geene Verblyfplaats in hunne Staaten
„ zouden vergunnen; maar dezelve, wan-
„ neer zy aldaar mogten ontdekt worden,
„ in verzekerde bewaaring zouden gelie-
„ ven te doen stellen, om in regten, naar
„ strengheid der Wetten, vervolgd en ge-
„ straft te kunnen worden (†)."

Spanje verklaart Frankryk den Oorlog.

Onder alle deeze handelingen was *Spanje*, 't geen voorheen wel eene dreigende houding hadt aangenomen (§), een verklaard Vyand van *Frankryk* geworden. Op den dertigsten van Lentemaand liet dit Hof eene Verklaaring doen, dat de *Spaansche* Kroon niets meer gewenscht hadt, dan om, naar vermogen, de rust van *Europa* te bewaaren; doch zich moest beklaagen over den gedaanen aandrang om haar de erkentenis van de *Fransche* Republiek af te persen, terwyl men voortvoer met den wreedsten aller moorden, den moord des Souverains, te pleegen. De verdere aanzoeken tot die erkentenis hieldt de Koning van *Spanje* voor

(*) Deeze waren voornaamlyk J. C. DE KOCK, HENDRIK SCHILGE, J. F. R. VAN HOOFF, J. GELDERMAN en H. W. DAENDELS. Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 100. en 450.

(†) *Resol. Gen.* 16. April 1793.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl.

LXXIV. BOEK. — 1793. voor ongemeend, en geschikt om zyne Eer en die zyner Onderdaanen te beledigen. Hy beschuldigt de *Franschen* van aangevangene Vyandlykheden, vóór dat zy van hunnen kant, den zevenden van Lentemaand den Oorlog verklaard hadden; en grondt daar op zyne Tegenverklaaring (*).

De Staaten van *America* blyven onzydig. Behalven de Koningen van *Zweeden* en *Deenemarken*, als mede de *Zwitzersche* Cantons, hielden zich buiten deezen Kryg de Vereenigde Staaten van *America*. De Ridder TERNAN, Gezant der *Fransche* Regeering in dat Werelddeel, maakte aldaar de Afschaffing van het Koningschap, en de Schepping der *Fransche* Republiek bekend, en zag in deeze Gebeurtenis eene versterking van den vriendschapsband, tusschen die beide groote Republieken. Met zulk een oog werd die groote Gebeurtenis door de *Americaansche* Regeering ingezien. —— Dan de waarneeming der stipste Onzydigheid hoorde men daar ten sterksten aanbeveelen. De Secretaris van Staat THOMAS JEFFERSON schreef deswegen aan den Heer DUMAS in *'s Gravenhaage*. „ Het Tooneel „ in *Europa* is zeer belangryk geworden. „ In het midden van eenen algemeenen „ Oorlog, welke dat Werelddeel schynt „ te dreigen, hoopen wy, dat het ons zal „ vergund worden onzydig te blyven. Wy „ wenschen ons noch met de binnenlandsche zaaken van eenig Ryk; noch met „ de algemeene zaaken van *Europa* te be-

„ moei-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl. 758.

„ moeijen. Vrede met alle Natien, en LXXIV.
„ de Regten, welke die Vrede ons met BOEK.
„ betrekking tot alle Natien geeft, zyn —
„ zyne oogmerken. Het zal voor alle on- 1793.
„ ze openbaare Agenten noodzaaklyk zyn,
„ met waakzaamheid alle hunne poogin-
„ gen aan te wenden; ten einde alle de
„ Regten der Onzydigheid voor onze
„ Schepen te verzekeren, en Schepen van
„ andere Natien te beletten zich onze Vlag
„ aan te maatigen. Deeze aanmaatiging
„ ftrekt daar toe om ons met de Oorlo-
„ gende Mogenheden in twist te brengen,
„ om die Schepen, welke waarlyk de on-
„ ze zyn, aan ftrenge onderzoekingen
„ bloot te ftellen; ten einde ze van de
„ valfche te onderfcheiden, en om ons
„ den Handel te ontneemen. Ik beveel
„ U deeze zaaken op de beste wyze aan.
„ Hetzelve heb ik aan den Heer Green-
„ leaf, onlangs tot onzen Conful te *Am-*
„ *fterdam* aangefteld, beyolen (*)."

De Zending van den nieuwen Afgezant der *Fransche Nationaale Conventie* aan de *Vereenigde Staaten van America*, den Burger Genet, ging by de overvaart vergezeld van eene omftandigheid, die ftrekken kon om de beflootene Onzydigheid te kwetzen. Het Oorlogs Fregat, 't geen hem overvoerde, nam een aantal *Engelfche* Pryzen; twee deezer werden na *America* opgezonden. Het één, binnen den afftand van vyftien *Engelfche* Mylen van Kaap *Dela-* *wa-*

Hoe veel moeite zulks inhadt.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 936. en 1185.

XXXIII. BOEK. 1793. were genomen; kon uit dien hoofde voor geen Prys gehouden worden. De Regeering gaf onmiddelyk een stellig bevel om alle Pryzen, in de bovengemelde omstandigheid bemagtigd, te rug te geeven. Met verzekering, dat zy de stipste Onzydigheid zou doen in agt neemen, en alle Burgers straffen, die in de Vyandlykheden tegen *Groot-Brittanje* zich zouden mengen, onder den dekmantel van *Fransche Commissien.* Teffens besloot de Regeering alle Commisfien, schoon door den erkenden *Franschen* Staatsdienaar voor het toekomende bekragtigd, welke hy terstond naa zyne aankomst te *Charlestown* hadt afgegeeven, te doen ophouden; geene stappen van wegen den Heer GENET willende gedoogen, welke konden strekken om de Regeering van de wyslyk omhelsde Onzydigheid te doen afgaan.

Wel ras was deeze 'er op uit om te bewerken, dat ook het Oorlogsvuur tusschen *Groot-Brittanje* en *Noord-America* ontvlamde. Hy trof *Noord-Americaanen* aan, onkundig, onbedagtzaam of baatzugtig genoeg, of door den *Franschen* Gezant aangespoord, om dien Oorlog mede te willen. Doch de Voorzitter WASHINGTON was, nevens andere Hoofdbestuurders van dit Gemeenebest, te welberaaden om eenen verderflyken Oorlog, boven Rust, Vrede, bloei van Zeevaard en Koophandel te verkiezen. Hy liet den *Franschen* Gezant weeten, „ dat het geen kwam van alle de „ Pryzen op de *Engelschen* genomen, door

„ Kaa-

„ Kaapers onder *Fransche* Vlag uitgerust, LXXIV.
„ moest verantwoord en betaald worden, BOEK.
„ aan het *Americaansch Gouvernement*, om
„ het goed te doen aan de wettige Eige- 1793.
„ naaren in *Engeland*; als mede dat, indien
„ hier aan niet binnen behoorelyken tyd
„ werd voldaan, men eene rekening zou
„ opmaaken van de waarde dier Pryzen,
„ en het beloop korten van het geen *Ame-*
„ *rica* aan *Frankryk* schuldig was."

Eene bekendmaaking van dien aart smaakte den *Franschen* Gezant in geenen deele. Hy dreigde zich deswegen op het Volk van *America* te zullen beroepen; doch hem werd aangezegd, dat dusdanig een stap hem op eene schorsing in zyn Gezantschap zou te staan komen. De ontdekking dat men dit bestaan zo hoog opnam, hadt eenen Brief aan WASHINGTON ten gevolge, waar in die Gezant zyn gehouden gedrag tragtte te verschoonen. — Geen gunstig antwoord bekwam hy, uit naam des Voorzitters, van den Staatssecretaris JEFFERSON. Het beleid door WASHINGTON in deezen gehouden, droeg de goedkeuring zyner Landgenooten weg. Te *Nieuw-York* in 't byzonder juichte men 't zelve by een Staatsbesluit toe; voluit betuigende, dat 's Voorzitters Afkondiging, waar in een vriendlyk en onzydig gedrag, met alle in Oorlog zynde Mogenheden aanbevolen werd, eene wyze en welgepaste maatregel in diens bewind was, de hoogste goedkeuring verdienende. De Gouverneur van dien Staat hadt, naar hun

LXXIV. BOEK. — 1793. begrip, aanspraak op de erkentenis van zyne Medeburgeren, voor zynen beslissenden byval tot het Stelzel van Onzydigheid en Vrede. Zy rekenden het den pligt en het belang van alle goede Ingezetenen, zich te deezer gelegenheid te vereenigen, tot ondersteuning der Magistraaten van dit Land, in derzelver poogingen tot handhaaving van den Vrede, en ter vermyding der onheilen van den Oorlog. —— Dat, terwyl zy yverig medewerkten tot nakoming van de Verbintenisfen der Vereenigde Staaten, zy ook zorgvuldig zouden vermyden alle zulke maatregelen, als zouden kunnen strekken tot verbreeking van de Onzydigheid en den Vrede van dit Land. — Zy oordeelden het strydig met de Wetten van 't zelve, en beledigend voor deszelfs weezenlyk belang, dat eenig Burger zich begaave aan boord, of deel name in het uitrusten van eenig Kaperschip of Brieven van Marque, om te kruisfen, op eenige Natie, in Vrede met de Vereenigde Staaten; dat alle Vrienden van goede Orde en Regeering verpligt waren zulks te keer te gaan, en door wettige middelen te beletten.

Gevoelens zo zeer billykheid en regtvaardigheid, als reine Vaderlandliefde ademende, konden niet dan hoogstwelgevallig weezen aan eene ziel als die van den grooten WASHINGTON. De Brief deezes Mans aan den Voorzitter der Staatsvergadering te *Nieuw-York* draagt hier van blyk, en strekt tevens om ons de algemeene Geestneiging

der

der Inwoonderen van dit welbestuurde Gemeenebest te toonen. Met vermaak schryven wy denzelven af. —— „ Myn Heer! —— „ de goedkeurende stem van myne Medeburgers kan nooit by my met onverschilligheid vernomen worden. Die van „ de Ingezetenen uwer agtenswaardige „ Hoofdstad, moet my altoos byzonder „ vermaak aandoen. Eene zo volkomene „ eenmoedigheid, als blykt onder hun „ plaats gevonden te hebben, by eene „ gelegenheid, wanneer het zo zeer op „ onzen Nationaalen Vrede en Voorspoed „ aankwam, leevert één voorbeeld van Verstand, van Gemaatigdheid, van Patriottische Deugd, welke niet kan missen, „ tot hunne eere, in geheugenis te blyven. Vermids ik 'er de zekere waarborg in ontdek van hunne kloekmoedige en bestendige Ondersteuning, verzoek ik U hun te verwittigen van het „ hoog gevoelen, 't welk ik heb van hunne „ aan den dag gelegde Besluiten, en van „ het volkomen betrouwen, 't welk ik in „ deeze Besluiten stel. —— Ik kan niet „ nalaaten deeze gelegenheid waar te neemen, om openbaar my by hun te vervoegen, in het erkennen van de vaardige en vastgestelde medewerking van „ den Gouverneur van *Nieuw-York* tot het „ voorstaan van de Onzydigheid van ons „ Land. —— Dat de Hoofd-Magistraaten „ van de onderscheidene Staaten, zich tot „ het zelfde Besluit bereid getoond hebben, is een aangenaam blyk van den

LXXIV. BOEK.

1793.

LXXIV. BOEK. ,, geest van Eensgezindheid, voor de al-
,, gemeene welvaard, gelukkig strekkende,
,, om alle de gedeeltens van het Publiek
1793. ,, Systema in overeenstemming te houden,
,, en kragtig zamen te voegen (*)."

Aan dusdanig een Besluit, 't geen, ondanks alle tegenwoelende poogingen, van verscheidenerlei aart, zo van buiten als binnenslands, standvastig aangekleefd en volbragt werd, hadt dit gedeelte van de *Nieuwe Wereld*, Vrede en Voorspoed te danken, terwyl andere deelen van dezelve, de rampen des in *Europa* langs hoe feller opblaakenden Oorlogs, in zulk eene ontzettende maate, beproefden. Men verschoone ons deezen uitstap.

Toscane blyftlang onzydig. In de eere der Onzydigheid deelde ook eenigen tyd de Groot-Hertog van *Toskane*. De *Groot-Brittannische* Afgezant deedt hem de weete van de aankomst der vereenigde *Engelsche* en *Spaansche* Vloot in de *Middellandsche Zee*, met een voorstel om hem af te trekken van de dus lang in agt genomene Onzydigheid; doch hy liet hem antwoorden, ,, geen oogmerk te hebben ,, om, ten opzigte van *Frankryk*, daar van ,, af te gaan." — Dit antwoord gaf aanleiding tot eene Briefwisseling tusschen Manfredini, eersten Staatsdienaar des Groot-Hertogs, en den Gezant Lord Hervey. Deeze betuigde, op een hoogen toon, zyne verwondering, hoe de Groot-Hertog [illegible] het
[illegible]

(*) N. Nederl. Jaarb. 1793. bl. 1766-1772.

het met zyne eigene waardigheid, met het belang van *Toscane*, met de onderstanden, die hem gegeeven waren, en met de bescherming hem verleend, kon overeenbrengen, zich zo te gedraagen omtrent eene Natie, die zich schuldig gemaakt hadt aan Koningsmoord, in den Persoon van zyne Oom, den laatsten Koning van *Frankryk*, die zich Vyand verklaard hadt van zynen Broeder den Keizer, van zyn Oom den Koning van *Spanje*, en genoegzaam alle gekroonde Hoofden van *Europa*. Vrugtlooze poogingen! De aanmaanende en dringende Vertoogen om van de Onzydigheid af te gaan, werden ter zyde gesteld, en de *Fransche* Gezant bleef 'er op den ouden voet, tot dat het ombrengen der Weduwe des Konings van *Frankryk* hem den Oorlog tegen de *Franschen* deedt verklaaren (*). LXXIV. BOEK. — 1793.

Volgzaamer hadt zich de Koning van *Sardinie*, van den beginne af, gedraagen, en zich tot deelgenoot in den Kryg laaten inwikkelen, op voorwaarde, dat *Groot-Brittanje* eene aanzienlyke Vloot Oorlogschepen in de *Middellandsche Zee* zou zenden (†). Het gedrag van *Sardinie*.

De *Porte* vondt zich, wegens de zaaken van *Frankryk*, in een twyffelagtigen toestand. De Koningsgezinden aldaar wilden een Zaakbezorger des vertrokken Afgezants, uit 's Konings naam handelende, in stuk- Van de *Porte*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1217. 1506. 1765.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. [illegible].

LXXIV. BOEK. — 1793. ftukken, het Nationaal beftuur raakende, erkennen: de Republikeinfche *Franfchen* hadden onder zich twee Gedeputeerden benoemd, zo lang 'er geen nieuwe Gezant was. Een deezer ontving eerlang aan zyn Huis den nieuw benoemden Gezant by de *Porte*; doch tegen diens toelaating kantten zich de Afgezanten van *Weenen*, *Petersburg* en *Berlyn* ten fterkften aan. Dan de *Porte* begreep, dat haare aangenomene Onzydigheid niet gedoogde, deezen, of andere *Franfchen*, als Kooplieden komende, te weigeren; en als hy, zich op dien voet gedroeg, gerust te laaten; maar hem afwyzen, als hy zich met Staatszaaken wilde bemoeijen; befloten hebbende de Nationaale Conventie niet voor wettigen Souverain van *Frankryk* te erkennen: zo lang andere voornaame Mogenheden zulks nalieten (*).

Onze Staat deelt verder in den Oorlog. Gelukkige Ryken, gelukkige Gemeenebesten, gelukkige Staaten, die den inbreekenden, alles medefleependen en alles verdervenden maalftroom des Oorlogs ontweeken, het gety van uwen voorfpoed zaagt zwellen, naar gelange de ebbe van Volksheil elders laager liep! Ons Vaderland deelde, op eene ontzettende wyze, in de rampen des voortgezetten Krygs, niet te ontwyken, uit hoofde der aangegaane Verbintenisfen, en de gehoorgeevingen aan de raadflagen der Bondgenooten: ja die wy zelfs zagen, dat men hier zom-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1513.

zomtyds vooruit liep (*). —— Dan men hoore op dit stuk den Raad van Staaten spreeken, die, in de Petitie tot den Oorlog voor den aanstaanden Jaare, deeze woorden bezigt; „ Te nauwer nood gered, „ door het gunstig bestuur eener waaken„ de Voorzienigheid, vondt ons Vader„ land zich, door de omstandigheden des „ tyds, als van zelve daar heenen geleid, „ en door den toedragt der zaaken, als 't „ ware, in de noodzaaklykheid gebragt, „ om zyne Wapenen te voegen by die „ van zyne Geallieerden, en zyne Gren„ zen te beschermen door het verdedi„ gen van die zyner Bondgenooten, oor„ deelende dat het beter was HANNIBAL „ in *Africa*, dan in *Italie* te beoorlo„ gen (†)."

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Zamenkomst te *Antwerpen* ter beraadslaging wegens den Oorlog.

Eene aanzienlyke Zamenkomst van de Bewerkers en Voortzetters des Krygs zag op den zevenden van Grasmaand de Stad *Antwerpen*. Daar bevonden zich de Veldmaarschalk de Prins VAN SAXEN-COBURG, de

(*) Zie hier boven bl. 125. Daar ook hebben wy het gevoelen des Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, wegens het voortzetten des Oorlogs, opgegeeven. Schoon deeze Staatsman, in diens *Nadenking* bl. 81. beweert, dat onze Staat niet tot de *Gecoaliseerde Mogenheden* behoord hebbe, zal die *naam* hier weinig afdoen, als men in aanmerking neemt, dat 'er, volgens 's Mans eigen opgave, een beding bestondt, naar 't welk de Republiek zou voortgaan den gemeenen Vyand afbreuk te doen. Indien de *daadzaaken* zo zeer overeenstemmen, zal het op de *benaaming* weinig aankomen.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1904.

LXXIV. BOEK.

1793.

de Graaf van Metternich, Gevolmagtigd Minister des Keizers by de Regeering te *Brussel*, de Graaf van Starhemberg, Keizerlyk Minister by onzen Staat; de Oudminister Graaf de Mercy d'Argentau; zyne Koninglyke Hoogheid de Hertog van York, en Mylord *Auckland*, Afgezant van *Groot-Brittanje* by Hun Hoog Mogenden; de *Pruissische* Minister Graaf van Keller; de Stadhouder Willem de V, met diens beide Zoonen, de Raadpensionaris van de Spiegel, de Graaf van Bentinck; de Ministers van zyne Catholyke Majesteit en van den Koning der beide *Siciliën*, mitsgaders de *Fransche* Generaal Valence; allen vergezeld van derzelver Secretarissen en gevolg.

Dumourier vertrekt.

Schoon de maatregels daar genomen, voornaamlyk op het plan van Dumourier gegrond waren, zou deeze zelve geen deel aan de Krygsverrigtingen neemen. Reeds was die in *Frankryk* gehaate, en by de Vereenigde Mogenheden, niet te vertrouwen Man (*), door *Brussel* gereisd, om na

(*) Men heeft te *Amsterdam*, in den Jaare 1794 uitgegeeven *Memorien van den Generaal* Dumourier *door hem zelven geschreeven*. Deeze zyn gevolgd van *Noodige Berigten aan de Nederlanden*, *inhoudende scherpe Aanmerkingen op de Memorien van den Verraader zyns Vaderlands* Dumourier. Ook zagen het licht, twee Stukken, getyteld *Briefwisseling van den Generaal* Dumourier *met den Oorlogsminister* Pathe, *staande den Veldtocht in het Belgische* Te *Dordrecht* by de Leeuw en Krap; als mede *Briefwisseling van den Generaal* Miranda *met den Generaal* Dumourier, *en den Minister van Oor-*

ne Zwitzerland te gaan, werwaards ook anderen, met hem instemmende Generaals volgden. LXXIV. BOEK. 1793.

DUMOURIER, op dat wy 'er dit, ten aanzien van dien zonderlingen Man, nog byvoegen, vond, hoe zeer de Prins VAN SAXEN-COBURG, hem en zyn doen verdeedigde, gelyk wy gehoord hebben (*), geen vertrouwen genoeg om verder by die Party, in den voort te zetten Oorlog, gebruikt te worden, hem bejegende het gewoone lot der Verraaderen. Opmerkelyk is de verklaaring, welke hy van den Keurvorst van *Keulen*, in eenen alzins scherpen Brieve, moest leezen. Onder eene der wykplaatzen, naa zyne afscheiding van het *Fransche* Leger, heeft hy *Keulen* verkooren; dan de Keurvorst op diens bezoek en verblyf niet gesteld, schreef hem, naa zyn gevoelen over den staat der zaaken in *Frankryk* medegedeeld te hebben, op deezen trant: - „Tot nog was, buiten „*Frankryk*, het overige van den geheelen „Aardbodem in staat; maar het is aan uw „Ministerie alleen, myn Heer! dat byna „ge-

Oordeel des Keurvorsts van *Keulen* over DUMOURIER.

Oorlog PACHE en BEURNONVILLE, zedert *Jan.* 1793. benevens alle de Bevelen door den Generaal DUMOURIER aan den Generaal MIRANDA gegeeven, tot op den Slag by Neerwinden en den Aftocht die daar van het gevolg is geweest. In 's Hage by VAN CLEEF. Wy vermelden deeze Stukken, niet om dat wy van derzelver egtheid verzekerd zyn, of daar voor instaan; verre van daar; doch om onze Leezeren des te verwittigen.

(*) Zie hier boven bl. 71.

LXXIV. BOEK. — 1793.

„ geheel *Europa* heeft te wyten, dat het
„ medegesleept is om deelgenoot van dit
„ alles te worden. Gy zyt het, die *Frank-*
„ *ryk* hebt voorbereid om in de Bezittin-
„ gen van anderen te vallen, die aange-
„ raaden heeft, de Nabuuren aan te tas-
„ ten, en onder deezen alle de plaagen
„ over te brengen, die uw Vaderland ver-
„ woesten. Al het vergooten bloed, de
„ verbaazende Geldopbrengingen, en droe-
„ vige bezwaarenissen, die een zo ramp-
„ zalige Oorlog, niet alleen voor *Frankryk*;
„ maar reeds voor den geheelen Aardbo-
„ dem, naa zich sleept, komen alle voor
„ uwe rekening, als de eerste oorzaak en
„ bevorderaar daar van. Al het uitstee-
„ kende en luisterryke, het geen gy, als
„ Bevelhebber aan het hoofd des Legers,
„ hebt verrigt, kan het nadeel, 't geen
„ gy der Menschheid hebt toegebragt,
„ noch verschoonen, noch in de vergetel-
„ nis doen begraaven. — Ik zwyg van
„ de wyze waar op gy het *Fransche* Le-
„ ger hebt verlaaten. Het oordeel, 't geen
„ de gevoelens van regt en billykheid my
„ als *Mensch*, daar omtrent dwingen te
„ vellen, mogt u zomwylen niet aange-
„ naam zyn; en ik wensch u geluk, dat
„ gy op u zelven verkrygen kunt, om het
„ uitwerkzel van bloote Nieuwsgierigheid
„ als een blyk van Agting voor u uit te
„ leggen; eene Nieuwsgierigheid, die het
„ Volk natuurlyk liet blyken, toen het den
„ eersten bewerker van zyne onheilen,
„ en het voorwerp van hunne vreeze,

hui-

„ buiten ſtaat zag gebragt, om 't zelve LXXIV.
„ meer te benadeelen. —— Niet uwe ge- BOEK.
„ voelens, — neen — maar de omſtan- ——
„ digheden zyn veranderd. En wanneer 1793.
„ eenige Mogenheid gelooft dat gy haar
„ van nut kunt zyn, of wanneer eenigen
„ zich verbeelden verpligting aan u te
„ hebben, zo verzeker ik u daarentegen,
„ dat ik, als *Mensch*, noch op die wyze
„ denken, noch my in eenige onderhan-
„ delingen, hoe genaamd, met u kan in-
„ laaten; veel eer moet ik het bevel van
„ mynen Stadhouder vernieuwen, om u,
„ hoe eer hoe liever, te doen vertrekken."

Fransch Krygsvolk in dienst van Oostenryk.

Het *Franſche* Krygsvolk, 't welk DUMOURIER met de zynen, hadt blyven aanhangen, ontving en Leeftocht en Soldy van den Keizer. Aartshertog CAREL wordt gezegd aan een Husſaarenbende 40,000 Guldens te hebben voorgeſchooten (*), om den Oorlog te helpen voeren, welks beſchryving ons nu voorts, geen kleine wyl, moet bezig houden. Een Oorlog met veel gewelds voortgezet, die *Frankryk* gruuwzaam dreigde, vol van wisſelende krygskans geſtreeden, tegen een Volk, in welks naam de Nationaale Conventie, ten deezen tyde, verklaard hadt, „ zich in geenen deele met „ de Regeering van andere Mogenheden te „ zullen bemoeijen; maar teffens, dat zy „ zich eerder onder haare eigene puinhoo- „ pen zou begraaven, dan gedoogen, dat „ eenige Mogenheden zich inlieten met „ het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 697.

LXXIV. BOEK. 1793. „ het binnenlandsch Bestuur der Repu-„ bliek, en invloed hebben op de Con-„ stitutie, die zy zich zou willen gee-„ ven." — Voorts bepaalde diezelfde Conventie de Straf des Doods tegen den geenen, „ die zou voorstellen, om met de „ Vyandlyke Mogenheden, te handelen, „ welke niet vooraf plegtig de *Fransche* „ Natie, haare Souverainiteit, de Onver-„ deelbaarheid en Eenheid der Republiek, „ gevestigd op Vryheid en Gelykheid, „ hadden erkend."

Jongste mislukte pooging om het tusschen *Frankryk* en *Engeland* te vinden.

Eene jongste pooging door den *Franschen* Minister der Buitenlandsche Zaaken LE BRUN aangewend, om de verschillen tusschen de *Fransche* Republiek en *Groot-Brittanje*, te vinden, en een einde te maaken aan eenen Oorlog, die, door de wyze op welke dezelve stondt gevoerd te worden, niet kon missen de wyduitgestrekste en beklaaglykste rampen naa zich te sleepen, vondt geen ingang ten *Engelschen* Hove. Het verzoek aan Lord GRENVILLE gedaan, om, ten dien einde, den Heer MARET, nevens een Secretaris, een Kamerdienaar, en een Courier te ontvangen, en de noodige bescherming te verleenen, werd volstrekt afgeslaagen (*).

Groot-Brittannjes heetheid op den Kryg

Geen onder alle de Mogenheden, die zich thans tot het voortzetten van den Kryg aangordden, scheen hier toe drifriger geneigd dan *Groot-Brittanje*. Dit Ryk, te midden van de Zee gelegen, vondt zich door

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 778.

door die ligging als 't ware beveiligd voor den gruwel van het Tooneel des Oorlogs te zullen worden, en zag, te midden van de ongestuimigheden des Oorlogs tusschen de Land Mogenheden gevoerd, de voordeelen eens steeds beschermden en dagelyks uitgebreideren Handels, en misschien daarenboven andere aanwinsten, lokaazen der Heerschzugt, te gemoet. Het schafte zich Krygsvolk aan; tusschen Lord EGLIN en den Staatsdienaar MUNCHHAUSEN werd een Verdrag getekend, by 't welk de Landgraaf VAN HESSEN-KASSEL aan dat Ryk, voor den tyd van zes jaaren, acht duizend man, zo Voet- als Paardenvolk leeverde. LXXIV. BOEK. 1793.

Met den aanvang van Grasmaand zag *Vlissingen*, eene Vloot van zeven Fregatten, en vier Tweemastschepen, met 2000 man *Engelsch* Krygsvolk naderen, voor by het Kasteel *Rammekens* de *Schelde* na *Antwerpen* opzeilen. Te dier Stede was men overeengekomen, dat, om de Krygsverrigtingen tegen *Frankryk* te schielyker door te zetten, en geen tyd te verliezen, door de aenkomst van het zwaar Geschut uit *Duitschland* af te wagten, uit ons Land, de *Oostenryksche* en *Pruissische* Legers des voorzien zouden worden. Vier en vyftig stukken Geschut, met den noodigen Krygsvoorraad, verstrekte onze Staat aan den Koning van *Pruissen* (*).

Meer *Engelsche* Krygsbenden landen.

Geschut door ons aan *Pruissen* geleend.

Ant-

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 294. Van hier dat de Raad van Staaten, by de Petitie voor

LXXIV. BOEK.

1793.

Drukte te *Antwerpen*. Toestel tot den Kryg.

Antwerpen, was te midden van Grasmaand, woelens vol, en leeverde eene gestadige afwisseling van tooneelen op. De *Scheldt* krielde van *Engelsche* en *Hollandsche* Schepen, met Krygsbehoeften van allerlei aart, met Paarden en Krygsvolk gelaaden. Dagelyks trokken door die Stad *Oostenrykſche*, *Pruisſiſche*, *Engelſche* en *Hollandſche* Legerbenden, afgewisſeld door de terugkeerende *Franſche* Krygsbezettingen van *Breda* en *Geertruidenberg*. Prins FREDERIK VAN ORANJE ging met Voet- en Paarde-volk na *Oostenryks Vlaanderen*, om 'er eenige Steden te bezetten, en onder zyn Broeder den Erfprins het eerste Smaldeel te geleiden: 't zelve bestond uit tien *Esquadrons* Ruitery en twaalf Bataillons Voetvolk, behalven de Artillery, omtrent zeven duizend man (*). Tegen de Grenzen van *Fransch Vlaanderen* stonden de Keizerlyke Legerbenden, onder den Prins VAN SAXEN-COBURG, de *Pruisſiſche* te *Doornik*, de *En-*

voor het volgend Jaar spreekt „van zwaar Geschut „ en Ammunitie aan onze hooge Geallieerden, in „ eene aanmerkelyke hoeveelheid, ter leen uitge-„ reikt — en dat deezen, kragtdaadiglyk door ons „ Geschut en Ammunitie geholpen, Grenssteden „ vermeesterd of hernomen, en den eersten grond „ gelegd hadden, (terwyl wy een gedeelte hunner „ Grenzen beveiligden,) tot het aanvanglyk be-„ dwingen van een Volk, dat de Vryheid predikte, „ maar een voorbeeldloos Geweld uitoeffende. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1905.

(*) Men kan de Opgave van die Esquadrons en Bataillons opgeteld vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 619.

Engelschen te *Oostende*, waar de Hertog VAN YORCK zyn Hoofdkwartier hieldt. Hier lagen reeds eenige *Engelsche* Kotters nevens een Fregat in de Haven, en werd 'er steeds Krygsvolk, en Krygsvoorraad in menigte, boven al zwaar Geschut en Veldstukken aangevoerd. Van daar scheen men het byzonder op *Duinkerken*-gemunt te hebben. De verdere *Fransche* Grenssteden, thans bedreigd, waren geenzins versmaadlyke Vestingen, en scheenen ook de Bondgenooten geenen aanval te zullen onderneemen tegen de *Franschen*, thans in hunne eigene Landpaalen geweeken, vóór dat zy zich van eene genoegzaame overmagt verzekerd hielden.

Bedreigde Grenssteden van *Frankryk*.

Die Grenssteden waren, op dat wy dezelve, daar zy vervolgens veelmaalen zullen voorkomen, met een kort woord, ten aanziene van derzelver sterkte, doen kennen —— *Rysfel*, niet meer dan éénmaal ingenomen, door MARLBOROUGH en EUGENIUS, naa een belegering van meer dan drie maanden —— *Condé* in *Fransch Henegouwen*, eene zeer sterke Vesting, door MARLBOROUGH, in dien Oorlog, niet bemagtigd. Onderwaterzettingen kunnen de aannadering des Vyands zeer stremmen —— *Maubeuge*, mede eene Vesting in *Fransch Henegouwen*, door VAUBAN aangelegd, en in staat tot het bieden van geduchten tegenstand — *Valenchiennes*, eene Stad, zo in aanbelang als sterkte, weinig minder dan *Rysfel*, ook van een Kasteel

LXXIV. BOEK. —— 1793. voorzien: het land in den omtrek kan onder water gezet worden —— *Quesnoy*, eene kleine weerbaare Stad, door het Leger der Geallieerden in den Jaare MDCCXII bemagtigd, en in 't volgend jaar, door de *Franschen* onder VILLARS hernomen —— *Kameryk*, eene vry groote en welversterkte Stad, met een Kasteel, en voorts door Onderwaterzettingen even als *Valenchiennes* te verdeedigen —— *Landrecy*, in den jaare MDCCXII, door EUGENIUS, vrugtloos belegerd —— *Bouchain*, eene Stad door natuur en kunst versterkt, door Moeras en Onderwaterzetting bezwaarlyk te genaaken — *Douay*, eene groote Stad in *Fransch Vlaanderen*, van geene versmaadlyke sterkte — *Bethune*, eene Stad door VAUBAN met een Kasteel versterkt en voordeelig op een Rots gelegen. —— *Aire* een sterke Stad in *Artois*, die in den Jaare MDCCX een Beleg van twee maanden uithieldt —— *St. Venant*, wel zo zeer niet versterkt als *Aire*; doch, door het voordeel der Onderwaterzettinge bezwaarlyk te genaaken —— *Arras*, de Hoofdstad van *Artois*, gedeeltlyk door VAUBAN versterkt.

Gesteldheid des *Franschen* Legers. De *Fransche* Generaal DAMPIERRE was onvermoeid in het aanwenden van alle middelen tot herstel des zo deerlyk verloopen en verzwakten Legers, en om de gedreigde Grenssteden te dekken. Voor *Bouchain* betrok hy een voordeeligen stand. Om *Fransch Vlaanderen*, zo van de Landzyde als van den Zeekant, ten doel des

Vy-

Vyands ſtaande, te beſchutten, deeden de *Franſchen* een Kamp byeentrekken, en verſterkten, bovenal de gewigtige post van *Pont Rouge*. De Krygs Commisſarisſen ſchreeven den negentienden van Grasmaand uit *St. Omer*, „van *Rysſel* af tot de Zee „toe vertoonen de grenzen eene voldoen„de houding, en aan alle oorden is men „yverig bezig om de verweering meer en „meer geducht te maaken. De Vyand „dreigt veel: maar tot hier toe zien wy „niet, dat zyne middelen aan zyne groo„te ontwerpen beantwoorden. Hy hadt „gemeend dat *Duinkerken*, door haare „zwakheid en rykdom, by de eerſte op„eiſching zou vallen. Zyne Zendelingen „hadden reeds verſpreid, dat die Stad geen „wederſtand zou doen; maar wy hebben „de *Duinkerkers* geneigd gevonden om „zich eerder onder de puinhoopen der „Stad te begraaven, dan zich aan den „Vyand over te geeven. Wy hebben „eene verſchansſing binnen de Stad bevo„len te maaken, en Kanoneerſloepen doen „uitloopen, die de aannadering vry veel „zullen belemmeren. De Ingezetenen „zyn voorneemens zich in de ſtraaten „zelve te barricadeeren, en zich tot den „laatſten adem te verweeren. Dit alles „door achttien duizend man onderſteund, „die in vier en twintig uuren by de hand „kunnen zyn, mitsgaders de omringende „Krygsbezettingen, geeft ons de zede„lyke zekerheid, dat de Vyanden het „geringe voordeel niet zullen hebben van

LXXIV. BOEK.

1792.

LXXIV. BOEK. 1793. „ deeze Stad te vermeesteren (*)." Deeze hoop op het behoud van *Duinkerken* bleek, schoon de aanval maanden verwylde, geenzins ongegrond te weezen.

Aanmerking over het voortzetten deezes Krygs. De voordeelen op de *Franschen* jongst behaald, moedigden de verbondene Mogenheden aan om den Oorlog voort te zetten, en in *Frankryk* in te dringen. Wel hadt de Geschiedenis eene en andere les gegeeven, dat, gelyk de *Franschen*, zo dra zy het waagden den *Rhyn* over te trekken, geslaagen wierden: desgelyks dat de *Duitschers*, wanneer zy in *Frankryk* willende dringen, over de grenzen van dat Ryk kwamen, op hunne beurt, de nederlaage kreegen. Dan deeze lessen dagt men thans van geene toepassing te zullen weezen, aangemerkt de verandering in *Frankryk* voorgevallen, en de inwendige schokken, waar onder dat Ryk zugtte. Men rekende sterk op den byval eener verdeelde en misnoegde Natie. Doch veele Mensch- en Krygskundigen hadden hier op een ander inzien. De *Franschen* waren, door een reeks gebeurtenissen, nu van Jaaren herwaards, met een ongemeen sterke aandrift tot Vryheid vervuld, en op eene onvoorbeeldlyke wyze, ten Kryg gehard. De zugt voor den Koning, die hun voortyds, ter verdeediging des Ryks', als op vleugelen deedt aansnellen, was nu in Vryheidsmin en Republikeinsche Geestdrift herschaapen, en stondt deeze laatste, hun

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 712.

huns oordeels, geen minder wonderen van dapperheid te zullen uitvoeren, dan de eerste in vroegeren tyde, zo menigmaal gedaan hadt. De moedigste Verdeediging was te wagten van zo veel Millioenen Volks, in een Land woonende omringd met zo veele Steden, voor de sterkste Vestingen in *Europa* bekend; en welks ligging geen gelyk in dat Werelddeel heeft. Die bedenking deedt hun het bestaan der verbondene Mogenheden als allerhachlykst beschouwen: terwyl het zeker ging, dat de worstelingen des wisselvalligen Krygs het onheil van eene onberekenbaare menigte moest naa zich sleepen. Doch, wanneer hadden overweegingen van laatstgemelden aart eenen genoegzaamen invloed ter wederhouding op Mogenheden ten Kryg verhit, en door behaalde voordeelen aangevuurd! —— Terwyl ons Land, op voorgemelde wyze, in dien Oorlog gesleept, de ryke voordeelen, welke het van Onzydigheid zou hebben kunnen inoogsten, verwisselde voor de hachlykheden van eenen wisselvalligen Krygskans, die wel in den aanvange niet ongunstig scheen; maar eerlang den nek keerde, gelyk het ontvouwen van den nu hervatten Kryg zal uitwyzen, waar in wy ons meest zullen bepaalen tot het geen ons Leger, en wat daar toe eene meer onmiddelyke betrekking hadt, betreft.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

De Erfprins VAN ORANJE, Bevelhebber der Legermagt van onzen Staat, volgde zynen Broeder na de *Oostenryksche Ne-*

De Erfprins van Oranje trekt te velde.

LXXIV. BOEK. — 1793. *Nederlanden*, in twee Smaldeelen. Het eerste waar over zyne Hoogheid, als Opperste Bevelhebber, het gebied zou voeren, bestondt uit zes Esquadrons en elf Batailons, benevens de Artillerie en het Ponton Train. Ieder Smaldeel telde omtrent vyf duizend man (*). Dit maakte, met het vooruitgezonden Smaldeel onder Prins FREDERIK VAN ORANJE zeventien duizend Krygsknegten.

Legerplaats der *Franschen*. De *Fransche* Generaal DAMPIERRE, de Opvolger van DUMOURIER, een Veldheer van groote bekwaamheid, dapper, by zyn Volk hoogst bemind, hadt een zeer voordeelige Legerplaats uitgekoozen, het Kamp van *Famars*, tusschen *Valenciennes* en *Maubeuge* gelegen. De flinker Vleugel werd door de *Schelde*, de regter door de *Ronelle* gedekt. Het Front, door eene talryke Artillerie verdeedigd, was daarenboven door Redouten versterkt. Voor dit Front was een ander Kamp, met verscheide Redouten voorzien, tot dekking van het eigenlyk Kamp. De Berg *Ausin*, ten westen van *Valenciennes*, boodt, zo door den aart des gronds, als door alle de werken, die de kunst bedagt om eene post onoverwinbaar te maaken, ten minsten even veele moeilykheden aan.

DAMPIERRE sneuvelt. De *Fran*... Naa verscheide bloedige gevegten, waar in de dappere Generaal DAMPIERRE, door een kanonkogel de dye werd afgeschooten, ee-

(*) Eene meer byzondere Opgave vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 784.

eene wonde binnen kort van 's Helds dood gevolgd, ftelde tusfchen den twee en drie en twintigften van Bloeimaand, de geheele Armée der Bondgenooten zich in beweeging. De Generaal LAMARILLIERE, was de Opvolger van den overleden en zeer betreurden DAMPIERRE. Met het krieken van den dag toog de vereenigde Armée, onder den Prins VAN SAXEN-COBURG, den Hertog VAN YORCK, de Generaals LATOUR en CLAIRFAIT, in vier kolonnen op weg. De Generaal OTTO, de voorhoede aanvoerende, begon den ftryd. Overal werd fterken wederftand geboden, en het gevegt welhaast algemeen aan alle kanten. De Slachting was verfchriklyk in deezen langduurigen ftryd. De aanval was vóór vyf uuren 's morgens begonnen, het leedt tot omtrent half tien uuren 's avonds eer men het Kamp der *Franfchen* kon bemagtigen, en bleeven 'er toen verfcheide Redoutes over, die niet voor den volgenden morgen in handen vielen. Het *Franfche* Leger, een talryke Bezetting in *Valenciennes* gelegd hebbende, trok te rugge tusfchen *Bouchain* en *Kameryk*; met agterlaating van eenige ftukken Gefchut. Het verlies aan Manfchap was te wederzyde zeer groot, gelyk uit de heftigheid en langduurigheid valt op te maaken, fchoon wy ons niet vermeeten het getal te bepaalen.

LXXIV. BOEK.
——
1793.
Fchen by *Famars* geflagen.

Terwyl deeze geweldige flag voorviel, was de Generaal CLAIRFAIT, aan 't hoofd van *Oostenrykfche* en *Engelfche* Manfchap den Berg *Aufin* omgetrokken. Aan dien

 kant

LXXIV. BOEK. 1793.

kant begon het gevegt eerst op den vroegen morgen van den vier en twintigſten. Het gevegt aldaar was zeer moorddaadig. De aanval geſchiedde in het bosch van *Raimes*, het was, als 't ware, geheel met dooden en gekwetſten bedekt. Die post werd ſtormenderhand ingenomen, en de Overwinnaars betuigden dat hun verlies aan dien kant allergewigtigst was.

De *Pruisſiſche* Generaal VAN KNOBBELSDORFF hadt, te dier gelegenheid, het verſchanste Bosch van *Hasnon* aangetast, en naa dapperen tegenweer van de *Franſchen* ontmoet te hebben, dezelve genoodzaakt hunne verſchansſingen te verlaaten, zich in de Abtdy van *Hasnon* te werpen, welke niet, dan naa de ſterkſte poogingen, veroverd werd.

Orchies door den Erfprins ingenomen.

Een Voorpost van de onzen op hoogte van *Kasſel* hadt, by het openen van den Veldtocht, eenig nadeel geleeden; dan gelukte het den Erfprins het Dorp *Mouchin* te bemagtigen, daar voordeel op de *Franſchen* te behaalen; als mede de Stad *Orchies*, naa aanſtalte tot een beleg gemaakt te hebben, te bemagtigen. De Luitenant Generaal VAN MÖNSTER, dien dit werk was aanbevolen, zondt een Trompetter om die Stad, in 's Prinſen naam, op te eiſchen. Dan hy bevondt, dat de *Franſchen* afgetrokken waren, en de Municipaliteit mede de Stad verlaaten hadt; weshalven hy, zonder iemand der Regeeringe te kunnen ſpreeken, vertrok, en het bevreemdend verſlag deedt van de ontruimde Veste; waar op zyne

Hoog-

Hoogheid bezit van de Stad nàm, terwyl de Burgery de Vryheidsboom afkapte. LXXIV. BOEK.

Zwaarder ſtryd ſtreedt zyn Broeder Prins FREDERIK by het Dorp *Roncq*, en kostte de gevegten in het verdeedigen en herneemen van die post veel Volks en Paarden. De aanſlag op het Vlek *Tourcoin*, liep ſlegter af. Het derwaards geſchikte Krygsvolk moest, naa een aanmerkelyk verlies van Manſchap en Paarden, voor de overmagt der *Franſchen*, naa vier uuren heftig ſtrydens, wyken, en de behoudenis in de vlugt zoeken. Eenige Officiers ſneuvelden, veele werden gekwetst, vermist en krygsgevangen (*). — *Van dit geledene* verlies zogt men zich ſchadeloos te ſtellen, en *Tourcoin* weder te bemagtigen, 't geen ook, vóór het einde van Bloeimaand, gelukte. By deeze wederbemagtiging was het eerſte beſluit dit Dorp in brand te ſteeken: naardemaal zommige Inwoonders uit de venſters op de *Hollanders* geſchooten, en eenigen gedood hadden; doch Prins FREDERIK deedt de voornaamſte Hoofden vatten, en op twee wagens na *Maaſtricht* brengen.

1793. Slag by *Tourcoin* verloren. Dit Vlek weder bemagtigd.

Geſtadig vondt zich Prins FREDERIK blootgeſteld aan vyandlyke aanvallen, en moest, op onderſcheide posten, verſterking zenden, 't welk nu en dan een ſtryd veroorzaakte, met gelyken kans geſtreeden; doch by *Veurne* werden de onzen in 't naauw

Nadeelen by *Veurne* door de onzen geleden.

(*) De lyst der Dooden, Gekwetſten en Vermisten vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl. 972.

LXXIV. BOEK. — 1793. naauw gebragt, en ten hertocht na *Nieuwpoort* genoodzaakt, daar de *Franschen* van de ſtrand- en aan de andere zyde aanrukten, en de onzen, hadden zy ſlegts tien minuuten verwyld, zich afgeſneeden zouden gevonden hebben. Van dit alles en de magt met welke de *Franſchen* aantoogen, onderrigt, deedt Prins FREDERIK, in den nagt van den eerſten van Zomermaand, het Kamp opbreeken, en de geheele Legertoeſtel na *Kortryk* vervoeren. Hy begaf zich naa alle mogelyke maatregelen van voorzorge genomen te hebben, met zyn onderhebbend Volk, op marsch na *Yperen*, om nog dien zelfden dag na *Dixmuiden* te trekken. Te *Yperen* tot ververſching des Krygsvolks eenige oogenblikken vertoefd hebbende, kreeg hy de weete, dat de *Franſchen* de Stad *Veurne* geheel uitgeplunderd, en ſchoon veel magtiger, op het aannaderen van den Collonel MYLIUS deeze Stad verlaaten hadden, die dezelve met zyn onderhebbend deels Staats, deels Keizerlyk Volk bezette.

De Erfprins neemt zyn Hoofdkwartier te *Meenen* en zendt zyn Broeder verſterking.

De Erfprins deedt zyn Leger by *Doornik* opbreeken om zyn Hoofdkwartier te *Meenen* te neemen, 't welk hy, zonder eenige vyandlyke wederſtand te ontmoeten, volvoerde, en zich digt by de Stad nederſloeg, van waar hy eenige verſterking zondt aan zynen Broeder; die, behalven de geledene verliezen, zich verzwakt vondt door het vertrek der *Oostenrykſche* Krygsknegten, welke last ontvangen hadden om zich by den Luitenant Generaal VAN KNOBELS-

BELSDORFF te vervoegen. De Generaal Major VAN REITZENSTEIN hadt intusschen de Stad *Lanoy* vermeesterd. Den Collonel GUSEAU liet hy met twee Esquadrons, twee Bataillons, en eenige Jaagers, te *Watrelos* om aldaar post te houden.

Gevegt by *Werwick* De Prins van WALDEK sneuvelt.

Welhaast vondt die Collonel zich daar door de *Franschen* by herhaaling aangetast, en streedt manmoedig, dien post behoudende. De Generaal Major VAN REITZENSTEIN handhaafde zich desgelyks in het door hem bemagtigd *Lanoy*. De Erfprins begeerde eene vrye gemeenschap over de *Lys* te *Werwick*, en wilde, ten dien einde, de *Franschen*, die aan de overzyde verscheide Batteryen opgeworpen, en het gedeelte van *Fransch Werwick* geheel versterkt en met geschut voorzien hadden, van daar doen verhuizen. Ten deezen einde deedt hy, op den twaalfden van Zomermaand, den Generaal Major VAN WALDECK, met een gedeelte van het Leger, derwaards trekken, om die post van den eenen kant aan te vallen; terwyl Prins FREDERIK in *Oostenryks Werwick* eene Battery zou vervaardigen, om van den anderen kant den Vyand te benaauwen en aan te tasten. Dit gelukte. De *Franschen* namen de vlugt; doch niet dan naa heftigen wederstand geboden, en den onzen veele dooden en gekwetsten toegebragt te hebben. Onder de gekwetsten bevondt zich de aanvoerder, de Prins VAN WALDECK, die twee dagen daar na te *Kórtryk* overleedt. Weinig oogenblikken vóór dat het doodlyk lood hem

LXXIV. BOEK. —— 1793. hem op twee plaatzen trof en van zyn Paard deedt vallen, riep hy zyne Manschap toe, *Kinders! toont dat gy Hollanders zyt!* De Erfprins betreurde deezen door bekwaamheid, dapperheid en werkzaamheid verdienstvollen Krygsman, dien, gelyk hy zich, by de kennisgeeving van 's Helds overlyden, uitdrukt, „ geen andere fout „ kon ten laste gelegd worden, dan zyn „ al te groote drift en moed, welke ook „ de onmiddelbaare oorzaak van zyn dood „ geweest was."

Condé overgegeeven. De Legerberigten, tot half Hooimaand, behelzen voor de Dagschriften eenige byzonderheden; doch voor de Geschiedenis geene meldenswaardige voorvallen. Van eenen anderen aart is de Overgave van *Condé*. Deeze sterke Grensstad, welker behoorlyk voorzien de schielyke aftocht des *Franschen* Legers onmogelyk gemaakt hadt, werd niet zo zeer belegerd; dan wel omringd, zo dat zy van allen toevoer zich afgesneeden vonden. Men wist hoe veel voorraads in die Veste was, en hoe dezelve zich, binnen eenen bepaalden tyd zou moeten overgeeven. Drie maanden hadt die insluiting geduurd, en indien 'er, binnen dien tyd, geen ontzet opdaagde, hadt de Nationaale Conventie de overgaaf voor noodzaaklyk en wettig verklaard. De behoefte aan Leeftocht was zeer groot en dringende, zo, dat de Bezetting, onder welke veele Zieken zich bevonden, zints eenigen tyd, Paardenvleesch gegeeten, en de Burgers genoegzaam hongersnood gele-

leden hadden, die naa de Inneeming met de greetigheid van uitgehongerden op de ingebragte leevensmiddelen aanvielen. LXXIV. BOEK. 1793.

De ontruiming der Stad, voor de *Oostenrykers* van veel aanbelangs, dewyl zy daar door meester werden van de Vaart op de *Schelde* tot *Valenciennes*, waar door de vervoering van Krygsbehoeften, tot het bemagtigen van laatstgemelde belegerde Stad veel gemaklyker en min kostbaar wierd, gefchiedde met alle Krygseere onder 't oog van den Generaal Veldmaarfchalk Prins VAN SAXEN-COBURG, van den geweezen gevolmagtigden Minister des Keizers de Graaf DE MERCY D'ARGENTEAU, den Hertog VAN YORCK, Prins CAREL VAN OOSTENRYK, verfcheide Generaals en veele Officieren van het Leger der verbondene Mogenheden.

Op welk eene wyze SAXEN COBURG daar van bezit neemt.

Naa de Overgave der Stad kreeg men grond om te vermoeden, dat de *Franfche* Emigranten zich, wegens de te behaalene Overwinningen misrekend hadden, in de verwagting, dat zy, onder den Keizer ftrydende en overwinnende, LODEWYK DEN XVII. ten throon zouden verheffen: want in ftede dat die Veste, in den naam des *Franfchen* Konings, in bezit werd genomen, liet de Prins VAN SAXEN-COBURG eene Afkondiging doen van deezen den Emigranten bevreemdenden inhoud. „ De Stad, „ Sterkte en Diftrict van *Condé* onderworpen „ geworden zynde aan de magt van den „ Keizer en Koning, door de heldhaftige „ Troepen, die ik de eer heb te com-

„ man-

LXXIV. BOEK. 1793. „ mandeeren, verklaar ik by deezen, dat
„ ik van dezelve bezit neem *in den naam*
„ *van zyne Keizerlyke en Koninglyke Maje-*
„ *steit*, en dat ik alle vreedzaame Ingezete-
„ nen der veroverde Landen alle veiligheid
„ en bescherming vergunne. —— Ik ver-
„ klaar, dat ik het gezag, het welk ik,
„ uit kragt van het *Regt van Verovering*,
„ uitoefen, niet zal gebruiken, dan tot
„ handhaaving der publieke Orde, en de
„ veiligheid van Persoonen en Eigendom-
„ men. Begeerende de eerste noodzaak-
„ lyke maatregelen te neemen, ter berei-
„ king dier gewigtige bedoelingen, ver-
„ klaar ik ook te verstaan, dat alle Clubs,
„ en alle onwettige Vergaderingen, hoe-
„ danig die ook zyn mogen, op staanden
„ voet, zullen ophouden, zynde het vast
„ besluit dezelve te doen verbreeken, en
„ beteugelen, door alle middelen, die in
„ myne magt zyn; op eene strenge, mili-
„ taire en voorbeeldige wyze te zullen doen
„ straffen, alle die geenen, die Vergade-
„ ringen of Clubs houden zullen; zy die
„ dezelve zouden zoeken te beleggen,
„ en zy, die dezelve zouden bywoonen;
„ ook dezulken, die met woord en daad,
„ iemand, wie het ook zy, zouden be-
„ ledigen, en met één woord, allen, die
„ op eenigerlei wyze de publieke orde of
„ rust verstooren." —— Eene Afkondi-
ging van deezen aart was bestemd voor alle
plaatzen, die men in *Frankryk* bemagtigde.
Te *Brussel* was een Collegie ingesteld, 't
geen, onder den naam van *Junta*, de over

won-

wonnen en nog te overwinnen Landen, en alle veroveringen, ten behoeve des Keizers, zou bestuuren (*).

LXXIV. BOEK.

1793.

Vreugdebetoon in de Legers, wegens de Overgave van *Condé*.

Deeze overgave van *Condé* verwekte eene algemeene blydschap in het Leger der Bondgenooten. De Erfprins deedt dezelve 's avonds, op den dag der bekendwording, door zes en dertig Kanonschoten den „ *Fransche Buuren*," gelyk hy zich uitdrukte, „ *bekend maaken*, " 's anderen daags het Leger in 't geweer komen, en door 't zelve, zo uit kanon als klein geweer, wegens die aangenaame gebeurtenis een Vreugdevuur maaken, 't geen dien zelfden dag door alle de Armeeën der verbondene Mogenheden geschiedde.

Aanval op de Voorposten van het Leger.

Welhaast vondt ons Leger gelegenheid om een ernstiger vuur te maaken. Op den twee en twintigsten van Hooimaand, deeden de *Franschen* een algemeenen aanval op de Voorposten van het Staatsche Leger, van *Tourcoin* af tot *Commines* toe. Met wisselenden kans werd, op verscheiden punten, gestreeden; doch het bleef verre van tot een hoofdtreffen te komen.

Mentz veroverd Kanonneerbooten van hier derwaards gezonden.

Elders was, ten tien zelfden dage, iets van meer aanbelangs voorgevallen. *Mentz*, de Keurvorstlyke Stad aan den *Rhyn*, in den Jaare MDCCXCII door CUSTINE veroverd, moest zich, naa een langduurig be leg, en een vergeefschen uitval tot ontzet, aan de *Pruisische* wapenen overgeeven. — Om die Stad in de belegering te doen bukken,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1154.

LXXIV BOEK. 1793. ken, hadt men van hier den *Pruisſiſchen* Monarch, byſtand geboden. Twintig bemande Kanonneerbooten, van die voorheen op de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Stroomen gediend hadden, en ten naderen gebruike opgelegd wâren, voeren in Bloeimaand den *Rhyn* op, en kwamen, niet zonder gevaar, te midden van Zomermaand, te *Bingen* behouden aan. De Capitein Luitenant LEMMERS voerde 'er het bevel over. De ſpoedige overgave van *Mentz* maakte de dienst dier Vaartuigen noodloos. Dezelve kwamen in Oogstmaand terugge. Het bemagtigen deezer Veste was van het hoogſte aanbelang, daar de *Elzas* en het *Lotharingſche* nu voor den inval bloot lag. De Erfprins, liet ter gelegenheid dier Gebeurtenisſe, by den Legerdienst eene Dankzegging doen, en een Vreugdevuur door het Leger van den Staat maaken.

Valenciennes bemagtigd. Nadere ſtoffe tot een dergelyk vreugdebetoon kreeg 't zelve, door de kort daar op volgende Overgave van *Valenciennes*. Niet gelyk *Condé* was deeze Grensſtad ſlegts ingeſlooten; maar ſtondt een allerfelst beleg ten doele. Door den Hertog VAN YORCK opgeëischt, antwoordde de *Franſche* Bevelhebber, de Generaal FERRAND, *dat hy zich eerder, met den laatſten zyner Soldaaten, onder de puinhoopen der Stad zou begraaven, dan den Eed verraaden door hem aan de Natie gedaan!* Overeenſtemmend met zulk eene betuiging was zyn bedryf in de Verdeediging dier Veste, om welke

te

te bemagtigen de Belegeraars alles te werk stelden wat de in vernieling zo verre gevorderde Oorlogskunst, ten deezen dage, vermogt. Dit bragt de Stad welhaast in eenen akeligen toestand. Vertoogen by den Raad der Gemeente door Burgers en Burgeressen deswegen gedaan en overhandigd, ontmoetten wel een heusch en deelneemend bescheid des *Franschen* Bevelhebbers; maar tevens de volstrekte verzekering van zyn oogmerk om zich tot het laatste toe te verdeedigen. — Eene sterke Afkondiging deswegen, in Zomermaand gedaan, bleef den Belegeraaren niet onbekend, die daar op eene Waarschuwing, tegen dezelve gerigt, in de Veste wisten te krygen, om de Burgers te ontmoedigen en tegen de *Franschen* op te zetten (*). Wat deeze uitwerkte kunnen wy niet bepaalen; wel dat het Krygsgeweld, de Raad der Gemeente bewoog, om, toen Hooimaand ten einde naderde, den dapperen FERRAND voor te stellen, dat de verwoesting der omliggende Landeryen, gevoegd by zo veele inwendige rampen, hun deedt denken, regt verkreegen te hebben, hem voor te draagen, dat de Stad, zedert zeven en tachtig dagen, dat is zints den eersten van Bloeimaand, belegerd en nu zedert twee en veertig dagen gebom- LXXIV. BOEK. — 1798.

bar-

(*) Beide deeze Stukken geeft ons ZILLESEN te leezen in zyne *Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden, nevens de voornaamste Gebeurtenissen in Europa* I. D. bl. 355—360.

LXXIV. bardeerd was geworden, zonder het *Fran-*
BOEK. *sche* Leger, tot ontzet, te hebben zien op-
—— daagen, niet tegenstaande de Raad en de
1793. Veldheeren ongetwyfeld van deeze Belegering kennis droegen. Zy merkten zich aan als aan hun lot overgelaaten, en zonder uitzigt van hulpe in dien nood. De groote Krygsraad der *Franschen*, den deerlyken toestand, waar in die Veste met de Inwoonderen gebragt was, de verdeedigloozen staat in welken zy geraakten, door het afbranden van het Tuighuis, de verteering van het grootste gedeelte des Krygsvoorraads, en de verzwakking der Bezetting tot de helft, die door afgematheid tot moedloosheid en ongeregeldheid verviel, overweegende, en gedagtig der plegtig gedaane belofte om voor het Leeven en de Eigendommen der Burgeren te zorgen, besloot ter daadiging, welke geschiedde op den acht en twintigsten van Hooimaand (*). Van de woede des aanvals droeg de geheele Stad de zigtbaarste tekenen. De helft der Huizen was verpletterd, en de andere helft grootlyks beschadigd. Geloofwaardige ooggetuigen verzekerden ons, dat de Stad eene puinhoop vertoonde, welke haar onkenbaar maakte in 't oog der geenen die ze te vooren gekend hadden; als mede, dat het leed door de Burgeren geleden, en het uiterste waar toe de Krygsbezetting zich gebragt

(*) De beweegreden ter Daadiginge in 't breede en de Daadiging zelve zyn te leezen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1375—1387.

bragt vondt, in de opgegeeven redenen ter daadiging, niet vergroot; maar alzins waarheid waren. Door deeze overgave kreegen de Vereenigde Magten tegen *Frankryk* in de wapenen, een vast steunpunt agter zich, om de verdere voormuuren den *Franschen* te ontneemen, en vervolgens in 't hart van *Frankryk* in te dringen. Veel veeger stondt het lot deezes Lands, dan in den voorleden Jaare, by den veel min beraaden aanval onder den Hertog VAN BRUNSWYK.

LXXIV. BOEK.

1793.

Gesteldheid in *Frankryk*.

Hier by mogten *Frankryks* Vyanden zich streelen met de in de daad hoogstzorglyke en bejammerenswaardige omstandigheden van de Republiek, in dit Tydsgewrichte. Wy reppen slegts, in 't voorbygaan, van de heftige Tweespalt in de Nationaale Vergadering; van het Schrikbewind, dat zich, door louter geweld, en moord by moord, staande hieldt; misnoegen by de Departementen daar uit gebooren, gevoed door Leden der Conventie, die hunne posten verlaaten hebbende, het Volk in hunne Departementen tegen de Conventie ophitsten, zo dat men in een en ander Zuidelyk Departement besloot om met geweld op *Parys* aan te rukken, en een nieuwe Republiek te vormen. Terwyl de reeds woelende Binnenlandsche Kryg in de *Vendée* en elders door de *Engelschen* en de afgezette Priesters opgestookt, verniel ing dreigde, en daadlyk daarstelde. Was het Schrikbewind niet geknot en door een ander vervangen geworden, het was met *Frankryk* omgekomen geweest.

LXXIV. BOEK. 1793. Dank-stonde in *Holland* wegens die Overwinninge uitgeschreeven.

Staaten van *Holland* schreeven, na deeze Gebeurtenissen, tegen den veertienden van Oogstmaand, eene Dankstonde uit. „ Naardemaal," gelyk zy zich by den aanhef lieten hooren, „ het den Almagtigen God, naar zyne oneindige Wysheid en Goedheid, behaagd hadt, het gevaar, 't welk onze Republiek, en in 't byzonder deeze Provincie, van zo naby dreigde, genadig af te wenden, en de wapenen van den Staat, met die van deszelfs Vrienden en Geallieerden, zo merkwaardig te zegenen, dat de Vyand niet alleen van zynen boozen toeleg op dit Land hadt moeten afzien; maar ook van het Territoir van onzen Staat en van onze Nabuuren, tot over deszelfs eigen Frontieren, was verjaagd; dat ook bereids drie sterke Vestingen *Mentz*, *Valenciennes* en *Condé* op den Vyand waren veroverd." —— Te deezer gelegenheid werden de Bedestonden, om de veertien dagen gehouden, in maandlyksche veranderd (*).

Voordeelen door de Bondgenooten behaald.

De wapenen der verbondene Mogenheden voerden, in den aanvange van Oogstmaand, weinig belangryks uit. Men streelde zich een korten tyd met het valsch gerugt, dat *Bouchain* en *Kameryk* op den Vyand zou gewonnen weezen. Waarheid was 't dat het Leger der *Franschen* achteruitgetrokken was, op een bedreigden aanval, en dat een gedeelte des Keizerlyken Le-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1370.

Legers, voor een gedeelte, het zogenaamde *Camp de Cesar*, tusschen *Paillancourt* en *Bochain* betrokken hadt; dat men tusschen *Abele* en *Poperingen* eenige voordeelen op de *Franschen* behaalde; hun aanval op *Tourcoing* afsloeg, en het doordringen by *Lannoy* belette.

LXXIV. BOEK. — 1793.

Naa dat, ter helfte van Oogstmaand, de Hertog VAN YORCK, met de *Engelsche*, *Hanoversche* en *Hessische* Krygsbenden, door 15000 *Oostenrykers* gesterkt, in den omtrek van *Tourcoing* en *Roncq* zyn Leger opgeslaagen, en te eerstgemelder plaatze, zyn Hoofdkwartier genomen hadt, met oogmerk om over *Meenen* na *Yperen* te trekken, namen de zaaken een ernstiger gedaante aan. De Voorposten der *Franschen* lieten de onze niet ongemoeid. Gestadige schermutzelingen vielen 'er voor, en deeden, behalven de afmatting, de onzen zeer veel manschaps verliezen. De Erfprins, gesterkt door de tegenwoordigheid des Legers onder den Hertog VAN YORCK, oordeelde, door iets meer beduidens, aan die schermutzelingen een einde te moeten maaken. Met overleg van twee Luitenants Generaals, in *Keizerlyken* en *Pruissischen* dienst, en volgens een Plan door zyne Hoogheid met den Hertog VAN YORCK beraamd, die hem, des noods bystand beloofd hadt, ving de Erfprins de volvoering aan. Het vermeesteren van twee *Fransche* Posten, die van *Blaton* en *Lincelles*, was het gelukspellend begin. De eerste werd door de Colonne onder den

De Erfprins bemagtigt de Posten van *Blaton* en *Lincelles*.

LXXIV. Luitenant Generaal Vorst VAN WALDECK, BOEK. zonder veel tegenstands te ontmoeten, be- —— magtigd; de tweede kostte der Hoofdco- 1793. lonne, onder den Erfprins meer moeite en stryds.

Beide weder verloo- ren, en één her- wonnen. In beide die vermeesterde plaatzen Bezetting gelaaten hebbende, keerde zyne Hoogheid, met de andere Generaals, en het overige Krygsvolk na *Meenen*, oordeelende deezen dag welbesteed en geen gering voordeel op den Vyand behaald te hebben; doch in den naamiddag kreeg hy de weete, dat beide die plaatzen door de *Franschen* weder aangevallen en met zulk eene overmagt bedreigd wierden, dat dezelve, zonder toegezondene hulp, onmogelyk konden behouden worden. De Hertog VAN YORCK deedt zyn woord gestand, verleende den Erfprins, op diens verzoek, de versterking van drie Batailjons *Engelsche* Guardes. Deeze, met andere Manschap, na *Lincelles* getoogen, vonden die post door de onzen verlaaten; doch hernamen ze stormenderhand; niet om die sterke Post te behouden: want zyne Hoogheid, zondt 'er een groot getal arbeiders heenen, tot het omverhaalen der Retranchementen. —— Het door de *Franschen* weder aangetaste *Blaton* werd door het Staatsche Krygsvolk ontruimd.

Andere gevegten ten dien dage. Een sterke *Fransche* Post *Mouveaux*, werd, ten dien zelfden dage, door den Generaal Majór VAN GUSEAU, uit *Tourcoing* aangevallen; doch de *Franschen* waren 'er in zulk een grooten getale, en zo

wel

wel gevestigd, dat men het bemagtigen ondoenlyk vondt. Van dit vrugtloos bestaan te *Tourcoing* wedergekeerd, vondt hy zich daar zelve aangevallen door zulk een overmagt, dat hy, zonder de verzogte en hem verleende versterking uit het Hoofdkwartier, die plaats zou hebben moeten ruimen. —— By het Dorp *Roubaix* werd op dien dag heftig gevogten. Nevens de lyst der Officieren, die zich, in deeze onderscheidene gevegten, op den achttienden van Oogstmaand, voorbeeldlyk gekweeten hadden, ging een treurige opgave van de dooden, gekwetsten en vermisten. In het gevegt by *Lincelles* en *Blaton* hadt de Generaal Major VAN NOSTITZ eene wonde bekomen, aan welke hy korten tyd daar naa overleedt. De Capitein VAN HORN, die zich byzonder hadt doen gelden in den stryd te *Tourcoing* en *Roubaix*, telde men onder de Gedooden.

De Erfprins verandert van Legerplaats.

Naa deeze ontmoetingen, die verre van alleszins voordeelig waren, gaf de Erfprins kennis, dat zyn Broeder van *Yperen* vertrokken was, en zich na *Cysoing* begeeven zou: dewyl de Luitenant Generaal VAN KNOBELSDORFF, met zyne onderhebbende manschap, zich by het Leger des Konings van *Pruissen* vervoegen moest. Het Krygsvolk toen onder bevel van Prins FREDERIK gesteld, niet toereikende om de uitgestrektheid gronds, voorheen door VAN KNOBELSDORFF beslaagen, te verdeedigen, zou de Prins VAN SAXEN-COBURG een genoegzaam aantal manschap daar by voe-

LXXIV. BOEK. gen. Deeze verschikking hadt eene plaatsverandering van het Leger onder den Erfprins, thans uit acht Esquadrons Ruitery en veertien Bataillons Voetvolk bestaande, ten gevolge. In dien nieuwen stand zou hy de Rivier de *Lys* voor zich hebben, de Stad *Meenen* zyn slinker Flank dekken, en hy, zyns oordeels, daar door beter in staat zyn, om met zyn regter Vleugel de Voorposten van *Werwick* en *Commines* te ondersteunen, zonder zich egter te verwyderen van die aan zyn linker Flank aan den anderen kant des oevers waren; en vermids de Hertog VAN YORCK op zich genomen hadt het gedeelte van *West-Vlaanderen*, tot *Yperen* ingeslooten, te dekken, zouden zich de Voorposten aan 's Prinsen regter Vleugel, niet verder dan tot *Messines* uitstrekken; de Bezettingen van *Veurne*, *Nieuwpoort*, *Dixmuiden* en *Yperen* waren reeds by hem gekomen.

1793.

De Hertog VAN YORCK behaalt eenige voordeelen.

Het *Engelsche*, *Hanoversche* en *Hessische* Leger, onder den Hertog VAN YORCK, behaalde eenig voordeel op de *Franschen*, dezelve, met verlies van Volk en Geschut, uit het Dorp *Rixpolde* verdryvende. De *Engelschen* in dit Dorp komende, schooten de Burgers en Boeren uit hunne Huizen, en smeeten met straatsteenen uit de vensters: waar op de Hertog die Plaats twee uuren lang ter plundering aan zyne Soldaaten overgaf. Te *Yperen* werden veele Goederen, Paarden en Wagens, by die plundering bekomen, openlyk verkogt.

De Erf- Eer Oogstmaand ten einde liep, vondt zich

zich de Erfprins, in bovengemelden ftand, op den zeven en twintigften, aangevallen. Vroegtydig rukten de *Franfchen*, in drie Colonnen aan, een uit *Mouvèaux* op *Tourcoing*; een uit *Lincelles* tegen *Roncq*; en een uit *Blaton*, met oogmerk om op 's Erfprinfen regter Flank in te dringen; doch die *Werwick* aanviel. De eerfte en fterkfte Colonne tastte, met veel gewelds, *Tourcoing* aan, en noodzaakte den Generaal Major VAN GUSEAU, die deeze hoogst gevaarlyke Post zints tien weeken bewaard hadt, in te ruimen, en op *Moescron* te wyken, ftandhoudende tusfchen *Aalbeeke* en *Kortryk*. —— De tweede Colonne noodzaakte de Voorpost in *Roncq* op de Steenweg te wyken, die den aftocht des Collonels VAN BYLAND, uit het voor hem onhoudbaar *Roncq* dekte. *Roncq* werd, met veel moeite, door den Erfprins, met verfterking aangetoogen, hernomen. — De derde Colonne viel *Werwick* fterk aan; doch kon het niet meester worden.

LXXIV. BOEK. —— 1793. Erfprins en Prins FREDRIK door de *Franfchen* aangevallen.

Prins FREDERIK vondt zich dien zelfden morgen genoodzaakt, daar *Lannoy* van alle zyden werd aangetast, met eene mindere magt te ftryden, 't welk met zo veel beleids en moeds gefchiedde, dat de *Franfchen* met verlies te rug trokken (*). ——

'Er

(*) Volgens de Opgave van den Erfprins werden in deeze drie aanvallen 39 Officieren, 508 Manfchappen en 121 Paarden verlooren. Zie de byzondere Lysten in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1542—1544.

LXXIV. BOEK. — 1793.

'Er liepen berigten in, dat dien dag, het Keizerlyk Leger mede op drie punten werd aangegreepen; dat de Voorposten hadden moeten wyken, tot dat de Generaal BEAULIEU de *Franschen* te gemoet trekkende, hun met verlies te rug dreef.

Duinkerken beleegerd en opgeeischt.

Duinkerken te bemagtigen, was van den aanvange deezes Veldtochts af, het hoog begeerde voorwerp des Hertogs VAN YORCK geweest (*). De werkzaamheden diens Legerhoofds strekten thans voornaamlyk om die Zeestad in zyne magt te krygen. De toon der Opeischinge klonk hoog, en liet zich, op den drie en twintigsten van Oogstmaand, in deezer voege hooren: „ Myn Heer! Het zy U bekend, dat de „ onder myn bevel staande Armée voor „ uwe Poorten is. Uwe zonder wezen„ lyke verdeediging zich bevindende Stad „ kan geen tegenstand bieden aan de ze„ gevierende Wapenen, welke ik, op „ staanden voet, tegen haar zou kunnen „ gebruiken, indien ik niet wilde het vol„ strekt bederf eener bloeijende Stad ver„ myden, en indien de menschlykheid en „ edelmoedigheid my niet deeden verlan„ gen, menschenbloed te spaaren. Dus „ sommeer ik U, myn Heer! om de Stad „ *Duinkerken* over te geeven aan zyne „ *Britsche* Majesteit, eer ik tegen haar de „ aanzienlyke Krygsmagt, welke te myner „ beschikking staat, heb doen werken. „ Met berigt egter, dat ik gehoor zal gee„ ven

(*) Zie hier boven bl. 147.

„ ven aan de Voorslagen, welke Gy my „ mogt doen, en welke geen letzel zou- „ den toebrengen aan de eer der *Britsche* „ Wapenen, zo min als aan de belangens „ van *Groot-Brittanje*, en haare Geallieer- „ den. Ik wil U vier en twintig uuren „ toestaan om over de tegenwoordige Op- „ eisching te raadpleegen."

LXXIV. BOEK. 1793.

De *Fransche* Bevelhebber OMEARE gaf dit kort maar veel beduidend antwoord; „ Generaal! Voorzien van het vertrouwen „ der *Fransche* Republiek, heb ik uwe „ Opeisching tot de Overgave eener ge- „ wigtige Stad ontvangen. Ik beantwoord „ dezelve met U te verzekeren, dat ik „ dezelve zal weeten te verdeedigen met „ de braave Republikainen, welke ik de „ eer heb te gebieden (*)." — De *Franschen*, niet min belangs stellende in het behoud deezer Zeestad dan de *Engelschen* in derzelver vermeestering, hadden veel Krygsvolks, in het Kamp van *Kassel* vergaderd; ten einde dit Beleg te doen opbreeken, het aantal wordt op twee en dertig duizend begroot. Op den vierden en vyfden van Herfstmaand vielen 'er hevige gevegten voor tusschen de *Franschen* en de Observations Armée onder den Generaal VAN FREYTAG; doch dienden slegts ten voorspel van den bloedigen Veldslag op den zesden gestreeden: wanneer de *Franschen*, onder aanvoering van den Generaal HOUCHARD, 's morgens vroeg, het vereenigd Le-

De *Engelschen* breeken het beleg op.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1553.

LXXIV. BOEK. — 1793. Leger, op verscheide plaatzen, te gelyk aanvielen. Met veel hardnekkigheids hieldt het gevegt een groot gedeelte van den dag aan. Dan eindelyk moest de *Hanoversche* Krygsmagt van den Generaal FREYTAG, buiten staat langer wederstand te bieden, na *Hondschote* te rug trekken, en geheel het Leger de wyk neemen op *Veurne* en *Oostende*. De Hertog VAN YORCK zag zig hier door genoodzaakt het beleg van *Duinkerken* op te breeken, met agterlaating van twee en dertig Stukken Kanon, en veele andere Krygsbehoeften, ter belegering bestemd. Wel hadden de *Engelschen*, geduurende dit Beleg de Haven van *Duinkerken* van den Zeekant ingeslooten; doch dit was min schadelyk voor de Belegerden dan de Kanoneerbooten der *Duinkerkeren* voor de Belegeraaren, die het naderen den Vyand moeilyk maakten; terwyl het regenagtig Weer niet weinig hadt toegebragt tot de vertraaging van een Beleg, op zulk een trotschen toon aangevangen, en zo onverwagt met zo veel schande en groot verlies, opgebrooken. — Dat de *Oostenrykers* hunne hulp aan de *Engelschen* zouden onttrokken hebben, om het Beleg van *Duinkerken* te doen opbreeken, mag men met regt eer onder de Staatkundige gissingen; dan onder de beweezene waarheden tellen. Schoon men wil dat dit alles, met nog meer voordeels zou hebben, kunnen worden volvoerd, en HOUCHARD, van pligtverzuim beschuldigd, afgezet en den Generaal JOURDAN tot Opvolger kreeg,

baar-

baarde dit opbreeken, met een zo geducht verlies van Manschap en Krygsvoorraad gepaard, in *Engeland* geen geringen spyt. Dan overvloedig werd dezelve, kort daar op, geleenigd, door de tyding der vermeestering van *Toulon*, een Havenstad aan de *Middellandsche Zee*, te regt voor hun van oneindig meer aanbelangs gerekend, dan *Duinkerken* aan de *Noordzee*.

LXXIV. BOEK.

1793.

Aanslag op *Toulon*.

Het daar voorgevallene, hoe zeer van den Vaderlande verwyderd, maakt, in den thans gevoerden Oorlog, eene te belangryke gebeurtenis uit om 'er slegts met een aanstippend woord van te gewaagen; te meer oordeelen wy hetzelve te moeten vermelden, daar het eene dier gevallen is, welke en de bedoelingen der Verbondene Mogenheden, en de werkzaamheden om dezelve te bereiken, in den klaarsten dag haalt: terwyl teffens die Gebeurtenis ons in een ander gedeelte des *Franschen* Gemeenebest overbrengt en bedryven onder 't oog stelt, van zo veel gevolgs om de Zeemagt der *Franschen*, bovenal in de *Middellandsche Zee*, te knakken.

Toulon en *Marseille* ten opstand voorbereid.

Een der middelen van den aanvang deezes Oorlogs af, aangewend om *Frankryk* te dwingen, was, behalven het zaaijen van het zaad des inwendigen opstands, door 't misnoegen aan te stooken, en het omkoopgoud der verraaderye te besteeden, het bewerken van Gebrek aan de eerste Leevensnoodwendigheden, door den toevoer af te snyden. In het Zuiden van *Frankryk* was dit gelukt, en daar door *Marseille*

en

LXXIV. BOEK. — 1793. en *Toulon* ten opstand voorbereid. *Marseille*, eene Stad, die van den beginne der *Fransche* Omwentelinge af, zich eene der yverigste en sterkste betoond hadt om de Koninglyke Regeering te vernietigen, was, naa het vertrek der vuurigste Patriotten na *Parys* en na het Leger, als 't ware omgekeerd in staatsbegrippen. De ryke en vermogende Kooplieden waren Koningsgezind; hun geld, en dat der *Engelschen*, wrogt ter omkoopinge, en bragt eene geheele verandering in het Regeeringsbestuur en de gesteltenisse dier Stad te wege. — *Toulon* was te zeer versterkt om, wel verdedigd door de *Engelschen* ingenomen te kunnen worden: dan de Bevelhebber der *Fransche* Vloote in die Havenstad, en de meesten der Zeeofficieren waren Koningsgezinden, vatbaar niet alleen; maar gereed om aan de *Engelschen* het oor, en by gunstige gelegenheid, de behulpzaame hand te leenen.

Voorloopige Verklaring van den Vice-Admiraal Hood. De Vlootvoogd Hood, bevelvoerende over de Zeemagt der *Engelschen* in de *Middellandsche Zee*, bevondt zich, met eene geduchte Vloot, op de hoogte dier Zeesteden, en verwagtte welhaast het opdaagen van eenige *Spaansche* Schepen. Hy vondt middel om aan beide, waar gebrek aan Leevensnoodwendigheden heerschte, deeze voorloopige Verklaaring te doen toekomen. „ Indien men te *Toulon* en te „ *Marseille* eene opregte en volkomene „ verklaaring doet, ten voordeele van de „ Monarchy, den Standaard van het Ko-

„ ning-

„ ningschap opheischt, de Schepen in de Haven ontwapent, de Haven en de Forten, vooreerst, te myner beschikkinge laat, zo dat ik veilig kan in- en uitvaaren, zal het Volk deezes Landschaps al den bystand en ondersteuning ontvangen, welke de Vloot van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, onder myn bevel gesteld, kan verschaffen. Geen zier van den byzonderen eigendom zal beschadigd; maar alles beschermd worden. Dewyl ik geen ander oogmerk heb, dan om den Vrede weder te geeven aan eene groote Natie, op regtmaatige, eerlyke en ruime voorwaarden. Dit moet de grondslag des Verdrags weezen. — En wanneer de Vrede tot stand komt, welke ik hoop en vertrouw dat spoedig zal volgen, zal de Haven, met alle de Schepen in dezelve, als mede de Sterktens van *Toulon*, aan *Frankryk* worden wedergegeeven, met den voorraad van allerleien aart, volgens de daar van overgegeevene lysten."

LXXIV. BOEK. — 1793.

Afkondiging van Hood in 't Zuiden van *Frankryk*

Ten eigensten dage, den drie en twintigsten van Oogstmaand, liet dezelfde Vice-Admiraal, aan de Inwoonders van de Steden en Plaatzen in het Zuiden van *Frankryk*, eene Afkondiging uitvaardigen, in aart en strekking zeer gelyk aan die wy de Prins van Saxen-Coburg, in een tegenovergesteld oord van *Frankryk*, hoorden doen (*). — „ Vier jaaren lang zyt gy „ in-

(*) Zie hier boven bl. 71.

LXXIV. BOEK. 1793. „ ingewikkeld geweest in eene Omwente„ ling, die u in Regeeringloosheid dom„ pelde, en ten prooy stelde van oproe„ rige aanvoerders. Naa uw Ryksbestuur „ verwoest, de Wetten met voeten ge„ treeden, de Braaven vermoord, en het „ pleegen van misdryven gewettigd te heb„ ben, poogden zy door geheel *Europa* „ het alle Maatschappylyke Orde vernie„ lend stelzel in te voeren. Steeds hiel„ den zy u het denkbeeld van Vryheid „ voor oogen, terwyl zy u van het bezit „ beroofden. Allerwegen predikten zy „ Persoonen en Eigendommen te zullen „ ontzien; en overal schonden zy beiden. „ Zy hebben u gestreeld met de Opper„ magt des Volks, welke zy gestadig zich „ aanmaatigden. Zy voeren steeds uit te„ gen de misbruiken der Koninglyke magt, „ ten einde hunne Dwinglandy te vesti„ gen op de brokken van een Throon nog „ rookende van het bloed uws wettigen „ Souverains! — *Franschen!* gy gaat ge„ bukt onder een last van behoeftens, en „ gelduitmergeling; uw Koophandel en „ Vlytbetoon zyn vernietigd; uw Land„ bouw ligt verwoest; en gebrek aan Lee„ vensmiddelen dreigt u met alle verschrik„ kingen van hongersnood. — Slaat dan „ het oog op de getrouwe afbeelding van „ uwen elendigen staat! Een toestand „ zo afgryslyk, doet de Vereenigde Mo„ genheden gevoelig aan; deezen zien „ geen ander middel tot beterschap, dan „ het herstel van de *Fransche* Monarchy.

„ Het

„ Het is hierom en ter oorzaake van den LXXIV.
„ aanval gedaan door de Uitvoerende Magt BOEK.
„ van *Frankryk*, dat wy ons, nevens de ———
„ andere Verbondene Mogenheden, ge- 1793.
„ wapend hebben.

„ Naa eene rype overweeging van
„ alle deeze stukken, kom ik u de magt
„ aanbieden, met welke ik bekleed ben
„ door mynen Koning, om het verder
„ storten van Menschenbloed te spaaren,
„ om vaardig de Oproeren te dempen,
„ om het geregeld Bestuur in *Frank-*
„ *ryk* te herstellen, en daar door den
„ Vrede en Rust van *Europa* te hand-
„ haaven.

„ Beslist, derhalven, naauwkeurig en
„ bepaald. Bouwt uwe hoop op de
„ edelmoedigheid van een Regeeringlie-
„ vend en Vry Volk. Het is in den
„ naam van dat Volk, dat ik, zo even,
„ een ontwyfelbaar getuigenis gegeeven
„ heb aan de welberaadene Inwoonderen
„ van *Marseille*, door aan de Gelastig-
„ den van daar aan boord van de Vloot
„ onder myn bevel, last en paspoort te
„ verleenen tot het verkrygen van ze-
„ kere hoeveelheid Graan, welke die
„ groote Stad zo zeer behoeft. ———
„ Weest openhartig, en ik vlieg toe te
„ uwer hulpe om de ketens, die u kluis-
„ teren, te verbreeken, en het werktuig
„ te weezen om te wege te brengen, dat
„ veele jaaren van geluk volgen op de vier
„ jaaren van elende en regeeringloosheid,

 „ waar

MAXIM. „ waar in men uw bedroogen Land ge-
ROBE. „ dompeld heeft! (*).”

——— Het ophangen van zulk een Tafereel,
1793. vol van schrikbeelden, waar van de oor-
Hoe door spronglyke veel al te weezenlyk bestonden,
die van schoon deels van der *Engelschen* eigen
Toulon maakzel, was overtollig by de reeds zo
beant- wel voorbereide *Toulonners*, wier gemeen-
woord. schap met den *Engelschen* Vlootvoogd, de uitwisseling van wederzydsche Krygsgevangenen ten voorwendzel hadt. Om niet voor openbaare *Koningsgezinden* bekend te staan, namen allen, die het met de daad waren, de stem der Wyken als de stem des Volks op, en hielden het daar voor, dat deezen de magt hadden om zich aan de Wetten der Nationaale Vergadering te kunnen onttrekken. De Hoofden des Verraads, meester van de Wyken en Vloot zynde, was het niet te bevreemden, onverwyld eene toestemmende Verklaaring te hooren voortbrengen, welke aanving;
„ Het Generaal Committé der Wyken van
„ *Toulon*, de Verklaaring van den Admi-
„ raal Lord Hood, Opperbevelhebber der
„ Vloote van zyne *Groot-Brittannische*
„ Majesteit, als mede diens vooruitgezon-
„ dene Betuiging geleezen, en beide dee-
„ ze

(*) Wy volgen in de opgave der Oorspronglyke Stukken, tot deeze Gebeurtenis betrekkelyk, die, welke wy aantroffen in *The Universal Magazine*. Het hier geplaatste is daar voorhanden Vol. XCIII. p. 217 enz.

„ ze Stukken aan alle de Burgers van de LXXIV.
„ Stad *Toulon* in Wyken vereenigd, me- BOEK.
„ degedeeld hebbende;
1793.
„ Overweegende, dat *Frankryk* verscheurd wordt door Regeeringloosheid, en dat het onmogelyk is, zonder een volkomen ondergang langer een prooy te blyven van de Partyschappen, die het Land beroeren. — Overweegende, dat de Zuidelyke Departementen, naa langen tyd poogingen gedaan te hebben om de onderdrukking te wederstaan van een Party van oproerige Menschen, die te hunner vernielinge zamenspannen, en zich verstooken vinden van alle middelen om deeze zamenzweering van kwalykgezinden te vernietigen: —— Overweegende, ten laatsten, dat het Volk van *Toulon* en *Marseille* besloten hebbende zich niet aan de Tyranny van eene Conventie, welke den ondergang der Natie gezwooren heeft, te onderwerpen —— neemt liever de toevlugt tot de Edelmoedigheid van een getrouw Volk, 't welk zyn verlangen heeft te kennen gegeeven om de waare *Franschen* te beschermen tegen de *Anarchisten*, die hun verderf zoeken.

„ *Zy* verklaarden aan den Admiraal Hood, dat het de eenpaarige wensch der inwoonderen van *Toulon* was eene Constitutie te verwerpen, welke hun geluk niet bevordert, en een Monarchaale Regeering aan te neemen, zo als dezelve oorspronglyk bepaald was

 „ door

LXXIV. BOEK. —— 1793.

„ door de Constitueerende Vergadering des
„ Jaars MDCCLXXXIX; en dat zy diensvol-
„ gens LODEWYK DEN XVII. Zoon van
„ LODEWYK DEN XV. tot Koning uitge-
„ roepen en gezwooren hadden Hem te
„ erkennen en niet langer het Despotis-
„ mus der Tyrannen, die ten deezen ty-
„ de *Frankryk* regeeren, te willen dulden."

De Artykels der Overgave kwamen kortlyk hier op neder. De Witte Vlag zal opgeheesen worden, zo ras de *Engelsche* Vloot op de Reede van *Toulon* de ankers laat vallen, vriendlyk zullen deezen worden ontvangen. —— De Oorlogschepen op de Reede zullen ontwapend worden. — Het Kasteel en de Sterktens op de Kust zullen, by voorraad, ter beschikkinge staan van den *Engelschen* Vlootvoogd; dan, ter bevordering der Eensgezindheid, verzoeken de *Toulonners*, dat die Krygsbezetting bestaan zal uit een gelyk getal *Franschen* en *Engelschen*; doch het bevel aan de *Engelschen* overgaan. —— De Inwoonders van *Toulon* vertrouwen, dat de *Engelschen* spoedig eene Krygsmagt zullen zenden, in staat om de aanvallen af te weeren, met welken zy, ten deezen stonde, bedreigd worden, door het Leger van *Italie*, 't welk op *Toulon* aanrukt, en door dat van den Generaal CARTEAUX, 't geen zich na *Marseille* wendt. —— Zy vertrouwen desgelyks, dat allen in *Toulon*, hunne Burger- en Krygsposten zullen blyven bekleeden, zonder gestoord te worden in hunne werkzaamheden — als mede, dat de Stad *Tou-*

lon

lon toevoer zal krygen van de veelvuldige benoodigdheden —— dat, wanneer de Vrede in *Frankryk* zal hersteld weezen, —— de Schepen en Sterktens den *Engelschen* in handen gesteld, aan de *Franschen* zullen wedergegeeven worden, in denzelfden staat, als zy dezelve overleverden. LXXIV. BOEK. 1793.

Indien de Vice-Admiraal HOOD deeze Verklaaring der *Toulonneren* goedkeurde, gaven zy zich, met bereidvaardigheid over aan de *Engelsche* en Verbondene Mogenheden, door wier behulp zy tot den Vrede zouden komen, naa welken zy lang gereikhalsd hadden.

Volkomen genoegen nam Lord HOOD in eene Overgave, zo geheel naar zyn voorschrift ingerigt, en eene Proclamatie daar mede overeenkomstig gedaan hebbende, volvoerde hy de Landing, daar in ondersteund door de *Spanjaarden*, wier Vloot overeenkomstig met der *Engelschen* verwagting, toen opdaagde, en welker Opperbevelhebber gereedlyk deel nam in de bemagtiging dier Havenstad. —— Tegenstand ontmoette hy van den Schoutbynagt ST. JULIEN, aan wien een gedeelte des Scheeps- en Werkvolks in de Haven het bevel in handen gesteld hadt, den *Engelschgezinden* Bevelhebber der *Fransche* Vloote, TROGOLF, ontnomen; doch deeze schoot verre te kort om iets van belang uit te voeren: terwyl de Capitein ELPHISTONE, met de gelandde magt de bemagtiging voorzette, en, althans in den beginne, overwinnend streedt tegen een afgezonden gedeelte der Overgave.

LXXIV BOEK. — 1793. Ontmaking der Fransche Zeemagt en beschikkingen des Konings van Engeland.

Krygsmagt, onder CARTEAUX, die *Marseille* ingenomen, en de Koningsgezinde Party te dier Stede te ondergebragt hadt (*).

Dan de groote zaak was gelukt, de *Fransche* Zeemagt, in de Haven van *Toulon*, liggende vermeesterd (†). Terwyl de *Fransche* Admiraal TROGOLF, om een nog grooter aantal Oorlogschepen in der *Engelschen* magt te stellen, aan de Bevelhebbers in de onderscheidene Havens der *Middellandsche Zee* last zondt om daadlyk te *Toulon* te komen. Een plan 't geen egter mislukte. De gemeenschap met en de Handel op de Haven van *Toulon* werd door den Koning van *Groot-Brittanje*, onder zekere voorwaarden, vrygesteld. — Deeze hoogst ingenomen met die welgelukte bemagtiging, zette niet alleen het zegel zyner goedkeuring op dit verrigtte der *Engelsche* Bevelhebberen; maar gaf, onder het groot zegel van *Engeland*, aan Lord HOOD, Sir GILBERT ELIOT, en O'HARA, last, om, in zynen naam, het bestuur

(*) *Universal Magaz.* Vol. XCIII. p. 219. 220. 223. 309.

(†) Groot was het getal der bemagtigde Schepen. Gereed en bemand, waren één Schip van 120, drie van 80, dertien van 74 Stukken. Niet geëquipeerd één van 110, één van 80, drie van 74 Stukken, behalven nog vyf Fregatten. Alle deeze Schepen werden in de Haven geschikt ter zyde van verscheide Branders, om ze, in geval van nood, aan de vlammen te kunnen opofferen. Men floeg ook de hand aan derzelver ontwapening, om ze na elders te voeren. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1623.

stuur der zaaken en der burgerlyke belangen van *Toulon* op zich te neemen, als mede van alle Plaatzen en Oorden in *Frankryk*, die vermeesterd zouden worden, door de wapenen zyner Majesteit, of op eene andere wyze in diens bezit komen, om daar de goede Orde te herstellen, een geregeld Bewind in te voeren, het Regt te handhaaven, Persoonen en Goederen in bescherming te neemen (*).

Verdere Krygsverrigtingen onzes Legers.

Maar wy moeten ons niet verder verwyderen van 't geen deeze Kryg opleevert, 't welk eene nadere betrekking heeft tot de Geschiedenis van ons Vaderland. Met den aanvange van Herfstmaand viel 'er niets gewigtigs voor dan de uitwisseling eeniger Krygsgevangenen, en de zending van Prins FREDERIK met vyf Esquadrons en zes Bataillons uit het Leger, ter oorzaake van het gedwongen terugtrekken des Hertogs VAN YORCK op *Yperen*. Dan het leedt niet lang of de Erfprins vondt zich een en andermaal in zyne Voorposten aangevallen, die hy met moeite behieldt, en tot het bewaaren van welken stand, hoe zeer ook van behaalde voordeelen reppende, hy betuigde bystand te behoeven; immers hy besloot zyn Berigtbrieve aan hun Hoog Mogenden, den achtsten van Herfstmaand gedagtekend; „ Byaldien „ myn slinker Vleugel door de Keizerlyken versterkt wordt, hoop ik in staat „ te zyn, indien de omstandigheden zulks „ nog

(*) *Universal Magaz.* Vol. XCIII. p. 666.

LXXIV. BOEK.

1793.

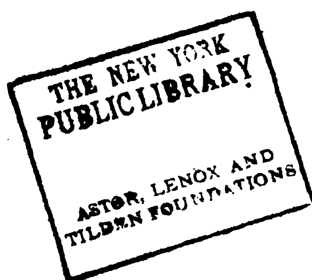
Nadeelige gevegten.

„ nog toelaaten, eene beweeging rechts „ te kunnen doen; ten einde het door„ dringen des Vyands, zo veel in myn „ vermogen is, te beletten (*).”

Dit niet gunstig uitzigt werd bewaarheid, 't leedt slegts tot den twaalfden van Herfstmaand dat de *Franschen* der Staaten Leger met magt aanvielen, die den volgenden dag, op verscheide punten, dermaate de overhand kreegen, dat de onzen te *Hallum* en *Werwick* geslaagen, na *Harlebeek* en *Rousselaar*, vervolgens op *Deynse* en naderhand op *Gent* de wyk namen. Te laatstgemelder Stede zou de Erfprins de verstrooide Krygsbenden verzamelen. Zo groot was de verstrooijing en verwarring, dat hy, op den vyftienden, schreef nog niet in staat te zyn van de weezenlyke omstandigheden van die gebeurtenis te melden; het ontbrak hem aan berichten aangaande de verstrooide benden, waar van zich een groot gedeelte te *Iperen* en elders bevondt, aan welke hy last gegeeven hadt om zich zo spoedig mogelyk na *Gent* te begeeven. Ongelukkig en hoogst nadeelig was deeze aftocht. Dat de Erfprins geen beteren hadt kunnen maken, schreef hy toe aan den slegten staat der Ammunitiewagens, die de doortochten belemmerden, voor al te *Meenen*, alwaar by de Barriere 'er een gebrooken lag. Groot was het getal der Dooden, Gekwetsten en Ver-

(*) Zie deeze Brieven in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1546—1549.

WILLEM GEORGE FREDERICK,
PRINS VAN ORANGE EN NASSAU.
Jones, Pinx.
R. Vinkeles, sculp.

Vermisten op die twee ongelukkige dagen. Deeze en de andere nadeelen, het verlies van Geschut en Krygsvoorraad, schreef de Erfprins toe aan de te geringe ondersteuning der *Oostenrykeren* (*). LXXIV. BOEK. 1793.

Onder de Gekwetsten telde men Prins FREDERIK, dien het, naar getuigenis van Vriend en Vyand, aan geene persoonlyke Dapperheid, noch aan Krygsbeleid mangelde, en geduurende den duslang gevoerden Kryg des veele blyken gegeeven hadt. Een Beurtschip van *Sluis in Vlaanderen* kwam de *Maasstroom* op na *Rotterdam*, een wimpel aan den top der mast en van agteren voerende. De opgewekte nieuwsgierigheid schoot by hoopen toe, en vernam dat de gekwetste Prins FREDERIK zich in dit vlaggend Vaartuig bevondt, vergezeld van den Adjudant Generaal BENTINCK. Naa een weinig vertoevens werd de Gekwetste in een Koets na 's *Graavenhaage* gebragt. De bekomene wonde bleek van een ernstiger aart te zyn dan men in den aanvange vermoedde, het Opperarmbeen was door een kogel dermaate gekneusd, dat men voor het weder bruikbaar worden des arms duchte. Dan de wond genas langzaam, naa het uitkomen der

Prins FREDRIK gekwetst.

(*) De Brieven en het Verslag van den Erfprins zyn voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1551—1563. De Lyst der Dooden, Gewonden en Vermisten aldaar strekt ten blyke dat den onzen een gevoelig n neep was toegebragt.

LXXIV. BOEK. der afgeschilverde beentjes, eer het jaar ten einde liep (*).

1793. Willem de V. trekt na het Leger. Dus lang hadt de Stadhouder, naa den hervatten Kryg, zich meest in de Hofplaats opgehouden; dan, op de tyding van de jongste zo nadeelige gevegten, vertrok hy na *Gent*, schriftlyk afscheid van hun Hoog Mogenden neemende, verzagtte hy, zo veel mogelyk, het geledene verlies; verklaarende, dat het, zo aan Manschap en Paarden, als aan Artillerie, veel minder was dan het zich in den beginne liet aanzien. Nogthans oordeelde hy het noodzaaklyk om den staat, waar in het Leger zich bevondt, zelve in oogenschyn te neemen om te beter te kunnen oordeelen van deszelfs toestand, en wat 'er tot herstel der geledene verliezen zou dienen aangewend te worden. In 't laatst van Herfstmaand, daar heenen trekkende, kwam hy met den aanvang van Wynmaand weder in *'s Gravenhaage* te rugge. —— Welke onderhandelingen de Stadhouder, gedurende zyn kort verblyf in 't Leger gehouden, welke beschikkingen hy gemaakt heeft, vinden wy niet vermeld.

Quesnoy door de Keizerlyken bemagtigd. De Keizerlyke Krygsmagt hadt intusschen het zich dapper verdeedigd hebbend *Quesnoy* tot de overgave by Verdrag genoodzaakt, en voor die Stad, twee dagen naa

(*) Men deedt van tyd tot tyd verslag hoe het met den gekwetsten Prins gesteld ware. Zie *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1658. 1810.

na de overgave, op de *Franschen* een zege bevogten, die de overwonnenen op vier duizend man te staan kwam. LXXV. BOEK.

Geen gunstige aanblik was het voor de Verbondene Mogenheden, dat de Koning van *Pruissen* het Leger aan den *Rhyn* verliet, en zich na *Posen* begaf, terwyl diens Bataillons Guardes na *Postdam* te rug keerden. De Hertog VAN BRUNSWYK nam het bevel des teruggebleevenen Krygsvolks op zich. —— Ten deezen zelfden tyde vermeldde het gerugt, dat de Hertog VAN YORCK het bevelhebberschap over het *Engelsch* Leger zou nederleggen, en na *Londen* keeren. Men verzekert dat deswegen beleefden aandrang by den Koning van *Groot-Brittanje* zou gedaan weezen; dewyl men by lange na niet ondervondt, dat dit Leger die voordeelen aanbragt, welke men van een zo groot getal Krygsvolks met reden mogt verwagten. Met grond schreef men zulks toe aan het gebrek van Krygstugt, tot zulk een top gereezen, dat 'er de allerongunstigste gevolgen uit te duchten stonden. 1793. Geen gunstige uitzigten.

Met den aanvange van Wynmaand kwam geheel het *Hollandsch* Leger, uit omtrent 17000 man bestaande, onder het bevel van den Erfprins, in de nabyheid van *Brussel*. Van daar na *Bergen in Henegouwen* opbreekende, zette het vervolgens den marsch voort om na *Barchelies* voor *Maubeuge* te trekken; ten einde met de Keizerlyken die Stad te belegeren. Het bezit dier plaats, die eene sterke *Fransche* Bezet- *Maubeuge* opgeeischt, verdeedigt zich. Voordeelen der *Franschen*.

zet-

LXXIV. BOEK. 1793. zetting in, en een wel versterkt Kamp voor zich hadt, rekende men van het hoogste gewigt om *Oostenryks Henegouwen* tegen de *Franschen* te dekken; doch het was te berekenen, dat derzelver vermeestering veel bloeds zou kosten. De Erfprins hadt zyn Hoofdkwartier te *Goutreuil*, waar tusschen diens Voorposten en de *Franschen* schermutzelingen van min en meer aanbelangs voorvielen. Hy eischte *Maubeuge* op; doch deeze eisch wierd moedig afgeslaagen. Met verdubbelde kragten werd het beleg voortgezet. Dan het reeds geduchte Leger tot dekking dier Stad kreeg dagelyks versterking, door de opkomst des Volks in groote menigte uit de binnenste deelen der *Fransche* Republiek. Met dit Leger, op tusschen de zeventig en tachtig duizend man begroot, viel de Generaal JOURDAN het Keizerlyk Leger, op den vyftienden van Wynmaand aan; hervatte 's volgenden daags den Slag, die tot in den nagt duurde, met het gevolg, dat de verbaazende Overmagt der *Franschen* den Prins VAN SAXEN-COBURG deedt besluiten, met zyn Leger over de *Sambre* te rug te trekken; waar door *Maubeuge* ontzet werd. —— De Erfprins deedt daar op het Leger van den Staat digter zamentrekken, vervolgens de voorheen genomene stelling verlaaten, en het Hoofdkwartier te *Mons* neemen, terwyl de Prins van SAXEN-COBURG met zyn Leger de plaats door de onzen verlaaten bezette.

De Linien van *Weissenburg* bemagtigd.

Te midden deezer nadeelen kreeg de Erfprins, door den Prins VAN SAXEN-COBURG het opbeurende berigt, dat de Keizerlyken de Linien van *Weissenburg* en *Lauterburg* vermeesterd, en die Steden, benevens *Hagenau*, ingenomen hadden. Dit geluk der Bondgenooten wekte den *Hollandschen* Legerbevelhebber op, om, wegens die gelukkige gebeurtenis, in zyn Leger een vreugdevuur te doen maaken. — De *Franschen* waren hier op te rug getrokken om *Straatsburg*, en het Fort *St. Louis* te dekken. *Landau* vondt zich daar door volkomen afgesneeden, en de *Elzas* in het grootste gevaar. Het voordeel deezer overwinning was voor de *Keizerlyken* en *Pruissischen* van het uiterste gewigt.

Voorstel van den Erfprins tot een Weduwe en Weezen Fonds.

De veelvuldige nadeelen in ons Leger geleden, hadden een aantal Egtgenooten en Vaders doen sneuvelen, veele Weduwen en Weezen gemaakt. De Erfprins met dier lot bewoogen, schreef aan zynen Vader, om by hun Hoog Mogenden een voorstel, tot het verleenen van Pensioenen aan deeze ongelukkigen, in overweeging te brengen. Zyne Hoogheid hier van een Voordragt by hun Hoog Mog. inleeverende, oordeelde, dat de Menschlievenheid niet alleen, maar ook 's Lands dienst, vorderde, dat zy die hun leeven voor het Vaderland blootstelden, zo te water als te lande, de gerustheid moesten hebben, dat zy, sneuvelende of vergaande, geen nabestaanden aan allen gebrek blootgesteld, agter lieten.

Het

LXXIV. BOEK. — 1793. Plan ten dien einde gemaakt.

Het voorstel werd geprezen; doch de Geldbenoodigdheid, deedt van 's Lands wege, de volvoering agterblyven. Het ontbrak intusschen niet aan Mannen, die het voetspoor der *Haarlemschen* en *Amsterdammeren*, in den Jaare MDCCLXXXI met zo veel lofs, naa den Slag op *Doggersbank*, betreeden (*), insloegen. De poogingen tot het oprichten van een Fonds voor Weduwen en Weezen van gesneuvelde Krygslieden, in den dienst van den Lande, lieten zich aanzien, met een gewenschten uitslag te zullen bekroond worden. Men beriep eerlang (†) in *'s Gravenhaage* eene zamenkomst der geenen, die reeds hadden ingetekend, ten einde uit dezelve Commisfarisfen te kiezen: zo om een nader en uitgewerkt Plan van beheer over dit Fonds vast te stellen, en in 't licht te geeven, als om, volgens dit Plan, het Fonds te beheeren. Tot dit werk werd met eenpaarigheid benoemd Mr. JOHAN MEERMAN, Vryheer van *Dalem*, Raad in de Vroedschap der Stad *Leyden*, wegens *Holland*, zitting hebbende in hun Hoog Mogenden; Mr. JOHAN PHILIP GRAAFLAND, Gewoon Raad in den Hoogen Raade van *Holland*; ARCHIBALD HOPE, Oud Schepen der Stad *Amsterdam* en gecommitteerd wegens *Holland* in den Raad der Colonien in de *West-Indien*; JOHAN PIETER VAN HOEY, Luitenant Collonel en

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 339 *enz.*
(†) Den 26 van Slachtmaand deezes Jaars.

en Capitein van eene Compagnie in het Regiment van *Hollandsche Guardes* te voet; Jacob Hendrik Vernede, Leeraar in de *Walsche* Gemeente in *'s Gravenhaage*; Mr. Joannes de Vries, Advocaat voor de respective Hoven der Justitie, en Mr. Pieter van Hooostraaten, mede Advocaat voor de gemelde Hoven.

LXXIV. Boek. —— 1793.

Vóór het afloopen deezes Jaars, terwyl de werklyke tekening intusschen voortging, was dit Plan in gereedheid, en kwam hoofdzaaklyk hier op neder. De som die ieder Intekenaar, volgens de eerste lyst van dit Plan, zou inbrengen, was bepaald op twee Dukaaten 'sjaarlyks; egter stondt het elk vry, om voor meer dan ééne Intekening, en dus vier of zes, of meer Dukaaten 'sjaarlyks toe te brengen. —— Volgens de tweede lyst, geschikt voor hun, welken het jaarlyks opbrengen van twee Dukaaten te bezwaarend mogt zyn, werd de jaarlyksche toelage bepaald op drie Guldens. —— Op den volgenden voet waren de Uitdeelingen aan de Weduwen en Weezen bepaald. Voor de Weduwe van een Officier 'sjaarlyks 150 Guldens; wyders nog voor ieder Kind onder de vyftien jaaren van zodanig eene Weduwe 40 Guldens; doch zou een Officiers Weduwe voor zich en haare Kinderen te zamen niet meer kunnen trekken, dan 'sjaarlyks 300 Guldens. —— Voor Officiers Kinderen, onder de vyftien jaaren, welke geen Moeder hadden, 'sjaarlyks ieder 60 Guldens. — Voor eene Weduwe van eenen Onder-

Offi-

LXXIV. BOEK. — 1793. Officier en Gemeenen, 's jaarlyks 30 Guldens; en voor ieder Kind van eene Weduwe van eenen Onder-Officier, of Gemeenen, onder de vyftien jaaren, 's jaarlyks 20 Guldens. Doch zou zodanig eene Weduwe voor zich en haare Kinderen te gader nimmer meer kunnen ontvangen dan 's jaarlyks 100 Guldens. — Voor Kinderen van Onder-Officieren en Gemeenen, onder de vyftien jaaren, en zonder Moeder, 's jaarlyks ieder 15 Guldens (*).

Niet alleen werd dit Plan ten spoedigsten bekend gemaakt, maar ook werden de Intekenaars buiten *'s Gravenhaage* verzogt, om, zo ras mogelyk, in elke Stad, of Stede, ten minsten twee Commissarissen uit hun midden te benoemen; ten einde met de Commissie van het Bestuur briefwisseling te houden, en hoe eer hoe liever, van hunne benoeming kennis te geeven. — Vry goeden opgang nam dit werk. In onderscheide Steden van *Holland* niet alleen; maar ook in *Utrecht* en *Friesland* benoemde men Inzamelaars (†): en valt 'er geen twyfel aan, of de Inschryvingen zullen nog al iets te beduiden gehad hebben: want schoon onder de Voorstanders van het Huis van *Oranje*, die men alleen verwagten kon dat hier deel in zouden neemen,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1645. 1808. Het breed uitgewerkt Plan zelve is voorhanden van bl. 1919—1943.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 51. 58. 81—84—86. 95.

Lxxiv. Boek. — 1793.

ften, een zeer groot getal gevonden wordt, niet in staat om iets van belang toe te brengen, is het even zeker, dat men daar onder ook ryk gegoede Landzaaten telde, die by de instandhouding van het tegenwoordig Landsbestuur, het hoogst belang, en daar voor penningen over hadden. Giften reeds door ons staande deezen Oorlog vermeld, van dien kant gekomen, strekten daar van ten blyke, en weet elk, die den mensch, en de werking der Partyschappe kent, hoe, in zodanige gevallen, het de rykbemiddelden alleen niet zyn, die, naar hun vermogen, diep in de beurze tasten, om zamelpenningen op te brengen, zelfs in tyden als deezen, dat buitengewoone gevorderde Lasten drukken, en de Werkzaamheid, gelyk by alle Oorlogen, aan 't kwynen slaat.

Ons Leger betrekt de Winterkwartieren.

Dan laaten wy met het verslag der Krygsverrigtingen voortvaaren. De *Franschen* hadden *Meenen*, en de omliggende Posten, in 't laatst van Wynmaand, herovert, en beweegingen op *Yperen* gemaakt. Die Krygsbedryven hadden eene verschikking in het Vereenigd Leger ten gevolge, en dus ook by ons Krygsvolk, gelyk de Erfprins, uit zyn Hoofdkwartier te *Mons* berigtte. — Alles kundigde op het zekerst aan, dat de zaaken der Verbondene Mogenheden, in deezen Oord, met snelle schreeden agterwaards gingen. Weinig beduidende schermutzelingen, somtyds met eenig voordeel voor het Staatsche Krygsvolk, mogten er voorvallen; de herneeming

LXXIV. BOEK. 1793. van *Marchiennes* door de Keizerlyken, en de overwinningen door de Generaals OTTO en KRAY behaald, mogten tot eenige verzaangenaaming strekken, de geledene nadeelen, zo wel als de verder te duchten slagen, deeden den Erfprins, met den aanvang van Slachtmaand, schryven, dat hy van *Mons* zou opbreeken, om de Kantonneerings Kwartieren tusschen *Nivelles* en *Wayeren* te neemen, 't welk, na een gedreigden, doch weinig beduidenden aanval op de Voorposten, geschiedde. De Erfprins nam zyn Hoofdkwartier te *Nivelles*, van waar hy, den negen en twintigsten van Slachtmaand, hun Hoog Mogenden schreef, dat ingevolge der bevelen van zynen Vader, en de gemaakte schikkingen met den Prins VAN SAXEN-COBURG, het Leger van den Staat gedeeltelyk na de Vereenigde Gewesten zou keeren, en gedeeltelyk in het Bisdom van *Luik* de Winterkwartieren betrekken. —— De Erfprins verscheen na deezen Veldtocht den vierden van Wintermaand in 's *Gravenhaage* (*). —— De *Pruissen* hadden, in 't najaar, de *Oostenrykfche Nederlanden* verlaaten, of dit geschiedde, gelyk sommigen willen, om voor te komen, dat de *Oostenrykers* niet alle Sterkten in *Fransch Vlaan-*

de-

(*) Alle de Verslag Brieven door den Erfprins, geduurende deezen Veldtocht geschreeven, vindt men, van Maand tot Maand, in de *N. Nederl. Jaarboeken* deezes Jaars, en aldaar bl. 1897 en 1975 de betrekking van de Winterkwartieren byzonder vermeld.

laeren en *Artois* in handen kreegen, durven wy zo min verzekeren als dat de *Oostenrykers* hunne hulp aan *Engeland* zouden onttrokken hebben, om hun het beleg van *Duinkerken* te doen opbreeken (*). LXXIV. BOEK. — 1793.

Het verlies van onze Landmagt, in deezen Veldtocht, was groot, en werd berekend op acht duizend en zestig Mannen, waar onder drie honderd en zestig Officieren, gedood, gewond of krygsgevangen, en twee duizend drie honderd Soldaaten gevangen waren. Het getal der gesneuvelde *Franschen* kunnen wy niet vermelden; doch van hun beliep het getal der krygsgevangenen, in onze bewaaring gesteld, slegts acht honderd. De Legerberigten herwaards overgezonden, gewaagden wel dikmaals van behaalde voordeelen; maar de agteruitwykingen getuigden daar tegen. De Nieuwspapieren vond men doorgaans met voordeelige tydingen opgevuld. Wie het waagde nadeelen te vermelden, moest zulks boeten. Dit deedt in eenige voornaame *Hollandsche* Steden de *Nederduitsche Leydsche Courant* verbieden: dewyl men in dezelve, op berigten van buiten 's lands, hadt durven schryven, „ dat veele vlugtende *Hollanders* ongeluk„ kig in de mesthoopen der Boeren wa„ ren versmoord (†).” Verliezen door de onzen geleden.

Men

(*) Zie hier boven bl. 171.

(†) *Nederd. Leydsche Cour* 1793. *Art. Brussel.* Een verbod door veelen zo belachlyk als onregtvaardig gekeurd: dewyl men hadt behooren te weeten, dat men in *Brabant* en *Frankryk* gewoon is de

LXXIV. BOEK. — 1793. Hoe men in de Petitie van Oorlog deswegen spreekt.

Men wilde, aan het gebeurde in deeze Veldtocht, alleszins de best mogelyke kleur geeven, de bekomene wonden verbergen, of derzelver lidtekenen bedekken. Zyne Hoogheid en de Raad van Staaten deeden zulks. De Inleiding tot de Petitie van Oorlog, in Wintermaand, draagt hier van blyk, in deeze woorden; „ dat de Uit„ komst hunne verwagtingen niet geheel „ en al hadt te leur gesteld; daar onze „ Grenzen voor Vyandlyke Invallen be„ veiligd waren, en de moed zo wel als „ het beleid van onze Benden, en hunne „ lofwaardige Bevelhebbers, by menigvul„ dige voorvallen, voor het oog van Eu„ *ropa*, by vernieuwing, als van ouds, „ blykbaar was geworden, en 'er op veele „ plaat-

de mest in kuilen onder den grond gegraaven, te bergen; en het, uit die oorzaake, zeer mogelyk was, dat een deel der vlugtende Soldaaten, door verwarring, of door de duisternis, hals over hoofd in die mest-kuilen gezonken en versmoord waren, gelyk men verzekerd dat in waarheid gebeurd is.— Op de Legerberigten, ten dien dage gegeeven, pasten veelen de woorden toe weleer gevloeid uit de pen van MONTESQUIEU, als hy, op het voetspoor van DION CASSIUS, aanmerkt, „ dat het, in „ den tyd der *Romeinsche* Alleenheerschers, moei„ lyk was om de Geschiedenis te schryven, om dat „ alles geheim gehouden werd, alle de tydingen „ uit de Legers, uit de Wingewesten in de bin„ nenkamers der Alleenheerschers bleeven, en 'er „ niet meer van bekend gemaakt werd, dan het „ geen de dwaasheid of hoogmoed der Dwingelan„ den niet wilde verborgen houden." MONTESQUIEU *Consider. sur les causes de la Grand. des Romains et de leur Decad. Cap.* 13.

„ plaatzen door onze Bondgenooten aan- „ merklyke voordeelen op den algemeenen „ Vyand behaald waren." —— Dan de gebeurtenisfen fpraaken met te luider keele van onze geledene verliezen, om 'er niet, in eenen adem, op te laaten volgen; „ De „ Raad hadt wel gewenscht, en zich ge- „ vleid, dat zy, naa eenen zo bloedigen „ Veldtocht, en naa zulke geduchte too- „ neelen als de afgeloope Zomer hadt op- „ geleeverd, by het overbrengen van de „ Staaten des Oorlogs, een meer gunftig, „ en voor het vervolg meer geruststellend „ tafereel van den toeftand van het Staat- „ kundig *Europa* zou hebben kunnen op- „ hangen, dan zy in ftaat was te doen (*)."

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Herneeming van *Toulon*.

Verliezen hadden de *Franſchen* op veele plaatzen geleden; doch, eer het Jaar ten einde liep, een en ander herwonnen. De Zeehaven van *Toulon* ontweldigden zy den *Engelſchen*, met eene dapperheid, welke, naar veeler oordeel, aan roekloosheid grensde (†). — Keurden wy het voegelyk van de Overgave dier Havenftad aan de *Engelſchen*, hier boven, meer dan ter loops, te gewaagen (§), wy mogen niet nalaaten, ons, voor eene wyle, derwaards te vervoegen, om

Afkondiging der Natio-naale Conventie, we-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1905. 1906.

(†) Van deeze Herneeming van *Toulon* heeft C. ZILLESEN ons een zeer breed berigt gegeeven, zo van de zyde der *Engelſchen* als der *Franſchen* in zyne *Geſchiedenis der Nederlanden* II. D. bl. 169—179.

(§) Zie hier boven bl. 173 enz.

LXXIV. BOEK. — 1793. gens het bemagtigd Toulon.

om den afloop deezer, onder begunstiging van verraad, zo wel gelukte Landing, die in den aanvange, voor de Verbondene Mogenheden zo veel zegepraals in het Zuiden van Frankryk beloofde, den Leezeren voor te draagen. — Een wel te wagten streng Besluit ten aanziene van die van Toulon vaardigde de Nationaale Conventie uit. By 't zelve werden TROGOLF, Schoutby-nagt en Bevelhebber der Vloot van Toulon, CHAUSSE GROS, Capitein des Arsenals, en PUISSANT, Bestuurder der Zeezaaken van die Haven, voor Verraaders van hun Vaderland verklaard, en buiten de wet gesteld; alle goede Burgers gelast op hun aan te vallen, en hunne goederen verbeurd verklaard. —— De Minister der Zeezaken kreeg bevel om aan het Committé van openbaare Veiligheid eene lyst ter hand te stellen van alle Burgerlyke en Militaire Zee-Officieren van Toulon, die aan hun pligt getrouw gebleeven waren, als mede van allen, die door hunne laagheid of ontrouw medegewerkt hadden om de Haven en Vloot van Toulon in de handen der Engelschen over te leeveren. —— De roerende en onroerende Goederen der Tegenomwentelaaren in die Havenstad, als mede die van hunne Medepligtigen en Aanhangeren, werden verbeurd verklaard, om in zonderheid gebruikt te worden ter schadeloosstelling der Gevangenen en vervolgde Patriotten dier Stad of van het Departement van Var, of van derzelver Vrouwen en Kinderen. —— De gevangene

En-

Engelschen op het Grondgebied der Republiek, zouden nauwkeurig opgesloten, als Gyzelaars aangemerkt, en met hun hoofd verantwoordelyk gesteld worden voor het gedrag, 't welk de Vice-Admiraal HOOD en de Wyken van *Toulon* zouden houden omtrent de Volksvertegenwoordigers PIERRE BAYLE en BAUVAIS, de Vrouw en het Kind van den Generaal LAPOYPE, en alle andere Patriotten te *Toulon* verdrukt of gevangen. —— Van laatstgemelden Generaal, van den Schoutbynagt ST. JULIEN, als mede van de Zee- en Werklieden der Haven van *Toulon*, die zich tegen het verraad verzet, en onder de Vaandels der Republiek zich vereenigd hadden, gelyk ook eenige andere Burgers en Krygslieden, zou loflyke melding gemaakt, en de Burgers LAFAILE en MONTMAJOR, door den Oorlogsminister bevorderd worden. — Wie met de Verraaders van *Toulon* in het Departement *Var* aangespannen en de Patriotten beledigd hadden, werden in staat van arrest gesteld om aan het Omwentelings Geregtshof overgeleeverd en gevonnisd te worden. —— En moesten de Vertegenwoordigers des Volks by de Legers der *Alpen* en *Italie*, als mede die in de Departementen van *Var*, de Monden van de *Rhone*, en andere nabuurige Departementen, gezonden waren, met den Generaal der Krygsmagt raadpleegen over de spoedigste maatregels, geschikt om de Oproerigen van *Toulon* te bedwingen, en

LXXIV. BOEK. —— 1793.

LXXIV. BOEK. alles in 't werk te stellen dat de grootste kragt werd aangewend tot het uitvoeren deezer maatregelen.

1793. Poogingen der Franschen ter wederbemagtiging.

By woorden, by besluiten, bleef dit niet; daadzaaken bekragtigden dezelve. Nimmer werd den gelanden *Engelschen*, *Spanjaarden*, *Napolitaanen*, *Sardiniers* en *Piemonteesen*, die van tyd tot tyd, uit *Gibralter* en van elders aankwamen, en de hoop, op het behouden dier vermeestering, versterkten, rust gelaaten. Het getal des gelanden Krygsvolks beliep tusschen de elf en twaalf duizend Man. Zy hadden wyd uit een liggende posten te bezetten, en te verdeedigen. Ziekte heerschte onder de afgematte Landingsbende; ten tyde dat men een algemeenen aanval der *Franschen*, wier aangroeiende magt op tusschen de dertig en veertig duizend man begroot werd, te gemoete zag, gaf men vier duizend Zieken op. Het begin van der *Engelschen* tegenspoed dagtekende zich op den dertigsten van Slachtmaand, wanneer vier honderd *Engelschen*, drie honderd *Sardiniers*, zes honderd *Napolitaanen* en vier honderd *Franschen* eenen uitval deeden, die in 't eerst scheen te zullen slaagen; doch te ver voortgezet, in rampspoed verwisselde; met geen gering verlies, inzonderheid van *Engelschen*, werden zy te rug gedreeven. Bovenal beklaagden zy het gemis van den Luitenant Generaal O'HARA, die, uit overmaat van moed, zich te veel bloot gegeeven hebbende, eene

won-

wonde in den aan kreeg, en Krygsgevangen raakte (*). LXXIV. BOEK.

Dit was slegts het voorspel van volgende nadeelen. De te gemoet geziene algemeene aanval der *Franschen* viel voor op den zeventienden van Wintermaand. Zy vermeesterden, met mannenmoed, eenige Forten en Sterkten van de *Engelschen*, die de Haven van *Toulon* beschermden, en bragten, by den aanval, hun een zo aanmerkelyk verlies toe, dat men een Krygsraad hieldt, waar in het herwinnen der verloorene posten voor onmogelyk gehouden, en het verlaaten van de Stad en Haven van *Toulon*, als onhoudbaar, noodig gekeurd, en met de daad werkstellig gemaakt wierd. Acht duizend man bragt men, met veel beleids, weder scheeps; ook borg men aan boord der vereenigde Vloote verscheide duizenden Inwoonderen van *Toulon* (†).

1793. Nadeelen door *Engelschen* geleden. Genoodzaakt weder te vertrekken.

Men verliet deeze onhoudbaare Zeestad niet zonder aan dezelve, en bovenal aan de Zeemagt der *Franschen*, allen mogelyk nadeel toe te brengen. De verhaaste aftocht maakte de uitvoering van het vooraf beraamde plan dier vernielinge van Vloot en Tuighuis, in geval van het niet kunnen houden dier Havenstad, onuitvoerlyk: dan, zo veel de omstandigheden gehengden, werd het volbragt. Sir SIDNEY SMITH was hier in boven allen werkzaam. Hy

Ontruiming, met brandstigting.

(*) *Universal Magaz.* Vol XCIII. p. 466 *enz.*
(†) *Universal Magaz.* Vol. XCIV. p. 52.

LXXIV. BOEK. — 1793. Hy geeft 'er berigt van, vol blyken van genoegen over de toegebragte nadeelen, welker daarstelling deezen, met die hem behulpzaam waren, dikwyls in gevaar bragten, van in het verderf, anderen berokkend, om te komen; een gevaar, 't geen hem nogthans niet beliep, schoon het met nadeelen voor veelen der Verdelgeren dier Zeemagt gepaard ging.

Verslag van de zyde der *Engelschen.* Hoofdzaaklyk komt Sir SMITH's Verslag hier op neder, dat hy, den last hem opgelegd zullende volvoeren, de poorten van de Werf zeer wel bewaard hadt gevonden, schoon het Werkvolk reeds de Driekleurige in stede van de Witte Cocarde hadt opgezet. De vryloopende Galeislaaven ten getale van zes honderd, werden door middel van het op hun gerigte Geschut in bedwang gehouden, en ondertusschen werd brandbaare stoffen op de Schepen en Magazynen verdeeld, en een Brander naast de *Fransche* Oorlogschepen geplaatst. Op het gegeeven teken steegen overal de vlammen opwaards. Dit gelukte volmaakt by het algemeen Magazyn, en verscheide andere Pakhuizen, schoon de stilte het verspreiden van den brand verhinderde. Het was den *Spanjaarden* opgedraagen om de Schepen in het Dok aan te steeken; doch deezen keerden tot Sir SMITH weder, met berigt, dat zy hier in door verscheide beletzelen verhinderd waren. Sir SMITH verstondt die mislukking met ongenoegen, en zyn werk te bovengemelde plaats verrigt hebbende, poogde hy met de *Span-*

Spanjaarden vereenigd, ook dit in het Dok te volvoeren; dan ook die pooging moesten zy staaken, door het vuur, 't welk de *Franschen* op hun maakten, en het gemis der Kanoneerbooten, elders heen gezonden.

LXXIV. BOEK. — 1793.

Nog twee *Fransche* Oorlogschepen, ieder van vier en zeventig stukken, lagen op de buitenrede. Het naderen van dezelve was tot hier toe onmogelyk geweest; de *Fransche* gevangenen of de Patriotten aan een derzelven, weerden alle nadering af; zy wilden ze bewaaren. Dan het gezigt des opstygenden brands, en bovenal het springen van een Fregat met Kruid, door de *Spanjaarden* in brand gestooken in stede van het te doen zinken, maakten dat zy gehoor gaven aan het voorstel om zich te onderwerpen, op voorwaarden van veilig aan land gebragt te worden. Dit geschiedde, en werd gevolgd van het in brand steeken der verlaatene Schepen. Het in de lugt springen van een tweede Kruidschip, met nog grooter slag dan het voorgemelde, bragt Sir SMITH met de zynen in het grootste leevensgevaar. Alles wat binnen hun bereik was in brand gezet en de voorraad van brandstigtende stoffe verbruikt hebbende, waren zy zo vermoeid van dien arbeid, dat de Roeyers in de booten afgemat, de riemen lieten hangen; doch de afgezondenen tot die brandstichting bereikten de plaats der Inscheping.

Met deeze zegepraal eens Verdelgers besluit Sir SMITH dit berigt door ons zeer verkort opgegeeven. „ De snelheid waar

„ me-

LXXIV. BOEK. 1793.

„ mede de brand, nàa dat ik het teken „ gegeeven hadt, opwaards steeg, de uit- „ gestrektheid van denzelven, en de dun- „ ring, strekten ten blyke, dat elk Offi- „ cier en de verdere Manschap, zich wel „ gekweeten hadt, te midden van de ge- „ vaarlykste omstandigheden. —— Wy „ kunnen verzekeren, dat het vuur zich „ uitgestrekt hebbe tot ten minsten tien „ Schepen van Linie; hoe veel verder „ kunnen wy niet bepaalen. Het verlies „ van het algemeen Magazyn, van de „ groote hoeveelheid Pek, Teer, Harst, „ Scheepstimmerhout, Touwwerk, Bus- „ kruid, moet de uitrusting der weinig „ overgebleevene Schepen zeer belemme- „ ren. Het spyt my, dat ik 'er eenige „ heb moeten agter- en ongeschonden laa- „ ten; maar ik hoop voldaan te hebben „ met zo veel te verrigten, als onze wei- „ nig toereikende middelen ons toelieten, „ in eenen bepaalden tyd, en gedrongen, „ gelyk wy waren, door eene magt zo „ veel sterker dan de onze (*)."

Van de zyde der *Franschen.*

Het oog van Sir SMITH hadt door den wellust der vernielinge verleid, meer gezien dan te zien was, of de zugt ter vergrooting van 's Vyands verlies zyne pen bestuurd, althans de berigten der *Franschen*, schoon zy het verlies der verbrande Schepen slegts één minder stellen, houden in, dat eenige Schepen, die reeds vlam gevat hadden, door behulp der Galeiboeven

(*) *Universal Magaz.* Vol. XCIV. p. 52—59.

ven behouden bleeven. By de vreugde der *Franschen* over dit doen verhuizen der *Engelschen* kwam het in veiligheid zien van vyftien Schepen; dat de Touwslaagery en het Houtmagazyn onbeschadigd gebleeven waren, en dat het groot Magazyn, hoe zeer de vlammen 't zelve met vernieling dreigden, behouden bleef, daar meer dan vyf honderd Werklieden de handen repten om alles wat gemeenschap met den brand kon te wege brengen, weg te breeken (*). —— Naa de herneeming van *Toulon* bleef de *Engelsche* Vlag nog eenigen tyd waaijen: 't welk veele vyandlyke Schepen, van de Ontruiming onbewust, ter Haven inlokte, en dus Mond- en Krygsvoorraad invoerden.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Schoon de *Engelschen* op verre na hun doel met deeze Landing niet bereikten, krenkte dezelve de Zeemagt der *Franschen* in de *Middellandsche Zee* boven maate. — En gaf die der *Engelschen* de handen ruim om elders Kusten te bezetten, Havens in te sluiten, en de Scheepvaard der *Franschen* volstrekt te bederven.

Voordeelen door de *Franschen* in de Winterveldtocht behaald.

Hadt een groot gedeelte der Bondgenooten de Winterkwartieren betrokken, de *Franschen* oorloogden voort, niet alleen ter ontrusting hunner Vyanden; maar ook tot derzelver verdryving. Schoon nu en dan afgeslaagen, bezweeken zy niet; maar scheen zulks hunnen moed te verdubbelen, en hunne poogingen te versterken.

Door

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1980.

LXXIV. BOEK. — 1793. Door herhaalde aanvallen matten zy hunne tegenpartyders zodanig af, en bragten den slinker vleugel onder den Keizerlyken Generaal WURMSER, op den twee en twintigsten van Wintermaand, en volgende dagen, zo gevoelige neepen toe, dat hy zich genoodzaakt vondt, van post tot post te rug te trekken, met agterlaating van veel Geschuts, Krygsvoorraads, en Mondbehoeften voor Manschap en Paarden. Onder bedekking des *Pruissischen* Legers vondt hy veel moeite om den *Rhyn* over te komen. Dit noodzaakte desgelyks de *Pruissen* te *Mentz* agterwaards te wyken. Hier door werden de sterke Liniën van *Weissenburg* en alle de aan dien kant op de *Franschen* veroverde plaatzen ontruimd, *Landau* ontzet, en kort daar op het Fort *Louis* door de Keizerlyken verlaaten (*). — Overwinningen, die wy maar even aanstippen, en waar by de *Fransche* Veldheeren HOCHE en PICHEGRU veel eers behaalden — Overwinningen waar door de *Elzas* ontzet werd — Overwinningen, die den rechtmaatigsten kommer baarden, dat de *Franschen* een overtocht over den *Rhyn* zouden onderneemen — Overwinningen, die

(*) Zeer naleezenswaardig is, ten aanziene van deeze Krygsgebedryven, het *Officieel Rapport van de Gebeurtenissen, welke plaats gehad hebben van den 23 December 1793 tot den 4 January 1794. met Aantekeningen van een Officier, die van alle deeze Gebeurtenissen ooggetuigen geweest is*, voorhanden in de *N. Nederl. Jaarboeken* voor 1794. bl. 211—219.

ke en *Oostenrykers* en *Pruissen* noodzaakten versterking van Manschap af te wagten, eer zy aanvallender wyze den Oorlog durfden voortzetten. De *Franschen* hadden in deezen Oorlog aan den *Rhyn* een groot voordeel boven hunne Vyanden: want, zo ras zy eenig verlies leden, kreegen zy terstond versterking, de opgewondene en gaande gehoude geestdrift der Natie deedt hier wonderen, in Volk ten Kryge aan te voeren, tegen de *Pruissen* en *Oostenrykers*; welke laatsten, grootendeels verre van het Oorlogstoneel afgelegen, die toevoer van Volk op zeer veel gelds te staan kwam, gelyk ook de aanvoer van het Geschut en der Krygsbehoeftens schatten kosten. Zonder de kragtdadige ondersteuning van *Engeland* met geld zou het voortzetten des Krygs den Keizer volstrekt onmogelyk gevallen hebben. LXXIV. BOEK. 1793.

Niet vreemd dat deeze voorspoed der *Fransche* wapenen BARRERE, een Lid van het Committé van Algemeen Welzyn, deeze taal deedt voeren — „ Burgers! „ het geroep der Overwinning heeft weergalmd van de zoomen des Vloeds *de* „ *Var* tot de boorden van den *Rhyn*. Uit „ *Landau* dagtekent de Generaal HOCHE „ zynen nieuwen voorspoed; te *Landau* „ is de Volksvertegenwoordiger ST. JUST „ met hem, aan de spitze der Republikeinsche Colonne zegevierend binnengetrokken. — Dus verschynen de zegepraalen der Vryheid voor de poorten „ van *Italie* en *Duitschland*; dus ontvangt „ de BARRERES taal deswegen.

LXXIV. BOEK. — 1793. „ de Republiek gelyktydig kragt in 't „ Noorden en in 't Zuiden, gelyk zy „ zich bevestigt in het middenpunt op de „ puinhoopen van *la Vendée.* —— Slechts „ één dag geleeden deeden wy, op deezen „ spreekstoel aan 't Noorden de Overwinningen van het Zuiden kennen; thans „ zullen wy de Verdeedigers der *Pyreneën* „ de Overwinningen van *Moezel* en *Rhyn* „ berigten.

„ Ongelooflyk bedryf! zeldzaame zamenloop van Overwinningen, die zich „ gevestigd heeft tusschen de Legers der „ Republiek, in het midden der sneeuw „ en ysvelden, in het hart des Winters „ zelve. Neen! gehoonde Vryheid kent „ noch lugtsgestel, noch jaargety; zy „ maakt geene berekening van haare Vyanden, zy weet alleen die te overwinnen.— „ De *Oostenrykers* zyn volkomen geslaagen „ geworden, de *Pruissen* hebben een nederlaag geleden, en zyn aan den *Rhyn* „ gevlugt, gelyk de *Spanjaarden* en de „ *Engelschen* in de *Middellandsche Zee.*"

BARRERE vaart, naa eene vergelyking tusschen de Krygsmagten, en hoe die des Vyands door naauwlyks in den Kryg onderweezenen geslaagen waren, op deezen trant voort. „ Dat zy dan in het toekomende de waarde van vrye Mannen, „ en de besluiten van een groot Volk leeren kennen, welks bestuur in de Legers „ het character doet aanneemen, het welk „ hun voegt in elk gedeelte der grenzen, „ even als binnen in 't land. Zie daar

„ de

„ de waare Krygskunde. — Binnenslands LXXIV.
„ een Oorlog van Uitrooijing tegen de BOEK.
„ werktuigen van den Burgeroorlog; op —
„ de Noorder grenzen een koelen en on- 1793.
„ wrikbaaren moed; in de Zuidelyke Le-
„ gioenen een opstyging van dapperheid,
„ die noch paal noch wederstand kent.
„ De Overwinning van *Toulon* is de uit-
„ werking van Geestdrift en van Moed. —
„ De Overwinning van *Landau* het ge-
„ volg van aanhoudende Standvastigheid
„ en Onverschrokkenheid. — Te *Tou-*
„ *lon* vergoedde het lugtgestel den Sol-
„ daaten de afmattingen van den Winter-
„ oorlog. — Te *Landau*, midden in de
„ sneeuw, en op de Noordelyke ysvel-
„ den, ontwikkelde zich de hitte van 't ge-
„ vegt. — In het Zuiden trof de Overwin-
„ ning, geëvenredigd aan de voortbreng-
„ zels van het lugtgestel den *Spanjaard* en
„ de *Engelschman*, even als de blixem de
„ nutlooze en trotsche paleizen treft. —
„ In het Noorden heeft de Overwinning,
„ evenredig aan de langzaame maar groo-
„ te voordbrengzels der Natuur, haaren
„ schoot niet geopend, dan aan den stand-
„ vastigen arbeid der Krygslieden, aan hun
„ onafmattelyk geduld, en aan hunnen
„ Republikeinschen moed.

„ De *Franschen*, zegt men, hebben en-
„ kel een oogenblikkelyke onstuimigheid.
„ De Geschiedschryvers der Monarchy,
„ noemden, volgens eenige *Italiaansche*
„ Schryvers, onzen moed *la furia Francese*:
„ dat dan nu de Geschiedboekers hunne

LXXIV. BOEK. — 1793. „ pen opvatten, wanneer zy voor het Nageslacht de betooningen van Moed en Standvastigheid afschetzen, welke, geduurende een en een halve maand, de herwinningen van de Voormuur des *Rhyns* gekenmerkt hebben, behaald op Mannen, die den roem van de Krygshaftigsten in *Europa* hadden. Laaten zy vermelden, dat de *Fransche* Republiek bekwaam en begaafd is met die groote Krygsstandvastigheid, welke het uitsluitend eigendom der *Pruissen* scheen te weezen.

„ *Londen* en *Madrid* hebben gisteren 't gevolg der Verovering van *Toulon* moeten berekenen: thans staan de Hoven van *Weenen* en *Berlyn*, de uitwerkzels te gevoelen der Ontzetting van *Landau*. — De werking van deezen nieuwen voorspoed moet de kleine Vorsten en haar aandeel opbrengende Steden van *Duitschland* even zeer treffen, als de Verovering van *Toulon* de kleine Vorsten van *Italie*, en de onderscheide Republieken heeft getroffen; het is een Krygs- en Staatkundige schudding, welke zich na beide de kanten van *Europa* moet doen gevoelen!"

Het lot van Marie Antoinette. Terwyl de Kryg, van welken wy, zo verre dezelve onzen Staat betrof, een vry omstandig verhaal en verder eene flaauwe schets gegeeven hebben, gevoerd werd, viel 'er eene Gebeurtenis in *Frankryk* voor, welke wy onvermeld lieten; doch die, en op zich zelve, en om der gevolgen wille, niet

niet onvermeld mag gelaaten worden. De Gebeurtenis zelve zal ons, als tot *Frankryk* meer onmiddelyk behoorende, minder ophouden dan de gevolgen, welke op de Staats- en Krygsverrigtingen hier te Lande, en elders, geenen geringen invloed hadden.

LXXIV. BOEK. 1793.

Waar van beschuldigd.

Veeg stondt het leeven der Koninginne van *Frankryk* MARIE ANTOINETTE, Weduwe van LODEWYK DEN XVI. De Revolutionaire Regtbank, voor welke zy den eersten van Oogstmaand, gebragt en beschuldigd was als een Deelgenoote in de Zamenzweering tegen *Frankryk*, hadt in den aanvange van Wynmaand van de Nationaale Conventie last gekreegen, om zich zonder uitstel en tusschenpoozing, bezig te houden met haare zaak; eene breede Acte van Beschuldiging was welhaast in gereedheid. Hoofdzaaklyk kwam dezelve hier op neder, dat MARIE ANTOINETTE, gezamenlyk met den verfoeilyken CALONNE, de Gelden der Natie hadt verkwist, met verscheide Millioenen te doen overmaaken aan den Keizer, welke nu nog dienden om de *Franschen* te beoorlogen. Dat zy, op het voorbeeld van andere Vorstinnen, als BRUNECHILDE (*), en CATHARINA DE MEDICIS (†), die zich ook Koninginnen van *Frankryk* noemden, hadt zamengezwooren tegen de Vryheid van het

(*) Weduwe van SIGEBERT Koning van *Frankryk*.
(†) Weduwe van HENDRIK DEN II. Koning van *Frankryk*.

LXXIV. BOEK. 1793. het *Fransche* Volk. Dat zy, in den Jaare MDCCLXXXIX *Frankryk* hadt tragten uit te hongeren, en de dagen van den vyfden en zesden October verwekt. Dat zy te zamen met BAILLY en LA FAYETTE de Patriotten in het veld van *Mars* hadt doen ombrengen, en op den tienden van Oogstmaand des Jaars MDCCXCII de *Zwitzers* hadt aangezet om op het Volk te schieten. Dat zy, als een tweede AGRIPPINA, vergeetende Moeder te weezen, met haaren Zoon LODEWYK CHARLES CAPET Bloedschande gepleegd hadt (*).

MARIE ANTOINETTE hadt op alle vraagen en beschuldigingen, met eene koele bedaardheid, geantwoord; geene misdaad, hoe genaamd, beleden. Naa het afloopen der vraagen en antwoorden stelde de Aanklaager voor, of zy nog iets hadt in te brengen; waar op zy, met die bedaardheid en rustigheid van geest, welke haar in dit alles bybleef, betuigde *Niets*. Twee Regtsgeleerden CHAVEAU, en TRONCON DUCONDRAC bepleitten de zaak der geweezene Vorstinne met allen klem van welspreekenheid; doch vrugtloos, blykens dit Vonnis. —— „ De Regtbank „ veroordeelt tot de Straffe des Doods „ MARIE ANTOINETTE van *Lotharingen* „ van *Oostenryk*, beklaagde en overtuigde „ van Correspondentie gehouden te heb-

„ ben

(*) De geheele Acte van Beschuldiging kan men leezen by ZILLESEN *Geschiedenis der Nederlanden* II D. bl. 96—108.

„ ben met de Buitenlandsche Vyanden der Republiek, strekkende om aan derzelver Vyanden hulp in Geld te bezorgen, om hun ingang te geeven op het *Fransche* Grondgebied, en daar den voortgang hunner wapenen te begunstigen; van deel gehad te hebben aan de Zamenzweeringen, strekkende om den Burgeroorlog in het binnenste van de Republiek aan te steeken, door den een tegen den ander te wapenen."

Met den Dood gestraft.

De dag ter volvoeringe van de Doodstraffe brak den zestienden van Wynmaand aan. De veroordeelde werd den Scherpregter overgeleverd, die haar de handen op de rug bondt, ten Schavotkar deedt klimmen, en naa de Strafplaats voerde, waar het zelfde leevenseinde haar wagtte als LODEWYK DE XVI. nu ruim acht maanden geleden trof. Zich op de knien nedergeworpen hebbende, boog zy het hoofd onder de *Guillottine*, welke haar omtrent acht en dertig jaarig leeven afsneedt, in 't oog eener menigte, die dit strafvonnis over de jongste Dogter van Keizer FRANCISCUS DEN I. en MARIA THERESIA met zeer verschillende oogen aanschouwde (*).

Taal door SAXEN-COBURG deswegen by het Leger gevoerd.

Verschillend ook waren de aandoeningen door die Doodstraffe verwekt, buiten het *Fransche* Gemeenebest, en de oordeelvellingen over dit stout bestaan der Nationaale Conventie, op een tydstip dat de

(*) Is eene Vorstinne verschillend beoordeeld, 't is deeze. Niet wel zou men, behalven den

LXXIV. BOEK. — 1793. de Vyanden rondsom zegevierden. Dit Vonnis over de geweezene Koninginne moest het vuur van vyandschap tegen het toenmaalig Bestuur van het *Fransch* Gemeenebest reeds brandende, tot de ontzettendste hoogte doen opblaaken; een vuur thans niet te dooven dan door het wreeken van dit Bloed, nu by dat des Konings gestort. — De Prins VAN SAXEN-COBURG drukte die aandoeningen uit in eene Aanspraak by het Leger onder zyn bevel — „ Krygslieden! Uwe dapperheid, „ uwe onverzaagdheid kunnen niet toe„ neemen; maar verdubbelt de billyke „ gramschap en woede om de Gedroch„ ten uit te rooijen, om de Dogter van „ MARIA THERESIA, hooglofiyker gedag„ tenis, te wreeken! MARIE ANTOINET„ TE van *Oostenryk*, Koningin van *Frank„ ryk*, is vermoord, de onschuld is schan„ delyk na de strafplaats gesleept, die voor „ de misdaad is —— Wraak over de god„ vergeeten en barbaarsche Moorders van „ hunne Souverainen, en van hun Vader„ land! —— Het bloed van de onsterflyke „ THERESIA stroomt op het schavot! —— „ Hemel en Aarde roepen wraak! —— „ Wraak tot den laatsten snik, dappere Ver-

Naam, denken van dezelfde Persoon te leezen, als men in handen nam *Essais Historiques sur la Vie de* MARIE ANTOINETTE, *Reine de France*, *pour servir a l'Histoire de cette Princesse*. 1789; en de *Leevensgeschiedenis van* MARIA ANTOINETTE VAN OOSTENRYK, *naar het Fransch*, door A. KRAFT. *Te Amst.* by J. ALLART 1800.

„ Verdeedigers uwer Souverain! Legt de
„ wapens niet neder zo lange het bloed
„ door uwe aderen stroomt!" ——

De Leden der Conventie moesten nu, by het voortzetten van den Kryg, om zich binnen 's Lands staande te houden, dubbele voorzorge gebruiken tegen de Koningsgezinden, die, meer en meer verbitterd, niet nalieten der gevoeligheid bot te vieren, en der aanmaaningen tot wraake, van buiten gehoor te geeven. Van hier het Schrikbewind, met de vervolgingen der Koningsgezinden en anderen, wier aanzyn in den weg of hinderlyk was; van hier die veelvuldige Slachtoffers van Staat, wat schryf ik, —— Slachtoffers van Staat! Slachtoffers van Persoonlyke haat, van loutere willekeur, van moordlust, op welker aandenken de Menschlykheid een gruwen vat. Wy haalen hier het gordyn van het tooneel dier gruwelstukken niet op; terwyl wy in stilte zo menig een Braaven, in dit Tydsgewrichte, zo onverdiend als deerlyk omgekomen, een traan van treurige nagedagtenisse heiligen.

1793. Bloedige tooneelen in *Frankryk* hier van het gevolg.

Eene gepaste en noodig gekeurde maatregel tot eigen beveiliging was het verbieden van het *Fransche* Grondgebied aan Vreemdelingen, als mede om alle Burgers van die Landen en Volken met welken de *Franschen* in Oorlog waren, in verzekering te neemen, en hunne Goederen verbeurd te verklaaren. Aanhoudend kwamen en werkten 'er geheime Zendelingen der Verbondene Mogenheden. Zodanig eene maatre-

Vertoog der *Hollandsche* Uitgeweekenen te *Parys*.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

regel leeverde een ongunstig vooruitzigt op voor onze Landgenooten in en naa den Jaare MDCCLXXXVII, derwaards geweeken, en 'er zich nog onthoudende. Meermaalen verzelden wy deezen, wanneer zy ter Nationaale Conventie verscheenen, om voor hunne zaak te spreeken, of iets hunne Persoonen en Lot betreffende, voor te draagen. 't Zyn die Voordragten, waarin wy hun en 't lot hun bejegend het best leeren kennen. 't Zal ons daarom niet verdrieten, deezen, in dit hachlyk tydsgewrichte, te hooren. Zy spraaken den achttienden van Wynmaand op deezen trant.

„ Burgers Representanten van de *Fransche* Natie! De *Bataafsche* Patriotten, „ Martelaars der Vryheid van hun Land, „ hebben ongetwyfeld niets te vreezen „ van de maatregelen van gestrengheid, „ door U genomen tegen alle de Vreemdelingen, die gebooren Onderdaanen „ zyn van die Regeeringen, met welke „ de *Fransche* Republiek in Oorlog is.

„ Wy zyn, wel is waar, in *Holland* gebooren, maar het is om 'er, met leevensgevaar, de Dwinglandy te bestryden, dat „ wy 'er eerst de alarmklok der Vryheid „ geklept hebben. Geduurende eene reeks „ van jaaren hebben wy de Overheersching van den Stadhouder en van diens „ laage Afhangelingen, met alle kragt, bestreeden, en zonder de laaghartige trek, „ die ons de Monarchaale Regeering van „ *Frankryk* gespeeld heeft, zou de val „ van het Huis van *Oranje*, dien van uwen

„ laat-

„ snoodsten Dwingeland zyn voorgegaan. — LXXIV.
„ Ten dien tyde hadden wy ook te wors- BOEK.
„ telen tegen de listen van het *Engelsche* ——
„ Staatsdienaarschap, en te stryden tegen 1793.
„ de *Pruissische* bajonetten. Wy bezwee-
„ ken. — Verweezen van hunne haardste-
„ den, uitgebannen als Misdaadigers, wier-
„ pen zich de *Bataafsche* Patriotten in de
„ gul toegereikte armen van de *Fransche*
„ Natie, als of zy, by voorbaat gegist
„ hadden, dat derzelver grond welhaast
„ door de Vryheid zou herschaapen wor-
„ den. — Onverzoenlyke Vyanden van
„ den Dwingeland, die onze Steden heeft
„ te ondergebragt, hebben wy zelfs den
„ naam van *Hollanders* afgezwooren, om
„ dien aan te neemen van onze Voorva-
„ deren de *Batavieren*, een vry Volk,
„ van 't welk wy het ons eene eer reke-
„ nen af te stammen, en het is verre
„ van ons zelfs het oog te wenden na
„ ons Vaderland, terwyl het in Slaaverny
„ zugt.

„ Alhier nu zints zes jaaren geweeken,
„ hebben wy nooit opgehouden wenschen
„ uit te storten voor de Vryheid van
„ *Frankryk*. De herschepping daar van
„ streelde ons met het denkbeeld, van ten
„ eenigen dage, *Holland* van de Dwing-
„ landy verlost, en met onverbreekbaare
„ banden aan *Frankryk* verbonden te zien.

„ Naauwlyks hadt zich de eerste Vry-
„ heidsroep in dit Land laaten hooren, of
„ het werd een voorwerp onzer innigste
„ genegenheden, en die geenen onder

LXXIV. BOEK. 1795.

„ om, die hunne Goederen konden redden, brugten dezelve herwaards, te midden der onstuimige Staatsonweeren, die eene menigte laaghartige Inwooners 'er uit deeden vlieden. Zy lieten het niet berusten by het gedeeltlyk plaatzen hunner Geldmiddelen in de Fondsen van den Staat; maar veelen onzer bevlytigden zich op den vry sterken aankoop van Nationaale Goederen, en binnen den omtrek van deeze Stad, dient de voormaalige Kerk van *St. Sepulche*, in de straat *St. Denys*, ten voorbeelde van het aanmerkelyk bouwen, 't welk zy gedaan hebben. Anderen hebben in de Departementen aanzienlyke Gestichten ter begunstiging van de Nationaale nyverheid opgericht. —— Byzonder heeft één onzer de *Fransche* Natie met alle zyne vermogens ten dienste gestaan. Zints lengte van jaaren in den Koophandel bedreeven, heeft hy niet nagelaaten zyne opgedaane kundigheden en ondervindingen in dat vak aan de Republiek mede te deelen. Wy laaten aan den Uitvoerenden Raad de taak over om aan uwe Committés verslag te doen van het geen hy, zedert achttien maanden gedaan heeft, en van alles wat hy, op dit oogenblik nog doet, om uwe voorraadsverzorgingen te verzekeren.

„ De zodanigen onzer, die de loopbaan der wapenen waren ingestreefd, dongen na eere om, onder de Driekleurige Vaandelen, te dienen; en op het eerste ge-

„ vaar

„ vaar der Republiek werd het vrye *Buitenlandsch Bataafsch Legioen*, ten getale van meer dan 2800, in een oogenblik gebooren. Zedert meer dan een Jaar bevondt het zich, zonder ophouden, by de Voorhoede van het Noordlyk Leger. De onderneeming tegen *Belgie*, de inval op de grenzen van *Holland*, heeft hunne eerste poogingen, by uitsteekenheid doen kennen, en nog onlangs heeft by den aanval op *Vlaanderen*, een gedeelte van dit Legioen, onder den braaven DAENDELS, lof behaald en goedkeuring verdiend van de Vertegenwoordigers des Volks by dit Leger. LXXIV. BOEK. — 1793.

„ Zo veele tyelen, Burgers Representanten! verzekeren immers aan de *Bataafsche* Patriotten, eene duidelyke uitzondering ten aanziene van een Staatsbesluit, dat alleen uwe Vyanden behoort te treffen? De *Geuzen* van *Holland* zyn immers de gebooren Vrienden der *Sans-culottes*. Zy zyn uwe Vrienden zo volkomen, dat uwe Vyanden de hunne zyn. De *Engelschen* hebben voorgezeten by onze verwyzing; en zoudt gy ons thans in een zelfden dag beschouwen? — Aan welk een wanhoop zoudt gy niet een aantal Patriotten overgeeven, die zich nog in *Holland* verborgen houden, misschien om U daar van meer diensts te weezen? —— Met welk een trotsch zou zich het Huis van *Oranje* verheffen, indien het vernam, dat gy van

„ de

LXXIV. BOEK. 1793.

„ de vryheid ontzet hadt, de zodani-
„ gen, die het, op de schandlykste wy-
„ ze, uit deszelfs Staaten heeft verban-
„ nen? —— Dan, neen! dit denkbeeld
„ dat ons de ziel verscheurt, beledigt te-
„ fens de trouwhartigheid der *Franschen* —
„ Gy hebt alle Vryheidszoonen tot u ge-
„ roepen, en zulks niet gedaan om hun,
„ midden onder de Slaaven der Dwinge-
„ landen, in boeijen te klinken —— De
„ kaarten van Gastvryheid, hun verleend,
„ zullen in geene Bevelschriften van Op-
„ fluiting veranderd worden.

„ Bedroogen door de misleidende Staat-
„ kunde van uwen laatsten Koning, zul-
„ len wy niet miskend worden by de Ver-
„ tegenwoordigers van een vry en edel-
„ moedig Volk. Wy houden, even als
„ zy, de Vryheid voor onze Godheid,
„ de Broederschap voor onzen Eerdienst,
„ en voeren ten Zinspreuk *Der Dwinge-*
„ *landen Dood!* —— Met volle toejuiching
werd dit Verzoekschrift, zo geheel in den
geest der Vergaderinge opgesteld, ontvan-
gen, en den Inleeveraaren de eer der zit-
tinge verleend.

Verklaaring des Konings van *Engeland* wegens de Dood van MARIE ANTOINETTE.

De loop der voorvallen in deezen Kryg en de ontzettende gebeurtenisfen, welke 'er mede gepaard gingen, deeden ons te meermaalen opmerken, hoe *Groot-Brittanje*, onder de Tegenstanders van *Frankryk*, de hoofdrol speelde. By den dood van LODEWYK DEN XVI. hoorden wy den *Engelschen* Afgezant AUCKLAND daar over het woord voeren by hun Hoog Mo-

Mogenden (*). Nu, by de doodstraffe der geweezene Koninginne, werd, op naam des Konings van *Groot-Brittanje*, eene Verklaaring, vervaardigd en in 't licht gegeeven, wegens den tegenwoordigen toestand der zaaken in *Frankryk*. Eene Verklaaring, niet alleen aan 's Konings Bevelhebbers zo te Land als ter Zee gezonden; maar ook aan verscheide Mogenheden van *Europa*. LXXIV. BOEK. 1793.

De Heer ELLIOT, Minister Plenipotentiaris by onzen Staat, stelde dezelve aan Hun Hoog Mogenden ter hand, onder geleide van eenen Brieve, by welken hy betuigde, op uitdruklyken last zyns Hofs, de eer te hebben aan hun mede te deelen, eene Verklaaring, betrekkelyk tot de zaaken van *Frankryk*. Dewyl zyne Majesteit geenzins twyfelde of de gevoelens, daar by uitgedrukt, waren in alles overeenkomstig aan die der andere Mogenheden, in eene gelegenheid, zo algemeen belangryk voor alle de Regeeringen en voor alle Volkeren.

Wy twyfelden geen oogenblik om ons de moeite der afschryvinge van dit geheele Stuk te getroosten: dewyl het de volledigste ontdekking behelst van het oogpunt, waar uit het *Engelsch* Staatsdienaarschap de zaak der *Franschen* beschouwde, en van anderen beschouwd wilde hebben; terwyl de volkomene omhelzing daar van door onzen Staat het als in een Staatsstuk van dezelven hervormde. De Koning

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 107.

LXXIV. BOEK. — 1793. ning spreekt — „ Het is bereids aan „ gansch *Europa* bekend, door welke om„standigheden zyne *Groot-Brittannische* „Majesteit, zich in eenen Defensiven „Oorlog tegen *Frankryk* heeft ingewik„keld gezien, als mede wat doelwit zyne „Majesteit, van den beginne des Oorlogs „af aan, zich daar in heeft voorgesteld, „om naamlyk eenen onregtvaardigen *Aan*„*val* af te keeren, om zyne Geallieer„den, door eene daadlyke hulp bystand „te verleenen, en voor hun, zo wel als „voor zich zelven, eene billyke schade„loosstelling te verwerven, en eindelyk „om, voor de toekomstige zekerheid van „zyne Onderdaanen, mitsgaders van alle „andere Natien van *Europa*, naar gelang „der omstandigheden, zo veel mogelyk, „te zorgen. Daar toe heeft zyne Maje„steit vermeend te moeten aanwenden al „het geen de onderscheiden middelen van „zyne Staaten, de liefde en yver van zyn „Volk en de onbetwistbaare regtvaardig„heid zyner zaake, deswegen aan de hand „gaven.

„ Dan het heeft dagelyks meer en meer „gebleeken, dat de inwendige staat van „*Frankryk*, geheel onbestaanbaar is met „de daarstelling van een vast en duur„zaam Tractaat, het eenig middel egter „om de billyke en heilzaame inzigten „van zyne Majesteit, door de bereiking „van die belangryke eindens, en herstel„ling der rust in *Europa*, genoegzaam „te bevorderen.

„ Zy-

„ Zyne Majesteit heeft dan ook, met „ het uiterste genoegen, omstandigheden „ zien gebooren worden, welke hoop gee- „ ven om den Vrede te zien herstellen, „ door nader aan het gaaf gedeelte der „ Natie, de beginzels te ontvouwen, die „ zyne Majesteit bezielen, de eindens die „ zy betragt, en het gedrag het welk zy „ voorneemens is te volgen, ten opzigte „ van den tegenwoordigen toestand van „ zaaken. De Gebeurtenisfen van den „ Oorlog, het vertrouwen door een der „ voornaamste Steden van *Frankryk*, in „ zyne Majesteit gesteld, en vooral de „ wensch, die byna in alle gedeeltens van „ dat Ryk wordt geuit, om een steun te „ vinden tegen de Dwinglandy, die hun „ verplettert; dit alles maakt van deeze „ ontvouwing een duuren en onvermyde- „ lyken pligt. En zyne Majesteit wil des „ te gereeder daar toe overgaan, daar zy „ vertrouwt, dat alle Mogenheden, welke „ met haar eene gemeene zaak maaken, „ eene volmaakte eenstemmigheid van oog- „ merken en gevoelens zullen vinden.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ Zedert het eerste tydstip, toen zyne „ Allerchristlykste Majesteit de Koning „ Lodewyk de XVI., zyn Volk rondsom zich hadt opgeroepen, om te za- „ men tot hun geluk mede te werken, „ heeft zyne Majesteit altoos door zyn „ gedrag getoond de opregtheid der wen- „ schen, die zy vormde, voor den ge- „ lukkigen uitslag eener zo moeilyke; „ doch tevens zo belangryke onderneeming.

LXXIV. BOEK. 1793. „ ming. Zyne Majesteit is diep getrof„ fen geweest, over de onheilen, die daar „ uit zyn voortgesprooten, vooral toen „ hy langs hoe meer gevoeld heeft, dat „ maatregelen, waar van hy zich de ge„ volgen niet kon verbergen, hem zou„ den noodzaaken, om van zyn vriend„ lyk en vredelievend gedrag af te gaan. — „ Het tydstip werd eindelyk gebooren, „ waar in hy niet alleen zyne Regten, en „ die van zyne Bondgenooten moest hand„ haaven, niet alleen den onregtvaardigen „ aanval dien hy onderging, afkeeren; „ maar waar in vooral de duurzaamste be„ langens van zyn Volk, hem den nog „ heiliger pligt voorschreeven, om tot de „ instandhouding der Burgerlyke Maat„ schappye, zo als die onder de *Europi„ sche* Volkeren, zo gelukkig is aange„ nomen, kragtdaadig mede te werken.

„ Ras zag men in rook verdwynen die „ heilzaame oogmerken, om de middel„ lingen in de *Fransche* Regeeringsvorm „ te verbeteren, om de individueele Vry„ heid en het Eigendoms-regt op vaste „ zuilen te vestigen, en aan een talryke „ Natie een wys Bestuur, en eene billyke „ en gematigde uitoefening der Wetten „ te verzekeren; die inzigten hebben plaats „ moeten ruimen, voor een alle publie„ ke Orde verwoestend Systhema, onder„ schraagd door Vogelvryverklaaringen, „ Uitbanningen, tallooze Confiscatien, door „ eigendunklyke Gevangenhoudingen, door „ Bloedbaden; waar van slechts het aan„ den-

„ denken doet yzen; en eindelyk door LXXIV.
„ den allerverfoeilykften Moord van een BOEK.
„ regtvaardigen en weldaadigen Souverain
„ en van de Koninglyke Vorstinne, die 1793.
„ met eene onwrikbaare standvastigheid
„ heeft haar deel gedraagen in alle de ram-
„ pen van haaren Doorlugtigen Gemaal, in
„ zyn langduurig Lyden, in zyn wreede
„ Gevangenis, en in zyn schandlyken
„ Dood.

„ De Inwoonders van dit ongelukkig
„ Land, zo lang geslingerd door belof-
„ ten van geluk, by elke euveldaad tel-
„ kens vernieuwd, hebben zich in eenen
„ afgrond van rampen zien nedergestort,
„ waar van geen voorbeeld is; en hunne
„ Nabuuren, wel verre van in de oprig-
„ ting van een zagt en gemaatigd Bestuur
„ eene nieuwe zekerheid voor de hand-
„ haaving der Algemeene Rust te vinden,
„ hebben zich, in tegendeel, blootgesteld
„ gezien aan de menigvuldige aanvallen
„ van een wreede Regeeringloosheid, na-
„ tuurlyke en noodzaaklyke Vyandin van
„ alle publieke Orde. Zy hebben aan-
„ vallen zonder voorwendzels, openlyke
„ schendingen van alle Tractaaten en on-
„ verdiende Oorlogs-declaratien van hun
„ moeten ondergaan; in één woord, al
„ het geen Omkooping, Kuiperyen en
„ openbaar Geweld konden zamenvoegen,
„ om het zo openlyk aangekondigd voor-
„ neemen ten uitvoer te brengen, om al-
„ omme alle Burgerlyke Instellingen te
„ vernielen, en gansch *Europa* te doen

LXXIV. BOEK. 1793.

„ deelen in de omkeering en verwarring, „ die het ongeluk van *Frankryk* heeft daar„ gesteld."

„ Dusdanige staat van zaaken kan vol„ strekt in *Frankryk* geen stand houden, „ zonder aan een algemeen gevaar bloot „ te stellen alle Mogenheden, die dat Ryk „ omringen, en dus zonder aan hun het „ regt te geeven, ja zonder hun tot een „ pligt voor te schryven, om den voort„ gang van een kwaad te stuitten, dat al„ leenlyk exteert door de succesfive Schen„ ding van alle Eigendommen, en door „ de Omkeering der Grondbeginzelen, „ die de menschen in het Burgerlyk lee„ ven te zamen vereenigen. Zyne Maje„ steit wil voorzeker aan *Frankryk* het „ Regt niet betwisten, om zyne Wetten „ te hervormen, en zy zou nooit verlangd „ hebben, door uitwendige Magt, invloed „ te zoeken op de onderscheidene Regee„ ringswyze van een onafhangelyken Staat. „ Zy verlangt zulks zelfs thans niet meer„ der, dan voor zo verre dit onderwerp „ onafscheidbaar is geworden van de rust „ en zekerheid der andere Mogenheden.

„ Doch in deeze omstandigheden vor„ dert zy van *Frankryk*, en zy vordert „ het met vollen Regt, om eenmaal een „ Regeeringloos Systhema vaarwel te zeg„ gen, 't welk geene magt heeft, dan „ voor het kwaad, en ontoereikend is, „ om de eerste pligt van alle Regeerings„ vormen, niet alleen omtrent de *Fran„ schen* zelve, te betragten, naamlyk de

„ Be-

„ Beroertens te beteugelen, en de Misdaaden te straffen, die zich dagelyks in het binnenst van het Land vermenigvuldigen; maar waar door, op de allereigendunkelykste wyze, over de Eigendommen en het Bloed der Ingezetenen wordt beschikt, om de rust der andere Natien te stooren, en om gansch *Europa* het Tooneel van die zelfde misdaaden en onheilen te maken. Zy vordert van hun, om eene wettige en vaste Regeering op te rigten, gevestigd op de erkende beginzelen van de algemeene Regtvaardigheid, en geschikt om met de andere Natien de aangenaame betrekkingen van Vrede en Vereeniging te onderhouden. LXXIV. BOEK. 1793.

„ Zyne Majesteit wenscht vuuriglyk in Onderhandelingen te kunnen treeden, over de herstelling van de algemeene Rust, met dusdanig eene Regeering, een duurzaam en wettig Gezag oefenende, en welke by de begeerte om de rust te herstellen, de magt zou hebben om haare Verbintenissen te doen nakomen.

„ De Koning zou geene andere dan billyke en gemaatigde Voorwaarden voorstellen; niet zodanige als de kosten, de wisselvalligheden, en de opofferingen des Oorlogs zouden kunnen wettigen; maar zulke als zyne Majesteit zich in de onvermydelyke noodzaaklykheid rekent te moeten vorderen, ingevolge de voorzegde gronden, en

 „ meer

LXXIV. BOEK. 1793.

" meer nog ingevolge van den eisch van
" haare eigene zekerheid, en de toekom-
" stige rust van *Europa*.

" Zyne Majesteit verlangt niets meer
" dan op die wyze den Oorlog te ein-
" eindigen, welke zy gaarne hadt willen
" voorkomen, en waar van de rampen,
" die daar uit voor *Frankryk* zyn ont-
" staan, alleenlyk moeten worden toege-
" schreeven aan de Eerzugt, Trouwloos-
" heid, en het Geweld van hun, welker
" misdaaden het ongeluk van hun Vader-
" land, en de schandvlek van alle be-
" schaafde Volkeren zyn geworden.

" Zyne Majesteit, tot nu toe verpligt
" geweest om den Oorlog tegen geheel
" *Frankryk* te voeren, om vyandlyk te
" behandelen alle de geenen, welkers Ei-
" gendommen en Leeven verspild worden,
" tot handhaaving van eenen onregtvaar-
" digen aanval, zal zich, met het uiterst
" genoegen, in de de gelegenheid gesteld
" zien om daaromtrent uitzonderingen te
" maaken, ten behoeve der welgezinde
" Inwoonders van de andere gedeeltens
" van *Frankryk*, zo als zy dit reeds ge-
" daan heeft ten opzigte van *Toulon*.

" De Koning belooft hun vooraf Op-
" schorting van Vyandlykheden en Vriend-
" schap, en, (voor zo verre als gebeurte-
" nissen, voor welke de menschlyke wille
" niet kan instaan, zulks gedoogen zullen,)
" zekerheid en protectie voor alle die gee-
" nen, welken zich voor een Monarchaale
" Regeering verklaarende, zich onttrek-

" ken

„ ken zullen aan het Despotismus van „ eene bloeddorstige Regeeringloosheid, „ die de heiligste banden der Maatschappy heeft losgerukt, alle betrekkingen van het Burgerlyk leeven verbroken, alle Regten geschonden, en alle Pligten verwaarloosd, den naam van „ Vryheid misbruikende om de wreedste „ Dwinglandy te oefenen, om alle Eigendommen te vernielen, en zich van eens „ ieders Goederen meester te maaken, „ haar Magt op een voorgewende toestemming van het Volk vestigende, en „ zelve geheele Provincien te vuur en te „ zwaard verwoestende, om dat deeze haar „ Wetten, haar Godsdienst, en haaren „ wettigen Souverain, hadden ingeroepen.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

„ Het is dan, om zich van dit ongehoorde juk te ontslaan, om dat voorbeeldlooze zamenweefzel van misdaaden „ te verbreeken, en eindelyk om rust aan „ *Frankryk*, en zekerheid aan gansch *Europa*, te rug te geeven, dat zyne Majesteit alle *Franschen* oproept, om daar „ toe mede te werken, en dat zy hun „ uitnoodigt, om zich, onder de Banieren van een Erflyke Monarchy te verzamelen; niet om, in dit oogenblik van „ verwarring, van ramp en publiek gevaar, te beslissen over alle de modificatien, voor welke die Regeeringsvorm, „ in 't vervolg, vatbaar zal kunnen zyn; „ maar om zich nog te vereenigen, onder het Ryk der Wetten, der Zeden, „ en van den Godsdienst, en om eenmaal

LXXIV. BOEK. —— 1793. „ aan hun Vaderland te verzekeren d
„ Vrede met hunne Nabuuren, de inw
„ dige Rust, eene waare en billyke Vr
„ heid, een wys, gematigd en weld
„ dig Bestuur, en laatstlyk het onaf
„ brooken genot van alle die voordeel
„ welke eene groote en magtige Nat
„ gelukkig en voorspoedig kunnen ma
„ ken."

Daar mede instemmend Besluit van hun Hoog Mogenden.

Onverwyld besllooten hun Hoog Mogenden den Heer ELIOT voor de gedaane opening en mededeeling te bedanken, en te verzoeken om aan het Staatsdienaarschap van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit te kennen te geeven, „ dat, gelyk de oor„ zaaken van den tegenwoordigen Oorlog „ by zyne Majesteit, en hun Hoog Mo„ genden, als naauwverbondene Geallieer„ den, dezelfde waren geweest, hun Hoog „ Mogenden zich ook, in deszelfs voort„ zetting, geene andere bedoelingen had„ den voorgesteld dan die welke in de „ overgeleeverde Verklaaring waren uit„ gedrukt —— dat zy volkomen deelden „ in de Gevoelens van zyne *Groot-Brit„ tannische* Majesteit, en met verlangen „ te gemoete zagen het tydstip, dat de „ *Fransche* Natie tot zich zelven weder „ gekeerd, vereenigd onder eene Regee„ ring, daar de geheiligde banden der „ Burgerlyke Maatschappy en de Regten „ van andere Natien worden geëerbiedigd, „ zich in de mogelykheid zou gesteld heb„ ben, om de betrekkingen van Vereeni„ ging en Vrede met andere Staaten te

„ doen

„ doen herleeven, en derzelver onderhou- LXXIV. BOEK.
„ ding te verzekeren (*).”

1793. Gunstige omstandigheden voor dit Vertoog en Besluit.

Dit Vertoog des *Engelschen* Staatsdienaarschaps, 't welk een zo welverwagt gunstig onthaal by de Regeering onzes Lands ontmoette, kwam te voorschyn in een tydsgewrichte, 't welk geenzins ongunstig was om mede te werken: immers het werd ingediend in de dagen, dat het Schrikbewind, door veele euveldaaden, de schoone zaak der Vryheid deerlyk bezoedelde; duizenden gevangen zette, niet ophieldt met zyne Slachtoffers na de Guilliotine te voeren. ROBESPIERRE en diens Aanhang waren onvermoeid met die tot de Party van BRISSOT behoorden, uit de Vergaderplaats na het Gevangenhuis te sleepen, om zonder uitstel te regt gesteld, en gestraft te worden. Eene straffe met verbeurtverklaaring der Goederen gepaard, veele agtenswaardige Mannen, Grondvesters der *Fransche* Vryheid aangedaan, en door alle waare Vryheidsvrienden betreurd. — Van die betreurden moeten wy egter uitzonderen LOUIS PHILIPPE JOSEPH, Hertog van *Orleans*, die, zints de Omwenteling, den naam van EGALITE hadt aangenomen, die een verraaderlyke rol speelde, om aan 't hoogst bewind te komen, zyne Bloedverwant den Koning hadt helpen ter doodstraffe verwyzen. Van *Marseille*, met den aanvang van Slachtmaand, te *Parys* gebragt, werd hy den zesden dier maand veroordeeld, en on-

(*) *Resol. Gen.* 26 Oct. 1793.

LXXIV. BOEK. — 1793. ondergíng dien dag onder dezelfde Guillotine, welke de leevensdraad van LODEWYK DE XVI. als mede van diens Gemalinne, afsneedt, eene doodstraffe hem gegund van elk, die geen deel hadt in zyn verraaderlyk plan. Doch wy moeten niet dieper treeden in het vermelden van de Schriktooneelen toen te *Parys* dagelyks geopend, geene optelling doen van de Slachtoffers der heerschzugt, wier aangedaan ongelyk niet geboet kon worden door de omhelzing des Voorstels van LE COINTRE, om Huizen van Weldaadigheid te stichten voor de Kinderen, wier Vaders door het zwaard der Wet gestorven, en wier Goederen aan de Natie verbeurd verklaard waren.

Beantwoording van het Vertoog des *Engelschen* Hofs, van de zyde der *Franschen*.

Het by onzen Staat zo gunstig omhelsde Voorstel van het Staatsbestuur des Hofs van *St. James*, 't welk met een Staat- en Geschiedkundig oog bezien, veele en zeer gegronde aanmerkingen verschafte, bleef niet onbeantwoord van de zyde der *Franschen*. Althans mag in dit licht beschouwd worden, het zeer breedspraakig Verslag, te midden van Slachtmaand, uit naam van het Committé van Algemeen Welzyn, aan de Nationaale Conventie door ROBESPIERRE gedaan, wegens de Staatkundige gesteldheid der *Fransche* Republiek, met betrekking tot Buitenlandsche Mogenheden; als mede het Adres van dat zelfde Committé aan alle Volkeren, in de Zitting op den vyfden van Wintermaand, door dien zelfden toenmaaligen Beheerscher der

Fran-

Franschen voorgedraagen. Twee stukken van eene groote uitgebreidheid (*), waar in zeer veele trekken vol van waarheid voorkomen; doch doormengd met veele van eenen anderen stempel, terwyl de luister der eerstgemelde deerlyk bezoedeld werd, door tegenstrydige daaden, ten dien tyde in *Frankryk* zo ongelukkig aan de orde van den dag.

LXXIV. BOEK. 1793.

Aan de *Zwitzersche Cantons* een *Fransche* Gezant toegeschikt.

Te midden van deeze bysterheden in de *Fransche* Republiek, deedt de berugte ROBESPIERRE, in de Nationaale Conventie, den Voorslag, om alle Onzydige Volken verzekering te geeven van de geneigdheid des *Franschen* Staatsbestuurs om den Vrede met dezelve te handhaaven, en byzonder met deszelfs getrouwe Bondgenooten. de *Zwitzersche Cantons*, en de *Vereenigde Staaten van America*. Hoe de laatstgemelde nieuwe Vrye Staaten de Onzydigheid bewaarden, hebben wy gezien (†). En zal het hier voegen, als ten uitsteekenden kenschets dienende van de geestgesteldheid der Volken, in deeze aanvanglyk reeds zo hoog loopende en veelzins met bloed bezoedelde Volkstwisten, te melden, hoe de van voor eeuwen her voor in Vryheidsmin beroemde *Zwitzers* daar in volstandig bleeven,

(*) Den *Nederduitschen* Leezer wyzen wy hier tot ZILLESENS *Geschiedenis der Nederlanden*, die van het eerste een zeer breed Uittrekzel en het laatste geheel opgeeft in het II. D bl. 142—157. en bl. 189—198. Dit laatste is mede voorhanden in de *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 1981 enz.

(†) Hier boven bl. 128.

LXXIV. BOEK. 1793. ven, ondanks de tegenwoelingen des Engelschen Hofs. In gemelden Voorslag bewilligde de Conventie niet alleen; maar besloot tevens den Burger HUMBERT, met eene gewigtige Zending na Zwitzerland af te vaardigen; ten einde de Regeering over te halen tot het erkennen van de Fransche Republiek, en het zenden van een Afgezant na Parys.

Woelingen der Engelschen daar tegen. De Gevolmagtigden van zyne Groot-Brittannische Majesteit, Lord FITZ GERALD, kreeg hier van de weete niet, of hy oordeelde aan den Raad der Zwitzersche Cantons een tegengif te moeten aanbieden. 't Zelve verdient, om de sterke taal daar in gevoerd, en den ophitzenden toon, hier plaats. Gemelde Lord meende, gelyk hy zich liet hooren, „ zyne
„ hooggaande verontwaardiging te moeten
„ aan den dag leggen, welke de nieuwe
„ hoon in hem verwekte, die hunne Ex-
„ cellentien werd aangedaan, door die ver-
„ agtlyke en wreede Schepzels, die te
„ Parys, onder den naam van Conventie
„ vergaderden. —— Uwe dappere Solda-
„ ten, in dienst van zyne Allerchristlykste
„ Majesteit, niet hebbende kunnen verlei-
„ den, en wanhoopende om hun in der-
„ zelver geweldenaaryen te doen deel nee-
„ men, hebben deeze Oproermaakers hun
„ ontwapend, geplunderd en vermoord.
„ Geheel Europa zal nimmer vergeeten
„ het edel gedrag van zo veel braave
„ Zwitzers, die zich, ter verdeediging van
„ LODEWYK DEN XVI. opgeofferd hebben;
„ het

„ het zal nooit vergeeten de wreedheden, LXXIV.
„ welke de *Cannibaalen* hun hebben doen BOEK.
„ ondergaan.

„ Bemorst met het bloed van uwe Broe- 1793.
„ ders, met het bloed van eenen deugd-
„ zaamen Koning, uwen Vriend en Bond-
„ genoot, met het bloed van zyne Ge-
„ malinne, en met dat van eene ontelbaa-
„ re menigte Onschuldigen; aanleggers
„ zynde van eenen wreeden Burgeroor-
„ log, welken zy ondernoomen hebben,
„ met de hoop van hunne Tyranny over
„ geheel *Europa* te zullen verspreiden;
„ op het oogenblik, waar op zy hunne
„ laatste daad van wreedheid en raazerny
„ schynen gepleegd te hebben, vermenig-
„ vuldigden zy nog hunne Slagtoffers; en
„ terwyl zy zich zelven onderling ver-
„ scheuren, durven zy Ulieden nog *hunne*
„ *Bondgenooten* noemen. —— Zy hebben
„ zich niet geschaamd uwe Tractaaten te
„ verbreeken, met den Souverain, dien
„ zy op een schavot omgebragt hebben;
„ en geeven nu hun verlangen te kennen
„ om de Verbintenissen met Ulieden te
„ vernieuwen. —— Voorwerpen geworden
„ zynde van het afschuwen der geheele
„ Wereld, durven zy, hooge en magtige
„ Heeren! nog de stoutheid gebruiken,
„ om, ten uwen opzigte, zulk eene bele-
„ digende uitzondering te maaken. Zou
„ 'er dan iets gemeen kunnen zyn tusschen
„ de Vryheid van *Zwitzerland* en de ver-
„ schriklyke Regeeringloosheid, welke zy
„ met dien naam bestempelen? Kan 'er

„ iets

LXXIV. BOEK. 1793.

„ iets gemeen zyn tusschen een goed en
„ Godsdienstig Volk, Voorstanders van
„ goede Zeden en Geregtigheid, en tus-
„ schen Atheisten, Vyanden van GOD en
„ Menschen, wier bloeddorst en roofzugt
„ niet te verzadigen is, en wier misdaa-
„ den, in vyf jaaren tyds, die van al-
„ le voorige eeuwen duizendmaal over-
„ treffen?

„ Het is Ulieden bekend, hooge en
„ magtige Heeren! dat zy, in hunne poo-
„ gingen om hunne schandlyke Leerstel-
„ lingen buiten de grenzen van *Frankryk*
„ te verspreiden, uw gelukkig Vaderland
„ niet ontzien hebben. De kunstgreepen
„ van hunne Zendelingen, om den eer-
„ bied voor uwe Wetten te vernietigen,
„ zyn Ulieden nog niet vergeeten. 'Er is
„ niemand, die gelooven zal, dat de be-
„ werkers van Wanorde en Regeering-
„ loosheid, alle maatschaplyke Grondbe-
„ ginzels door geheel *Europa* aanranden-
„ de, het oogmerk zouden gehad hebben
„ van uwe Staaten te spaaren, en nimmer
„ bedoeld hebben, om 'er binnenlandsche
„ Onlusten in te verwekken, indien zy
„ 'er anders maar gelegenheid toe hadden
„ kunnen vinden. — De verwoestingen,
„ die zy in de *Nederlanden*, in *Savoyen*,
„ in 'het Bisdom van *Bazel*, en overal,
„ waar zy geweest zyn, onder den naam
„ van *Vrienden des Volks*, hebben aange-
„ rigt, toonen genoegzaam wat men van
„ hunne betuigingen van toegenegenheid
„ te wagten heeft. 'Er kan geen duur-

„ zaa-

" zamme Vrede plaats hebben tusschen de LXXIV.
" wyze Raadsvergaderingen der *Zwitzer* BOEK.
" *sche* Staaten en tusschen Roovers, die —
" zich tot het aanrigten van verwoestin- 1793.
" gen verbonden hebben. Maar, wat is
" het oogmerk hunner verraadelyke be-
" leefdheden? Zy tragten voor U te ver-
" bergen de gevaaren, welke U bedrei-
" gen. Zy hebben de hoop, hoe hers-
" senschimmig die ook weezen mag, om
" uwe Burgers te verleiden, door den
" afschrik te verminderen, dien zy by U
" verwekt hebben, en om hun, den eenen
" of anderen tyd, te overrompelen in het
" midden van eene bedrieglyke veiligheid.
" Ik zal niet onderzoeken of de regt-
" maatigheid, en het waar belang, van
" eenen Staat denzelven gedoogen onzy-
" dig te blyven, in eenen Oorlog van
" byna alle de Mogenheden van *Europa*,
" tegen hun, die 'er de barbaarschheid
" tragten in te voeren; en in een Oor-
" log, waar in men strydt, niet alleen
" voor het bestaan van alle wettige Re-
" geeringen; maar zelfs voor het bewaa-
" ren van alle Eigendommen. Ik zal al-
" leenlyk doen opmerken, dat, in de te-
" genwoordige tydsomstandigheden, de
" Onzydigheid zelve niet zou toelaaten
" eenige rechtstreeksche of zydelingsche
" verstandhouding met de Oproermaakers
" of hunne Agenten. Wanneer twee wet-
" tige Mogenheden den Oorlog voeren,
" kunnen de betrekkingen van den eenen
" Staat, met den eenen of anderen, niet
" hin-

LXXIV. BOEK. 1793. „ hinderlyk zyn aan derzelver wederzydsche Regten; maar de tegenwoordige „ Oorlog, gevoerd wordende tegen Geweldenaars, moet alle Gemeenschap die „ zy met een Onzydig Land houden, eene „ erkentenis zyn van hun Gezag, en diens „ volgens eene nadeelige daad voor het „ belang der verbondene Mogenheden.

„ Zyne *Groot-Brittannische* Majesteit is „ van Ulieder wysheid, hooge en mag„ tige Heeren! te wel overtuigd om niet „ te gelooven, dat Gylieden zult verag„ ten de aanzoeken van den *Gemeenen* „ *Vyand van alle Volken*, en uwen yver „ en waakzaamheid te verdubbelen, om „ van uw Vaderland te verwyderen alle „ die rampen, welken de ongelukkige „ *Franschen* te gelyk overstelpen. In alle „ tyden en omstandigheden, zal zyne Ma„ jesteit niet ophouden U blyken te ge„ ven van zyne Vriendschap en belang„ stelling in het handhaaven van de On„ afhanglykheid en welvaard van uwe Staa„ ten, en die van uwe Bondgenooten (*)."

Hoe door de *Zwitzersche Cantons* beantwoord. Hoe weinig deeze taal der verbitteringe en aanhitzinge by de *Zwitzersche Cantons* vermogt, blykt uit het daar by zo zeer afsteekend bedaard, doch teffens moedig, antwoord. Zy spraaken. „ Uwe Excellentie heeft in den voorleeden Jaare (†) „ aan het *Zwitzersche* Bondgenootschap „ eenige ernstige overweegingen voorgesteld,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1988—1991.
(†) Op den 30 van Slagtmaand 1793.

„ ſteld, omtrent de tegenwoordige gele- LXXVI.
„ genheid van ons Gemeenebest, met be- BOEK.
„ trekking tot de Oorlogende Mogenhe- ——
„ den. Wy hebben, met alle oplettenheid, 1793.
„ de ons voorgelegde bedenkingen onder-
„ zogt, zodanig als wy meenen aan het
„ belang des Vaderlands verſchuldigd te
„ zyn, en wy oordeelen aan uwe Excel-
„ lentie geen beter proeve van onze ag-
„ ting voor deszelfs Characten, en perſoo-
„ neele Verdienſten, te kunnen geeven,
„ dan door een vrymoedig en opregt ver-
„ ſlag te doen van onze Geſteltenisſe en
„ van ons Gedrag.

„ Hoe ſmertlyk voor ons de herinne-
„ ring is, welke uwe Excellentie ons ge-
„ lieft te doen, wegens de voorgevallene
„ gebeurtenisſen in *Frankryk*, en het daar
„ uit ontſtaan treurig lot van eene menig-
„ te onzer Landsbroederen, zo moet nog-
„ thans dit byzonder geval ons egter niet
„ doen afwyken, van de Grondſtellingen
„ der *Zwitzerſche Conſtitutie*, welke zedert
„ verſcheide Eeuwen, rust op de Vredes-
„ verdragen, goede vriend- en nabuur-
„ ſchap met alle de ons omringende Mo-
„ genheden, die nog himmer geſtoord
„ zyn, door deel te neemen in eenigen
„ Buitenlandſchen Oorlog. Eene beſten-
„ dige Onzydigheid was de ſtandvastige
„ Regel onzer Voorvaderen, en van Hun
„ is dit gevoelen tot ons overgegaan, en
„ ook thans hebben wy gemeend, by het
„ uitbarſten van den tegenwoordigen Oor-
„ log, daar in te moeten blyven volhar-
„ den,

LXXIV. BOEK. — 1793.

„ den, ter bevestiging van onze wederzyd-
„ lyke zekerheid en veiligheid, zo van
„ binnen als van buiten.

„ Gewoon, om zorgvuldig onze ge-
„ maakte Verbintenisfen te vervullen, zul-
„ len wy, onder geen voorwendzel, hoe
„ genaamd, van onze verklaarde Onzydig-
„ heid afgaan, en geen gehoor geeven aan
„ opzettingen, die tot aanleiding zouden
„ kunnen dienen van billyke klagten. —
„ Het is ons belang ons in zodanig
„ een Systhema te handhaaven, en hier
„ toe zullen wy onze poogingen vereeni-
„ gen; ten einde onzen Vrede en Rust
„ te bewaaren, en uit ons midden af te
„ weeren, wat onze Grondwetten zou
„ kunnen omverwerpen. Zodanig zyn
„ onze bedoelingen, en om door 't naauw-
„ keurig bewaaken van onze Grenzen,
„ alle onvoorziene toevallen te verhoeden.

„ Wy verzoeken uwe Excellentie, zyne
„ Majesteit, den Koning van *Groot-Brit-
„ tanje*, te verzekeren van dit onverander-
„ lyk besluit des Bondgenootschaps. Het
„ is met een volkomen vertrouwen, dat
„ wy van hoogstdeszelfs goeden wil ver-
„ wagten, dat hy, in navolging van de
„ Koningen, zyne Voorvaderen, belang zal
„ stellen in het handhaaven van de Onaf-
„ hangelykheid der verbondene *Cantons*,
„ en dat zyne Majesteit, voor het toeko-
„ mende, een toegenegen deel zal blyven
„ neemen in onze rust en voorspoed (*)."

Het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 224—226.

Het vertoon van zaaken in *Frankryk* gaf hier te Lande den Inleeveraaren der Petitie van Oorlog, waar uit wy reeds het een en ander aanstipten, gelegenheid om zich in deezer voege te laaten hooren. „ Het laatste gedeelte deezer Eeuw is ryk „ in groote, ongewoone, onverwagte en „ ontzettende Gebeurtenissen. Het on„ derscheidt zich van alle bekende tydper„ ken in de Geschiedenis der Volken, „ daar in, dat de verwarring, de onregt„ vaardigheid, de haat, de woede en de „ wreedheid, welke zo veel bloed en traa„ nen aan het zugtend Menschdom kos„ ten, niet zo zeer uit domheid, onkun„ de of onbeschaafdheid zyn voortgesproo„ ten; maar dat die ondeugden allen ver„ oorzaakt werden door eene buitenspoo„ rige en onbestemde drift tot Vryheid „ en Gelykheid, welke van het begin af „ niet genoegzaam geregeld, daar door „ zelfs van langzaamerhand al verder en „ verder van het regte spoor afwykt, on„ verdraagzaam wordt, eigendunklyk het „ denkbeeld van Vryheid en Gelykheid „ vormt, en willekeurige gevolgen daar „ uit afleidt, het welk alles eindelyk, zo „ in denkbeelden, als in handelingen, uit„ loopt op het Regt van den Sterksten, „ den Oorlog van allen tegen allen, en „ daar door blyken geeft, dat zy uit ee„ nen overgedreeven waan van Verlich„ ting is voortgevloeid; en terwyl men „ haar door de gewaande of waare ge„ breken der Regeeringsvormen en Re-

LXXXIV. BOEK.

1793.

Hoe men op 't einde deezes Jaars hier te Lande den staat der dingen beschouwde, uit de taal by de Petitie van Oorlog opgemaakt.

LXXIV. BOEK. — 1793. „ geeringen wettigen of verschoonen kan, „ en zy door hoogmoed en eigenbelang „ ligtlyk aangestookt, en door wraak, „ menschenhaat en bedorven zeden, in be- „ weeging gehouden wordt, vervolgens „ tot uitersten overslaat in Losbandig- „ heid, Zedeloosheid, Ongodistery en „ Volksrazerny eindigt; maar onder dat „ alles, door den wyzen Regeerder der „ Wereld, toegelaaten en zonder twyfel „ bestemd wordt tot bedoeling van tot „ hier verborgene; maar tevens van hoo- „ ge, regtvaardige en weldaadige ein- „ den."

Wy laaten af van veele byzonderheden, in deeze Inleiding voorkomende, zo tot oude als laatere, en de jongste Gebeurtenissen betreklyk, op te haalen: dewyl wy dan niet zouden kunnen nalaaten veelzins tot wederleggende aanmerkingen te komen, om onze Geschiedenis, ten deezen opzigte, te regtvaardigen, en tegen hier stoutlyk te nedergezette stellingen, en daar uit getrokkene gevolgen, te verdeedigen; maar kunnen niet voorby 'er nog het een en ander uit te ontleenen, 't welk strekt, zo om de begrippen der Inleeveraaren van dit Stuk, in het tegenwoordig tydsgewrichte, te doen kennen, als om te toonen dat de toenmaalige vooruitzigten, die vertrouwenwekkende helderheid niet hadden, welke deeze Party in den Lande, zints eenigen tyd, gekoesterd hadt, vol gerustheids op de Verbintenissen met de magtige Mogenheden, wier Wapenen, in het

bykans afgeloopen Jaar (*), verre waren van dien Zegen bevogten te hebben, welken men zich hadt voorgesteld te behaalen op de *Franschen*, die, te midden van de gruwelen, welke in hun Gemeenebest woelden, met onvoorbeeldlyken heldenmoed streeden. LXXIV. BOEK. 1793.

„ 't Is waar, de Oceaan der Natien," zo spreeken zy, „ is, in alle Werelddee„ len, doorgaans, het zy meerder of min„ der door stormen beroerd, en zelden „ ziet men denzelven zonder dryvende „ of zinkende wrakken. De Tooneelen, „ welke het Staatkundig *Europa* in 't by„ zonder heeft opgeleeverd, zyn zelden „ rustig; maar doorgaans beangstigend en „ verschrikkend geweest; maar het is eg„ ter niet minder zeker, dat de tegen„ woordige toestand van dat Werelddeel „ in de oorzaaken verbaazend onderschei„ den is van het geen hy ooit te vooren „ was; en dat men daar uit gevolgen ziet, „ welke eene geheele Omkeering van zaa„ ken schynen te voorspellen. Het is „ *Frankryk*, 't welk, gelyk voorheen, ook „ nu het eerste de zaaden van onrust in „ *Europa* gestrooid heeft; eene handel„ wyze, welke niet vreemd in die grond, „ maar alleen nieuw in den vorm is."

Een gansch ongunstig Tafereel van *Frankryk* wordt hier opgehangen; dit Ryk als het broeinest der meeste onheilen van *Europa*, en van ons Land, afgemaald, van de

(*) Het stuk werd den 27 Dec. ingeleeverd.

LXXIV. BOEK. —— 1793. de vroegste tyden af tot heden toe. Het Ministerie van LODEWYK DEN XVI, hier den *goedhartigen* en *deugdzaamen* genoemd, krygt de schuld van de onrust onder ons verwekt, van de te onvredenheid onder ons opgeruid, van het doen kiemen der zaden van misnoegen en oude partyschappen, met dat gevolg, gelyk hier gezegd wordt, „ dat een aanzienlyk gedeelte der „ Natie, door eenen ydelen waan van die „ valsche Vryheid, waar van haare ver„ leiders zelven naderhand de *Slachtof„ fers* geworden zyn, verblind en zo ver„ re is vervoerd geworden, dat zommi„ gen, ter goeder trouwe, maar veelen „ door laage en verfoeilyke *oogmerken* „ aangedreeven, getragt hebben de geve„ tigde Orde van zaaken in ons *Vader„ land* om te keeren; waar van het uit„ werkzel is, dat men met de *gevolgen* „ van eene verwarring blyft worstelen, „ waar van de zaaden als nog *diep bedol„ ven* liggen, en de uitkomst onbereken„ baar is — eene verwarring, welke, „ zo de Almagtige het niet verhoedt, in „ onzen Ondergang eindigen kan.

„ *Zedert* dien tyd is onze rust en eens„ gezindheid gestoord, het Finantiewe„ zen, door herhaalde schokken, verzwakt, „ onze werkzaamheid en energie verslapt, „ en 'er blyft een donker gevoel van On„ tevredenheid en Bedilzugt woelen, waar„ door het Burgerlyk Bestuur zyne span„ ning verliest, en eene traagheid in het „ draagen der Gemeene Lasten veroor-

„ zaakt

„ maakt wordt, welke het verval in de Financien en het Credit tot hier toe ongeneeslyk maakte. —— Deeze Dispositie wordt, by de tegenwoordige Beheerschers van *Frankryk*, door een aantal onzer Uitgeweekenen leevendig gehouden, op een toon en op eene wyze, welke hun afval van den Godsdienst, en de Zedekunde hunner Vaderen, klaarblyklyk maakt. Dit alles zyn wy, behalven den laatsten aanval, aan de *Fransche Natie* verschuldigd.

„ De invloed der *Fransche* Geestgesteldheid heeft aan dit Gemeenebest ongeneeslyker slagen toegebragt dan de overwinnende Wapenen van Lodewyk den XIV. Maar het is niet alleen dit Land, waar in zulks plaats heeft, dezelfde Geest trekt alle Landen en Staaten van *Europa* door. 'Er wordt hier en daar nog, al wat men vermag, in 't werk gesteld om dien geest op te wekken en kwaadaartiger te maaken; en waar dit al niet geschiedt, is men nog verre af van die specifique middelen te kennen of te bezigen, ten einde Natien van die kwaade sappen te ontlasten, en voorts zodanig te zuiveren, dat 'er de weezenlyke welvaard niet door lydt; maar bevorderd wordt. Eene gesteldheid van zaaken, waar na alles wat Deugd en Orde lief heeft, met hygend verlangen uitziet; maar waar toe niet slegts ervaarenheid in den Geneesheer,

LXXIV. BOEK. 1793.

„ maar ook goedwilligheid in den Kranken vereischt wordt.

„ Hier door blyft de gesteldheid van „ *Europa*, niettegenstaande de voortgang „ in Kennis en Weetenschappen, en de „ vermeerdering van het voortbrengend „ vermogen by verscheide Natien, met „ opzigt tot de algemeene Rust en Orde, „ de bevordering of instandhouding der „ goede Zeden, de handhaaving van den „ waaren geest der Godsdienstigheid, zo „ hachlyk als dezelve, geduurende de „ twee afgeloopene Eeuwen, immer ge„ weest is. —— Dit niet alleen, maar de „ geest der Eeuwe heeft daar door zo„ danig ingewikkelde, zamengestelde, en „ diepliggende vooren in de Characters „ der Natien ingedrukt, dat 'er een Arends„ oog noodig is, om het waare en zui„ vere oogpunt te vinden, waar uit men „ den tegenwoordigen toestand van zaaken, „ in het groot, beschouwen moet. Het „ kan daarom te regt, als het toppunt „ van Staatkundige Wysheid worden aan„ gemerkt, de teugels van het Bewind zo„ danig in handen te houden, dat men „ het spoor niet verliest, en door over„ yling zich aan lafheid, of ontydige ge„ strengheid schuldig maakt, dat men zel„ ve in het midden blyft, en hollende „ wagens, welke men op zynen weg te„ genkomt, omzigtig weet te myden.

„ Hier toe is wat anders noodig, dan „ slegts op een hoogen toon *Vryheid* en

„ *Gr*-

„ *Gelykheid* uit te roepen, dan *Broeder-* LXXIV.
„ *schap* in den mond, en Vyandschap, BOEK.
„ Wraak en Vervolging in hart en daa- ——
„ den te hebben; dan van Moord en 1793.
„ Plundering een spel te maaken, en dit
„ alles met nieuwe woorden, welke by
„ de Naakomelingschap nog charactermaa-
„ tig zullen zyn, te bestempelen; dan zy-
„ ne eigene Steden te verwoesten, Onder-
„ geschiktheid den bodem in te slaan; het
„ Volk, door Nationaale Feesten, te ver-
„ blinden, of door Schavotten te verbyste-
„ ren; en intusschen de wortels van ze-
„ delyke en nationaale ontwikkeling, voor-
„ spoed en welvaard zodanig te doen op-
„ droogen, dat men ze als voor alle her-
„ leeving onvatbaar maakt; en des niet te
„ min eene houding aan te neemen, als
„ of men zeker was van op deeze puin-
„ hoopen een gebouw van Volksvoor-
„ spoed, Volksgeluk en Volksvolmaaking,
„ te zullen stichten, waar van de voorige
„ Eeuwen geen voorbeeld hebben opge-
„ leeverd. Hier toe is wat anders noodig
„ dan de natuurlyke zugt der Menschen
„ tot *Vryheid* en *Gelykheid*, met magtspreu-
„ ken te bedwingen, zich te voeden met
„ het zweet zyner Medeburgeren, te re-
„ geeren om te heerschen, en te heerschen
„ alleen om des voordeels wille, en daar
„ toe zyne Medemenschen, als Slaaven,
„ voor zich te doen heenen kruipen (*)."

Naa

(*) Zo veel waarheids 'er is in deeze tegenstellingen, zo zeer zou veel van 't hier gezegde ge-

 ceed-

LXXIV. BOEK. 1793. Naa tegen Nieuwigheden en het maken van veranderingen in het Staatsbestuur uitgeweid, en het tegenwoordige aangepreezen te hebben, gaat de Steller dier *Inleidinge* voort met nogmaals een blik te werpen op de bedoelingen der *Franschen*, en die hunne Maatregelen gaarne volgden. „ Hier door, (het met beleid handhaaven „ van het Oude,) stelt men zich alleen in „ staat om wederstand *te* bieden aan dien „ algemeenen Opstand; en dat *grypen* na „ harssenschimmige Volmaaktheid, welke „ het eind deezer Eeuwe kenmerkt; en „ welke, even gelyk de monsters der Oud„ heid, van boven, dat is in den *beginne*, „ eene schoone gedaante vertoonende, in „ de grootste afschuwelykheid eindigt. „ Hier door doet men eene gisting bedaa„ ren, welke door de nieuwe *Wysbe*„ geerte allereerst opgewekt en gevernist, „ door menschlyke hartstochten *en drif*„ ten gaande gehouden, thans die hoogte „ heeft bereikt, dat zy zich *door alle* „ tak-

reedlyk omgekeerd, of liever op de Bedryven des zulke die voorgaven tot de Oranjeparty *te behooren*, ten Jaare 1787 in zeker voege, toegepast kunnen worden. Dan wy laaten het by deeze herinnering berusten; dezelve is genoegzaam voor alle deskundigen. Men beschuldigt de *Franschen* van deezen tyd, dat zy in hunne Redenvoeringen, in de Vergaderingen gehouden, te meermaalen, zich schuldig maakten aan weidsche woordenpraal; dan wy laaten aan elks oordeel, of deeze *Inleiding* vry gesprooken kan worden van die eigenste zo dikmaals, en met regt, gewraakte opgezwollenheid.

„ takken van beschouwing en handeling, LXXIV.
„ van onderwys en bestuur, het zy meer BOEK.
„ rechtstreeks, het zy meer van ter zyde, ——
„ heeft verspreid, en eindigen zou in On- 1793.
„ vernuftigheid, Zedeloosheid, Anarchie,
„ en Ongodistery. — Byaldien men geene
„ reden hadt om op eene Voorzienigheid
„ te vertrouwen, welke dikwyls, in de
„ donkerste tyd, het licht geboden heeft,
„ en den staat der ingewikkeldste verwar-
„ ring tot den grondslag maakt van orde
„ en schoonheid, die ook dan voor het
„ Menschdom zorgt, wanneer het zich
„ zelven schynt te verwoesten —— eene
„ Voorzienigheid, welke door het veran-
„ deren van Tydrekening en Dagschik-
„ king (*), niet kan gedwongen worden,
„ om toe te laaten, dat de naam van
„ CHRISTUS en *Christendom* van de Aarde
„ worde uitgewischt; maar welke voor
„ een opmerkend oog ook alreede hier en
„ daar, geduchte blyken geeft, dat men haar
„ wil lochenen, maar niet ontvlugten kan.

„ In-

(*) De *Franschen* hadden, door een Besluit van den 5 October een Nieuwe Tydrekening vastgesteld, een Aanvang neemende met de Grondlegging der Republiek, op den 22 September 1792 der gemeene Tydrekening. Veel valt 'er voor die Jaarrekening te zeggen, als mede om de ongegrondheid van de hier gemaakte aanmerking te toonen. Doch dit loopt buiten onze taak. Of zou ook de verandering der Benaamingen aan de Maanden gegeeven, die zo wel, als die des Aanvangs van het Jaar, veel meer met de Natuur overeenstemmen, iets Ongodsdienstigs, iets Onchristlyks, in zich hebben?

LXXIV. BOEK. — 1793. „ Intusschen blyft het de pligt van hun, „ wien de zorg voor de welvaard van „ dit zo gezegend Gemeenebest is aanbe„ volen, minder dan ooit stil te zitten; „ maar in tegendeel, met allen klem, wat „ voor het Algemeen Bestuur vatbaar is, „ de gepaste middelen by de hand te ne„ men, om helderheid van begrippen en „ zuiverheid van oogmerken, in het be„ doelen van waar Volksgeluk, klaarblyk„ lyk met daaden te vertoonen; en door „ het voegen van voorzigtigheid in het be„ raamen, by onverwyldheid en standvas„ tigheid in het uitvoeren, blyken te ge„ ven, dat men verstands, deugds en „ moeds genoeg heeft, om door een ty„ dig, maar teffens voorzigtig en welover„ legd gebruik der Nationaale kragten, „ zich zelf te beveiligen, zo wel voor „ den kanker des Inwendigen Verderfs, „ als voor den storm van Buitenlands Ge„ weld.

„ Kan dit," vervolgen zy, naa zo veel omhaals, ter hoofdzaak komende, „ niet „ anders geschieden dan door Wapenen, „ moeten 'er Grenzen en Bezittingen, „ moet 'er een Vaderland en een Gods„ dienst tegen raazende en te gelyk hon„ gerige Roofdieren, bewaard en verde„ digd worden, dan moet de zugt tot Vre„ de buiten werking blyven, en het Har„ nas worden of blyven aangegespt; dan „ moeten de Lasten des Oorlogs, hoe „ smertlyk, hoe drukkend, door de Na„ tie, zo wel als in voorige jaaren, ge-

„ dra-

draagen, gewillig, en by aanhoudenheid, gedraagen worden; ten einde eens op duurzaame gronden de Rust hersteld, en de bronnen van Verwarring en Regeeringloosheid, met alle derzelver ysselyke gevolgen, gedempt worden: een tydstip, waar zyne Hoogheid en de Raad vuuriglyk na verlangen; maar waar van de schemering nog aan den Staatkundigen horizont van *Europa* niet te zien is. ,, ,, En alhoewel de Penningen, ,, daar toe noodig, (om zich van de ,, woorden des Raads, by de Generaale ,, Petitie van den Jaare MDCII, ook nu ,, te bedienen,) niet zonder de uiterste ,, zwaarigheid der Landen en Leden van ,, dien gevonden, en opgebragt zullen ,, kunnen worden, zo dient nogthans ,, wel overlegd, dat voor deezen tyd ,, anders geen middel is om ongelyk ,, meerder zwaarigheid voor te komen ,, als is van zo eenen Vyand."

LXXIV. BOEK.

1793.

,, Geheel *Europa* bykans is gewapend. ,, Het is niet de zaak der Koningen zo ,, zeer, maar de zaak der Deugd, Orde ,, en Menschlykheid, welke thans by bedaarde, voorzigtige, en tevens wel in ,, een gevoegde maatregelen, de kragt der ,, Wapenen vordert, een geduchten wederstand eischt, en een beslissend overwigt noodzaaklyk maakt. Elk der *Europeesche* Natien, thans door een gemeen ,, belang van zelfs aan een verbonden, ,, behoort bedagt te zyn om *Staatkundige* ,, *Wysheid*, met *Burgerlyke Deugd* en *Krygs-*

,, *dap-*

LXXIV. BOEK. 1793. „ *dapperheid*, in hunne gemeenfchaply „ onderneemingen zo by een te voegen, „ deeze drie ftraalen in één middenpun „ de herftelling naamlyk en bevorderi „ van Orde en Welvaard, in het beroe „ *Europa*, zamenloopen."

Hier op volgt een meer dan gewoon aandrang om in de gedaane Petitie toe t ftemmen, van welke wy gelegenheid zul- len vinden om, in de Gefchiedenisfe de volgenden Jaars, te fpreeken (*).

(*) De geheele Inleiding, waar uit wy het ee en ander ontleenden, is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1900—1917.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VIER EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe van dit Boek. Voorstel van CATHARINA DE II. *aan Zweeden om eene Vloot in Zee te zenden. Antwoord des Zweedschen Hofs. Handelbeschikkingen der Keizerinne van Rusland. Schikkingen, die Engeland ten aanziene van den Koophandel en Scheepvaard van Zweeden en Deenemarken wil invoeren. Verklaaring van Zweeden deswegen aan onzen Staat. Voorstel wegens de Scheepvaard door Engeland aan Deenemarken gedaan. Hoe door Deenemarken beantwoord. Gerugt eener Verbintenisse ter Gewapende Onzydigheid tusschen Zweeden en Deenemarken. Schryven eeniger Gezanten der Oorlogende Mogenheden ten Deenschen Hove, over het toelaaten eens Franschen Gezants. Visschers door de Franschen genomen. Moedig gedrag van een Matroos op een Vischhoeker. Bedugtheid te Zierikzee. Koopvaardyschepen in de Fransche Havens zich bevindende, of in* LXXV. BOEK.

de-

LXXV. BOEK.

dezelve opgebragt. Beschikkingen hier te Lande op den Oosterschen Handel. Het Verig van de Uitvaart na het Zuiden opgeheven. Vredebreuk tusschen onzen Staat en Algiers. Voorstel des Consuls van Trieste te dezer gelegenheid. Wapenstilstand tusschen onzen Staat en Algiers. Dood van den Vice-Admiraal ZOUTMAN. *Werkzaamheden van* KINSBERGEN. *Verleende Convooyen, en sterkte aan de Helder. 's Lands Hulk in 't Vlie verbrandt en andere verliezen. Het werk om de Admiraliteiten tot één te brengen, opgesteeken. Hoe gunstig de Raadpensionaris* VAN DE SPIEGEL *over die Vereeniging dagt, en werkzaam was om dezelve tot stand te brengen. Eenige Oost-Indische Schepen komen te houden binnen. Nieuwe Geldbehoefte der Oost-Indische Maatschappye. Deerlyk uitzigt van dezelve. Voorstel om uit de Geldheffing, van Holland geopend, ondersteund te worden. Nieuwe Geldligting ten behoeve der Oost-Indische Maatschappy in Holland geopend. Een Americaansch Schip met Oost-Indische Goederen loopt in Texel binnen. Verzogt verlof om die Laading te mogen opslaan aan* HOOPE *verleend. Verzoek om dezelve te mogen verkoopen. Afwyzende raadslag der Maatschappye. Gunstige Raadslag deswegen door Gecommitteerden by Staaten van Holland uitgebragt. Besluit van hun Hoog Mogenden over de wyze waar op de Verkoop zou kunnen worden toegestaan. Vergunning ter Verkoop op voorwaarden voor* HOOPE *onaanneemelyk. Verdere verrigtingen van diens zyde. Sterke Memorie, dit stuk betreffende, by hun Hoog*

Hoog Mogenden ingediend. Besluit deezer zaake. Beschikkingen op Batavia gemaakt, om de Commissarissen van hier derwaards gezonden, te ontvangen. De Bezending komt te Batavia. Eerste verrigtingen van dezelve. Voorstel uit Engeland, om de Kaap met Engelsch Krygsvolk te voorzien, gaat niet door. Gesteldheid op Ceilon. Gevegten met Fransche Schepen. Algemeene toezegging van Convooy na de West-Indien. Raadslag van KINSBERGEN *de West-Indische Volkplantingen en de Koopvaard betreffende. Scheepsgeleide derwaards Een Schip van St. Eustatius komende, door de Franschen genomen. Tydverlenging verleend tot het verwisselen van de Actien der West-Indische Maatschappy. Welk een gevolg de Oorlog hadt op de Volkplantingen in de West-Indien. Het Fransche Fort op St. Martin, door Hollandsche Burgers vermeesterd. Voorwaarden op welke het Fransche gedeelte diens Eilands aan onzen Staat overging. Wat by de overgave plaats greep. Gesteldheid op Suriname. Orcaan op St. Eustatius. Voordeelige staat des Slaavenhandels.*

LXXV. BOEK.

Ons een plan voorstellende om de Geschiedenissen des Vaderlands, op de geregeldste wyze, te boeken, hebben wy zints de Gebeurtenissen zich als 't ware, op een hoopten, ons zelven ten gemakke, en den Leezeren ten voegelyken geleide, voorgeschreeven, naa de beschouwing van 't geen de Bondgenootschaplyke Gewesten al-

1793. Stoffe van dit Boek.

LXXV. BOEK. 1793.

algemeen betrof, voort te gaan, tot een Gewestlyke beschouwing (*). Dit plan is nogthans ons geene wet geworden, welke ons verbindt om hetzelve altoos te volgen. Ons blyft de vryheid om 'er van af te wyken, wanneer de loop der zaken zulk eenen weg neemt, en de aart der bedryven eenen voet krygt, welke het ons voeglyker doet keuren, eene andere schikking te volgen — Het oog om de Gebeurtenissen ten deezen Jaare staande, waar in wy den gedreigden en den Lande aangedaanen Oorlog, tot het betrekken der Winterlegeringen, beschreeven; met vermelding van den zeldzaamen keer dien de Kryg nam, en denzelven van den grond onzes Lands verwyderde, in de twee laatste Boeken voor oogen gesteld, dagt het ons voeglyker, aan 't geen te Lande voorviel onmiddelyk te verbinden, wat ter Zee geschiedde, en de Handelbelangen, zo van de Groote Handel Maatschappyen als in 't algemeen, een onmiddelyk volgende plaats in te ruimen: en zullen deeze gevolglyk de Stoffe van dit Boek uitmaaken.

Voorstel van Catharina de II. aan *Zweeden* om eene Vloot in Zee te zenden.

Van geen gering aanbelang was *het voor* ons handeldryvend Gemeenebest, by het ontstaan en voortzetten des *Oorlogs*, in goede verstandhouding te blyven leeven met de onzydige *Noordsche* Mogenheden, en van den Handel met dezelve alleen mogelyk voordeel te trekken. De *volle verzekering* van derzelver Onzydigheid, was van

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIV. D. bl. 196.

van het uiterste gewigt; ingevalle zy niet konden overgehaald worden om het oor te leenen aan Aanzoeken, of te bewilligen in Maatregelen tegen *Frankryk* gerigt; om welke daar te stellen de Keizerin van *Rusland* en het Hof van *Groot-Brittanje* te gader, geene poogingen onbeproefd lieten. Immers CATHARINA DE II. deedt den Koning van *Zweeden* de weete toekomen, dat zy goedgevonden hadt eene Vloot van zes en twintig Linieschepen, en een gelyk aantal Fregatten, uit haare Havens te doen loopen, bestemd om in de *Oost-* en *Noordzee* te kruissen; ten einde eenstemmig met de Zeemagt van *Groot-Brittanje*, den invoer van alle soorten van Leevensmiddelen en Krygsbehoeften voor *Frankryk* te beletten. Zy eischte derhalven van den Koning van *Zweeden*, dat diens Schepen van Oorlog geene *Zweedsche* Koopvaardyvaarderen, met voorraad, ten behoeve van *Frankryk* belaaden, onder bescherming zouden neemen. Ingevolge hier van hadt de Keizerin bevel gegeeven om alle Koopvaardyschepen, die zich in de Zeeën zouden mogen bevinden, te onderzoeken. Die vreemde eisch steunde op deezen Stelregel, „ dat 'er geene Onzydigheid kon „ plaats hebben omtrent een Gouverne„ ment uit Rebellen zamengesteld."

LXXV. BOEK. —— 1793.

Het kort en beschaamend antwoord des *Zweedschen* Hofs kwam hier op neder, dat, daar het Politiek bestaan des *Zweedschen* Ryks zo zeer van den Koophandel afhing, 't zelve geen maatregel, tot nadeel van den

Antwoord des Zweedschen Hofs.

LXXV. BOEK. 1793. den Handel der Onderdaanen strekkende, kon aanneemen; maar volstrekt onafhanglyk moest blyven in het volbrengen der tot hier toe geslootene Verbintenissen; weshalven het vroeg, en teffens verwagte, dat het *Rusfisch* Hof de bevelen, ten deezen aanziene aan de Zeebevelhebbers gegeeven, zou intrekken. De Vloot der Keizerinne schynt zich met het uitloopen en het volvoeren van deezen last niet gehaast te hebben.

Handelbeschikkingen van CATHARINA DE II. De Alleenheerscheresse aller *Russen* schortte allen Handel en Gemeenschap met *Frankryk* op, tot dat de Regeering, op den ouden voet, en in de handen des Konings, zou hersteld zyn. Zy verboodt allen invoer van *Fransche* Koopmanschappen in haar Ryk, die met *Rusfische* of vreemde Schepen, of ook te Lande, zouden worden aangebragt. Terwyl zy ten deezen tyde een Bevelschrift uitgaf, den Invoer van veele Goederen en Koopwaaren der Buitenlanderen verbiedende, tot groote stremming van den Handel (*).

Schikkingen die *Groot Brittanje* ten aanziene van *Zweeden* en *Deenemarken* wil invoeren. Het Hof van *St. James* zogt, op eene andere wyze, de *Franschen* te benadeelen, en wel door schikkingen van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, in zynen byzonderen Raad voorgeschreeven, in de plaats te stellen van het Tractaat tusschen *Zweeden* en *Deenemarken*. Schikkingen ten aanziene van geblokkeerde Havens, en dat, ingevolge daar

(*) In de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1169—1177. wordt de Lyst dier Koopwaaren opgegeeven.

daar van, geene *Engelsche* Schepen, door de *Franschen* op Zee genomen, in *Zweedsche* Havens zouden mogen opgebragt, en aldaar als pryzen verkogt worden; met den voorslag om zorge te draagen, dat de Gevangenen der opgebragte Schepen daadlyk in vryheid zouden gesteld worden, en het vyandlyk Schip bevel zou krygen om oogenblikkelyk te vertrekken. Schikkingen met het regt van Onzydigheid tegenregt strydig, en aanloopende tegen nog zeer onlangs gedaane verklaaringen van zyne *Zweedsche* Majesteit.

LXXV. BOEK. —— 1793.

Verklaaring van *Zweeden* deswegen aan onzen Staat.

Verspreide en in de Nieuwspapieren geplaatste gerugten, die ter krenking strekten van de Onzydigheid des *Zweedschen* Monarchs, gaven gelegenheid, dat de Graaf VAN LOWENHEIM, Buitengewoon Afgezant des Konings van *Zweeden* by hun Hoog Mogenden, aan den Heer HASSERGREEN, Agent zyner Majesteit te *Amsterdam*, eenen Brief afvaardigde, by welken hy hem herinnerde aan 's Konings in Lentemaand genomen besluit, „ om, gedurende de tegenwoordige Krygsonlusten, met opzigt tot de gezamenlyk Oorlogende Mogenheden, de allerstipste Neutraliteit waar te neemen; en dat zyne Majesteit ingevolge van dien, met de gegrondste redenen verwagtende was, het respect voor de *Zweedsche* Vlag, even gelyk met dien eerbied, welke zyne Majesteit bevolen hadt omtrent de hunne in agt te neemen;" met byvoeging, dat het 's Konings welbehaagen was, ter

LXXV. BOEK. voorkoming van misleidingen, op gerugten gegrond, die menigwerf meerder geloof kreegen dan het geen op Hoog Bevel bekend gemaakt was, „ dat zyne Majesteit „ onveranderlyk beslooten hadt, gedurende de tegenwoordige Krygsonlusten, „ jegens de *Gecoaliseerde Mogenheden*, de „ allerstipste Neutraliteit in agt te neemen, „ mitsgaders jegens *Frankryk*. Dat, welke Omstandigheden zich ook zouden „ kunnen opdoen, en welke voorstellen „ ook daar tegen werden gedaan, dezelve „ egter zyne *Zweedsche* Majesteit niet zouden kunnen beweegen, veel minder „ noodzaaken of dwingen, in dit zyn genomen onwrikbaar Besluit eenige verandering te maaken. Zyne Majesteit begreep, dat zulks gegrond was op het „ Regt der Volkeren, op de Onafhangelykheid van zyne Kroon, en op de Magt, „ die ieder Regent heeft om in Vrede te „ leeven, zynen Onderdaanen de voordeelen daar van te doen genieten, en ten „ aanziene van alle Oorlogende Mogenheden, eene stipte Neutraliteit in agt te „ neemen en te betragten; en dat, terwyl „ zyne Majesteit, uit hoofde van de verschuldigde agting, die Mogenheden onfeilbaar voor derzelver wederzydsche „ Onafhangelykheid voeden, met reden „ vermoedde, dat dit zyn onwrikbaar Besluit door alle hoegenaamde Mogenheden behoorelyk tot een rigtsnoer zou „ genomen worden, zyne Majesteit ook „ verwagtte, dat de *Zweedsche* Vlag, ge-

1793.

„ duu-

„ duurende de tegenwoordige Krygsonlus-
„ ten, behoorelyk zou worden gerespec-
„ teerd, en dat aan dezelve, in plaats van
„ aan eenige hoegenaamde beledigingen
„ met mogelykheid blootgesteld te kunnen
„ zyn, in tegendeel, met de volkomenste
„ zekerheid, alle zodanige hulpe zou wor-
„ den beweezen, als in de tegenwoordige
„ omstandigheden, door eene Neutraale
„ Vlag, tot een ongestoorden loop des Han-
„ dels, met gerustheid kan en mag ver-
„ wagt worden (*)." — Overeenkomstig met dit oogmerk gaf de Koning een Bevelschrift uit, betreffende de Zeevaard zyner Onderdaanen, by 't welke hy hun verzekert, dat zy, 't zelve in agt neemende, volgens de Tractaaten, en het Regt der Volken, eene vrye en onverhinderde Zeevaard genieten konden, met toezegging, dat zy, ingevalle van benadeeling of belemmering daar in, zich konden verlaaten op de onderstenning zyner buitenlandsche Ministers, Agenten en Consuls. Teffens verklaarende genegen te zyn om, tot veiligheid van den *Zweedschen* Koophandel en Scheepvaart, een aantal Vaartuigen ten kruistocht uit te rusten (†).

Voorstel wegens de Scheepvaart, door *Engeland*

De bemoeijingen des Hofs van *Groot-Brittanje* ten opzigte van het met *Zweeden* onzydige *Denemarken*, waren eenigzins anders gewyzigd, schoon met het eigenste doel. Meer beredeneerd, doch op bedrieg-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D bl. 101.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 834.

LXXV. BOEK. — 1793. aan Deenemarken gedaan.

dusdanige gronden steunende, was een Voorslagt by 't zelve gedaan. De Geschiedenis moet ter bewaarplaatze strekken van de gevoelens der Hoven, en zal het overzulks niet kwalyk geplaatst weezen hier hoofdzaaklyk te melden op welk een trant dit Hof deeze Onzydige Mogenheid aanging om *Frankryk* te benauwen: te meer dewyl dit bedryf der *Engelschen* by de *Franschen* den grond gelegd heeft om, op dezelfde wyze, allen onzydigen Handel op *Engeland* te belemmeren, en dus een verschynzel deedt gebooren worden, van zo vreemd een aanzien, en den Handel dermaate in boeijen kluisterende.

Wegens den Koophandel en *Zeevaard*, in het tegenwoordig tydsgewrichte, stelde *Groot-Brittanje* het *Deensche* Hof deezen nieuwen regel voor. „ Niemand kan ontkennen, dat de omstandigheden van deezen Oorlog zeer veel verschillen van die, waar op het Regt der Volken steunt, dat door de Magten van *Europa* is ingevoerd, en op derzelver gewoone handelwyze gegrond. Even zo min kan men ontkennen, dat deeze verscheidenheid eenen gewigtigen en weezenlyken invloed heeft op de uitoefening der Voorregten, welke aan Onzydige Mogenheden, volgens het algemeen Volkenregt, toekomen. — Men heeft thans in *Frankryk* geene Regeering, die erkend wordt, noch van de Oorlogende Mogenheden, noch zelfs van die zich Onzydig houden." Ten bewyze hier van

van wordt aangevoegd, dat 'er wederzyds geen Gezanten tusschen *Frankryk* en *Deenemarken* bestonden; dat *Deenemarken* het bestaan van een wettig Gezag in *Frankryk* niet erkend hadt; en dat overzulks, schoon byzondere redenen *Deenemarken* wederhielden, om zich in den Oorlog in te laaten, het egter *Frankryk* als geene Mogenheid kon aanzien, met welke het tegenwoordig de Onzydigheid kon houden. Die Onzydigheid was verbrooken. „Zyne *Deensche* Majesteit kon," gelyk zy spraaken, „met geene mogelykheid met *Frankryk*, „op eene vriendelyke wyze, en als eene „Onzydige Mogenheid, in onderhandeling treeden op welke wyze de maatregelen van voorzorgen moesten genomen „worden, die de andere Oorlogvoerende „Magten, met zo veel regts, konden vorderen, op dat het Voorregt van Onzydigen, vooral van den Koorn- en Graanhandel, niet voor een tyd misbruikt wierd: „dewyl 'er, ten aanziene van dit onderwerp zo veele omstandigheden, geheel „nieuw, waren bygekomen. Het was „openbaar, dat *Frankryks* Koophandel „met vreemde Natien niet meer een Handel van byzondere Persoonen was; maar, „tegen het gewoon gebruik, byna geheel in handen van den zogenaamden „Uitvoerenden Raad, en der verscheide „Municipaliteiten. —— Even zo openbaar was het, dat in de tegenwoordige „tyd, een der voornaamste middelen, om „de geenen, die ons den Oorlog verklaard

LXXV. BOEK.

1793.

 , hebs

LXXV. BOEK. 1793.

„ hebben, tot eenen billyken Vrede te dwingen, daar in bestondt, dat men hun belette, om door den Invoer, in het gebrek te voorzien, 't welk een natuurlyk gevolg was van 't geen zy gedaan hadden, om de gansche arbeidende klasse des *Franschen* Volks tegen de andere Regeeringen, en de algemeene Rust van *Europa*, te wapenen, en te verbitteren. Het was een grondregel, door allen, die over het openbaar Regt geschreeven hadden, toegestemd, dat men den Invoer mag verhinderen, zo wel, wanneer men hoop heeft zynen Vyand daar door te kunnen bedwingen, als wanneer het gebrek by deezen Vyand slegts door dat middel veroorzaakt was, 't geen hy gebruikt heeft om ons te beschadigen; en was het onwederspreeklyk, dat dit geval, in zyne soort geheel nieuw, naar geene grondregels kon beoordeeld worden, alleen voor zulke Oorlogen gemaakt, welke overeenkomstig de gebruiken by de Souverainen van *Europa* gevoerd werden. —— Men moest ook aanmerken, dat wanneer zyne *Deensche* Majesteit *Fransche* Kaapers, met derzelver Pryzen, in zyne Havens, ontving, hy zich geene zekerheid kon verschaffen, van 't geen, naar de Wetten der Volken, ter wettiging hunner Uitrustingsbrieven, en ter regelmaatiging hunner najaaging vereischt wordt. De Gerigtshoven konden, zonder zich openlyk te wederspreeken, de wettigheid van geen

„ Uit-

„ Uitrustingsbrief erkennen, getekend LXXV.
„ door eene Regeering, welke zyne Ma- BOEK.
„ jesteit niet als Souverain erkende. De
„ Fransche Kaapers moesten als Zeeroo- 1793.
„ vers worden aangemerkt." — Met dit Vertoog van den buitengewoonen Gezant zyner *Britsche* Majesteit HALES, stemde de buitengewoone Gezant des Konings van *Pruissen*, de Graaf VAN GOLTZ, ten vollen in, en ondersteunde hetzelve.

Hoe door *Deenemarken* beantwoord.

Het Hof van *Deenemarken* beantwoordde dit zonderlinge stuk van Staatkunde beredeneerd en breedvoerig. Ten grondslage leggende het ontkennen van 't geen ten voornaamen steunpunt van der *Engelschen* Voorslag diende; „De Koning vleide zich, „ dat men niet als een grondregel zou „ aanneemen, of tegen hem doen gelden, „ dat de onderscheide aart eens Krygs, „ den aart van wederzydsche Verbonden „ veranderen kon — of dat ergens eenige „ Mogenheden intrigingen ten koste van „ een derden konden maaken; of dat Staa- „ ten, in den Oorlog gemengd, den daar „ van onafscheidelyken last, daar door „ zouden willen verligten, met denzelven „ de Onschuldigen en Onzydigen op te „ leggen." — Met andere Onzydige Mogenheden hadt hy geen afspraak gemaakt, hy wist niet wat zy, ten deezen opzigte, dagten; „ maar hieldt zich overtuigd, dat „ hunne gedagten en hun tegenstand een- „ stemmig zouden zyn; dat zy te gelyk „ zouden inzien, dat het onmogelyk was „ een Stelzel van Onzydigheid, met maat-

 „ re-

LXXIV. „ regelen, die hetzelve omkeerden, over
BOEK. „ een te brengen.

——— „ De Koning van *Deenemarken* was niet

1798. „ bevreesd, dat men zich over hem zou
„ kunnen beklaagen. Hy vorderde niets
„ dan het geen met de Tractaaten over-
„ eenkomstig was. Hy hadt zich aan zyne
„ bepaalingen en onzydigheid getrouw ge-
„ houden. Hy kon niet begrypen, hoe
„ zyne Majesteit de Koning van *Groot-
„ Brittannie* de Bevelhebbers zyner Sche-
„ pen Instructien hadt kunnen geeven (*)
„ die tegen de vorige Instructien en de
„ Verbonden met *Deenemarken* volstrekt
„ inliepen. Hy hadt gehoopt, dat deeze
„ zich alleen tot die Staaten zouden be-
„ paalen, met welke *Engeland* in geene
„ bezondere Verbintenissen stondt; doch
„ vondt zich nu, zyns ondanks, ver-
„ pligt daar tegen, als tegen eene open-
„ baare inbreuk op de Tractaaten en de
„ heiligste Wet, die onder de Menschen
„ bestaat, te protesteeren; alle zyne Reg-
„ ten zich voor te behouden, en van zyne
„ *Groot-Brittannische* Majesteit ernstig te
„ begeeren, om deeze nieuwe breuke te
„ herstellen, en geene Instructien te gee-
„ ven, dan de zodanigen, die met de
„ klaarblyklyke en verbindende beloften
„ overeenkwamen."

Schoon en ter beschermingen van de be-
doelde veranderde handelwyze bepleit VAN
BEEN.

(*) Men vergelyke 't geen wy reeds ten aanzie-
ne van *Zweeden* hier boven bl. 248. gezegd hebben.

BERNSTORFF, hier het woord des Konings van Deenemarken voerende, het Regt der Onzydige Mogenheden, tegen de bedoelde Verkragtingen. Wy mogen niet meer doen dan 'er het een en ander uit aanstippen. „ Het zou," zegt hy, „ een onnatuurlyk „ Verdrag zyn, 't welk één der daar toe „ behoorende Partyen, zonder de toestem- „ ming der andere, opheffen, verklaaren, „ of bepaalen kon. Op die wyze zouden „ de Tractaaten in 't algemeen onmooge- „ lyk worden; dewyl zy nutloos zyn zou- „ den — waar bleef dan de gelykheid, de „ trouw, de zekerheid? En hoe veel on- „ regtvaardiger wordt de verdrukking niet, „ wanneer zy de verbreeking van heilige „ Verbintenisfen voor uit ziet, waar van „ men het voordeel genooten heeft; maar „ die men slegts zo lang erkent en toe- „ staat, als men het met zyn eigenbelang „ kan overeenbrengen!"

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Zyne Deensche Majesteit, wel verre van het op zich te neemen om de tegenwoordige Regeering in Frankryk eenigermaate te regtvaardigen, stelt ten grondregel; „ De Fransche Natie bestaat, en het Ge- „ zag, dat deeze erkent, is het Gezag, tot „ het welk men zich keeren moet, inge- „ vallen, die enkele persoonen betreffen; „ ook bestaan de Handelverbintenisfen, ge- „ lyk zy tusschen Engeland en Frankryk „ bestonden, zo lang het laatste den Vre- „ de heeft willen bewaaren. De Fransche „ Natie heeft niet opgehouden haare Trac- „ taaten met ons te erkennen. Ten min- „ sten

LXXV. BOEK. 1793. „ ſten zy richt 'er zich na. En, gelyk „ zy zich daar op beroept, zo beroepen „ wy ons ook daar op, en dat meestal „ met een gelukkig gevolg, zo wel voor „ ons zelven, als voor de Onderdaanen „ der Oorlogende Mogenheden, die hunne „ Goederen aan onze Vlag hebben toever„ trouwd. In gevallen van weigering of „ uitſtel hebben wy dikwyls ongaarne moe„ ten hooren, dat het ſlegts wedervergel„ dingen waren; naardien de Natien, met „ welken zy zich in Oorlog bevonden, „ even weinig agting voor haare Tractaa„ ten betoonden; en op die wyze werd „ de Onzydige Vlag een offer van dwaa„ lingen, waar aan dezelve onſchuldig is. — „ De weg van Regten ſtaat nog altoos „ open in *Frankryk*. De Conſuls en Ge„ magtigden van byzondere Perſoonen „ worden gehoord. Niemand wordt den „ toegang geweigerd tot Regtbanken van „ Handel. Dit is in gewoone gevallen „ genoeg. Tot het onderhouden van be„ ſtaande Tractaaten behoeft men geene „ nieuwe Onderhandeling. Ministers zyn „ daar by zeer overtollig; — men heeft „ Regters, en dat is genoeg."

„ Vondt men zich somwylen aan ongelyk„ vormigheden in de uitſpraaken der Muni„ cipaliteiten en Handelregtbanken blootge„ ſteld, hadt 'er somtyds onregt plaats, „ daar door leedt niemand meer dan de „ Onzydige Magten, en het zou zeer on„ billyk weezen, deeze nog daarenboven „ te ſtraffen voor al van den kant dier Mo-

„ Mogenheden, die zodanig eene handel- LXXVI
„ wyze ten hoogsten afkeuren, en egter, BOEK.
„ terwyl zy die navolgen, dezelve zou- ———
„ den regtvaardigen." 1793.

De onderscheiding ten aanziene des Handels, zo als die in *Frankryk*, naar der *Engelschen* voordragt, gedreeven werd, kwam den Koning van *Deenemarken* nieuw en onbekend voor, en op het tegenwoordig onderwerp kwalyk te passe gebragt. Was het volgens Krygsregt geoorloofd geblokkeerde plaatzen uit te laaten hongeren; dit kon niet gelden omtrent een geheel Ryk. „ In den Jaare MDCCIX," hoe treffend zyn deeze voorbeelden! hoe beschaamend voor de *Engelschen!* „ heerschte „ in *Frankryk* grooter gebrek aan Koorn „ dan tegenwoordig, en echter bediende „ zich *Engeland* toen van deeze gronden „ niet. In tegendeel toen kort daar naa „ de Koning van *Deenemarken*, FREDERIK „ DE IV. by gelegenheid van den Oorlog met *Zweeden*, dat altoos even als „ *Frankryk* vreemden toevoer noodig „ heeft, meende dat de toevoer wettig „ verhinderd kon worden: wanneer men „ oordeelde daar door zynen Vyand te „ kunnen dwingen, en hy deezen regel „ op een gansch Land wilde toepassen, „ dien men alleen ten opzigte van geblokkeerde Plaatzen laat gelden, schreeuwden alle Mogenheden, en inzonderheid „ *Groot-Brittanje*, daar tegen, en verklaarden eenstemmig deeze zaak voor „ nieuw en onbestaanbaar: zo dat de Ko-

„ ning,

LXXV. BOEK. 1793.

„ ning, van het tegendeel overtuigd ge-
„ worden, daar van te eenemaal afstondt."
De zaak, waar het, in het tegenwoordige geval, op aankwam, wordt dus te nedergesteld. „ De Schepen onder *Engelsche* „ Vlaggen vinden zo wel als die, welke „ de Vlag van *Engelands* Bondgenooten „ voeren in alle Havens des Konings van „ *Deenemarken* alle mogelyke zekerheid, „ bystand en bescherming. Maar onder „ dezelve behooren niet langer die van „ hunne Vyanden zyn genomen geworden. „ De *Fransche* Kaapers kunnen van „ de Onzydige Mogenheden niet als Zee„ roovers worden aangezien; *Engeland* „ merkt dezelve niet als zodanig aan. „ Men houdt daar de Gevangenen als „ Krygsgevangenen, wisselt die uit, en „ men heeft zich daar over menigmaalen „ in onderhandelingen ingelaaten. De ge„ woone Krygswetten worden in alle stuk„ ken in agt genomen, en naar deezen „ Regel moeten wy ons ook richten. De „ Driekleurige Vlag is in *Deenemarken* „ omtrent denzelfden tyd erkend gewor„ den als byna overal. —— De toelaating „ der Kaapers en Pryzen in *Noorwegen* „ is een gevolg deezer Onzydigheid, by „ welke geen aanzien der Persoonen plaats „ vindt; zy heeft altoos by alle Zeeoor„ logen, met welke *Europa* is bezogt ge„ worden, plaats gehad. Alle de Natien, „ de een naa de andere, heeft 'er gebruik „ van gemaakt, en dezelve gezogt. De „ plaatslyke gesteldheid duldt geen alge-

„ meen

„ meesch verbod; dit zou ons slegts Verdrietlykheden op den hals haalen: dewyl het niet kan uitgevoerd worden in een uitgestrekt Ryk, waar de Kusten van eene zo groote uitgebreidheid zyn, ontelbaare Havens en Ankerplaatzen, en slegts weinig Inwoonders gevonden worden. Dus zou het Verbod verleidend, ja zelfs schadelyk zyn, naardien de *Franschen*, ingevolge van hunne besluiten, de Schepen zouden vernietigen, die zy niet konden hoopen in veiligheid te zullen brengen (*)."

LXXIV. BOEK. 1793.

Zodanig was de gesteldheid der beide *Noordsche* Hoven, ten aanziene van de Zeevaard, onder de Vlag dier Mogenheden. Het blykt daar uit, hoe zy, ten ernstigsten voorhadden hunne vrye Scheepvaard, op geenerlei wyze, te laten belemmeren. Ten deezen tyde liep ook het gerugt van eene Verbintenis tusschen *Deenemarken* en *Zweeden* om te gader de Gewapende Onzydigheid staande te houden. Niet meer dan een losse tyding vermeldde, dat *Engeland* met die Mogenheden zou overeengekomen zyn, om aan dezelve op geenerlei wyze hinderlyk te willen weezen, in *Frankryk* met Graanen te voorzien (†).

Gerugt eener Verbintenisse tusschen *Zweeden* en *Deenemarken*.

Onvermeld mogen wy hier niet laaten eeni-

Schryven eeni-

(*) ZILLESEN geeft ons deeze Stukken *Deenemarken* betreffende, breedvoerig in zyne *Geschiedenis der Nederlanden* II. D. bl. 53—64.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 834.

LXXV. BOEK. — 1793. ger Gezanten ten Deenschen Hove over het toelaaten eenes Franschen Gezants.

een bedryf van de Gezanten der Mogenheden, die zich tegen *Frankryk*, en het daar standgrypend Staatsbestuur, vereenigd hadden, en dus mede getekend door onzer Staaten Afgezant ten Hove van *Deenemarken* J. FAGEL. Deezen op 't laatst des loopenden Jaars kennis gekreegen hebbende van een gedrukt Stuk, gerigt aan den *Handel van het Noorden*, en getekend door eenen GROUVELLE, zich den Tytel geevende van *Gevolmagtigden Minister der Fransche Republiek*, zonden daar van een Afdruk aan den *Deenschen* Staatsdienaar BERNSTORFF, met verzoek om hun te doen weeten, of dit Stuk egt en van gezag was, en of die GROUVELLE in de daad door zyne *Deensche* Majesteit, in het opgemelde Character, erkend ware, gelyk dit Stuk deedt vermoeden.

Hoedoor *Deenemarken* beantwoord.

De Staatsdienaar van deeze Boodschap en Vraage rekenschap gedaan hebbende aan den Koning zynen Meester, kreeg last om daar op te antwoorden, dat het zyne *Deensche* Majesteit moeite deedt, in dit schryven een bewys van mistrouwen te zien, waar toe de Koning verzekerd was geene aanleiding gegeeven te hebben. Wist men, dat de Heer GROUVELLE, door de Nationaale Conventie, tot Gevolmagtigd Minister in *Deenemarken* benoemd ware, dan was het even zeer bekend, dat men hem, in die hoedanigheid, noch ontvangen, noch erkend hadt. Eene erkentenis, uit haaren eigen aart, eene openbaare daad,

kon

kon voor de Wereld niet bedekt gehouden worden. *Zyne Deensche* Majesteit, steeds getrouw aan zyne gedaane verklaaringen, kon en moest niet verdagt gehouden worden, daar aan te hebben kunnen te kort doen. Ten slot voegde 'er de Staatsdienaar by, „ dat 'er geen blykbaarder en „ meer algemeen erkende waarheid was „ dan deeze, dat niemand verantwoordelyk kon geagt worden, wegens eens „ anders daaden, en minder dan ooit, wanneer het aankwam op eenen onvoorzienen en onbekenden stap, aan welken „ het onmogelyk was het minste deel te „ neemen."

LXXV. BOEK. — 1793.

Wederschryven des *Engelschen* Gezants.

De scherpheid, in dit antwoord heerschende, bleef niet ongevoeld by de bovengemelde Vraagers. De *Groot-Brittannische* Gezant Hales, het overlaatende aan de geenen met welken hy de eer hadt, in dit geval, mede te werken, hunne Tegenvertoogen, het zy mondeling of schriftelyk te doen, leeverde een nader Geschrift in, 't geen voorzeker, en ondanks die verklaaring, ook in den geest der andere Gezanten gesteld was. Hetzelve kwam, de blyken van gevoeligheid draagende, hier op neder. Dat het voorheen ingediend Stuk niets anders behelsde, dan eene enkele Vraag, omtrent het weezenlyk of veronderstelde bestaan van eene Daad; en dat het gegeeven Antwoord, door de keus der uitdrukkingen, waar in het begreepen was, eene Beschuldiging medebragt, tegen welke hy, van zynen kant, betuiging

LXXV. BOEK. — 1793. moest doen, met dezelfde leevendigheid als hy gevoelde hoe weinig gronds dezelve hadt. —— „ Indien men 't zich," in deezer voege gaat hy woordlyk voort, „ geoorlooft heeft een oogenblik te gelooven, dat zyne *Deensche* Majesteit zyne *Verklaaringen* hadt kunnen vergeeten, heeft de nieuwigheid der daad, zo als is de *Aanmaatiging* van een *publiek* en *werkend Character*, door het Gouvernement *ongestraft*, 'er de zeer natuurlyke beweegreden van geweest. Ik ben gereed om te erkennen, 'er geen even kragtige gehad te hebben, om de mogelykheid te veronderstellen, dat de Koning van *Deenemarken*, by zyn doorlugtigen en geheiligden Persoon, als *Gevolmagtigden Minister* zou kunnen ontvangen *eenen*, die op zich nam, zynen ongelukkigen Souverain het Vonnis voor te leezen, 't geen hem na het Schavot heeft gevoerd (*)."

De Visschers door de *Franschen* genomen. By den aanvange des Oorlogs was 'er zorge gedraagen om onze Visscheryen van den overlast der Vyandlykheden te bevryden (†); doch welhaast vonden deezen zich daar aan blootgesteld. Vischhoekers en Haringbuizen vielen de *Fransche* Kapers in handen. De Buisconvooyer, met dertien Stukken gewapend, kwam onder het Geschut van een *Franschen* Kaaper, die twaalf Stukken voerde, vertrouwende op

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 54—56.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 3.

op de *Hollandsche* Vlag door deezen gemeesen. Op de Vraagen van waar de Buizenwoover kwam, en waar heen de reis was? verwisselde het Kaaperschip de *Hollandsche* Vlag voor de *Nationaale*, en de Capitein riep: „geef U dan over aan „ een *Duinkerkschen* Kaaper!" Een eisch onmiddelyk voldaan; dewyl dit gewapende Hoekerschip geheel ter verdeediginge ongereed was, en met vastgetalide Stukken, zonder hangmatten in de Vinkenetten, agtloos voortzeilde.

LXXV. BOEK. 1798.

Moedig gedrag van een Matroos op een Vischhoeker.

Onder de genomene Vischhoekers bevondt 'er zich een van *Vlaardingen*. De Stuurman en verdere Manschap werd 'er afgenomen; doch aan boord gelaaten één Matroos, twee Jongens en twee Bovenlanders, met drie *Franschen*. De Matroos en de Jongens zaten geboeid; doch wisten zich daar van te ontdoen, de handen vry en de Bovenlanders te hulpe hebbende, deeden zy de *Franschen* de boeijen aan; en de Matroos, ANTONY VAN DER WAL geheeten, voerde den Vischhoeker, met drie en twintig last Haring, behouden binnen *Vlaardingen*, waar dezelve t'huis hoorde. De moed en bekwaamheid van deezen Matroos maakten hem beloonens- en meldenswaardig.

Bedugtheid te *Zierikzee*.

In *Zierikzee* was men zeer bevreesd, dat een aantal Vischhoekers, nog in Zee, het lot zouden ondergaan van eenen te *Duinkerken* opgebragt, en van een Bomschip met een lading Graanen van daar na *Londen* uitgezeild, mede in de handen van een

LXXV. BOEK. —— 1793.

Duinkerker Kaaperschip gevallen. Doch dit liep gunstig af. —— Men hadt in die *Zeeuwsche* Haven reeds in Lentemaand een *Fransch* Koopvaardyschip, te *Rouaan* t'huis hoorende, eenige weeken geleeden, daar tot herstelling van bekomene schade binnengeloopen, op last van hun Hoog Mogenden, in beslag genomen (*).

Koopvaardy schepen in de *Fransche* Havens, en aldaar opgebragten.

By den ontstaanen Oorlog bevonden zich een aantal Koopvaardyschepen, hier te Lande t'huis hoorende, in de *Fransche* Havens *Nantes*, *Bourdeaux*, *Marseille*, *Cette* en *Toulon*, waar van eenige Vrypassen verkreegen; terwyl andere door Kapers, naa den verklaarden *Oorlog* opgebragt, tot goede Pryzen verweezen werden (†). De *Hollandsche* Consul te *Plymouth* hadt wel, op last van den *Nederlandschen* Gezant te *Londen* NAGEL, een Schip in Zee gezonden, om de *Hollandsche* Schepen, die in het Kanaal kwamen, van den waarschynlyken Oorlog tusschen *Frankryk* en onzen Staat te waarschuwen, en naa bekomene tyding van de werklyke Oorlogsverklaaring, dit Schip gelast, zo veel mogelyk westwaards te kruissen, om de *Hollandsche* Schepen des te verstendigen, en andere voorzorgen gedraagen om daar van de weete te doen; doch het alles te berigten, was onmogelyk. Onkundigen moesten den Kaaperen in handen vallen.

Om

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 490 en 1045.

(†) De lyst geeft ons de Jaarboekschryver voor 1793. bl. 1167.

LXXV. BOEK. — 1793. Beschikking hier te lande op den *Oosterschen* Handel.

Om den *Oosterschen* Handel te beveiligen, maakten in Zomermaand Bestuurders van dien Handel, Kooplieden, Reeders, Cargadoors en Schippers op hoogen last, bekend, dat hun Hoog Mogenden zich hielden aan het Besluit den zestienden van Lentemaand laatstleden genomen, dat geene *Nederlandsche* Schepen uit de *Zond* zouden mogen zeilen, dan onder Geleide van *Engelsche* of *Nederlandsche* Schepen, en niet dan na Havens van deeze Republiek; en werden alle Schippers van hier derwaards vaarende, vermaand om daar aan te voldoen: terwyl zy zich, tot nader onderrigtinge, konden vervoegen by den Commissaris van hun Hoog Mogenden te *Elzeneur*; waar ten dien dage twee *Hollandsche* Oorlogschepen, uit *Texel* en de *Maas* met de Schepen onder hun geleide, waren aangekomen (*).

Het verbod van de Uitvaard na het Zuiden opgeheeven.

Eerlang werd het Verbod, wegens de Uitvaard der Schepen der Ingezetenen deezer Landen toebehoorende, na het Zuiden van *Europa* bestemd, inzonderheid na de Havenen van *Portugal*, *Spanje*, *Italie*, op de *Golf van Venetie*, en de *Levant*, opgeheeven. Met toezegging, om, zo veel 's Lands Zeemagt zulks zou toelaaten, derwaards Convooy te verleenen, terwyl hun Hoog Mogenden vertrouwden, dat zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, ingevolge der gedaane Verklaaringen, den Ingezetenen van deezen Staat zou toestaan, om, by

(*) *Resol. Gen.* 3. Juny 1793.

LXXV. BOEK. 1798. by gelegenheid gebruik te maaken van de *Engelsche* Convooyen. — By dit verlof herinneren hun Hoog Mogenden de Ingezetenen aan het Verbod van alle Vaart op de *Fransche* Havens, of op plaatzen onder het gebied van *Frankryk*, en zo na de Vaart derwaards, als na Havens van Onzydige Mogenheden met Contrabande Goederen (*).

Wedebreuk met *Algiers* en onzen Staat. De Vaart in de *Middellandsche Zee* dreigde onveilig te zullen worden, door het vreemd gedrag des Deys van *Algiers*, hoe zeer de goede verstandhouding met denzelven onlangs ongestoord scheen te zullen voortduuren (†). De Geschenken hem toegezonden, waren niet groot genoeg in 's Deys oogen. Naa het ontlaaden van een gedeelte werd de Schipper, die dezelve aanbragt, de Haven ontzegd; ook moest 's Lands Fregat, door Capitein OTTO WILLEM GOBIUS gevoerd, van daar vertrekken, den *Hollandschen* Consul met Vrouw en

(*) *Resol. Gen.* 22 July 1798. De wederzydsche hulpbetoonlngen, in het verleenen van Geleide en het betoon van Bescherming schynt, als men de klagten der Koopvaardyschipperen, ten deelen dage, van tyd tot tyd, in de Nieuwspapieren geplaatst, leest, vry gebrekkig toegegaan te weezen. Deeze kwamen hier op neder, dat *Engelsche* en *Pruisfische* Schepen, wel onder het geleide van *Hollandsche* gewapende Schepen, uit vreemde Havens vertrokken: terwyl onze eigene zomtyds zonder Convooy vertrekken moesten, en de *Engelschen* aan onze Koopvaardyvaarders een wederkeerigen dienst weigerden.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 306.

en Kinderen medeneemende. By dit onheusch gedrag, te midden van Louwmaand deezes Jaars, voegde de Dey eene Oorlogsverklaaring, naar welks inhoud de *Algerynsche* Schepen, ter helft van de volgende maand, de vyandlykheden zouden aanvangen, en alle Schepen van onzen Staat wegneemen.

LXXV. BOEK. — 1793.

Deeze onverwagte Vredebreuk met de *Algerynsche* Regeering, en de Oorlog met *Frankryk*, moest noodwendig groote belemmeringen en vertraagingen veroorzaaken in het afzenden van Koopvaarderen van hier na de *Levant*. Deeze, gevoegd by de evenredige vermeerdering der Gelden tot Verzekering, maakte de vervoering der zaaken van waardye, te langwylig en te kostbaar, om geen bepaald voordeel te zien in derzelver vervoering te land na *Trieste*, gelyk zulks, in den voorgaanden Oorlog, door veele Handelhuizen, met eenen goeden uitslag, was te werk gesteld. Hier aan herinnerde de Consul van onzen Staat te *Trieste* de Kooplieden in het Vaderland, met byvoeging, dat de Vryheid van die Haven, waar bestendig Vaartuigen in laading liggen na *Salonica*, *Smirna*, *Constantinopole*, en dikwyls voor *Alexandrie*, op dit oogenblik het voordeel schonk van genoegzaam nimmer gebrek te hebben aan *Venetiaansche* en *Ragusaansche* Schepen, voor het meerder gedeelte tot den *Levantschen* Handel bestemd, die de eenige Onzydige Vlaggen in de *Middellandsche Zee* oplaeverden, en ook in Vre e

Voorstel des Consuls van *Trieste* te dier gelegenheid.

LXXV. BOEK. — 1793. waren met de *Barbarysche* Regeering Teffens by dit berigt een Handelhuis d ter Stede aanwyzende (*).

Wapenstilstand tusschen onzen Staat en *Algiers*. Welhaast klaarde deeze donkere w voor den Handel op, en maakte het slaan van den aangeweezen weg, om nadeelen des uitbarstens te ontwyken, no loos, reeds in Lentemaand, hadt men *Barcelona* brieven van *Algiers* ontvange die inhielden, dat 'er, naa het vertrek v den *Hollandschen* Consul, zich iemand ha opgedaan om het door hem verlaaten Hu te betrekken; doch dat de Dey en Hoofden der *Algerynsche* Regeering, hi in niet hadden bewilligd; dewyl zy sta staat maakten, dat welhaast een *Hollandsc* Consul 't zelve weder zou bewoonen; ve mits de Dey niets anders vorderde, da dat, van wegen deezen Staat een groote Geschenk, dan voorheen, moest gegeeven worden, uit hoofde der uitgestrektheid e het belang van deszelfs Zeevaard, niet twyfelende of de Regeering van dit Gemeenebest zou zich naar die begeerte schikken (†). — Over eenen stilstand van wapenen, was men, kort naa den verklaarden Oorlog, bezig. De Consul FRAISSINET schreef deswegen aan hun Hoog Mogenden, vermeldende, dat de Dey van *Algiers* zich daar toe genegen getoond, en een Wapenstilstand, voor den tyd van drie Maanden, voorgeslaagen hadt; te welker ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl. 717.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 722.

geleegenheid de Consul verzogt met de bevelen van hun Hoog Mogenden vereerd te worden, omtrent het geeven van eenige Geschenken, waar op hy onderrigt was dat men te *Algiers* rekende. Van deezen Wapenstilstand gaf 's Lands Hooge Regeering kennis aan de Kooplieden (*). En de Vrede werd voor vermeerderde Geschenken gekogt.

LXXV. BOEK. —— 1793.

Dood van den Vice-Admiraal ZOUTMAN.

Geen Zeeheld van deezen tyd was, hier te Lande hooger geroemd, meer vereerd en begunstigd geworden, dan de Overwinnaar der *Engelschen* op *Doggersbank*, de Vice-Admiraal JOHAN ARNOLD ZOUTMAN (†). Doch zints den Stryd, die zynen Naam vereeuwigt, vondt men nooit goed, hem aan 't hoofd eener Vloote in Zee te zenden. Hy sleet zyne dagen meest in *'s Gravenhaage*. Jaaren en Lichaamsongemakken maakten hem eerlang ten daadlyken dienst meest onbekwaam, schoon zyne Hoogheid hem tot Inspecteur en Commandeur van het Corps Zee-Artilleristen, benoemd hadt (§), te meermaalen diens raad innam (**), en in den aanvang deezes Jaars tot Luitenant Admiraal Effectief, in plaats van wylen LODEWYK Graaf VAN BYLAND, aanstelde (††); eene Eer, welke hy

(*) *Resol. Gen.* 5. Nov. 1793.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 305—336.
(§) Zie wegens de oprigting van dit Corps onze *Vaderl Hist.* XXV. D. bl. 259.
(**) Zie onder andere onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 156.
(††) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 107.

LXXV. BOEK. 1793. hy niet lang genoot: daar hy den negenden van Bloeimaand deezes Jaars zynen laatsten dag aanschouwde. De veelvuldige en zich als opeenhoopende Gebeurtenissen in den Lande, en 's Mans geneigdheid tot het Huis van *Oranje*, bragten zeker het haare toe om zyns onder den Volke min lang te doen gedenken, dan zyne betoonde Zeedapperheid verdiend hadt. Aan zyne nederigheid beantwoordde zyne Uitvaard, die zonder eenige plegtigheid toeging. Geen Gedenkteken ciert het Graf van deezen Zeeheld.

Werkzaamheden van KINSBERGEN. De Ridder VAN KINSBERGEN werd, naa ZOUTMANS afsterven, door zyne Hoogheid benoemd tot Inspecteur en Commandeur van het Corps Zee-Artilleristen (*). Deeze regterhand des Admiraal Generaals, hadt eindelyk van den uitgebreiden last, by den aanval der *Franschen*, hem opgedraagen (†), den twintigsten van Hooimaand, zyn ontslag bekomen (§), en keerde dus weder tot den meer eigenlyk gezegden Zeedienst, waar omtrent hy egter, te midden van de veelvuldige bezigheden werkzaam gebleeven was. *Zo* met het doen van voorstellen den *Zeedienst* betreffende (**), als het beraamen van schik-

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 1165.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. bl. 437.
(§) Zie hier boven bl. 25.
(**) Ten voorbeelde hier van mogen wy kortlyk aantekenen VAN KINSBERGENS Ontwerp tot het daarstellen van een Fonds voor behoeftige Zeelieden. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. Bl. 81. Zyne beraamingen

schikkingen op 's Lands Vloot, welke thans, in veelvuldige werking gebragt werd, met het geleide van Oorlogschepen te beraamen, en daadlyk uit te voeren (*). LXXV. BOEK. —— 1792.

Aan yverige werkzaamheid ontbrak het in deezen geenzins. Het verleende geleide was ook doorgaans zeer gelukkig, om de herwaards keerende *Oost-Indische* en andere Koopvaardyschepen ter Vaderlandsche Havens in te voeren. De Zeemagt der *Franschen* hadt, zints eenigen tyd, althans op onze Kusten, weinig te beduiden. Kaapers waren het bykans alleen, die, gelyk wy reeds vermeld hebben, meest weer- Verleende Convooyen en Sterkte aan de *Helder*.

gen op den Zeedienst in deezen tyd; zyne aanmerkingen wegens de Middelen van Verdeediging voor onzen Staat in 't algemeen, die ten allen tyde voor ons Land van belang mogen gerekend worden; als mede zyne ontwerpen voor den Zeedienst ten deezen Jaare. In alle deeze Stukken, door den Schryver der *N. Nederl. Jaarb.* behalven verscheide andere, opgegeeven, en in een Artykel uit *Dordrecht* in die voor 1793 en vervolgd in die voor 1794. van bl. 18—50. En wil men het voornaamste, tot den Zeedienst betrekkelyk, by een vinden, dan pryzen wy de desbegeerigen aan een klein Werkje, onder den tytel *Korte Inleiding voor den Oorlog ter Zee, door den Ridder* VAN KINSBERGEN, *uitgegeeven door* C. A. MACKEY, *Oud Zee Officier. Te Zutphen* by H C. THIEME 1798.

(*) De Schryver der *N. Nederl. Jaarb.* voor deezen Jaare heeft van die tydlyke beschikkingen, als mede van de bevorderingen in 's Lands Zeedienst, verslag gedaan: tot welke wy, als niets meer behelzende dan dagelyks voorkomende Gebeurtenissen in 't algemeen, den desbegeerigen Leezer mogen overwyzen Hy raadpleege ook dat zelfde Werk voor den Jaare 1794. bl. 388—394.

LXXV. BOEK. —— 1793.

weerlooze *Zeevaartuigen* en de Koopvaardyschepen in hun geweld kreegen. — Een aanzienlyk *West-Indisch* Convooy in Hooimaand ter *Texelsche* Reede liggende, ging de Admiraal Generaal 't zelve bezigtigen, en ten zelfden tyde de zwaare Batteryen aan de *Helder* dit Voorjaar, door den Ingenieur GUILQUIN aangelegd. Een deezer hadt de sterkte van dertig vier en twintig Ponders, voorzien van Fornuizen, waar in men vyftig Kogels te gelyk kon gloeijend maaken. De Haven aan het *Nieuwe Diep*, met de nieuw aangelegde Kiel- en Werkplaats voor 's Lands Schepen, van welker aanleg wy te meermaalen gewaagden, thans in gereedheid, droeg de goedkeuring van zyne Hoogheid weg, welke hy byzonder betuigde aan den Equipagiemeester van *Amsterdam* den Heer MAY, die veel tot het daarstellen zo van de Haven als het Nieuwe Werk, hadt toegebragt, en den Prins te deezer gelegenheid, nevens veele Vlagofficieren, vergezelde (*).

'sLands Hulk in 't *Vlie* verbrand en andere verliezen

Schoon onze Oorlogschepen en Fregatten op de Reis- en Kruistochten doorgaans voorspoed hadden, was 's Lands Hulk, gevoerd door den Zeecapitein W. L. BOURITIUS in 't *Vlie* liggende, in Lentemaand een deerlyk ongeluk overgekomen. Op 't zelve ontstond in den avond brand, noodschooten bragten geen hulp by; mist belette de Lootsschuiten deeze tydig te komen betoonen. Men wierp het

Kruid

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1182.

Kruid over boord. De vlam nam de overhand, en verteerde het Schip, 't geen afgebrand op zyde sloeg. Van de honderd veertig Zeelieden redden zich, op dryvende masten en houten, drie en zeventig; onder deezen waren nogthans twintig gekwetsten. De Capitein trof het lot van deerlyk om te komen. —— In 's Vyands handen waren tot dus lang gevallen één Brik, één Schoonder en zes Kanoneerbooten (*). LXXV. BOEK. —— 1793.

De Ineensmelting der vyf Admiraliteiten tot één, van welken voorslag en de daar op ingeleeverde Raadslagen der Zeeraaden wy gesprooken hebben (†), bleef wel een voorwerp van Overweeging, 't geen zyne Voorstanders, maar nog veel meer Tegenstreevers, vondt, die, hoe onverschoonlyk gebrekkig het beheer der Admiraliteiten was, op geenerlei wyze daar toe konden verstaan. Het werk om de Admiraliteiten tot één te brengen, blyft steeken.

Onder de Voorstanders dier Ineensmelting, telde men den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL. Hy gaf zich daar toe veel moeite, een Plan aanpryzende, niet van gelyken aart als dat des Bestuurs der *West-Indische* Volkplantingen (§). Hy verklaart het, VAN DE SPIEGELS gevoelen wegens de voordeelen dier Ineensmelting.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 489. Voor 't Jaar 1794. bl. 394.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. bl. 331. en XXIII. D. bl. 316—339.

(§) Hoe zeer de ontbinding der *West-Indische* Maatschappye grootdeels het werk was van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, hebben wy aangeweezen in onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 358.

LXXV. BOEK. 1793. het, ten deezen Jaare, zo verre gebragt te hebben, dat Land-Gewesten niet alleen zich daar toe genegen betoonden, en gereed om eene aanzienlyke som op de agterstallen af te doen, by het aanvangen van het nieuw ontworpen Admiraliteits Bestuur; ,, Dan het waren," gelyk hy schryft, ,, Holland en Zeeland, ook eenigermaate ,, Friesland, die niet alleen zyne Plans ,, ter Hervorming der Admiraliteiten, maar ,, ook alle Plans, tot dat einde dienende, ,, tegen werkten." — Hoe zeer VAN DE SPIEGEL met die Vereeniging was ingenomen, geeft deeze zyne betuiging te kennen. ,, Hoe schoon, hoe eenvoudig ,, zou het niet geweest zyn, eenen algemeenen Zeeraad te hebben, op den ,, voet van den Raad van Staaten, welke ,, over de benoodigdheden tot den Oorlog ,, te Lande beschikt. — Een Zeeraad, ,, die onder haar bestuur zou vereenigd ,, hebben, alles wat de byzondere Admiraliteits Collegien thans afgezonderd, ,, en veeltyds tot elkanders schade, bezaten. — Een Generaal Collegie, tot ,, het welk zouden behoord hebben alle ,, de Schulden en Inkomsten van de afzonderlyke Collegien, de Schepen, de ,, Magazynen, de Werven — uit het welk ,, alle de orders zouden voortvloeijen, ,, voor zo verre zy tot de Admiraliteits ,, Collegien behoorden — een Collegie ,, eindelyk, in 't welk de waardigheid van ,, Admiraal Generaal juist op haare plaats ,, zou gesteld en waarlyk nuttig voor den

,, Lan-

„ Lande gemaakt worden." — Om het zelve, ondanks alle tegenwerkingen, daar te stellen, was hy, volgens zyne eigene betuiging, „ bezig geweest, zo lang hy „ eenig uitzigt op een goede uitkomst „ hadt; maar, eindelyk bespeurende, dat „ die zaak haatlyk begon te worden, en „ dat eene onderfteuning, welke hy meen„ de te hebben, hem ook ontviel, hadt „ hy die zaak niet verder aangedrongen, „ wel overtuigd, dat de noodzaaklykheid „ van Redres eerlang zo zeer zou ge„ voeld worden, dat men onvermydelyk „ tot andere maatregelen zou moeten ko„ men (*)."

LXXV. BOEK. — 1793.

Eenige *Oost-Indische* Schepen komen behouden binnen.

Veel hadt men, de zaaken der *Oost-Indische* Maatschappye behandelende, tot troost en opbeuring in de drukkende omstandigheden, gesprooken van ryk gelaadene Bodems binnen kort van daar te wagten. Daadlyk waren 'er twaalf op reis en zouden naa bekomen tyding onder het geleide van twee Fregatten van *St. Helena* vertrekken. Om deeze berigt van den ontstaanen Oorlog te geeven, en teffens een sterker Geleide na het Vaderland te verleenen, spaarde men moeite noch kosten. De Capitein Graave VAN BYLAND, met zyn Vlootdeel in Grasmaand na Zee gezeild, was tot het uitvoeren van dien beschermenden tocht bestemd, en met behoorelyken last uitgezeild. De Zee-Ca-

(*) *Nadenking van eenen Staatsman, wegens zyn Ministerie in Holland* 1800, bl. 60.

LXXV. BOEK. — 1793. Capitein J. O. VAILLANT, die een der geleidende Fregatten voerde, hadt op zyne reis van *St. Helena* herwaards, een *Engelsch* Kaaperschip ontmoet, 't geen hem kennis van den ontstaanen Oorlog gaf. Waar op deeze, met de Schepen onder zyn geleide, om de Noord steevende, en benoorden *Hitland* om, de *Noordzee* in. Na een hevigen storm op onze Kust, waar in het tweede geleidende Fregat *de Havik*, onder Capitein C. A. VERHEUL, masdloos werd, zeilden die *Oost-Indische* Schepen behouden binnen, en werd het Vlootdeel onder den Graave VAN BYLAND opontboden (*).

Nieuwe Geldbehoefte der *Oost-Indische* Maatschappy. De binnenkomst deezer *Oost-Indische* Schepen strekte tot groote blydschap der steeds zugtende Maatschappye, welker jammerstaat wy, van jaar tot jaar, gedagten, en thans weder moeten ophaalen. De jongste mislukking van de bedoelde Onderstandgelden uit handen der Kooplieden, hebben wy, met de rede daar van, vermeld (†). De Gecommitteerden tot de zaaken der *Oost-Indische* Maatschappye, schreeven den eersten van Lentemaand deezes Jaars aan Staaten van *Holland* eenen Brief, by welken zy die mislukking doen voorkomen „ als de verbreeking van een „ Engagement, waar toe die Handelhui„ zen zich verbonden hadden, onder dee„ ze en geene voorwendzels, welke ner„ gens

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1031. 1274. 1325.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 266.

„ gens anders in konden gezogt worden, „ dan in de zedert dien tyd opgekomene „ omstandigheden en gebeurtenissen in „ *Europa* (*).” LXXIV. BOEK. —— 1793.

Voorts vermelden zy, dat het Bewind deeze Geldleening voor een ieder hadt opengesteld; doch met geen ander gevolg, dan dat daar in niet meerder, tot hier toe dan voor één Millioen Guldens was deel genomen, en wel in dier voege, dat verre weg het grootste gedeelte alleen voor den tyd van zes maanden was opgeschooten, als mede, dat, zints het daarstellen eener Geldleening ten behoeve van *Holland*, het niet alleen te duchten was, maar genoegzaam zeker kon gehouden worden, dat men die voor de *Oost-Indische* Maatschappy voor gesloten moest rekenen.

Deerlyk uitzigt van dezelve.

„ Dit een en ander hadt,” gelyk de woorden des beklags luiden, „ ten gevolge „ gehad, dat de zaken der Maatschap„ pye, thans tot dat uiterste gekomen wa„ ren, dat, indien daar in niet, op de „ eene of de andere wyze, ten spoedig„ sten, voorzien wierd, binnen zeer kor„ ten tyd, de Maatschappy zou genood„ zaakt weezen het te moeten opgeeven, „ ten minsten met het doen van betaalin„ gen op te houden. —— Dat men van „ nu af aan, by verscheide Kamers, genood„ zaakt was, de Rekeningen, wegens ge„ daa-

(*) Men vergelyke hier mede 't geen wy ter laatst aangetoogene plaats in onze *Vaderl. Hist.* vermeld hebben, en oordeele tusschen die Partyen.

LXXV. BOEK. 1793.

„ daane Leverantien als anderzins onbe-
„ taald te laaten, dat zelfs de Schepen na
„ *China* bestemd, hunne reizen zonder
„ Contanten, hadden moeten vervorderen; en dat dit zelfde zou moeten gebeuren ten aanziene van die Schepen, welke, in 't vervolg, en van tyd tot tyd, na *Indien* stonden te vertrekken."

Voorstel om uit de Geldligting voor *Holland* geopend onderfteund te worden.

Op dit deerlyk vertoon van zaaken, gepaard met de herinnering dat *Holland*, uit hoofde van de geguarandeerde Schulden, 'er ten hoogsten in betrokken was, en dat de verwarringen niet te berekenen zouden zyn, indien de *Oost-Indische* Maatschappy zich genoodzaakt vondt, ten deezen oogenblikke, de zaaken op te geeven, verzogten zy, „ van uit die Penningen, „ welke uit de onlangs gearresteerde Negotiatie in de Provinciaale Kas stonden in te komen, de Maatschappy, by provisie, binnen den tyd van twee maanden, tegen eene behoorelyke Intrest, en buiten bezwaar van den Lande, op te schieten, in dier voege, dat daar van de ééne helft vóór den vyftienden van February, en de wederhelft vóór den vyftienden Maart naastkomende, wierd gefourneerd."

Uit het niet beantwoorden van dit verzoek hadden zy niet anders kunnen opmaaken, dan dat de Staaten, ter oorzaake van den geringen opgang dier Geldligtinge, tot dus lange buiten de mogelykheid geweest waren om aan deeze begeerte te voldoen.

„ De

„ De omstandigheden en de nood der LXXV.
„ Maatschappye, waren," dus voeren zy BOEK.
voort, „ zedert dien tyd, zo dringende
„ geworden, dat ook eerlang de betaalin- 1791.
„ gen, zo van Intresfen als Aflosfingen,
„ welke tot bewaaring van het Publiek
„ Credit, tot nog hadden plaats gehad,
„ even gelyk die der Leveranciers, het
„ welk van nu af aan reeds plaats greep,
„ zouden moeten ophouden; ja daar het
„ misschien niet mogelyk zyn zou de Wer-
„ ven en Arbeidslieden aan den gang en
„ in het werk te kunnen houden, oor-
„ deelden zy het van hunnen onvermyde-
„ lyken pligt, dit een en ander onder de
„ hooge aandagt van hun Ed. Gr. Mo-
„ genden te brengen"

Ten naderen aandrange wilden zy, dat de Staaten hunne aandagt daar op zouden vestigen, „ dat hun Ed. Gr. Mogenden „ zelve verstooken zouden blyven van het „ genot der Renten en Intresfen, door de „ Maatschappy aan hun schuldig, en wel- „ ke dezelve, by aanhoudenheid, ten vol- „ len hadt kunnen voldoen; maar ook de „ Houders der Obligatien en Schuldbrie- „ ven, tot haaren laste loopende, zouden, „ by wanbetaalinge, zich aanstonds wen- „ den tot hun Ed. Gr. Mogenden, en „ hoogstderzelver zo plegtig geinterpo- „ neerde Guarantie, die zelfs tot een „ waarborg voor Voogden, ten behoeve „ hunner Pupillen gestrekt hadt, op het „ kragtigste inroepen."

Zy zweegen van de klagten van zo veele

LXXV. BOEK. 1793.

Leveranciers en Kooplieden, die hunne Waaren, zints verscheide maanden, verstrekt hadden, waar van zy aan anderen reeds de waarde hadden voldaan; en de Impositien en Regten van 't Gemeeneland uitgeschooten. Welk eene aandoening dit by veele Ingezetenen veroorzaakte, kon hun Ed. Groot Mogenden niet ontglippen; boven al indien zy daar by in overweeging namen, dat, uit hoofde van eenen meerderen voorraad van penningen, by weinige Kameren voorhanden, zommigen dier Ingezetenen, als te *Delft* en te *Rotterdam*, hun agterweezen bekomen hadden, daar elders anderen, en in 't byzonder binnen *Amsterdam*, *Hoorn* en *Enkhuizen*, tot hier toe, van alle betaaling waren verstooken gebleeven.

Intusschen hadden zy aan alle Kamers in overweeging gegeeven om eenige Leden van het Bewind na *'s Gravenhaage* af te vaardigen, om te gader te overleggen, wat in deeze verslaagenheid baarende omstandigheden te doen; en aan hun Medegecommitteerden, wegens *Zeeland* voorgesteld, om zich met een gelyk Verzoek, als zy deeden, by Staaten van *Zeeland* te vervoegen; ten einde voor de belangen van de Kamer *Middelburg*, gelyke zorg te draagen, als zy thans voor die der *Hollandsche* Kameren deeden.

Hun Ed. Gr. Mogenden konden zich verzekerd houden, dat zy niets onbeproefd zouden laaten, om zo veel van het Bewind en hun afhing, na zulke middelen

om

om te zien, welke, zo 'er al met de Leveranciers geene redelyke schikkingen zouden te maaken weezen, nogthans zouden dienen, om het stilstaan der Werven, zo lang mogelyk, voor te komen. Misschien zou het Bewind daar toe nog eenigen tyd in staat zyn; doch dan moesten de betaalingen van Intresfen en Aflosfingen, zo wel als die der Leverancieren, ook daadlyk ophouden, alzo het onmogelyk was dat het laatste kon blyven voortduuren, zo men het eerste, dat naar hun inzien, ten deezen oogenblikke van het hoogste belang was, zou willen bevorderen. —— Dan moesten zy niet verbergen, dat zulks voornaamlyk daar van af zou hangen, of de publieke omstandigheden zouden toe laaten, dat de aanstaande Voorjaars Verkooping voortgang zou kunnen hebben.

LXXV. BOEK. —— 1793.

In deezen dringenden nood, en daar het water dus aan de lippen gekomen was, hielden zy, met den meesten ernst, aan, „ dat hun Hoog Mogenden Hoogstderzel„ ver Gecommitteerde Raaden geliefden „ te authoriseeren, om, van tyd tot tyd, „ tegen betaaling van eene behoorelyke „ Intrest, aan de Maatschappy op te schie„ ten zodanige hoeveelheid van Pennin„ gen, als de algemeene nood van het „ lieve Vaderland zou toelaaten, en door „ of van wegen het Bewind, met hun „ overleg volstrekt noodig zou bevonden „ worden, om de zaaken, buiten eene to„ taale confusie, staande te houden, en

„ den

LXXV. BOEK. 1793.

„ den geheelen val der Maatschappye te „ voorkomen."

Van gemelden Brief verzogten Ridderschap en Edelen, als mede de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Gorinchem*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Brielle*, *Alkmaar*, *Edam* en de volgende Leden, een affchrift; terwyl de Afgevaardigden van *Delft*, *Amsterdam*, *Rotterdam*, *Hoorn* en *Enkhuizen* tot eene daadlyke volmagt op Gecommitteerde Raaden tot agtereenvolgende betaaling van vier Millioenen aan de *Oost-Indische* Maatschappy, uit 's Lands Kas, haaren raadslag uitbragten. Hier mede werd het volstrekt besluiten tot eene nadere Raadpleeging uitgesteld (*).

Nieuwe Geldligting ten behoeve der Maatschappy. Ter onderfteuning van de *Oost-Indische* Maatschappy, ten deezen Jaare, vonden Gecommitteerde Raaden van *Holland*, op last der Staaten, goed, de Bewindhebberen der *Hollandsche* Kameren te volmagtigen tot het vastftellen eener Negotiatie, groot vier Millioenen Guldens in Kas- of Bankgeld, ter keuze der Geldschieteren, vry van Belasting en Collateraal, by forme van Wisselbrieven. Dan zou deeze Inschryving zich voor eerst niet verder uitstrekken dan tot één Millioen Guldens, en men geen meer van die Wisselbrieven uitgeeven (†).

Niet

(*) *Resol. van Holl.* 1 en 7 Maart 1793.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl. 1144. Hoe Burgemeesters van *Amsterdam* over deeze Wisselne-

Niet weinig opziens baarde eene Gebeurtenis, in welke de *Oost-Indische* Maatschappy van zeer naby betrokken was. Een *Americaansch* Fregatschip, van *Mauricius* komende, na *Duinkerken* bestemd, liep in Louwmaand in *Texel* binnen. De Capitein was van de veranderde omstandigheden des tyds gewaarschuwd, en werd door *Londensche* Kooplieden gelast, zyne Lading aan HOOPE *en Comp.* uit te leeveren.

LXXV. BOEK. 1793. Een *Americaansch* Schip met *Oost-Indische* Goederen in *Texel* binnen.

Dit Handelhuis, bevroedende dat zulks zou schynen aan te loopen tegen het Octrooy der *Oost-Indische* Maatschappye, vondt goed, in dit byzondere geval, daar men reeds een begin gemaakt hadt met het Schip te ontlaaden; dewyl en de *Londensche* Kooplieden en de Schipper gesteld werden onkundig te weezen van dit Octrooy, hun Hoog Mogenden te verzoeken, die Goederen onder zich te mogen opslaan, zich verbindende geene derzelven te zullen verkoopen, immers niet vóór dat, op een nader Adres, zodanig zou zyn bevolen, als hun Hoog Mogenden oordeelden te behooren. Dit verzoek werd toegestaan, en des aan de Bewindhebberen der *Oost-Indische* Maatschappye ter Kamer *Amsterdam* berigt gezonden.

Verzogt verlof om die Lading te mogen opslaan, aan HOPE verleend.

Wel-

negotiatie dagten, hebben wy, by eene voorgaande gelegenheid, van dergelyk eenen aart, opgetekend. Zie onze *Vaderlandsche Historie* XXII. D. bl. 224 enz. en R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 407 *enz.*

LXXV. BOEK. — 1793. Verzoek om dezelve te mogen verkoopen. Afwyzende Raadslag der Maatschappye

Welhaast werd, na het verkrygen van dit Verlof, een tweede Verzoekschrift door dat zelfde Huis van Koophandel aangeboden om de Laading van dit Schip te mogen verkoopen. — Alvoorens hier op te besluiten oordeelden hun Hoog Mogenden, in dit zonderling geval, het Verzoekschrift in handen der Bewindhebberen te *Amsterdam* te moeten stellen, om hun van berigt te dienen. Deezen vonden geraaden met de beantwoording te verwylen, tot een stuk van zo veel aanbelangs overwoogen was in eene Byeenkomst van Afgevaardigden uit alle Kamers, welke, binnen korte dagen, in *'Gravenhaage*, stondt gehouden te worden. Hier in namen hun Hoog Mogenden genoegen. — Met welk een oog Bewindhebbers dit Verzoek aanzagen, blykt uit hun Antwoord, dat zy 't zelve overwoogen hebbende, bevonden hadden, „ dat het niet alleen empiëteerde „ op het Regt der Maatschappye, en di„ rect strydig was met de successive Oc„ trooyen, door hun Hoog Mogenden „ aan dezelve verleend; maar dat hetzelve „ daarenboven berustte op zulke fautive „ gronden en alzins erroneuse begrippen, „ dat Bewindhebbers, by deezen, hunne „ verwondering voor hun Hoog Mogen„ den niet konden verbergen, hoe het „ mogelyk was, dat men 't zelve onder „ het verlichte oog van hun Hoog Mo„ genden, de Verleeners van die Octroyen, „ hadt durven brengen, en daar op een „ zo ongehoord Verzoek vestigen, als in

„ dee-

„ deezen gedaan werd. —— Dat men
„ naauwelyks durfde veronderstellen, dat
„ Ingezetenen van deezen Staat, aan wel-
„ ken het Octrooy der Maatschappy en
„ de ongeoorloofdheid des invoers van
„ *Indische* Goederen hier te Lande, zo
„ lang die in geen tweede hand waren
„ gekomen, anders dan door die van de
„ *Oost-Indische* Compagnie, te over be-
„ kend was, zich zo verre zouden kun-
„ nen vergeeten, om met vilipendie van
„ hunner Hoog Mogenden ernstige Plakaa-
„ ten en prohibitive Wetten ten deezen
„ opzigte geëmaneerd, zich aan dergelyke
„ illiseite onderneeming schuldig te maa-
„ ken, of zelfs daar aan deel te neemen,
„ of 'er de hand toe te leenen, ten na-
„ deele van een Lichaam, 't geen onder
„ de gunstige bescherming van hun Hoog
„ Mog. geduurende een reeks van jaaren,
„ zo veel hadt toegebragt tot den bloei
„ van den Handel in het algemeen, en
„ dus ook ten voordeele van alle andere
„ Handelaaren in de Repuliek."

Naa in het breede de gronden, waar op gy dit oordeel deeden steunen, opengelegd en aangedrongen te hebben, dagten zy, dat hun Hoog Mogenden geene zwaarigheid zouden maaken om de Maatschappy, by haar goed regt, te handhaaven; en diensvolgens het gedaane Verzoek niet alleen van de hand te wyzen; maar het Schip, met de uitgeloste Laading, naar inhoud der Plakaaten van den Jaare MDCCXVII en MDCCXC, verbeurd te ver-

LXXV. BOEK. 1793. klaaren. *Zy* oordeelden hier op te meer te mogen en te moeten aandringen: dewyl zy, met reden, mogten veronderstellen, dat de Goederen op dien Scheepsbodem zich bevonden hebbende, als komende van en bestemd na eene *Fransche* Haven, aldaar voor Rekening van die Natie gelaaden, en dus het eigendom waren van openlyke Vyanden van deezen Staat.

Gunstige Raadslag deswegen door Gecommitteerden by Staaten van *Holland* uitgebragt. Staaten van *Holland* zagen uit een Raadslag door de Ridderschap en Gecommitteerden tot de zaaken van de *Oost-Indische* Maatschappy uitgebragt, hoe deezen zich onbezwaard vonden, om, in dit zonderling geval, uit aanmerking van de byzondere omstandigheden, waar in zich de Verzoekers bevonden, het verkoopen dier Laading toe te staan, of dat zy daar over zulk eene schikking konden maaken, als zy raadzaam zouden vinden. Met byvoeging, dat zy, door deezen hunnen Raadslag, geen de minste inbreuk wilden maaken, op de Octroyen aan de *Oost-Indische* Maatschappy verleend, en dat hun Ed. Groot Mogenden hier in medestemmende, de zaaken ter Algemeene Staatsvergadering daar heen zouden gestuurd worden, dat hun Hoog Mogenden de noodige voorziening deeden, tot voorkoming, dat dit zonderling geval geen aanleiding zou geeven tot gevolgtrekkingen, waar van voortaan, tot nadeel der *Oost-Indische* Maatschappye, misbruik zou kunnen gemaakt worden.

Het

Het Besluit by hun Hoog Mogenden vervolgens hier op genomen, besliste de zaak niet ten vollen; maar verzondt dezelve eenigzins aan het goedvinden der Maatschappye zelve. Huns oordeels was het buiten allen twyfel, dat aan het Octrooy der Maatschappye geen nadeel mogt worden toegebragt; doch dat 'er gronden van billykheid waren om het gedaane Verzoek toe te staan, dat men het Handelhuis hier in betrokken, zou verzenden aan de Kamer van Zeventienen, thans te *Middelburg* vergaderd, aan welke werd toegestaan, om, in dit byzonder geval, en wanneer zulks geen nadeel aan de Verkooping der Goederen van de Maatschappy zou toebrengen, van haar Regt te mogen afgaan (*).

LXXV. BOEK. 1793. Besluit van hun Hoog Mogenden over de wyze waar op de Verkoop zou kunnen worden toegestaan.

Onverwyld vervoegden zich HOPE en *Comp.* tot Heeren Bewindhebberen, met verzoek om de Verkoop dier Goederen aan hun te willen toestaan, en van die Inwilliging blyk te laten toekomen. —— De Verkoop werd vergund; doch onder voorwaarden, bepaalingen en bezwaaren, welke geenzins aan de Verzoekers voldeeden, ja geheel onaanneemelyk maakten. Zy gaven te kennen, dat zy, indien men by dezelve wilde volharden, zodanige stappen zouden doen als hun oorbaarst toescheenen. —— Dit hadt een nader Verzoek-

Vergunning ter verkoop op voorwaarden voor HOPE onaanneemelyk. Verdere verrigtingen van dien zyde.

(*) Men vindt deeze Staatsstukken geheel in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 992—1019. en 1946 *enz.*

LXXV. BOEK. 1793. zoekschrift dier Koopliedén by hun Hoog Mogenden ten gevolge, waar in zy alle de gedaane stappen in deezen te wederzyde gedaan, ophaalen, en byzonder stilstaan by den laatsten van wegen de Maatschappye, om de Verkoop aan zulke voorwaarden te verbinden als dezelve, huns oordeels, strydig maakten met de verleende vergunning en hoogst nadeelig voor hunne belangen. Van deeze verzogten zy ontheeven te worden, en eene vrye Verkoop dier Goederen te mogen verwerven; en, ingevalle zulks onverhoopt naar 't begrip van hun Hoog Mogenden niet kon worden ingewilligd, dat dan, ten hunnen behoeve, zodanige bevelen aan de Admiraliteit te *Amsterdam* mogten gegeeven worden, dat de Inkomende Regten, door hun betaald, weder aan hun ter hand kwamen, met verleening van Paspoorten op den zelfden voet als ten aanziene van Byleggers gebruiklyk is; ten einde zy de Laading na elders om te verkoopen konden vervoeren. Dit Verzoekschrift geenzins op een zagten toon gestemd ten aanzien van eenige Leden der *Oost-Indische* Maatschappye, ging vergezeld van eene zeer breedspraakige Memorie, om de Voordragt in de gedaane Verzoekschriften te bewaarheden, en reden te geeven waarom het Schip in geschil van *Duins* na *Texel* stevende (*).

By-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 442—446.

Byzonder betoonen zy, in die Memorie, zich geraakt door de Uitdrukkingen, by Bewindhebberen gebezigd en hier boven aangehaald (*). „ Is het," vraagen zy, „ Hoog Mogende Heeren! zo door „ de Christlyke Zedeleer, als door de „ burgerlyke en natuurlyke Wetten ongeoorloofd, ongunſtige vermoedens tegen zynen Evenmensch of Medeburger op te vatten, te voeden en te koesteren, „ hoe veel ongeoorloofder is het dan niet „ zodanige vermoedens uit te brengen, tegen de eerlykheid en opregtheid van „ onbeſprooke Lieden, in een Bérigt aan „ den Souverain bloot te leggen? Van „ waar komt aan Bewindhebberen zodanig „ een regt? Van waar die Meesteragtigheid, welke zy zich tegen Commercieerende Ingezetenen aanmaatigen? Dat „ een onkundige en verwaate geest zulke „ onbezonnen denkbeelden koestert, en „ zich verſtout die te doen hooren; dat „ een onervaaren Mensch, de *Oost-Indiſche* Compagnie als eene Mogenheid „ beſchouwende, haar een willekeurig en „ eigendunkelyk beſtuur, voor alles wat „ haar Bewind betreft, toeëigent, dat mag „ men aan 't ongeluk der dwaalende begrippen van onze Eeuw toeſchryven; „ maar wie zou niet verſtomd ſtaan zulke „ Opinien meer of min in een Berigt van „ wegen Bewindhebberen der *Oost-Indiſche* Compagnie, ter tafel van U Hoog „ Mo-

LXXV. BOEK.

1793.

Sterke Memorie dit Stuk betreffende by hun H. Mog. ingeleeverd.

(*) Zie hier boven bl. 296.

LXXV. BOEK. — 1793.

„ Mogenden gebragt, gemanifesteerd te „ vinden, was het niet, Hoog Mogende „ Heeren, dat wy thans den rampzaligen „ tyd beleeven, in welken de zuiverste be„ grippen van deugd, regt en zedelyk„ heid, of onbekend zyn, of onder den „ hoop van wangedrogtelyke gevoelens „ bedolven liggen? was het niet dat men „ dagelyks ondervondt, hoe het vertrou„ wen, het welk men op de pen en de „ gedagten van zekere Lieden stelt, mis„ bruikt wordt. —— Maar in wat gif de „ pylen mogen gedoopt zyn, welke te„ gen de goede trouw en de veraciteit „ van HOPE *en Comp:* zyn afgeschooten, „ zy hoopen Hoog Mog. Heeren! dat die „ te eenemaale hunne kragt zullen verlie„ zen, naa dat uit de stukken hier ne„ vens geannexeerd, de waarheid van hun „ voordragt zal gebleeken zyn; en U „ Hoog Mogenden uit dezelve te gelyk „ overtuigd zullen zyn geworden, dat alle „ vermoedens, door die van de *Oost-Indi-* „ *sche* Compagnie opgewekt, loutere hars„ senschimmen zyn."

Zy sluiten deeze lange en klemmende Memorie, door ELIAS LUZAC gesteld, in deezer voege. „ Het zy, Hoog Mog. „ Heeren! HOPE *en Comp.* veroorloofd, „ aan U Hoog Mogenden, allereerbiedigst „ te vertoonen, dat zy hun Verzoek in „ deezen niet gedaan hebben, om met „ de *Oost-Indische* Compagnie in twistge„ ding te komen over haare Regten. Zy „ hebben hunne Adressen alleen aan U

„ Hoog

„ Hoog Moggenden gemaakt, om geïn- LXXV.
„ strueerd en zeker te zyn, van 't geen BOEK.
„ zy mogten doen, of laaten moesten.
„ Het lykt de Commercie niet, om daar 1793.
„ over, by voorkomende gevallen, met
„ deezen of geenen te twisten, en zich
„ in den langen sleep van den ordinairen
„ train der Justitie te begeeven. Haar
„ aart en natuur vereischen zekerheid en
„ voortgang, en kunnen twyfeling noch
„ traagheid veelen. Liever dan over de
„ bevoegdheid, om zekere takken van
„ Negotie te kunnen dryven, te dispu-
„ teeren, willen en moeten wy 'er van
„ afzien, en allen Koophandel abandonnee-
„ ren, als 'er de minste schyn of schaduw
„ is, dat zy over de bevoegdheid daar
„ toe aan stribbelingen blootstaan. Een
„ Koopman dient in 't byzonder met ze-
„ kerheid en volkomen gerustheid te wee-
„ ten, wanneer hem Commissies gezonden
„ worden, of hy die kan aanneemen of
„ moet afschryven; en dit is ook het
„ eenigste but, het welk HOPE *en Comp.*
„ de vryheid heeft doen neemen, om
„ wegens dit Schip, tot het hoogst Ge-
„ zag van U Hoog Mog. te recurreeren,
„ als daar toe alleen behoorende. — Zy
„ vertrouwen, derhalven, dat de onge-
„ pastheid van het Berigt van Bewindheb-
„ beren van de *Oost-Indische* Compagnie,
„ en de onbestaanbaarheid van derzelver
„ sustenuen, mitsgaders de incongruiteit
„ der conclusie, die zy daar uit afgeleid
„ heb-

LXXV. BOEK. —— 1793.

„ hebben, aan het doordringend oordeel „ van U Hoog Mog. niet zullen echap- „ peeren, en dat U Hoog Mogenden „ zeer klaar zullen percipieeren, dat hier „ geen questie valt over het bestaan der „ Octrooyen, door U Hoog Mogenden „ aan de meergemelde *Oost-Indische* Com- „ pagnie verleend, noch over Regten, „ daar uit resulteerende; maar simpelyk „ en alleen over de extensive werking, „ welke de *Oost-Indische* Compagnie zich „ toeëigent, in dit voorhanden zynde ge- „ val, het welk daar op eenvoudig neder „ komt, of de Laading van dit Schip, of- „ schoon niet afkomende van eene tweede „ hand, egter niet behoort te jouisseeren „ van het algemeen regt van hier te Lan- „ de te mogen worden verkogt, of door „ de Eigenaars van dezelve daar over „ vrylyk gedisponeerd? en of, mitsdien, „ het Verzoek van Hope *en Comp.* om „ dezelve Laading ten behoeve der Eige- „ naaren of van derzelver Gemagtigdens „ te mogen verkoopen, of over dezelve „ te disponeeren, zodanig als die te raade „ zullen vinden, niet alzins is gefundeerd? „ En vermids Hope *en Comp.* eerbiedig- „ lyk vertrouwen de affirmative van deeze „ Vraagen, ten allerklaarste betoogd en „ de reden daar tegen geallegeerd, com- „ pleetlyk gerefuteerd te hebben, zo „ meenen zy deeze Memorie te mogen „ besluiten met eene geruste en eerbiedige „ verwagting, dat het Verzoek ten dee-

„ zen

„ zen door hun gedaan, aan hun zal worden geaccordeerd (*).”

Besluit deezer zaake.

Van de twee voorstellen in het Verzoekschrift van HOPE *en Comp.*, om eene vrye Verkooping dier Goederen hier te Lande, of dezelve, naa wedergave van de betaalde Inkomende Regten, en het verleenen van de noodige vrye Paspoorten om die Lading na elders te doen vervoeren, werd, by een Staatsbesluit van hun Hoog Mogenden het laatste omhelsd, en die vryheid verleend, onder zodanige voorzorgen en bepaalingen, als met de Orders en Plakaaten van den Lande overeenkwamen (†).

Beschikkingen op Batavia gemaakt, om de Commissarissen van hier gezonden te ontvangen.

De Bezending na *Neêrlands Indie*, ter Hervorming, onder den Tytel van *Commissarissen Generaal*, verbeeldende den Opperbewindhebber en Gouverneur Generaal (§), was behouden aan de *Kaap de Goede Hoop* gekomen, en in Louwmaand van daar vertrokken. Op *Batavia* hadt men veelvuldige schikkingen gemaakt om de Heeren NEDERBURGH en FRYKENIUS, van hier afgevaardigd, staatlyk te ontvangen (**). Op de tyding van derzelver komst in Straat *Sunda* moesten twee Raaden, en een Secretaris, zich met een Schuit te [illegible] na

(*) Deeze Memorie met de Bylagen is van eene groote uitgestrektheid, en te vinden in de *Nieuwe Nederl. Jaarb.* voor 1794. van bl. 463—567.

(†) *Resol. Gen.* 29. April 1798.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 331 *enz.*

(**) Juist op het oogenblik dat wy dit schryven leezen wy in de *Bataafsche Courant* van 17 July 1800.

LXXIV. BOEK. 1798. na het Eiland *Onrust* begeeven, en aldaar vertoeven tot dat het Schip, die Heeren overvoerende, het Eiland *Middelburg* zou voorby zeilen, en als dan dien Bodem te gemoet vaaren, om hun, uit naam van den Gouverneur Generaal, en de Raaden van *Indie*, wegens derzelver komst dus verre geluk te wenſchen. Daags naa de komst van het Schip op de Reede van *Batavia* moesten de Vlaggen en Vaandels boven van het Kasteel en de Stads Poorten waaijen; alle Schepen en Vaartuigen ter Reede liggende, zich gereed maaken om de by plegtige gelegenheden gebruiklyke Vlaggen en Wimpels te laaten wapperen. Op den vroegen morgen, dat de Bezending aan wal ſtondt te treeden, hadden zich de Pennisten, in volle wapenen, voorzien van de noodige Muzykanten, ter beſtemde plaatze, te vervoegen, om by het intreeden de Krygseere te bewyzen aan de twee Mede-commisſarisſen. De beide Compagnien Burgers en de vyf Compagnien Inlandſche Christenen, moesten gewapend op hunne Loopplaatzen komen, om met de Pennisten een dubbele rey te vormen. De Dragonder Lyfwagt kreeg tot het geleide van den trein de noodige beſtelling. De Compagnien *Papangers* of *Mar-*

1800. Brieven van 19 Oct. 1799, meldende het vertrek van den Commisſaris NEDERBURGH. Deeze Zending heeft de Compagnie ruim driemaal honderd duizend Guldens gekost: en die van zyn voormaaligen Amptgenoot FRYKENIUS kwam dezelve op tweemaal honderd duizend Guldens te ſtaan.

Mardykers, en die van de *Mooren*, werd een Standplaats aangeweezen. De *Chineezen* moesten op het Plein voor het Raadhuis der Stad, onder hunne Officieren, een genoegzaam aantal vergaderen van hun Volk, voorzien van hunne gewoone Eerevlaggen en zagte Blaastuigen. Denzelfden last om onder hunne Officieren op te komen met hunne gewoone Wapenen, kreegen de Inlanders, de *Baleyers*, de *Bougineezen*, *Macassaren*, *Boetenders* en *Amboineezen*. Doch beide de Bataillons van het Kasteel kreegen hun aangeweezen post in den trein en last wat hun te verrigten stondt. LXXV. BOEK. 1793.

Om aan deeze plegtige inhaaling te meer luisters by te zetten, werden de Leden van alle Collegien gelast op de Voorzaal van het Generaal Gouvernement zich te vervoegen; derwaards moesten zich begeeven alle Krygs- Land- en Zee-officieren, voor zo verre zy niet in de wapenen, aan Scheepsboord of elders, tot het luisterryk maaken van dien Dag, in dienst waren; dit bevel ontvingen ook de Diakens der Kerken, de Regenten der Godshuizen en andere Stadsbedienden. Ook daar hadden zich te vervoegen de Ampteraaren der Maatschappye, de Opper- en Onderkooplieden voor zo verre zy met hunne Compagnien niet benoemd waren om elders op te trekken.

Allen deezen ten gezetten tyde te gemelder plaatze verschoonen, hadden daar te vertoeven, tot dat de Gouverneur Generaal en de Raaden van *Indien* zich zou-

CXXV. BOEK. —— 1793. den begeeven na de Waterpoort om hun Mede-Commissarissen Generaal te ontvangen, en af te haalen, om zich dan in den stoet te vervoegen. Voor deszelfs onbelemmerden optocht was alle mogelyke voorzorge gedraagen met eene bepaaling op den weg die de Rydtuigen te neemen hadden.

De Groote Zaal van het Generaale Gouvernement was bestemd om de Mede-Commissarissen Generaal te ontvangen en in te leiden. Daar zou de Gouverneur Generaal, met de Raaden van *Indien*, ten gemelden dage, 's morgens vroeg by den anderen komen, en zo lang vertoeven tot dat de Schuit waar mede de verwagt wordende Heeren aan Land stonden te komen, tot binnen de Rivier genaderd was. Op bekomen berigt hier van zou de Gouverneur Generaal, benevens de aan land gebleevene Heeren, en andere Raaden, zich na de plaats der aanlandinge begeeven, gevolgd van den voorgemelden trein.

Naardemaal het Schip meergemelde Heeren aanvoerende zeker daags vóór den dag der Ontvanginge zou aankomen, moest, wanneer die Bodem op de zyde van het Eiland de *Kuiper* was genaderd, van het gemelde Eiland, of van het Eiland *Onrust*, of wel van beide zamen, zo als voegelykst kon geschieden, eene begroeting van één en twintig Kanonschooten gedaan worden. Het Admiraalschip ter reede liggende, hadt last om dien Bodem, tot zekere hoogte opgezeild, den Standaart onder

der het doen van een schot neder te haalen, en vervolgens dat Schip met één en twintig schooten te begroeten; de mindere Schepen naar rang werd een minder tal Begroetingsschooten tot negen voorgeschreeven: dan de mindere Vaartuigen, zo van de Compagnie als van de Burgers en Inlanders hadden, zo verre het vermogen en de gelegenheid zulks toelieten, ieder zeven schooten te doen, wanneer het Schip op de Reede het Anker hadt laaten vallen, zouden van het Kasteel één en twintig schooten gedaan worden. LXXV. BOEK. —— 1793.

Op den dag ter staatlyke Verwelkoming bestemd, zouden twee Gewoone Raaden zich met de groote Landsschuit, tot die afhaaling gereed gemaakt, onder geleide van den Commandeur en Opper-Equipagiemeester, met de Staaten Vlag, vier Helbaardiers en twee Trompetters, zich aan boord begeeven van het dus reeds begroette Schip, om hun van wegen den Gouverneur Generaal en de Raaden van *Indien*, met hun aankomst zo verre te verwelkomen, de Landsschuit aan te bieden, en hun aan wal voeren. Die Heeren in dezelve overgestapt zynde, moest der Staaten Vlag van dit Vaartuig waaijen, en het Trompetgeschal worden aangeheeven. Het losbranden van het Schip, 't welk hun hadt overgevoerd, hadden de Oorlogs- en andere Schepen op de Reede liggende te beantwoorden.

Aan de Waterpoort van het Kasteel, ter ontvangplaatze bepaald, hadt men alles ten

 ge-

LXXV. BOEK. — 1793. gemakke en onderfcheidend eerbetoon te beschikken, en alles in te richten tot eene ftaatlyke begroeting, die de Gouverneur Generaal, zo voor zich zelven, als uit naam der Hooge Regeering van *Neerlands Indie*, by het aan land treeden, zou verrigten. Eén en twintig fchooten van de bolwerken des Kasteels hadden dien ftond bekend te maaken. In de groote Zaal ingehaald en vervolgens begroet zynde, by het aanbod van eenige ververfchingen, moesten drie algemeene eerefchooten uit het handgeweer, met een kanonfchot onder ieder gefchieden, en zulks gevolgd worden door het herhaald losbranden des gefchuts van alle Sterkten, van alle de Oorlogs- en andere Schepen op de Reede, en de Eilanden *Onrust*, *de Kuiper* en *Edam*.

Naa deeze luidrugtige aankondiging, ftondt de optocht in vier koetzen, op het allerftaatlykst begeleid en vergezeld, te gefchieden, om de aangekomene Heeren, onder het gefchal van Pauken en Trompetten, te begeleiden tot aan de Tuin en het Woonhuis *Beerendrecht*, voor de aangekomene Heeren beftemd, gelegen buiten de Nieuwe Poort, aan de oostzyde van den *Molenvlietfchen Dyk*, omtrent een vierendeel uurs zuidwaards van de Stad *Batavia* gelegen (*).

Wy

(*) Met alle de byzonderheden wordt die Schikking opgegeeven in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1192—1208.

Wy hebben deeze beschikking tot de Ontvangst van die Bezending wel eenigzins uitvoerig willen vermelden, om daar door een denkbeeld te geeven van de grootschheid en pragt, welke de *Oost-Indische* Maatschappy, in het Oosten ten toon spreidde, op een tyd, dat elk, althans hier te Lande, den zeer behoeftigen staat van dezelve kende. In hoe verre zulk eene weidsche vertoonmaaking verschoond werd, door de noodzaaklykheid om ter Hoofdstad van *Neerlands Indie*, een schitterenden en allen in 't oog loopenden luister te doen zien, neemen wy niet op ons te beslissen.

LXXV. BOEK. —— 1793

Gelegenheid om de beraamingen tot die zeldzaame Gebeurtenis, zo verschillend en in het Vaderland, en in de *Indien*, beoordeeld, werkstellig te maaken, deedt zich in Slachtmaand deezes Jaars op; den dertienden dier Maand kwam de Bezending met 's Lands Fregat de *Amazoon* op de Reede van *Batavia* ten anker, werd met de beschreevene plegtigheden begroet, en twee dagen daar naa van boord gehaald en ontvangen. —— De verkiezing van gewoone en buitengewoone Raaden van *Neerlands Indie* was een hunner eerste werkzaamheden, als mede de aanstelling van eenige hooge *Indische* Amptenaaren, zo in Regeerings- als Krygsposten. De openbaare voorstelling van hun Hoog Edelheden Mr. S. C. Nederburgh, S. H. Frykenius, Mr. W. A. Alting en J. Siberg, als Commissarissen Generaal over

De Bezending komt te *Batavia*. Eerste verrigtingen van dezelve.

LXXV. BOEK. — 1793. geheel *Nederlandsch Indie* en de *Kaap de Goede Hoop* geschiedde den negenden van volgende Wintermaand (*). Wat voorts deeze Bezending, met zo veel gezagbetoons bekleed, uitwerkte, zal ons Geschiedblad, ten zynen tyde, moeten vermelden.

Voorstel om de *Kaap* van *Engelsch* Krygsvolk te voorzien. Hier mogen wy niet nalaaten op te tekenen, hoe de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, vroeg in 't Voorjaar, opening gaf eens aan hem in vertrouwen geschreeven Brief, van Lord AUCKLAND, berigten behelzende wegens den slegten staat waar in de *Kaap de Goede Hoop*, en de verdere Bezittingen der Maatschappye in het *Oosten* zich bevonden. Blykens dit schryven was de Krygsmagt aldaar, door de beschikkingen der Bewindhebberen, allengskens verminderd, en zouden 'er niet meer dan honderd Man Krygsvolks aan de *Kaap* weezen, waar men wist dat zints lang groote oneenigheden heerschten. Dit bragt dien hoogschatbaaren Uithoek van *Africa* in gevaar, om indien de *Franschen* 'er eenen aanval op waagden, te bezwyken. Te deezer oorzaake deedt Lord AUCKLAND, uit naam van het *Engelsch* Ministerie, of wel van Lord GRENVILLE, het voorstel, om een zeker en genoegzaam aantal Krygsvolk, als tot Verdeediging van de *Kaap* zou noodig zyn, van *St. Helena* derwaards te schikken, die door Volk uit *Engeland* gezonden, zouden vervangen worden, 't welk

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 800.

welk in korten tyd kon geschieden. Die schikking zou de *Kaap*, voor beide de Natien van zo veel aangelegenheids, beschermen, en voor het vallen in de handen der *Franschen* behoeden. — Deeze Brief werd onverwyld gesteld in handen van hunner Ed. Gr. Mogenden Gecommitteerden tot de Zaaken van de *Oost-Indische* Maatschappye; met volmagt, om, zo spoedig mogelyk alles, zo aan de *Kaap* als in de verdere Vastigheden der Maatschappye, nevens Bewindhebberen in 't werk te stellen, wat des noodig zou weezen. Van het gemelde Voorstel der aangebodene Hulpbetooninge kwam niets; hoe zeer men anders veel al gereed het oor leende aan voordragten uit dien hoek: misschien was deeze strik te zigtbaar gespannen. De *Kaap* eens in handen eener *Engelsche* Krygsmagt te stellen, oordeelde men, ondanks de daar by gemelde voorwaarde „ om met „ het volkomendst vertrouwen te werk te „ gaan," gevaarlyk (*).

LXXV. BOEK. —— 1793.

De gunstigste tydingen van het Eiland *Ceylon*, liepen ten deezen Jaare in. Voor twee zich daar bevindende Schepen was genoegzaame Lading, en zouden deeze in 't Najaar van daar na het Vaderland gesteevend weezen, indien de ontstaane Oorlog de reis niet ongeraaden gemaakt hadt. Een dier Schepen hadt reeds eene proeve van den Oorlog gehad, en gelukkiger doorgestaan, dan het zich kon beloo-

Gesteldheid op *Ceylon*. Gevegten met *Fransche* Schepen.

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 366.

LXXV. BOEK. 1793. looven, by den aanval van eenen sterker vyand. Een *Fransche* tweemast Kaaper geraakte met hetzelve in gevegt, moest het gewonnen en naa drie vierden uurs strydens, zich overgeeven. De *Fransche* Krygsgevangenen werden na een *Engelsch* Fort by *Tutucorin* gevoerd. Twee gewapende Sloepen der Compagnie veroverden ten deezen tyde, op de hoogte van *Mattekalo*, een *Fransche* tweemast Snaauw van *Mauricius* gezeild, met Kanon en andere Krygsvoorraad gelaaden (*).

Algemeene toezegging van Convooy na de *West-Indien*. De *Nederlandsche* Volkplantingen in de *West-Indien*, thans hier te Lande onder een ander beheer gekomen, en daar goeddeels van andere Gezagvoerders en Amptenaaren voorzien (†), voelden het drukkende bezwaar des ontstooken Oorlogs, in derzelver Scheepvaart en Handelverrigtingen. De Bezitters van Plantadien in die Gewesten, de Kooplieden, daar op handeldryvende, gingen de Staaten met veelvuldige Verzoekschriften aan, om geleide na dien Wereldoord, welke zo veel schats in den schoot des Vaderlands uitstort. In het algemeen gaf men op dezelve in 't Voorjaar te verstaan, „ dat hoe zeer het „ te wenschen was, dat aan het billyk „ verlangen der Verzoekeren kon worden „ voldaan, het verleenen van Convooy „ altoos ondergeschikt behoorde te blyven „ aan de noodige verdeediging der Kus- „ ten,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1042.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 342.

„ ten, en dat niet op een oogenblik aan alles te gelyk kon worden voldaan. Dat de reeds verleende Convooyen genoegzaam beweezen, dat hun Hoog Mog. geenzins het belang des Handels uit het oog verlooren; maar dat het spoediger of laater verleenen van Convooy, volstrekt moetende afhangen van den meerderen of minderen toeloop der Wervingen, daar van geene volstrekte toezegging kon worden gedaan. Dat althans de physique onmogelykheid daar was om een Convooy van hier te verleenen, 't welk de rykgelaadene Schepen uit de *West-Indien*, vóór het einde der Maand July, van daar herwaards zou kunnen geleiden. Dat alle de Schepen van den Staat altoos order hebbende om de *Nederlandsche* Koopvaardyschepen te beschermen, het te verwagten was, dat de Bevelhebbers der uit de *West-Indien* t'huis verwagt wordende Fregatten, alle de Koopvaarders, die van derzelver geleide hadden verkoozen gebruik te maaken, herwaards zouden convoyeeren; boven en behalven het Convooy, 't welk de Verzoekers voor hunne Schepen van de *Engelschen* konden erlangen. —— Dan zou een Afschrift dier Verzoeken gezonden worden aan zyne Hoogheid tot diens onderrigt, en om aan de Admiraliteits Collegien, zo verre de Koophandel daar by belang hadt, van het reeds gemaakte en verder te concerteeren Plan van Operatien

LXXV. BOEK.

——

1793.

LXXV. BOEK. 1793.

„ ratien met het Hof van *Engeland*, zo„ danige openingen te geeven, als Hoogst„ dezelve dienstig zou oordeelen, op dat „ de Commercie onder de hand zou kun„ nen worden gewaarschuwd; ten einde „ de met hunne belangens meest overeen„ komende maatregelen te neemen, zon„ der dat de schikkingen, welke voor den „ Vyand behooren verborgen te blyven, „ daar door zouden openbaar worden (*)."

Raadslag van Kinsbergen die Volkplantingen en de Koopvaardbetreffende.

Geen zeer gerustsellende of veel beloovende raadslag, in de daad. Deels mogten de Bezitters in de *West-Indische* Volkplantingen van den Staat, en de Handeldryvers op dezelve, eenigen meerderen troost scheppen uit een geschrift des Vice-Admiraals VAN KINSBERGEN aan den Admiraal Generaal, dit onderwerp betreffende, in Bloeimaand ingediend. Zyns oordeels moest een Convooy na de *West-Indische* Bezittingen van den Staat vertrekkende, drie oogmerken hebben —— Het geleide der derwaards uitgeruste Koopvaardyschepen —— Het terugbrengen der Schepen in de Volkplantingen gereed liggende — en eindelyk het afzenden van Fregatten, om Volkplantingen, die door derzelver ligging voor verdeediging vatbaar waren, tegen een onverhoopten aanval van den Vyand te helpen beschermen. De Vice-Admiraal geeft desgelyks zyn raadslag, hoe best die oogmerken teffens te bereiken. In de ontwikkeling zyner denkbeelden, over

(*) *Resol. Gen.* 3. April 1793.

LXXVI. BOEK. 1793.

over een en ander deezer punten merkt hy op, in het zekere onderrigt te zyn, dat al het Krygsvolk onder het Bestuur van den Raad der Volkplantingen in de *West-Indien* na het Eiland *Curacao* zou worden overgevoerd (*), dewyl dit Eiland door de Natuur zeer sterk is, daar *St. Eustatius*, niet dan met geweldige onkosten, en *Demerary* in 't geheel niet, te verdeedigen was. Waarom het niet alleen onnoodig, maar zelfs onvoorzigtig zyn zou, op de Reede van *St. Eustatius* of op de Rivier van *Demerary* Fregatten te laaten liggen, die, by eenen geringen aanval een gemaklyken prooy voor den Vyand zouden zyn. Behalven *Suriname* en *Curacao* behoefden, zyns oordeels, geene andere Volkplantingen van den Staat eenige Zeemagt om daar te blyven liggen; dan deeze keurde hy waardig, met alle de vermogens, die men hadt, bewaard te worden. *Curacao* was, door de voordeelige ligging en de voortreflykheid van de sterke Haven, een der gewigtigste Bezittingen in die Gewesten; terwyl *Suriname*, met de overige Volkplantingen op de Kust van *Guyana*, waar van deeze ten deele verstrekte, volgens aan hem opgegeevene berigten, voor de Ingezetenen van den Staat

Fort Schip van *Eustatius* komende

(*) Op dit Eiland was in Sprokkelmaand een Schip van *Amsterdam* aangekomen, aan boord hebbende den Luitenant Collonel PERROT GENTIL met een Detachement Krygsvolk: *N. Nederl. Jaarb. voor* 1793. bl. 1634.

LXXV. BOEK. 1793.

Staat, eene waarde bevatte van meer dan honderd en dertig Millioenen, waar van dus het verlies de felste slag zou weezen, welke misschien immer by onze Ingezetenen en by onzen Koophandel was geleeden geworden.

Scheepsgeleide derwaards.

Gevolglyk liep de raadslag des Vice-Admiraals in deezen voornaamlyk op de bewaaring dier hoogstaangelegene Vastigheden. Niet mogelyk oordeelde hy het, met de Zeemagt voorhanden aan alle de door hem opgegeevene schikkingen te voldoen; dan, om egter, zo veel geschieden kon, voor die aanzienlyke Gewesten, en rykgelaadene Koopvaardyschepen, daar op vaarende, te zorgen, stelde hy den Admiraal Generaal een Convooy derwaards voor (*). Dit Scheepsgeleide na de *West-Indien*, was met Hooimaand in gereedheid, en stak in Zee. Vervolgens stevenden, mede onder Bescherming, andere Koopvaarders derwaards (†). Van tyd tot tyd kwamen Koopvaarders uit de *West-Indien*, onder geleide van gewapende Landschepen, onze Zeegaten binnen, en ontving men berigt van de gelukkige landing der eerst uitgevaarene na dat Werelddeel.

Een Schip van *Eustatius* komende

Alle egter ontkwamen het gevaar der *Fransche* Kaapers niet. Een deezer hadt het *Hollandsch* Schip *Zeelust*, van *St. Eustatius* na *Amsterdam* bestemd, genomen, en

(*) Men vindt dit geheele Plan in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793 bl. 1288—1293.

(†) *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 1183. 1343. 1836.

en zeven kasſen met Stofgoud, als mede eenige Olyphantstanden, daar uit geligt, die in handen vielen van een *Engelsch* Fregat, 't welk dat Kaperſchip vermeesterde, en te *Gibraltar* opbragt. De *Hollandſche* Conſul aldaar eischte die Goederen op, als toebehoorende aan *Hollandſche* Onderdaanen: dewyl dezelve in openbaare Zee genomen waren, vóór dat men ze verklaard hadt een eigendom des Kaapers te weezen. Ook leeverde hy een Verzoek aan het Hof in, om voor de Eigenaars den behoorelyken tyd te erlangen, tot het neemen van zodanige maatregelen, als zy, om die weder te verkrygen, noodig zouden oordeelen.

LXXV. BOEK. 1793. door de *Franſchen* genomen.

Hoewel verre de meeste Aandeelhebbenden in de Actien van de ontbondene *West-Indiſche* Maatſchappye, Schuldbrieven op de Generaliteit drie ten honderd rentende, volgens de gemaakte ſchikking, hadden aangenomen (*), vondt men 'er die daar toe niet gereed waren. Om hun, en die voorts, door eenig ander beletzel, deeze verwisſeling nog niet bewerkſtelligd hadden, te gemoete te komen, maakte de Raad der *West-Indiſche* Volkplantingen, als daar toe door hun Hoog Mogenden gelastigd, bekend; dat deezen, by een Staatsbeſluit van den vyf en twintigſten van Hooimaand, hadden goedgevonden, te verklaaren, dat zy nog een tydperk van één Jaar en zes weeken openſtelden om die verwisſeling, by een Verzoekſchrift, te doen: zodanig egter dat

Tydsverlenging verleend tot het verwisſelen der Actien der *West-Indiſche* Maatſchappy.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 344.

LXXV. BOEK. 1793.

dat de Renten van de daar voor bekomene Schuldbrieven niet eerder zouden ingaan, dan met den eersten van Louw- of Hooimaand van het half jaar, in 't welk die aangifte zou geschieden. Met byvoeging, dat, naa het verloop van dit gestelde tydsbestek, de Boeken der ontbonderie *West-Indische* Maatschappy zouden worden afgesloten, en de als dan nog onverwisselde Aandeelen beschouwd, als in handen van Lieden tot zodadig eene Verwisseling ongeneegen, en die dus geen genot konden hebben van het aangeboden gunstbetoon; ten waare zy deeden blyken, dat zy, ofschoon ten tyde der Ontbindinge der *West-Indische* Compagnie Eigenaars dier Aandeelen, nogthans niet eerder in de gelegenheid geweest waren, om dezelve aan hun Hoog Mogenden aan te bieden, en dat het verzuim der bepaalde Tydperken voor de Verwisseling aan hun niet te wyten was (*).

Welk een gevolg de Oorlog had op de Volkplantingen in de *West-Indien*.

De maare des ontstooken Oorlogs vloog welhaast na de *West-Indische* Volkplantingen over, verwekte in dezelve geene geringe bekommernisse, gevolgd van het ophouden veeler Schepen met Goederen voor het Vaderland belaaden, en gereed derwaards te vertrekken. Doch van *Demerary* zou een aantal van acht of tien Koopvaarderen, onder geleide van een daar liggend Lands Oorlogschip na de *Barbados* zeilen, om verder de reis herwaards onder

En-

(*) *Resol. Gen.* 25 July 1793.

Engelsche bescherming aan te neemen. Een Lands Brik van Oorlog was uitgezeild om op de kust te kruisfen.

LXXV. Boek.

1793.

Het Fransche Fort op St. Martin door Hollandsche Burgers vermeesterd.

Op het Eiland *St. Martin*, deels aan onzen Staat, deels aan *Frankryk*, toebehoorende, was de Vredebreuk niet bekend, of zestien Burgers van het *Hollandsch* gedeelte, trokken met den Luitenant der Burgery Abraham Heyliger Lz. en de Heeren Engele James Richardson aan 't hoofd na het *Fransche* Kwartier. Om 't zelve onverwagt te naderen, en te overvallen, namen zy eenen geheel ongewoonen weg, over een fteilen klippigen berg loopende, bezet met doornen en distelen. De zwaarigheden, daar uit ontftaande kwamen zy moedig te boven, en bereikten, in den vroegen morgenftond, het *Fransche* Fort *St. Louis*, by *Marigot*, verrasten den Schildwagt en de geringe Bezetting; zo dat zy, vóór het ontdekken van hunnen toeleg, in bezit van 't zelve waren. By het aanbreeken van den dag wapperde de *Hollandsche* Vlag van dit Fort, door de Overmeesteraars, ten dien dage, *Willem Frederik* genaamd. De Gouverneur van het *Hollandsch* gedeelte, William Hendrik Rinck, kundfchap van dit beftaan der Burgeren gekreegen hebbende, verzamelde eenige Burgers, Krygslieden en gekleurde Vrymannen, en trok aan derzelver hoofd, met een ftuk gefchut de onderneemers van deezen aanflag te hulpe; doch op zyne aankomst was de zaak der overmeestering reeds beslist, en hadden de *Franschen*

 zich

LXXV. BOEK. zich aan de *Hollandsche* Burgers overgegeeven.

1793. Voorwaarden op welke het Fransche gedeelte overging. De Bevelhebber van het *Fransche* gedeelte, de Ridder DE DURAT, tradt vervolgens met den Gouverneur RINCK in onderhandeling, om voor zich en de voornaamste Bewoonders van het deel des Eilands, dus lang onder zyn bewind, eene Daadiging te sluiten, volgens welke het *Fransche* gedeelte aan de *Hollanders* zou worden overgegeeven. De bedingen door hem en nog negen en twintig Persoonen voorgesteld, waren van deezen inhoud, „ Dat de Inwoonders, en hunne Eigendommen, zouden beschermd worden tegen alle Vyanden van het gemeene welzyn, en in 't volle en geruste bezit hunner Eigendommen gelaaten — Dat de Koophandel zou voortgaan als voorheen, zonder dat dezelve onder eenige Belasting of Betaaling van eenig Regt hoe genaamd zou mogen gebragt worden — Dat de Inwoonders zich zelven zouden belasten, gelyk te vooren, tot de uitgaven van het gezegde *Fransche* gedeelte des Eilands — Dat de aldaar in gebruik zynde Godsdienst onveranderd zou blyven — Dat de Notaris, de Landmeeter en de Geregtspersoonen hunne voorregten zouden blyven behouden — Dat geen *Fransch* Inwooner of *Fransch Geneeskundige* verpligt zou worden om de wapenen tegen zyne Natie op te vatten — Dat de tegenwoordig zich in het Fort be-

„ vindende Gevangenen terstond in vryheid zouden gesteld worden met hunne Wapenen en Bagadie — Dat de vyanden der goede Orde, te weeten de Aanhangers van de Atheistery en den Koningsmoord, verpligt zouden weezen het Eiland te verlaaten, op bekomen last van den Gouverneur RINCK."

Wat by de Overgave plaats greep.

De *Nederlandsche* Gouverneur, niets bedoelende dan de volkomene gerustftelling dier Burgeren en Inwoonderen, verklaarde, by voorraad, en onder goedkeuring zyner Heeren en Meesters, alle deeze punten toe te staan. Voorts werden eenige Inwoonderen van het voormaalig *Fransche* gedeelte in den Eed van getrouwheid deezer Lande genomen; doch allen dien terstond niet afgelegd hebbende, bepaalde de Gouverneur eenen dag op welken dit door allen zou moeten gedaan worden, onder bedreiging van als ongehoorzaamen en verstoorders van de algemeene rust, te zullen worden aangemerkt en gestraft. Deeze Eedstaaving tekenden honderd en zestien Mans Ingezetenen. — Op het vermeesterde gedeelte bevonden zich als Eigenaars van Plantadien twee *Engelsche* Heeren RICHARD RICHARDSON en BENJAMIN GUMBIS, deezen betuigden in die bemagtiging zeer veel genoegen te neemen, en bereid te zyn, om zich, in allen deele, aan den voorgestelden Eed te houden; doch dat zy beiden als Collonellen in daadlyken dienst van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit staande, gaarne van het onder-

LXXV. BOEK. 1793. tekenen zouden verschoond weezen, uit vreeze dat men hun dit kwalyk zou afneemen. *Zy* kreegen ontslag van de Ondertekening (*). Hier mede was de bemagtiging van een weinig beduidend Fort bykans geheel van alles 't geen weerbaars was onvoorzien, en van het *Fransche* gedeelte deezes Eilands voltooid. —— Wy hebben dit voorval, noch op zich zelven, noch in de gevolgen, van veel beduidenisse, vermeld, om een en andere trek daar in voorkomende, volstrekt charactermaatig aan deezen tyd.

Gesteldheid op *Suriname.* In *Suriname* werd de tyding des ontstaanen Oorlogs, door den Gouverneur van *Barbados*, reeds vroeg in Grasmaand, aan de Regeering overgebragt. Stremming van de Scheepvaard en Handel was het onmiddelyk gevolg by de Ingezetenen dier Volkplantinge, welken zich anders thans mogten verheugen over eene aangenaame en veel gerustheids baarende Gebeurtenis. De Boschnegers, tegen welken men gestadig op zyne hoede moet weezen, en die zo moeilyk te agterhaalen vallen, daar zy dikwyls, op zeer bezwaarlyk toegangbaare plaatzen, de wyk neemen, hadden geduchte Opperhoofden. Deezen te dooden of in handen te krygen, was, zints een geruimen tyd, hartlyk gewenscht en gezogt; maar niet volvoerd. Thans gelukte zulks door den bystand van bevredig-

(*) *Resol. Gen.* 5 Aug. 1793. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1212. 1419.

digde *Aucaansche* Boschnegers, die hun overvielen in de Gehuchten, zints zy de laatste keer hooger in 't land op de wyk genomen hadden. De twee voornaame Opperhoofden Bonni en Cormantyn Cojo, wier naamen op de Plantadien zedert lang een schrik geworden waren, werden met nog twintig van hunne Bende doodgeschooten. Acht en dertig Gevangenen meest Vrouwen en Kinderen, waren Krygsgevangen gemaakt. Om het overschot van een hoop, voor drie jaaren op meer dan zes honderd koppen begroot, doch nu op een groote honderd berekend, van leeftocht te ontzetten, werden de uitgestrekte kostgronden by hun diep verhoolene laatste verblyfplaatzen aangelegd, verwoest, en zou men op nieuw een tocht derwaards doen, om de verstrooide dier Bende op te speuren (*).

LXXV. BOEK. 1793.

Orcaan op *St. Eustatius*

Het Eiland *St. Eustatius* deelde, in Oogstmaand, met meest alle de Eilanden in de *West-Indien*, in de daar meermaals ondergaane Onheilen van een zwaaren Orcaan, die te Land niet alleen groote schade veroorzaakte; maar ook verscheide Schepen op strand wierp. Schepen, die het op Zee gewend hadden, ontkwamen het lot der stranding; doch kwamen, veel zeegevaars uitgestaan hebbende, naa verloop van eenige dagen, beschadigd te rugge (†).

Om

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1496.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1755.

LXXV. BOEK. — 1793. Voordeelige staat des Slaavenhandels.

Om aan de Volkplantingen in *America* de daar noodig gekeurde Slaaven, over welker schaarsheid en duurte men zo veel en zo lang geklaagd hadt, te bezorgen, was men in het Werelddeel, waar die elendigen gevangen, gekogt en ingescheept worden, vry gelukkig geslaagd. Ingeloopen tydingen gaven des verzekering, vermeldende van onderscheide Armasoenen, ten getale van drie honderd, twee honderd en vyftig, honderd zestig en honderd Negers; van de hoop eens Slaavenhandelaars om met vyfhonderd Slaaven eerlang te zullen vertrekken, terwyl andere reeds welgewapend, de reis met die Menschenvragt, hadden aangenomen. —— Een Schip van hier met Krygsvolk van den Staat na *St. George Del Mina* in 't laatst des voorigen Jaars gestevend, was behouden aan de *Goudkust* geland, en gaf dus zekerheid aan de Bezittingen van den Staat op de *Goudkust*, als mede aan den Goud- en Menschenhandel daar gedreeven (§).

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1445.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Een tweemaal één honderdste Penning in Holland uitgeschreeven. In welke groote Petitien Holland deelde. Nieuwe Geldligting, by wyze van Lotery. Geldopneeming des Konings van Pruissen hier te Lande. Geldopneeming der Franschen. Wegens de Geldopschietingen van hier aan Poolen. Geldleening voor twee Rusfische Gravinnen geopend. Geldopneeming op Akkers in Noord-America. Aanmerking daar over. Nieuwe schikkingen tot het verleenen van Surcheance. Bedestonden in Holland uitgeschreeven. De Wapenhandel der Burgeren te Amsterdam vermenigvuldigd. De vyfentwintigste Verjaaring van de Maatschappy tot Redding der Drenkelingen te Amsterdam gevierd. TEYLERS *Stichting te Haarlem bloeit en moedigt de Tekenkunst aan. Het afsterven van* C. C. H. VAN DER AA *te Haarlem.* M. NIEUWENHUIZENS *Dood. Dood van* H. A. LXXVI. BOEK.

LXXVI. BOEK. SCHULTENS *te Leiden. Characterschets. Zyn moedig gedrag als Vaderlander. Een Voorstander der Nederduitsche Taal. Hoe zyne naagedagtenis gevierd wordt door* J. KANTELAAR. SCHEIDIUS *volgt* SCHULTENS *op.* P. NIEUWLAND *tot Hoogleeraar te Leyden aangesteld.* VAN GERWEN *krygt zyn ontslag als Veertig in den Raad te Leyden. Desgelyks* C. VAN DER MEER. *Doorgaande Standvastigheid der Patriotten.* N. MONTAUBAN VAN ZWYNDRECHTS *gedrag te Rotterdam. Hy leevert een Verzoekschrift in. 't Zelve aangenomen.* D. COSTERUS *weder in de Regeering te Woerden.* J. H. REIZIG *het uitgeeven der Schoonhovensche Courant verboden.* P. M. KESLER, *Leeraar te Donryp, beschuldigd. Op welk een grond veroordeeld.* J. VAN DER VELDE *uit Friesland gebannen. In Friesland geene buitengewoone Lasten ten behoeve van den Staat geheeven. Bedestonden daar ingevoerd. Dankstonde daar gehouden. Brief van den Amplissimus te Maarzen, de Bedestonden betreffende. Geldheffing in 't Sticht. Geldheffing in Zeeland.* W. A. VAN CITTERS *blyft in Zeeland Pensionaris. Twee Werkjes daar verboden. Bedestonden in dit Gewest. Schaarsheid van Boter, en hoe daar in voorzien. Zeeland in goeden staat van tegenweer. Gesteldheid in Gelderland. Belasting in Overysfel. Uitzondering aldaar op den Uitvoer van Hooi en Stroo. Wat men in dit Gewest deedt ten aanziene van de tydingen ten voordeele van de Franschen verspreid. Welvaart van Groningen ten deezen tyde. Plan tot een Stad-*

huis

huis in Groningen, voor eenigen tyd gestaakt en weder hervat. Uitschryving van eene Belasting in dit Gewest. KNIPHORST *en* HARTZUIKER *in Drenthe, als Oproerigen gevonnisd. Vonnis over* J. FRUITIER. *Voorzorgen tot de inwendige rust. Wat men in Drenthe deedt tot styving der Geldmiddelen. Plakaat van hun Hoog Mogenden, wegens het verkoopen der Goederen in de Generaliteits Landen.*

LXXVI. BOEK.

1793. Stoffe deezes Boeks.

Wanneer men onze aanmerking, by den aanvange des laatstvoorgaanden Boeks geplaatst, zich te binnen brengt, blyft de stoffe deezes Boeks geen raadzel. De loop der Bedryven, deedt ons onmiddelyk aan het verhaal der Staatsgeschiedenis te Lande, by den ontstaanen en gevoerden Oorlog met *Frankryk*, de Gebeurtenissen ter Zee, en die den Koophandel, als mede de Volkplantingen van den Staat betroffen, hegten. De byzondere Gewesten hebben wy thans met het oog der Geschiedkunde te beschouwen, zodanige gevallen op te tekenen, en, naar derzelver eisch, meer of min breedspraakig, te beschryven, als daar in, en ook stedelyk of plaatslyk voorvielen: ten einde een getrouw verslag hier van, ook tot byzonderheden, welke van aanbelang gerekend mogen worden, afdaalende, in heugenisse bewaard, en voor de naakomelingschap niet verhoolen blyve. — *Tot byzonderheden afdaalende*, schryf ik met

LXXVI. BOEK. — 1793. voorflagt; naardemaal ons te meermaalen de aanmerking is voorgekomen, dat wy, in dit gedeelte van onzen gefchiedkundigen arbeid, wel eens vervallen tot het vermelden van kleinigheden. Ik behoef niet te herinneren, dat dit woord een zeer betrekkelyk woord en gevolglyk aan zeer verfchillende opvatting en beoordeeling onderworpen is; zo dat het door deezen als eene kleinigheid, gewraakte, en voor de Gefchiedenis des Vaderlands te weinig beduidend geval, door anderen voor meldenswaardig en belangryk gekeurd wordt. Ieder tog is genegen om 't geen het Gewest, Stad of Plaats zyner inwooninge betreft, met eene meerdere belangneeming na te gaan en te befchouwen, dan 't geen andere Gewesten, Steden of Plaatzen raakt, en verlangt dat daar op ftilgeftaan en daar over uitgeweid worde. Bezwaarlyk valt het den Gefchiedboeker, die met veele zwaarigheden, in het volvoeren zyner opgenomene taake, te worstelen heeft, in dit geval, noch te veel, noch te weinig, te doen, en zich van opfpraake te vryen, of de befchuldiging van verzuim te ontgaan. In allen gevalle kiest hy de veiligfte zyde met eerder te veel dan te weinig te doen. Naardemaal 'er, zelfs in het eerfte geval, nog genoeg ter naaleezinge zal overblyven. Hoe veel, hoe gansch veel, hebben, een VAN WYN, LAMBRECHTSEN, MARTINI, ENGELBERTS, en anderen, niet gevonden waardig en noodig om als *Byvoegzels* en *Naaleezingen* gevoegd te worden,

den, by de Vaderlandsche Historie van LXXVI. onzen waardigen Voorganger WAGENAAR! BOEK.

Daarenboven verwagt men, en met reden, dat een Geschiedboeker, die de pen 1792. voert om de Gebeurtenissen van zyn eigen Tyd, en het Land zyner Inwooninge, te beschryven, eenigzins breedspraakig zal weezen, in het vermelden van byzonderheden, welke de Schryver eener meer algemeene Geschiedenisse, niet alleen mag, maar onopgemerkt moet, voorby treeden. Desgelyks zal hy, tot die byzonderheden afdaalende, schoon ze hem gevaar doen loopen om meer misslagen te begaan, dan in het vermelden van algemeener gebeurtenissen, gelegenheid geeven, aan zyne daar in betrokkene of des beter onderrigte Tydgenooten, hem die misslagen aan te wyzen, en met heuschheid onder 't oog te brengen. Te meermaalen is zulks ons geval geweest, en hebben wy, der Waarheid en Onpartydigheid hulde doende, niet naagelaaten het verkeerd gestelde vóór de uitgaave te verbeteren, of naa dezelve te herroepen. Gelukkig oordeelden wy ons telkens, als het ons mogt gebeuren, en dit gebeurde niet zeldzaam, dat wy het geschreevene, eer wy het der Drukpersse aanbevolen, onder 't oog mogten brengen van Lieden, in dit of dat geval, byzonder betrokken, die ons hunne voorlichting en verbetering, ons ten gevalle, en den Leezer ten nutte, verpligtend mededeelden.

Zo veel oordeelden wy kortlyk te moeten

XXVI. BOEK. 1793.

ten zeggen omtrent eene byzonderheid; die onzen voorigen arbeid betreft en onzen volgenden van naby raakt; daar wy de gemelde taak in deezen opvatten, en met *Holland* eenen aanvang maaken.

Een tweemaal één honderdste Penning in *Holland* geheeven.

Eene byzonderheid, ten opzigte van eene Geldleening, met den aanvange deezes Jaars, in *Holland* opengezet, deedt 'er ons vroeger van gewaagen, wy beloofden van eene, die dezelve verving, nader te zullen spreeken (*). Gecommitteerde Raaden vonden goed, de Geldleening in Louwmaand opengezet, in Lentemaand te sluiten, en de Ontvangers te gelasten geen Gelden of Obligatien meer aan te neemen (†). Om onmiddelyker zich Geld aan te schaffen, was men op een ander middel bedagt, het heffen naamlyk van tweemaalen één Honderdste Penning, of met andere woorden een Vyftigste Penning. Een voorloopig berigt door Gecommitteerde Raaden, zo van het *Zuider-* als het *Noorder Kwartier*, dat 'er nog eenige dagen zouden verloopen eer het Plakaat deezer Geldheffinge in gereedheid was, hieldt in, om aan den Ontvanger Generaal en die der Gemeene Middelen in de Steden, te gelasten, om dagelyks op hunne Kantooren aan de Ingezetenen gelegenheid te geeven tot prompte en daadlyke Fournissementen — en verder te besluiten om aan de Regeeringen der stemmende Steden

den

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 298.

(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 220.

den te verzoeken, om zulks noodig oor- LXXVI. deelende op de Raadhuizen een kist te BOEK. plaatzen, ten einde aan de Ingezetenen ——— daar, tot die Voorbetaaling gelegenheid 1793. te geeven (*). Inrigtingen die verhaasting om gereede Penningen ten kennelykften aanduidden, en ten dien dage ook niet als zodanig onopgemerkt bleeven.

Eerlang was het Plakaat tot deeze bezwaarende Heffing in gereedheid. De aanvang fchetfte der *Franfchen* aanval met deeze kleuren. „ Dat vermids dit „ vreedzaam en gezegend Gemeenebest, „ niet tegenftaande alle goede poogingen „ en voorzigtige maatregelen, om in dee„ ze bekommerlyke en voorbeeldlooze da„ gen, de ftipfte Onzydigheid tusfchen „ de Oorlogende Mogenheden te bewaa„ ren (*), egter op het onverwagtfte door [illegible] „ de [illegible]

(*) Wy agten het, van wegen het verhaal der Gebeurtenisfen en Daadzaaken, tot deezen Oorlog aanleidelyk, in onze Gefchiedenis vermeld, geheel overboodig, zo hier, als elders, waar op deezen toon gefprooken wordt, eenige aanmerking te maaken; alleen herinnerende, hoe het eene ftandvastige gewoonte is, in alle ftukken van deezen aart, zich zelven by het Volk te ontheffen, en den Vyand te bezwaaren; om welke wyze van doen ingang te doen vinden, de Volksgeest, ligt met eigen doen ingenomen, en van de handelingen van Party afkeerig, niet zelden medewerkt; terwyl, in het tegenwoordige geval, veelvuldige bedryven der *Franfchen*, zo in eigen Land, als by overheerde Volken gepleegd, maar al te veel voedsel gaven, om de haatlyke uitdrukkingen, eenigermaate te verfchoonen, zo niet te wettigen.

LXXVI. BOEK. — 1793.

„ de Bestuurders der *Fransche* Natie was
„ aangevallen, met den onregtvaardigsten
„ Oorlog, die ooit onder beschaafde Vol-
„ ken heeft plaats gehad, waar door de
„ Persoonen en de Bezittingen der goede
„ Ingezetenen; ja alles wat heilig en dier-
„ baar was, in gevaar gebragt waren, van
„ ten prooi te worden van een Vyand,
„ die overal, waar hy de wapenen gevoerd
„ heeft, de voetstappen van ondraaglyke
„ overheersching en berooving hadt ge-
„ steld; eed- en pligtshalven beslooten
„ hadden, om gezamenlyk, met alle de
„ overige Bondgenooten, en met de hulp
„ van onze getrouwe Geallieerden, en
„ Vrienden van den Staat, alle middelen
„ aan te wenden, om, onder den God-
„ lyken zegen, den geweldigen indrang
„ van den Vyand kragtdaadig tegen te
„ gaan; en ten dien einde, zo tot aan-
„ zienlyke versterking van Land- en Zee-
„ magt, als tot alle andere maatregelen
„ van Verdeediging deezer Landen, noch
„ kosten te spaaren, noch arbeid te ont-
„ zien."

Hier toe was geld noodig, „ 's Lands
„ Schatkist zou door deeze buitengewoo-
„ ne en onvoorziene Uitgaven geheel en
„ onherstelbaar worden uitgeput." Wel
hadden de Staaten mogen schryven, dat
dezelve uitgeput was. — Verder gewaa-
gen zy van de voor de Ingezetenen zo
gunstige Geldleening, als immer in den
Lande hadt plaats gehad; doch welke, ge-
lyk zy met zo veele woorden verklaaren;
„ in

„ in deeze ongelukkige en critique tyden, „ den gewenschten toeloop niet gehad „ hadt." Hoe zeer zulks ten spreekenden blyke van ongezindheid om den Lande vrywillig Geld op te schieten, mogt strekken, vervolgden hun Ed. Gr. Mogenden: „ Wy hebben tot geen ander middel, ge„ schikt om den gemeenen last des Oor„ logs met eenpaarige schouderen te doen „ draagen, *zonder dwalend verzuim*, de toevlugt „ moeten neemen; terwyl wy, volgens „ onze billyke verwagting, ook van alle„ meê tot ons innig genoegen, verzeke„ ring hebben ontvangen, van de geneigd„ heid onzer goede Ingezetenen in den „ Lande, om de gemeene Zaak, eene zaak „ van zo veel aanbelangs als het behoud „ van den geheiligden Godsdienst, van „ de Onafhangelykheid van den Staat, „ daar onze onsterflyke Voorvaderen „ tachtig jaaren voor gestreeden hebben, „ en van alle onze dierbaare Panden, op „ dit oogenblik, zo onmiddelyk als nood„ lottig met een totaalen ondergang en „ vernieling bedreigd, boven zeer naar „ hun vermogen, door den afstand van „ een redelyk gedeelte hunner Bezittingen „ te helpen handhaaven; als vastelyk „ geresolveerd zyn, [illegible] waarde „ Medeburgeren [illegible] Bloed [illegible] te „ hebben."

„ Wy zyn," [illegible] voort, [illegible] „ [illegible] hoe [illegible] „ [illegible] deze „ Eeuw, [illegible] „ ty-

LXXVI BOEK. 1793. „ tyden, wanneer men nog het Regt der „ Volken eerbiedigde en de stem der Re„ de en Menschlykheid gehoor gaf, ook „ gebruik te maaken van deeze vry alge„ meene goede gezindheid, op zodanige „ wyze, dat alle onze Ingezetenen, tot „ eene zekere somme gegoed, naar even„ redigheid van hun vermogen, zullen „ gehouden zyn het hunne toe te bren„ gen, ten besten van het algemeen. Ter„ wyl wy aan minder gegoede Lieden, de „ gelegenheid geeven, en hun daar toe ten „ sterksten vermaanen om ook iets van „ het hunne aan Vaderland en Godsdienst „ op te offeren."

By het Plakaat van de onlangs geëischte Vyf en twintigste Penning hadt men den gemeenen Man wel verschoond, die wilde men ook nu gespaard hebben, en lag weder ten grondslag om allen, die beneden de 2500 Guldens gegoed waren, van deeze Heffing uit te zonderen. Doch men kwam thans eene schreede nader, dan voortyds, met 'er by te voegen, „ dat vermids de uitzonderingen alleen ten oogmerk hadden, om minder gegoede Ingezetenen te gemoet te komen, men geenzins daar mede wilde te kennen geeven, dat men in de zodanigen eene mindere bereidwilligheid of verpligting onderstelde, om, tot afweering van het gevaar, zo veel in hun vermogen was toe te brengen, men van hunne Vaderlandsliefde vertrouwde, en hun des noods vermaande, dat zy, door vrywil-

„ lige

„ lige Giften, waar van men de begrooting aan hunne volkomene vrye keuze, en de inspraak van hun geweeten overliet, met hunne Medeingezetenen 's Lands Schatkist hielpen styven, en dus het loflyk voetspoor van hunne braave Voorvaderen volgen, aan welken, tot verkryging en behoud van Godsdienstige en Burgerlyke Vryheid, hun goed en bloed niet te dierbaar was." LXXVI. BOEK. 1793.

Eene zo drukkende Belasting kon nu den Patriotten niet geweeten worden; dan men voegde niet te min, in het slot der Uitschryvinge, 'er een trek by, op hun gemunt, „dat men alle Edelen, Magistraaten en verdere Ingezetenen, aan welke de dierbaare panden van Godsdienst en Vryheid, mitsgaders van de Persoonen en Bezittingen der goede Ingezetenen ter harten gingen *verzogt* en *noodigde*, en de geenen, die met dien goeden yver niet bezield waren, *gelastte* en *beval*, om hunne Fournissementen prompt op te brengen (*)."

In welke groote Petitien *Holland* deelde.

Dat de Geldbehoefte in *Holland* groot moest weezen, valt op te maaken, om dit alleen ten voorbeelde aan te voeren, uit de som, die de vermeerdering van Krygsvolk, met het geen daar aan vast was, voor het aandeel van dit Gewest in de thans vastgestelde Quotas beliep, zynde niet minder dan 2820000 Guldens. Men voege hier by den Staaten daar op volgende toe-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D bl. 16.

LXXVI. BOEK. 1793 toestemming in de Petitie van 200,000 voor de kosten van een Veldleger, als mede in die van 900,000 voor de Verdeediging van de Republiek te Water. Hier by kwam hunne toestemming in eene Petitie van 3500,000 voor tien Linieschepen en tien Fregatten; van 600,000 tot aanvulling der Magazynen; en in eene groote 1200,000 tot Herstel der Fortificatien (*).

Nieuwe Geldligting by wyze van Lotery.

Was de bedoelde Heffing in het Voorjaar gesloten, by de uitschryving der zogenaamde Liberaale Gifte (†), de eerste Termyn van deeze was naauwlyks betaald of men kwam met eene Geldligting soortgelyk aan de voorheen afgesprongene ter baane: een Plan van Geldligting, ten bedraage van Twaalf Millioen Guldens, by wyze van *Lotery in Schuldbrieven*, den Landgenooten aanbiedende (§). Deeze hadt, zo men wil, den bedoelden en gewenschten toeloop niet, hoe zeer anders, schoon den Lande schadelyk, ingerigt naar den algemeenen smaak der Landzaaten. De schielyke openstelling van deeze Geldligting bewees by veelen, dat de Opbrengst van den eersten Termyn des vyftigsten Pennings, aan de verwagting weinig moet beantwoord hebben; en dat 'er tot de Vrywillige Giften, waar toe men daarenboven de *Hollandsche* Ingezetenen hadt uitge-

(*) Bouwens *aan zyne Committenten* bl. 278. 279. 294. en 295.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 298.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1524 *enz.*

genoodigd, weinig was bygedraagen. Men bleef, ondanks alle die aangewende pogingen, met groote schaarsheid aan den Gelde worstelen, op een tydstip, 't welk sterkte van die zeenuw des Krygs vorderde. LXXVI. BOEK. —— 1793.

Een vreemd aanzien moge het hebben, dat in een Land, waar 's Lands Kas zo zo zeer over Geldgebrek klaagde, en het Bestuur ongewoone middelen te baat nam om 't zelve aan te vullen, nog Geldopneemingen van Buitenlanderen ondernomen werden, en ook deels slaagden. Van het getal der vreemde Mogenheden, die Geldleeningen in de *Nederlanden*, of liever in *Holland*, zints jaaren, gedaan hadden, met een zo verschillend oog beschouwd en zo onderscheiden beoordeeld, was de Koning van *Pruissen* steeds uitgezonderd geweest; doch thans kwam hy op die lyst, door het uitschryven eener Negotiatie groot 5,000,000 Guldens, onder algemeen verband van alle deszelfs *Lands Inkomsten*, en byzonder van die der *Westphaalsche Staaten*, tegen de Rente van vyf ten honderd 's jaars. Het ontbrak deeze aan geen toeloop (*).

Geldopneeming des Konings van *Pruissen* hier te Lande.

Minder opgangs maakte eene Geldopneeming, met zeer veel ophefs van voordeel, in den waggelenden staat der Geldmiddelen van *Frankryk* gedaan. Wy schryven, zeldzaamheids halven het hoofd dier Aankondiging af. „Berigt van eene Ne„gotiatie, groot twaalf Millioen Guldens „*Hol-*

Geldopneeming der *Franschen*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1440.

LXXVI. BOEK. 1793.

„ *Hollandsch* Courant Geld, ten vyf pCt.
„ Intrest in 't jaar, ten Comptoire van
„ de Heeren J. BOURCOURD en de Wed.
„ ED. CROESE en Comp., Bankiers te
„ *Amsterdam* voor Rekening en ten be-
„ hoeve van LOUIS STANISLAUS XAVIER,
„ DE FRANCE, FILS DE FRANCE MON-
„ SIEUR, mitgaders REGENT van *Frank-*
„ *ryk*, en CHARLES PHILIPPE DE FRAN-
„ CE, FILS DE FRANCE, Graaf van *Ar-*
„ *tois* en *Luitenant Generaal* van *Frankryk*,
„ zo in hunne respective Qualiteiten; als
„ voor hunne byzondere Persoonen, en
„ een ieder van hun voor het geheel,
„ mitsgaders onder verband zo van de In-
„ komsten van het *Ryk*, als van hoogst-
„ derzelver Particuliere *Goederen*, en zulks
„ voor den tyd van acht Jaaren vast, en
„ als dan, in de vier volgende Jaaren,
„ af te lossen, ieder Jaar een vierde ge-
„ deelte (*)."

Wegens de Geldschietingen van hier aan *Poolen*.

Ongerustheid omtrent de Gelden aan de Republiek *Poolen* geschooten, bekroopen en niet vreemd de Schieters hier te Lande, by de geheele Omwenteling van dezelve; eenige gerust

stelling ontvingen zy, als de *Russische* Gezant, naa andere gunstige toezeg-

(*) In de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1729—1737. vindt men dit Plan, vol aanmerkingen op den toenmaaligen staat der Geldmiddelen in *Frankryk*; waar omtrent veele en steeds veranderde beschikkingen plaats greepen, welke ook hier te Lande, waar men zo veel deels in de *Fransche Fondsen* hadt, tot veele schikkingen en voorzorgen aanleiding gaf; zie *Ald.* bl. 1786. 1792. 1832.

zeggingen, van elders vernomen te hebben, te *Warschauw* verzekerde, bevel ontvangen te hebben, om, zonder uitstel, te kennen te geeven, dat haare Ruskeizerlyke Majesteit de betaaling van de drie Millioenen Guldens, welke de Republiek aan *Holland* schuldig was, overnam, en aangaande de betaaling van die Som en de Renten, by den naasten Betaaltyd, aanwyzing zou doen (*).

LXXVI. BOEK. 1793.

Veele Geldleeningen hadt de Alleenheerscheresse aller *Russen*, niettegenstaande haare groote Ryksinkomsten, zo in andere Landen, als wel voornaamlyk in *Holland*, gedaan, thans kwam zy hier ter baane met eene Geldleening, onder haare Vrywaaring, voor de *Russische* Gravinnen BRANICA en POTOCKA; die voor de eerstgemelde Gravin ten beloope van honderd duizend Dukaaten, en voor de laatstgenoemde ten bedraage van honderd en vyftigduizend stuks dier Munte (†).

Geldleening voor twee *Russische* Gravinnen geopend.

De *Vereenigde Staaten van America* stelden eene Geldligting voor, groot drie Millioenen, zeven honderd en vyftigduizend Guldens, tot de Rente van vyf ten honderd in 't Jaar, voor Rekening en ten lasten van de Bank der in dit Waerelddeel vereenigde Gewesten (§). —— Deeze zal het min dan andere reeds gemelde Buitenlandsche Geldopneemingen aan toeloop ontbroo-

Geldleening op Akkers in *Noord-America*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1444 en 1843.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1844.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1441.

XXVI. BOEK. 1793. brooken hebben. Greetig betoonde men zich hier te Lande, om, aangewakkerd door de vastheid, welke dit Nieuwe Gemeenebest kreeg, en de stiptheid der Betaalinge om 'er Geldbeleggingen te doen.

De ontginninge van Gronden in dit Werelddeel en de hoop om winst daar uit te trekken, bragt te wege, dat men zich met ééne aanzienlyke Geldopneeming, gevestigd op een Millioen Akkers, liggende in den Staat van *New York* in *Noord-America*, omtrent 500,000 *Hollandsche* Morgens groot, niet kon vergenoegen, weshalven men aan die in Louwmaand gedaan, in Oogstmaand eene tweede, van gelyke grootte, toevoegde (*).

Aanmerkingen hierover. Niet onaangezet, of liever, niet onaangevuurd was de deelneeming onzer Vaderlanderen in eene *Geldschieting om Landen te ontginnen*, in een ander Werelddeel, terwyl op onzen eigen bodem, zo veel gronds, wel bruikbaar te maaken, onbebouwd ligt, en het misschien zeer bezwaarlyk zou gevallen hebben, om Deelneemers ter landontginninge te vinden, schoon de hinderpaalen om dit den Lande zo hoogstnuttig werk aan te vangen, tot hier verhinderende, waren uit den weg geruimd; een stuk over 't welk uit te weiden hier de plaats niet is. Wy moeten, ten rechten verstande van dit eenigzins vreemd verschynzel, 't welk zommigen mogelyk aan den *Missisippi* Handel, in het voorst

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1441.

voorst deezer Eeuwe, zal doen te rug denken, dit kortlyk eenigzins hooger ophaalen.

De Koophandel deezer Landen op de vrygestreedene *Americaansche* Gewesten, hadt by lange na die voordeelen en ryke winsten niet aangebragt, welke men zich daar van, in den beginne, by de Vryverklaaring der Staaten van *America*, en eenigen tyd daar naa, op den verzekerendsten toon beloofde (*). Dan, schoon de Scheepvaard en Handel uit deeze Landen op die wydafgelegene Oorden, niet bloeiden, en de vrugten niet opleeverden, welke de Koopman en Zeehandelaar zich verbeeld hadt te zullen inoogsten, was en de Koophandel en de Zeevaard der *Americaanen* in eenen allerbloeiendsten staat. De gerugten daar van, of veel eer de verzekeringen deswegen, bleeven by ons niet onbekend.

By het afloopen des verstreeken Jaars waren de Tydingen uit dat Gemeenebest hier ingeloopen, allervoordeeligst, zo ten aanziene van de steeds aanhoudende vermindering der Staatsschulden, als wel inzonderheid, waar op het hier aankomt, ten aanziene van den Koophandel. Een berigt in Oogstmaand uit *Philadelphia* herwaards gezonden, hieldt onder andere in; „ De Koophandel in dit Land is in den „ bloeiendsten staat. Ook neemt onze „ Vis-

(*) Zie wegens de Oorzaaken onze *Vaderl. Hist.* IX. D. bl. 187.

LXXVI. BOEK. — 1793. „ Visschery, die de grond onzer Scheepvaard is, ongemeen snel toe. Behalven
„ 't geen binnenslands verkogt is, heeft
„ de waarde van den Uitvoer van dit Ar-
„ tykel naa buiten 's lands, in den voor-
„ leden Jaare, 1,362,353 *Dollars* bedraa-
„ gen. — De Oogsten zyn in dit Jaar
„ zeer overvloedig geweest, en de Pry-
„ zen onzer Voortbrengzelen zeer naar
„ genoegen onzer Landlieden. Dewyl Eet-
„ waaren een gewigtig Artykel van onzen
„ Uitvoer zyn, hebben wy altyd een goe-
„ de Markt te verwagten. Eene groote
„ menigte daar van wordt tegenwoordig
„ na de *West-Indische* Eilanden gezonden.
„ In de *Engelsche* Bezittingen is de vraag
„ na dezelve zo groot, dat men den in-
„ voer daar van, aan boord van vreemde
„ Vaartuigen, tot Slachtmaand, aanstaande
„ heeft vrygelaaten (*)."

Groot, zeer groot is de uitgestrektheid der onbebouwde Landen in *Noord-America*, en hoe zeer de Bevolking, aldaar 's jaarlyks toeneemt, evenaart dezelve de onbebouwde Landen op verre na niet. Veelen met eenen berekenenden geest hier te Lande daar omtrent werkzaam, oordeelden, dat in dit Wereldoord nog veele vrugtbaare Akkers, voor een geringen prys, te bekomen waren, die met de toeneemende Bevolking in waarde moesten stygen, kogten met de daad, voor eene gerin-

rin-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 1446.

ringe fomme van de *Americaansche* Regeering veele Akkers (*) en slaagden gelukkig. Dan veelen geen Geldvermogen genoeg bezittende, en nogthans door sterken handel in Landeryen zich rykdommen beloovende, kogten op tyd, gaven en trokken, gelyk men dit in den Handel noemt, *Præmien*, de bron van eenen verbaazenden Windhandel, die de beloofde voordeelen in dieptreffende schaden verwisselt. Zulks hadt, in 't voorst van den voorleeden Jaare, plaats, en bragt dit veele gekogte Landeryen weder aan de markt. LXXVI. BOEK. 1793.

Dewyl 'er, daarenboven, in *America* zelve, nog zeer veel Lands reeds gekogt en te bekomen was, viel men op het denkbeeld eener Geldligtinge, op aangekogte Landen in *America* gevestigd; en van welk de Hoofdsommen der Deelneemeren moesten vergrooten, naar evenredigheid der meer en meer toeneemende Bevolking, en de daar door vermeerderende waarde der Landeryen (†).

Om dit plan met de meest mogelyke gewisheid te volvoeren, beraadde de schrandere

(*) Een *Acre* is omtrent een halve *Rhynlandsche Morgen*.

(†) Verbaazend groot was, althans in zommige streeken, die Prysvermeerdering. In *Kentuky* was de prys van een *Acre* Lands voor weinige jaaren zes *Hollandsche* Stuivers, en in 1788 zes of zeven Guldens. — Aan de Oevers van de *Mohawk* zyn de *Acres*, in minder jaaren, van tien Stuivers tot 90 Stuivers, en verder tot twintig en dertig Guldens gesteegen.

LXXVI. BOEK. — 1793. dere *Amsterdamsche* Koopman PIETER STADNISKI, zich hier op met eenige Mannen, die goedvonden, eenige Lieden, op wier kunde en goede trouwe men kon afgaan, na *America* te zenden, ten einde die ongebaande Oorden te doorkruissen, en van hunne bevinding verslag te doen. In alle opzigten was dit gunstig, van de vrugtbaarheid gaven zy alle verzekering, en de hoop op een spoedige bevolking deedt zich als zeer gegrond op.

De voorbeelden der spoedige Volksvermeerdering waren verbaazend (*). Volgens de berekeningen der Regeering van *America* verdubbelt de Bevolking alle twintig jaaren (†), en moest deeze tusschen de Zeekusten en de groote Meiren, dat is van *Canada* af tot den Oceaan, spoedig toeneemen. Voor een groot gedeelte ook konden die Landen, door de *Americaansche* Boeren en Akkerlieden zelve bebouwd wor-

(*) In den Jaar 1784, het eerste Jaar des Vredes kwamen 12000 Bewoonders in *Kentucki*, in 1786 20000, na welken tyd die Provincie, eene der onafhanglyke Staaten geworden is. — Volgens optellingen van de Staaten van *New York*, waren daar in den Jaare 1756 niet meer dan 96765 Bewooners; en niettegenstaande de vernielingen van eenen achtjaarigen Oorlog, bevondt men het getal der Ingezetenen 238897, en naa verloop van vyf Jaaren op 340120, terwyl de grootste bevolking in de Landen omtrent het Meir *Ontario* werd opgemerkt.

(†) Anderen stellen het om de vyf en twintig Jaaren. Zie G DUNBAR *Oude en nieuwe Constitutie der Vereenigde Staaten van America* III. D. bl. 34. Zeker is die berekening verschillend in onderscheide Oorden.

worden; aan welken nu slegts de middelen ontbraaken, om zich te vestigen, en in staat te stellen, om vrugten van hunnen akkerarbeid in te oogsten.

LXXVI. BOEK. — 1793.

Op deeze gronden steunde de onderneeming van de aankoop der *Americaansche* Landeryen, door STADNISKI, die met eenige bekende en in de *Americaansche* zaaken kundige, en ter Koop-beurze volkomen betrouwen bezittende Kooplieden, nevens een Advocaat, als Commissarissen, met hem als Directeur, deeze groote onderneeming zouden bestuuren. Overeenkomstig waar mede het koopen aanving van zodanige Landen als onder andere, naar ingekomene berigten het meeste voordeel beloofden. Hier toe dienden de Geldligtingen, waar van wy gesprooken hebben, en omtrent welke wy deeze opheldering noodig oordeelden (*).

Nieuwe schikkingen op het verleenen van Surcheance.

Geldgebrek heerschte ook onder *Hollands* Ingezetenen; dit bleek uit de verbaazende vermenigvuldiging van Verzoeken om op schorting van betaaling by 's Lands Staaten. Het gepast verleenen van dezelve, in een handeldryvend Land, strekte te meermaalen niet alleen om den Schuldenaar

(*) Zie dit alles in 't breede uitgewerkt in een Stukje onder den Tytel *Voorafgaand Berigt wegens eene Negotiatie op Landen in Noord America*, door PIETER STADNISKI *Amst.* 1792. Ook werd 'er eene uitvoerige Kaart van die Streeken, in welke de reeds aangekogte of te koopene Landen gelegen waren, met aanwyzing van derzelver ligging, in de nabyheid der Zee of Rivieren, in 't licht gegeeven.

LXXVI. BOEK. 1793. naar staande te doen blyven; maar ook den Schuldeischeren het hunne te doen geworden, en kan overzulks, onder ons, niet, dan ten grooten nadeele, geheel geweigerd worden. De veelvuldige en soms ongegronde, ja schelmagtige Verzoeken deezer tusschenkomst van de hoogste Magt, gaf grond om de meest gepaste maatregelen op te speuren, en vast te stellen, die konden dienen, om, met behoud van den daadlyk ongelukkigen, en uitsluiting van alle bedrieglyk handelenden, dit in zich zelven heilzaam gunstbetoon te doen stand houden. Hier op steunde een Staatsbesluit, 't welk het bekomen diens Uitstels van Betaaling moeilyk; maar niet ondoenlyk, maakte (*).

Bedestonden in *Holland* uitgeschreeven. By de vroegtydige Uitschryving van den Algemeenen Dank- en Bededag deezes Jaars (†), lieten Staaten van *Holland* het niet berusten. De verklaarde en aangevangene Oorlog deedt hun een Staatsbesluit tot het houden van Bedestonden op den negentienden van Sprokkelmaand uitvaardigen, waar by zy betuigden; „ dat „ zy, in overweeging genomen hebben„ de, de pligtlyke noodzaaklykheid, om, „ in de tegenwoordige tydsomstandighe„ den, den Godlyken Zegen en Bystand „ over de Wapenen van den Staat tegen „ den Vyand af te smeeken, goedgevon„ den hadden, om aan de Geregten, bin„ nen

(*) *Resol. van Holl.* 15 Nov. 1793.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 292.

„ nen Holland en *Westfriesland* aan te LXXVI.
„ fchryven, om de noodige bevelen te BOEK.
„ ftellen tot het houden van veertiendaag- —
„ fche Bedeftonden, te beginnen met 1795.
„ Woensdag den zeven en twintigften
„ dier Maand, om GOD Almagtig vuurig
„ te fmeeken, dat het hem behaage de
„ aanvallen van den Vyand, en alle des-
„ zelfs booze oogmerken te verydelen,
„ de regtvaardige Wapenen van den Staat,
„ tot verdeediging van 's Lands Bezittin-
„ gen en van die der Ingezetenen, mits-
„ gaders tot befcherming van Godsdien-
„ ftige en Burgerlyke Voorregten opge-
„ vat, met zynen genadigen byftand en
„ kragtdaadige hulp te bekroonen; en ten
„ dien einde, de Wapenen van de Geal-
„ lieerden en Vrienden van den Staat, te-
„ vens gelukkig en voorfpoedig te ma-
„ ken; als mede de poogingen en beflui-
„ ten van de Overheden, tot redding van
„ het lieve Vaderland, door zyne God-
„ lyke Wysheid, te beftuuren en tot ge-
„ wenschte en zegenryke eindens te doen
„ uitloopen (*)." — In welker voege Staaten van *Holland* die Bedeftonden in een ftaatlyke Dankftonde verwisfelden, by het ontruimen van 's Lands Grondgebied door de *Franfchen* in Grasmaand, hebben wy, die Gebeurtenis befchryvende, reeds vermeld (†).

Be-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 115.
(†) Zie hier boven bl. 120.

LXXVI. BOEK. — 1793. De Wapenhandel der Burgeren te *Amsterdam* vermenigvuldigd.

Behalven de op zich zelven weinig beduidende flikkeringen van Burgerwapenhandel, by deezen ontstaanen Oorlog, welke zich te *Katwyk* en 's *Gravenhaage* vertoonden (*), maakte men des weinig werks. De gehuurde en vermeerderde bezoldigde vreemde Krygsbenden, en het vertrouwen op de magt der Bondgenooten, met den Lande den eigensten Kryg voerende, deedt dit misschien, althans in den aanvange, overboodig keuren. Egter begreepen die van den Geregte der Stad *Amsterdam*, in overweeging genomen hebbende de meermaalen door de Stadsschuttery betoonde bereidwilligheid, om de goede orde, rust en veiligheid der Burgeren en Ingezetenen, op alle mogelyke wyze, te handhaaven, en tevens overtuigd zynde van derzelver verknogtheid aan de gevestigde Constitutie en Regeeringsvorm, het noodzaaklyk, tot meerder handhaaving van de rust en veilgheid der Stad, en tot kragtdaadige bescherming en verdeediging van het leeven en de bezittingen van alle derzelver stille en getrouwe Ingezetenen, van wat staat, stand of denkwyze deselve ook zouden mogen weezen, dat de Schutteryen, met meer aanhoudenheids, dan voorheen, in den Wapenhandel zouden worden geoefend. Waar om zy, naa ingenomen raad der Heeren Colonellen, vaststelden, dat voortaan de Burger Compagnien, behalven op de Wagthuizen, één-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. bl. 377 enz.

éénmaal 's weeks, geduurende den tyd van zes maanden, of zo veel langer of korter, als men nader zou goedvinden, in den Wapenhandel zouden worden geoefend (*).

LXXVI. BOEK. —— 1793. De vyf en twintigste Verjaaring van de Maatschappy tot Redding der Drenkelingen gevierd.

Ongevierd bleeven in den Lande geene Kunstbevorderende of weldaadige Instellingen, wanneer zy zekeren Jaarkring bestaan hadden, geen wonder derhalven, dat eene Instelling, waar op ons Land, en in 't zelve *Amsterdam*, by uitstek, roem mag draagen, en zonder grootspraak de Moeder was van veele soortgelyke in andere Landen, vyf en twintig jaaren stand gehouden hebbende, plegtig gedagt en by het houden van een Vrienden Maaltyd door de Bestuurderen gevierd werd. Hier toe vonden die van de loflyke *Maatschappy tot Redding der Drenkelingen* op den zesden van Wynmaand gelegenheid. —— De oprigting daar van vermeldende, noemden wy de Mannen, wier naamen eene dankbaare Vereeuwiging verdienden (†). De oudste en jongste der eerste Aanleggeren en Bestuurderen beleefden deezen Feestdag. De laatstgemelde, JOANNES LUBLINK *de Jonge* vereerde dien Maaltyd met een Vers aan zyne Medebestuurderen gerigt, en vergat, terwyl de meesten, zo niet alle, de verdere Grondleggers, reeds overleden waren, geenzins met onderscheiding te

(*) *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 299.

(†) In onze *Vaderl. Hist.* ten onmiddelyken vervolge op WAGENAAR XXIV. D. bl. 101 enz. hebben wy deeze Inrigting breed vermeld.

LXXVI BOEK. — 1793. TEYLERS Stichting te *Haarlem* bloeit en bemoedigt de tekenkunst.

te gewaagen van den oudsten CLAUDE NOORDWYCK, die reeds meer dan tachtig jaaren telde (*).

Hieldt dus deeze Stichting niet alleen stand, maar bleef ze in vollen bloei, weezen de Berigten, van tyd tot tyd gemeen gemaakt, wegens de uit de kaaken des doods geredden, uit, hoe veel heils dezelve der Maatschappye toebragt; wy mogen niet nalaaten te vermelden hoe eene andere Stichting in *Haarlem* mede bleef bloeijen, die van TEYLER naamlyk. Om niet te gewaagen, hoe het Eerste, 't Godgeleerd Genootschap, door een reeks van Deelen, Antwoorden op de gewigtigste Vraagen, bevattende, aan het oogmerk des Instellers, beantwoordde; hoe het Tweede Genootschap, schoon min gelukkig in het ontvan-

(*) Met vollen regte mogt de Dichter hem toezingen,

Vergun, dat ik, vooral, u beden nader
ô NOORDWYCK! *hupsche Bestevader,*
Die in uw ouderdom de vreugd
En rype vruchten smaakt der welbesteedde jeugd!
Gy hielpt, met my, bestaan aan onze Stichting geeven;
Gy zaagt haar groei: beschouw nog lang
Met ons haar klimmend nut, tot een volmaakter leeven
Uw waardig leeven hier vervang.

Hoe gepast op den tyd waar in Bestuurders dit Feest mogten vieren klonken de regels,

Terwyl verwoesting woedt, en krygszugt tuk op moorden
In 't veld bebloede lauren plukt,
Was 't onze grootste lust, als wy de blymaar hoorden
Al weder een den dood ontrukt!

Het geheele Vers is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1739.

vangen van Antwoorden op de voorgestelde Prysvraagen, egter niet onwerkzaam bleef in der wereld de vrugten aan te bieden des arbeids van één der Leden, den Heer M. VAN MARUM, in het vak der Natuur- en Scheikunde, mogen wy niet nalaaten te vermelden, hoe deeze schatryke Stichting haar Geld deels niet alleen besteedde aan eene Boekverzameling, welke door keuze en kostbaarheid uitmunt; maar tevens in het koopen van Tekeningen, die ten schoonen cieraad strekken. Het Kabinet van Tekeningen, onder het opzigt van den kunstkundigen en bekwaamen Schilder W. HENDRIKS, werd ten deezen dage verrykt met ruim zeventien honderd Tekeningen van onderscheidene *Italiaansche* Meesters, waar onder veele ongemeen schoone, alle behoord hebbende tot de Verzameling van Tekeningen door de overledene *Zweedsche* Koningin CHRISTINA nagelaaten, welke Verzameling de Stichting, te *Rome*, voor eenen aanzienlyken prys, inkogt. —— Nog meer deedt deeze Stichting, daar zy, om de Tekenkunst in ons Vaderland aan te moedigen, en tevens met de vrugten van den geest en tekenpen der beste *Nederlandsche* Kunstenaaren, haare Verzameling te verfraaijen, van tyd tot tyd, door hun Stukken deedt vervaardigen, ten einde die aan de algemeene Verzameling toe te voegen (*). Terwyl zy ook

(*) *Algem. Konst- en Letterbode* X. D. bl. 121. De Vervaardiger van dit Tydschrift heeft den liefheb-

LXXVI. BOEK. — 1793 pen te meermaalen op *eenen wysgeerigen* trant, en *zomtyds* in het afgetrokkene, zo dat ze niet berekend waren voor het gros zyner toehoorderen, dit gevoegd by eenen wat tooneelagtigen voordragt, boven al in zyne vroegste jaaren, ontging de berispende aanmerking van zommigen niet, schoon zyne Leerredenen, in laatere tydperken zyns leevens, veelal meer naar de algemeene vatbaarheid geschikt waren, en de weidsche voordragt in een recht vaderlyken verwisselde. Een welgevormd lichaam en schoon gelaad, 't welk hem tot in hoogen ouderdom bybleef, zette aan alle zyne verrigtingen iet inneemends en overredens by. Niet onaartig heeft men, 't geen NEPOS eertyds van DION getuigde, op VAN DER *AA* toegepast „ dat „ hy veele goederen der Natuur *bezat*, en „ onder deezen eenen leerzaamen en vriendelyken aart, geschikt tot alle edele Kunsten, en een aangenaam deftig voorkomen, het welk niet weinig ingangs „ heeft (*).” Gulle vriendlykheid straalde door in zyne wyduitgestrekte gezellige verkeering; veelweetenschap, gepaard met gespraakzaamheid, maakte hem een wellust der Gezelschappen, in welker bywooning hy zyner werkzaamheid eene verpoozing gaf, en veel nuts stichtte. Van zyne Vaderlandliefde hoorden en zagen wy hem in onze met hem gehoudene vriendschaplyke verkeering, blyk by blyk gee-

(*) NEPOS *Dion.* Cap. I.

LXXVI. BOEK. 1793.

geeven. Dierbaar was hy by zyne Gemeente, by veelen zyner Stadgenooten; en hulpvaardigheid jegens ongelukkigen was een der hoofdtrekken van zyn beminnenswaardig Character. Van zyne werkzaamheid draagen de uitgegeevene Stukken der Maatschappye blyk by blyk, en kunnen hier van teffens de alom bekende Godgeleerde Werken, welke zynen naam op 't voorhoofd draagen, getuigen. Men heeft aangemerkt, dat 's Mans Schriften, hoe doorwrogt anders, noch in Taal, noch in Styl, uitstaaken, zo dat hy niet gezegd kan worden, gelyk CICERO ten aanziene van DEMOCRITUS getuigt, „ door eenen „ betoverenden Styl, bloemen over de „ afgetrokkendste Onderwerpen gestrooid „ te hebben (*);" daar ook zyn Taal en Styl blyk draagen van groote gemeenzaamheid met *Hoogduitsche* Schryveren: welker taaleigen, door derzelver verwantschap met de *Nederduitsche*, zo ligt eenen nadeeligen invloed heeft op het zuiver *Nederduitsch* schryven (†).

M. NIEUWENHUIZEN's dood.

Eene andere Maatschappy in den Vaderlande, van min verheeven aanzien, dan de *Haarlemsche der Weetenschappen*, doch van eene steeds toeneemende uitgebreidheid,

(*) CICERO *de Orat*. Lib. III. C. II.

(†) Omstandiger Leevensberigt treft men aan in CHALMOTH's *Biographisch Woordenboek der Nederlanden* I. D. bl. 2 *enz.* vergeleeken met de *Algem. Vaderl. Oefeningen* voor 1798. bl. 636. en de *Algem. Konst- en Letterbode* XI. D. bl. 100.

LXXVI. BOEK. 1793. heid, welker oprichting wy vermelddeh (*), en van welke wy te meermaalen, in den loop der Vaderlandsche Geschiedenisse, gesprooken hebben, hoe zeer ook, uit kragte haarer Inrigtinge, met de Staatsgebeurtenissen geene gemeenschap hebbende, de Maatschappy, naamlyk, *Tot Nut van 't Algemeen*, verloor, ten deezen Jaare, desgelyks haaren Medeoprichter en eersten Secretaris Dr. MARTINUS NIEUWENHUIZEN. In den bloei zyner Jaaren, naauwlyks drie en dertig Jaaren bereikt hebbende, werd hy, zich te *Haarlem* bevindende, door een geweldigde ziekte op den zesden van Lentemaand uit dit leeven gerukt.

Berigt wegens hem. Door zynen Vader, den Eerw. JAN NIEUWENHUIZEN, Leeraar der *Doopsgezinden* te *Middelharnas*, op het Eiland *Overflakkee*, de Geboorteplaats van M. NIEUWENHUIZEN, eerst geschikt tot het Leeraarampt, deeden 'er zich reden op om daar van af te zien, en die hem tot de Geneeskunde opleiden. Behalven de voorbereidende kundigheden te *Leyden* opgedaan, zette hy zyne Leeroefeningen te *Harderwyk* voort, en voltooide dezelve te *Franeker*. Te *Edam* zich nedergezet hebbende om te dier Stede de Geneeskunst te oefenen, werd daar, door zyne medehulpe, de Maatschappy gebooren, die eerst

(*) Zie in onze *Vaderl. Hist.* IX. D. bl. 155, een verslag van de Oprichting dier Maatschappye uit medegedeelde Berigten van den Secretaris M. NIEUWENHUIZEN.

eerst de tytel voerde van *Edamsche Maatschappy tot Nut van 't Algemeen*, en hadt men de Regeering dier Stad tot Beschermheeren voor één Jaar gekoozen. De meer dan verwagte schielyke uitbreiding dier Maatschappye, deedt *Edam* eene ongeschikte plaats keuren, en het Hoofdbestuur na *Amsterdam* verleggen. Hier in stemden JAN NIEUWENHUIZEN, toen Leeraar te *Monnikendam*, den eersten Oprichter en diens Zoon, de Secretaris. Dit hadt een zo onaangenaam gevolg, dat de vernietiging dier zo veel beloovende Maatschappye te duchten stondt, en den Secretaris aan zo veel onaangenaams blootstelde; dat hy *Edam* verliet.

LXXVI. BOEK. 1793.

Een der Lykredenaaren op NIEUWENHUIZEN Mr. MAURITS CORNELIS VAN HALL hangt van die Gebeurtenisse dit Tafereel op. „ Naauwlyks begon „ deeze Maatschappy, door haaren dage„ lyks toeneemenden aanwas, haar eerste „ jeugd te ontgroeijen, of eene geduch„ te gebeurtenis dreigde eensklaps haa„ ren geheelen ondergang. —— Eene na„ buurige Stad (*Edam*) was, tot op dien „ tyd, de Moeder en Voedster deezer „ Kweekelinge geweest —— Omstandig„ heden, van welke te zwygen, my de „ voorzigtigheid gebiedt, deeden haar de „ tederste zorgen dier eerst weldaadige „ Moeder en Voedster derven — de val „ onzer Stichting scheen naby; en de „ menschlievenheid voorspelde weenende, „ aan onzen NIEUWENHUIZEN, dat alle

 „ de

LXXVI. BOEK. — 1793.

„ de vrugten zyner werkzaamheid zouden „ verlooren gaan. — Dan — de Voorzienigheid, die schynbaare rampen dikwerf verwekt om zegen en geluk voort te brengen, wreekte zich over deeze ontaarte Moeder, en even gelyk eene pas ontlooken bloem, door stormen gekwetst en geboogen, zich weder verheft, wanneer kalme zomerlugt, en lachende zonneschyn, haar op nieuw koesteren en verwarmen — zo stak onze Maatschappy het vernederd hoofd omhoog, wanneer zy, onder het geleide van haaren bestendigen Beschermer — van aardsche Beschermheeren verlaaten, en van de zorgen haarer verbolgen Moeder beroofd, in deeze Stad (*Amsterdam*) eene veilige schuilplaats vondt.

„ Hoe ernstig, ô zalige Vriend! hoe stoutmoedig, maar ook hoe tederhartig waren uwe zorgen, om deeze lievelinge van uw hart uit haaren droevigen toestand te redden! In welk een licht vertoonde zich uwe denkwyze, en uw belanglooze yver, toen gy huis en have, ja alles om haar verlaaten moest, en naauwlyks denkende aan uwe eigen bezittingen, die der Maatschappye alleen aan de gedreigde vlammen, en aan de wraake van onzinnige woestaards ontvoerd hebt!" (*).

Van

(*) Mr. MAURITS CORNELIS VAN HALL *Lykreden op* M. NIEUWENHUIZEN, *gedaan in het Amsterdamsche eerste Departement der Maatschappye tot Nut van*

Van zyne vroege Jeugd af hadt NIEUWENHUIZEN de Dichtkunst beoefend, en in dit vak geene geringe vorderingen gemaakt. In de *Taal- en Dichtlievende Oefeningen* van het *Leydsche* Genootschap *Kunst wordt door Oefening verkreegen*, zyn daar van de Proeven voorhanden, behalven dat verscheide losse Stukjes, en in dicht gestelde Vertoogen des Weekblads, de *Menschenvriend*, grootendeels van zyne hand, en zyn arbeid besteed aan de *Christlyke Gezangen voor de openbaare Godsdienstoefeningen*, des getuigen (†). —— De Kruid- en Plantkunde trok reeds vroeg, als met zy-

LXXVI. BOEK. —— 1793.

van 't Algemeen. — Het beloop deezer Gebeurtenisse, van zo veel aanbelangs voor de Maatschappye, wordt in 't breede voorgesteld door G BRENDER à BRANDIS, in diens *Lykreden op* NIEUWENHUIZEN, gedaan in het *Amsterdamsche Tweede Departement.* Uit welke Lykredenen wy het voornaamste deezen Man betreffende ontleend hebben. In hoe verre die gebeurtenis, in Zomermaand des Jaars 1787 voorgevallen in verband stondt met de Staatkundige beweegredenen van dien tyd, kunnen wy niet bepaalen. Zeker gaat het dat NIEUWENHUIZEN, onder de Vryheidsvoorstanders moest geteld worden, en dat deezen in *Edam*, eene Vaderlandsche Societeit hadden opgerigt; onder de Zinspreuk,

De Deugd en Trouw brengt ons byeen,
En strekt tot nut van 't Algemeen.

Zinspeelende op de Maatschappy te dier Stede onder die Zinspreuke. Zie onze *Vaderl. Hist.* XII. D. bl. 121.

(†) Zie het *Voorberigt* deezer *Gezangen*, te Amst. by J C SEPP *en Zoon*; C DE VRIES en C. SEPP *Jansz.* in den Jaare 1796 uitgegeeven.

LXXVI. BOEK. — 1793. zyne hoofdzaak de Geneeskunde verbonden, zyne aandagt en vlytige beoefening; in deeze, als mede in de Scheikunde hadt hy meer dan gemeene vorderingen gemaakt, de *Genees- Natuur- en Huishoudelyke Jaarboeken* draagen des getuigenis. Niet alleen maakte NIEUWENHUIZEN zich by de Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen* verdienstlyk, door het voorbeeldlyk yverig en naauwkeurig waarneemen van zyn post als Secretaris, maar ook door het opstellen en uitgeeven van verscheide Werkjes, onmiddelyk ingerigt ter bereiking van een der hoofdoogmerken de verbetering van het Schoolweezen, op welk hy zich bovenal bevlytigde. Behalven deeze en andere Schriften, met zyn naam bestempeld of openlyk voor de zyne erkend, leeverde hy eene menigte van Vertaalingen uit het *Latyn* en *Hoogduitsch*. — Nu eens schreef hy ernstig, doch nimmer droog; dan weder luimig en satyriek; van deezen leatsten stempel waren veelen zyner Redenvoeringen, zo in de Byeenkomsten van de Maatschappy TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, als in twee andere Maatschappyen te *Amsterdam* FELIX MERITIS en DOCTRINA ET AMICITIA gehouden.

Men beschouwde in NIEUWENHUIZEN den man van uitsteekend vernuft, van een goeden smaak, een geregeld oordeel, vlugge denkwyze, en eenen vrolyken gemeenzaamen ommegang. Wat ook zommigen, hem miskennende, kort vóór zynen dood ten

ten aanziene van zyne Godsdienstige begrippen gezegd mogen hebben. VAN HALL betuigt ten dien opzigte, „ NIEUWENHUIZEN vervulde zyne Pligten jegens GOD!! „ de Godsdienst, de eenige grondslag van „ der Menschen waar Geluk, zonder wel„ ken de verheevenste Deugd haaren be„ koorelykſten luister verliest, — de „ *Christlyke Godsdienst* was by hem heilig. „ Hy beoefende denzelven, niet op die „ bekrompene wyze, waar door anderen, „ dien in schyn vereerende, hem in de „ daad onteeren." En voert hy het getuigenis van 's Mans behuwd Broeder ADRIAAN LOOSJES Pz., die in een klein, maar zeer treffend, Stukje, te zyner *Gedagtenisse* uitgegeeven, betuigd hadt, „ opgeklaarde begrippen vormde hy van den „ grooten Bestuurder van het Heelal, en „ van deszelfs verheevene Eigenschap„ pen. — De Christlyke Openbaaring „ deedt hy met al zyn hart hulde — „ stelde dus eene behoorelyke waarde in „ de betragting der Deugd — en geloof„ de in een staat van Vergelding."

LXXVI. BOEK.

1793.

Hoe zeer NIEUWENHUIZEN zich de zaak der Maatschappye *Tot Nut van 't Algemeen* ten einde zyns leevens toe, aantrok, zien wy uit een trek in de laatstgemelde *Gedagtenisse*, „ Toen de tong hem reeds „ woorden weigerde, om de gedagten, die „ traager en traager gebooren wierden, „ uit te stamelen, toen nog was zyn ar„ beidzaame geest voor de *Stichting* werk„ zaam — toen nog greep hy myne hand,

„ en

LXXVI. BOEK. „ en verzogt my, die drukkende, de be-
„ zorging eener zaake, die Maatschappy
„ betreffende (*)."

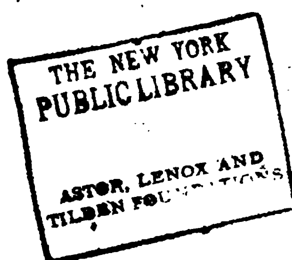
1793. Dood van H. A. Schultens. Levensberigt.

Een vroege dood beroofde desgelyks de *Leydsche* Hoogeschool van een der schoonste Lichten, door den Hooggeleerden Hendrik Albert Schultens, op den twaalfden van Oogstmaand deezes Jaars, naauwlyks vier en veertig jaaren en een half bereikt hebbende, weg te rukken. — Met welgevallen staan wy stil by deezen verdienstlyken Vaderlander. zo durven en mogen wy hem noemen, schoon *Herborn* hem onder haare Inboorelingen telt: want naauwlyks was hy een half jaar oud, wanneer zyn Vader Jan Jacob Schultens tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en

(*) Wegens Anna Maria Herdingh, aan welke hy in den Jaare 1789 te *Haarlem* gehuwd was, en by welke hy eene Dogter en een Zoon verwekt hadt, werd, op de Vergadering der Maatschappye *Tot Nut van 't Algemeen* een Voorstel gedaan, om aan haar, Weduwe van Hem, die een der eerste Oprichters der Maatschappye geweest was, en, geduurende zyn leeven, met eenen uitmuntenden vlyt en yver, ten dienste van dezelve gearbeid hadt, zo zy niet eerder hertrouwde, tien jaaren lang, uit de Algemeene Kas der Maatschappye, eene jaarlyksche Gifte te schenken. De meerderheid wraakte zulks; maar vondt goed, aan die Weduwe eene Dubbele Gouden Medaille, en aan elk Kind een Zilveren te schenken, ten blyk van de hoogagting der Maatschappy voor 's Mans verdiensten, vergezeld van een gepast Diploma, in 't welk het oogmerk der Maatschappy by het schenken dier Medailles was uitgedrukt. *Verslag van de Buitengewoone Vergadering dier Maatschappye* den 12 van Oogstmaand 1793.

H. A. SCHULTENS.

de *Oosterſche* Taalen, in plaats van diens Vader ALBERT SCHULTENS, beroepen werd. LXXVI. BOEK. 1793.

Vroegtydig beſtemd om in het lettervoetſpoor de SCHULTENSSEN te treeden, lag hy daar van de gronden eerst te *Leyden*, en vervolgens te *Haarlem* (*). Slegts veertien jaaren bereikt hebbende, tradt hy het Letteroefenperk ter *Leydſche* Hoogeſchoole in, en behaalde allen lof. Twee zyner Oefenjaaren ſleet hy te *Harderwyk* by den Hoogleeraar EVERHARD SCHEIDIUS, een Kweekling van zynen Vader in de *Oosterſche* Taalen. Door zugt tot die Taalkunde en de Weetenſchappen in 't algemeen gedreeven, bezogt hy *Engeland*, om de ſchat zyner *Oosterſche* Letterkunde, op de *Oxfordſche* Hoogeſchoole, te vermeerderen. Reeds door de uitgave eens daar toe betrekkelyken Werks naam gemaakt hebbende, werd hy naar verdienſten ontvangen en bejegend door de voornaamſte *Engelſche* Geleerden, verwierf zo veel agting, dat hy, by Open Brieve tot *Meester in de Kunſten* verheeven werd; en dus de hoogſte Eer ontving, welke die Hoogeſchool immer aan iemand bewyzen kan, en nimmer gegeeven wordt, dan aan waare verdienſten. In een tydkring van drie en

(*) Te dier Stede hebben wy den beminnenswaardigen Jongeling gekend, onder het opzigt van den verdienstlyken P. DOUSY, die door een verſtandig beleid, dit ſpeelziek knaapje tot een gezetten Letterarbeid wist te brengen, en zeker veel toegebragt heeft om de zaaden van den grooten en braaven Man vroegtydig hem in te ſtorten.

LXXVI. BOEK. — 1793. en twintig jaaren viel 't zelve slegts aan zes Engelschen te beurte, en werd, eenige Koningen en Vorsten uitgezonderd, nimmer aan Vreemdelingen gegeeven. Naa eenigen tyd te *Cambridge*, met lof vertoefd te hebben, keerde hy na zyn Vaderland te rug. Men kende zyne bekwaamheden en verdiensten, en toonde zulks door hem de post van Hoogleeraar in de *Oostersche Taalen* te *Amsterdam* op te draagen, in de plaats van den Hooggeleerden W. KOOLHAAS.

Behalven de lessen voor de Letteroefenende Jongelingschap, hieldt hy, in de *Hollandsche* Taal, om ook anderen nuttig te weezen, les voor desbegeerige *Amsterdammeren*, over de *Joodsche* Oudheden, en de *Oostersche* Geschiedenis. Dan de post van Hoogleeraar aan de *Leydsche* Hoogeschool viel niet open door den dood zyns Vaders, of hy werd onverwyld geroepen om diens plaats te vervullen. Door zyn vernuft, oordeel, smaak en geleerdheid, door zyne bevallige leerwyze, die zelfs aan de stroeve eerste beginzelen een medesleepende aangenaamheid wist by te zetten, door de minzaame behandeling zyner Leerlingen, en de moeite welke hy zich gaf om hunne oefeningen gemaklyk en aangenaam tevens te maaken, ontstak hy by veelen eenen warmen yver ook voor die gedeeltens der Letteroefeningen, welker onderwys hem hoofdzaaklyk was toevertrouwd. In de uitlegging der gewyde Bladeren, klommen zyne verdiensten boven allen lof; tot herstelling en uitbreiding der recht-

schaa-

schrappene en waare Bybelsche Oordeelkunde in ons Vaderland, bragt hy zo veel, je meer, dan iemand toe, en zyne Wysgeerige beschouwing van den geest der *Mozaïsche* Wetten, gaf aan de kennis der *Joodsche* Oudheden eene gansch andere en veel betere richting. By het houden van openbaare Redenvoeringen tradt waare welsprekenheid ten kansel; en zelfs in byzondere gesprekken, betoonde hy een groote kragt van overtuiging, zyne oogen spraaken met een overmeesterend vermogen. LXXVI. BOEK. 1793.

Als Mensch was SCHULTENS niet minder groot dan als Geleerde. Een fyn en leevendig gevoel van het waare en schoone; eene byzondere gave om de menschen waar te neemen, en het eigen gevoel, 't welk hem bezielde, ook in anderen op te wekken, of te versterken; toegeevenheid met zwakte of losheden; diep gewortelde afkeer van alle verkeerdheid en snoode kunstgreepen; gestrenge ingetoogenheid; onkreukbaare regtvaardigheid in alle zyne posten en betrekkingen; grootmoedigheid met den zagtsten en vreedzaamsten aart verbonden; de tederste liefde tot Gade en Kroost (*); de hartlykste deelneeming in het lot zyner Vrienden; algemeene Menschliefde, zonder onderscheid van rang of aanzien; werkzaam medelyden met ongelukkigen Characterschets.

(*) By zyne Egtgenoote CATHARINA ELISABETH DE SITTER hadt hy vyf Kinderen, drie Zoonen en twee Dogteren verwekt.

LXXVI. BOEK. — 1793. lukkigen; gemaklykheid in het vergeeven van beledigingen — onwrikbaare kloekmoedigheid in rampen en gevaaren; getrouwheid aan zyn pligt, ook dan wanneer men hem daarom de gevoeligste slagen dreigde toe te brengen; vuurige liefde jegens God, en een onbepaald vertrouwen van zyn lot, en dat van de zynen, in de handen van zyn Goeden Hemelschen Vader — maakten zyn schoon, beminnelyk en verheeven Character uit.

Zyn moedig gedrag als Vaderlander. Wy mogen niet nalaaten, by deeze algemeene Characterschets, als meer byzonder het Vaderland betreffende, te voegen, 't geen hem als Vaderlander kenmerkte. SCHULTENS was, in het onrustig Jaar MDCCLXXXVII *Rector Magnificus* der Hoogeschoole te *Leyden*; eene Stad, in die Staatsbeweegingen zo diep deelende, en waar in wy de woelingen der Academie Jeugd, dit Tydvak beschryvende, ontvouwden. Wy deeden te kort aan de waarheid en de gedagtenisse van deezen Man, wanneer wy hier geen gebruik maakten van de schildery deswegen opgehangen door JACOBUS KANTELAAR, die in de Lofreden over hem uitgesprooken, wat deeze byzonderheid betreft, op den volgenden verrukkenden trant, zich liet hooren — „ Gy „ hebt hem gekend in dien tyd, waar in „ zo veelen, die te vooren geagt werden, „ als eiken, in den zwaarsten storm, te zul„ len staan, reeds by het geruisch van „ den eersten wind, als strohalmen ge„ knakt, het hoofd voor het geweld boo-

„ gen.

„ gen. Maar wie heeft immer de stand- LXXVI. BOEK. 1793.
„ vastigheid van SCHULTENS zien wan-
„ kelen? Altyd aan zyne grondbeginze-
„ len en aan zyn character getrouw, het
„ zy hy als Afgezant van den Academi-
„ schen Raad aan het Stadhouderlyk Hof
„ verscheen, of als Regter een aange-
„ klaagden Jongeling tot zich in zyne
„ binnenkamer geroepen hadt; het zy hy
„ zich in staatlyke Vergaderingen of in
„ byzondere Gezelschappen bevondt; het
„ zy hy zyn gevoelen uitsprak, of beve-
„ len gaf, liet hy zich, noch door den
„ haat of de woelingen zyner Vyanden,
„ noch door de vrees van aan hun te
„ zullen mishaagen, die de gevoeligste
„ slagen aan zyn aardsch geluk konden
„ toebrengen, noch door de gevaaren,
„ die zyn Persoon en Huis van een op-
„ roerig Graauw te wagten hadden, im-
„ mer tot zwygen brengen, waar regt-
„ vaardigheid en waarheid het spreeken
„ tot pligt maakten. En in elk zyner
„ uitspraaken was de reinheid van zyn
„ hart, en onpartydige waarheidsliefde
„ zo zigtbaar; was zyne rondborstigheid
„ met zo veel waare welleevenheid ge-
„ paard, was de kragt van overtuiging
„ zo vermogend, was de toon van
„ zyne stem zelve zo doordringend, dat
„ een onwillekeurige eerbied, by zyne
„ tegenstanderen, ten minsten voor eeni-
„ gen tyd, de plaats van den haat innam;
„ en zy, zo lang zy hem hoorden, gee-
„ ne andere aandoening gevoelden, dan

LXXVI. BOEK. „ de brandende spyt, dat zulk een Man „ niet tot hunne Party behoorde.

1793. „ In zyne tegenwoordigheid dorst hem „ niemand beledigen, zyn tred zelve baar- „ de eerbied en ontzag, en het hollend „ Graauw, dat door niemand te stuiten „ was, bezweek voor zyne grootheid. „ Eenige Jongelingen, door eene oproe- „ rige menigte gevolgd, zogten hulpe by „ SCHULTENS, die zy elders niet hadden „ kunnen erlangen. Ten aanhooren van „ het woedend Gepeupel, geboodt hy, „ met eene donderende stem, den Bevel- „ hebber der Binnenwagt om geweld met „ geweld te keeren. De geheele menig- „ te, schoon grimmende van nyd, en „ brandende van begeerte om hem aan te „ vallen, die aan hunne woede weerstand „ dorst bieden, was verpletterd door de „ majesteit van zyne stem en houding; in „ één oogenblik zweeg het getier des raa- „ zenden hoops; en SCHULTENS in het „ midden deezer doldriftige bende, scheen „ een magtig Vorst te zyn, omstuwd door „ zyn gehoorzaam Volk.

„ Doch, hoe minder de boosheid hem „ in het openbaar dorst wederstand bie- „ den, des te meer woedden list en laster „ tegen hem in het geheim. En het zou „ niet te verwonderen geweest zyn, in- „ dien men zelfs bedekte poogingen hadt „ aangewend, om hem uit den weg te „ ruimen, wiens eerlykheid men niet hadt „ kunnen doen wankelen, wiens moed „ men niet hadt kunnen doen nederslaan,

„ wiens

„ wiens gezigt men niet kon vedraagen. — LXXVI.
„ Ik zal niet onderzoeken, of zodanige BOEK.
„ poogingen in de daad aangewend zyn;
„ maar dit is zeker, dat de welmeenend- 1793.
„ ste Vrienden van SCHULTENS, het daar
„ voor hielden; en dat zy in de grootste
„ vreeze waren voor het al te wel slaagen
„ van dezelven. Zy raadden hem der-
„ halven, den slag, die hem dreigde, voor
„ te komen, en zyne verdeediging tegen
„ de grieven, die men heimlyk tegen hem
„ inbragt, aan eenen Vriend te zenden,
„ die in de beste gelegenheid was om de-
„ zelve bekend te maaken waar het be-
„ hoorde — Wat deedt SCHULTENS?
„ In eene plegtige Aanspraak aan zyne
„ oudste Kinderen, die 'er alleen nog
„ maar vatbaar voor waren, vermaande
„ hy hun, zich noodzaaklyk in de we-
„ reld te maaken, om zich door hunne
„ eigene verdiensten het noodige te ver-
„ zorgen; en voegde 'er eene ernstige ver-
„ klaaring by, dat zy nimmer van hem
„ de minste laagheid verwagten moesten,
„ ter bejaaging van eenige gunst voor
„ zich of de zynen. Van zyne Echtge-
„ noote hieldt hy zich verzekerd, dat zy
„ liever een minderen stand voor haaren
„ tegenwoordigen ruilen zou, dan toelaa-
„ ten, dat hy, om haaren wil, zyne stand-
„ vastigheid in het geringste bezwalkte.
„ En hoe zeer haare belangen, en die
„ van zyne vyf Kinderen, hem op het
„ hart woogen; hoe talryk de genoegens
„ waren, die hy in zyn post smaakte;

 „ hoe

LXXVI. BOEK. — 1793. „ hoe veele wegen dezelve hem opende, „ om aan zyne pryswaardige eerzugt te „ voldoen, hy voelde zich zelven genoeg, „ om zeker te weeten, dat hy met de „ grootste ingetoogenheid, alles opofferen „ kon, en dat niets volstrekte behoefte „ voor hem was, behalven zyne Deugd. — „ Om egter, den welmeenenden aandrang „ zyner Vrienden gehoor te geeven, „ schreef hy den Brief, dien men van „ hem vorderde; verdeedigde zich rond- „ borstig tegen iedere lastering, die tot „ zyne kennis gekomen was; maar voeg- „ de 'er met de eigen rondborstigheid „ by — „ „ Geen Mensch in de geheele „ „ Wereld, en geene overweeging hoe „ „ ook genaamd, is in staat om my te „ „ brengen tot eene verandering in myn „ „ openbaar of byzonder gedrag, het „ „ welk myn geweeten my zegt, dat in „ „ dien zin, welke thans bedoeld wordt, „ „ onschuldig en onberispelyk is. Ik „ „ vraag noch voor het voorledene de „ „ minste verschooning, noch beloof de „ „ geringste verandering voor het toe- „ „ komende; maar zal alles afwagten „ „ met die gerustheid en dat vertrouwen „ „ op God, waar toe ik voel, dat Eer „ „ en Deugd kragten geeven!" "

Zulk eene taal herinnert ons aan de grootste en braafste Mannen, in de beste tyden der Oudheid. De Wysgeer, de Christen sprak; hy verdiende gehoord en geloofd te worden, en zo veel wy weeten, is hy, wiens braafheid op zulk eene

zwaa-

zwaare en doorgestaane proeve gesteld was, ten deezen aanziene, vervolgens ten einde toe ongemoeid gebleeven. LXXVI. BOEK.

1793. SCHULTENS een Voorstander der Nederduitsche Taal.

Behalven het verlies, 't geen *Hollands* Hoogeschool, door den dood van SCHULTENS, leedt, verloor de *Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde* te *Leyden* in hem haaren waardigen Voorzitter, en het Taal- en Dichtlievend Genootschap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen*, haaren Beschermer: want SCHULTENS, hoe groot ook in de *Oostersche* en andere Taalen der Geleerden, agtte het niet beneden zich, om ook aan de beschaaving en verfraaying zyner Moederspraake te arbeiden, en een werkzaam Lid te worden van die, met zo veel lofs in dit vak bekende Maatschappy, en dat Genootschap. — Hy, die reeds in de *Nederduitsche* Taal Lessen te *Amsterdam* hieldt over vakken tot zyn Hoogleeraarampt behoorende (*), betoonde zich te *Leyden* een yverig Voorstander en Bevorderaar van zyne Moederspraake, ter beschaaminge van zo veelen, die by eene uitgebreide kennis in de Taalen der Ouden, met opgeschorten neuze, van die huns Lands spreeken, en genoodzaakt daar in te schryven, niet zelden eene onkunde aan den dag leggen, welke zy zich behoorden te schaamen; doch waar op zy veel eer roemen. Schoon dit zwak, of lie-

(*) Zie hier boven bl. 365.

LXXVI. BOEK. — 1793. liever die verkeerdheid der Geletterden, gelukkig zo veel afgenomen of verbeterd is, dat onze in de daad ſchoone Taal, voor die uitjouwingen beveiligd blyft, en de Schryvers in dezelve, zich niet ſchuldig maaken aan de voorige mishandelingen, welke, te hunner ſchande, op hun moesten t'huis komen.

Hoe zyne nagedagtenis gevierd wordt met eene Lofrede door J. KANTELAAR. Byzondere omſtandigheden, geenzins uit minagting voor de gedagtenis des Overledenen ontſtaande, bragten te wege, dat geen zyner Amptgenooten met eene openbaare Lykreden 's Mans nagedagtenis vereerde. Die omſlagtige Plegtigheid gaat met geene geringe kosten gepaard. Dan bleef die hoogst vereerenswaardige Man niet ongedagt. In een der maandelykſche Byeenkomſten van het Taal- en Dichtlievend Genootſchap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen*, korten tyd naa het overlyden van SCHULTENS, een van 's Genootſchaps Beſchermheeren, werd het beſluit genomen, om, by de eerstvolgende Algemeene Vergadering, op den elfden van Zomermaand des volgenden Jaars bepaald, eene plegtige Redenvoering te houden, ter gedagteniſſe van deezen verdienstlyken MÆCENAS, en tevens met eenpaarige ſtemmen goedgevonden om deeze taak op te draagen aan een der kundigſte Leerlingen en den byzonderen Lieveling des overledenen, JACOBUS KANTELAAR, die zeggen mogt; „ Ik was ruim veertien jaaren oud, „ toen ik SCHULTENS kennen leerde; hy

„ heeft

„ heeft van dien tyd af, immer met eene LXXVI.
„ vaderlyke liefde myn geluk bevorderd, BOEK.
„ en in myn geluk gedeeld; en niet al-
„ leen ben ik aan zyne leiding de gehee- 1793.
„ le vorming van myn Verstand verschul-
„ digd; maar het geen nog oneindig meer-
„ der is, hy vormde myn Hart, en ter-
„ wyl ik jaaren lang zyne grootheid be-
„ wonderend aanstaarde, leerde ik in hem
„ die stevigheid van ziel hoogschatten,
„ die alleen onze deugd bestendig, en
„ ons geluk, in het midden van alle stor-
„ men des noodlots, onwrikbaar maakt —
„ Myn hart gevoelt dus de volle waarde
„ van SCHULTENS, schoon myne tong
„ hem niet naar waarde pryzen kan."

Eenige byzonderheden greepen 'er plaats by het houden deezer Lyk- en Lofreden, welken den Overledenen en den Redenaar tot eere strekten. De Gehoorzaal der Hoogeschoole kon hier niet wel gebruikt worden; de *Zaal* van het Genootschap, schoon ruim, was te klein om een genoegzaam aantal Toehoorderen buiten den bepaalden kring des Lichaams, uit welke deeze staatlyke verrigting gebooren werd, te bevatten. Om aan de vereerderen van 's braaven Mans gedagtenisse, gelegenheid te geeven tot het bywoonen dier Redenvoeringe, verzogt het Genootschap, en verkreeg gereed daar toe het gebruik van de ruime Kerk der *Doopsgezinden*, wier Bestuurders deels Boezemvrienden des Overledenen waren. —— Hier door was 'er plaats voor de Leden des Genootschaps,

LXXVI. BOEK. — 1793. voor eene talryke en aanzienlyke menigte van beiderlei kunne, uit de deftigste standen, en onder deezen, behalven eenigen der Heeren Curatooren van *Leydens* Hoogeschool, en het meerendeel der Hoogleeraaren, een uitgeleezen aantal van de kundigste en meestgeoefendste Mannen, zo uit *Leyden* als uit andere Steden en Plaatzen van het Gemeenebest, aldaar byeengekomen, om zich, met het Genootschap, in deeze gepaste hulde aan de heilige asch van SCHULTENS te vereenigen.

Die Vereering geschiedde, volgens berigt van een oor- en ooggetuigen, op eene eenvoudige maar treffende wyze. Zy ontleende haare grootheid van den Man, om wiens Gedagtenis het te doen was, en de bekende bekwaamheid des welspreekenden Redenaars, bezield met zyn onderwerp, 't geen aan alles de vereischte klem en kragt byzet. 's Voormiddags ten elf uuren, naa dat reeds twee uuren te vooren, het Genootschap de Algemeene Vergadering hadt geopend in zyne gewoone Vergaderzaal, gingen de Leden voor af, na de gemelde Vergaderplaats, en in de Kerkenkamer zamengekomen, traden zy gelykerhand ter Kerke in, en namen de afzonderlyke plaatzen voor hun bestemd, in. De Redenaar, door den Voorzitter, den Hoogleeraar Y. VAN HAMELSVELD en J. DE KRUYFF ter Kerke ingeleid, onder het speelen van het Orgel, beklom den Predikstoel, en begon de Lofreden, welke hy, met eene tusschenpoozing, door het

het Orgelspel aangevuld, onder herhaalde toejuiching, ten einde bragt. „ De Zielen „ der opgetoogene menigte bleeven den „ geheelen tyd der Redenvoeringe aan de „ welbespraakte lippen des Redenaars geboeid, en toonden zich meermaalen, „ op de zigtbaarste wyze, aangedaan en „ getroffen —— Trouwens, wie der Toehoorderen, een welgeplaatst hart en den „ geringsten smaak voor het edele, het „ verheevene, het waare schoone, bezittende, kon hier met onverschilligheid, „ en zonder de gevoeligste deelneeming, „ het bekoorelyk tafereel hooren schetzen „ van SCHULTENS ongemeene talenten en „ onvergeetbaare verdiensten, als Letterkundige, zo wel als van zyne verheevene en aanminnige Deugden als Mensch „ beschouwd, en deezen edelen Menschenvriend, van zyne vroegste Jeugd, door „ alle de voornaamste tooneelen van zyn „ arbeidzaam, nuttig en weldaadig leeven, tot aan zyn grootsch en hartroerend sterfbedde, met den Redenaar naaoogen —— Wie zyner Vereerderen en „ Vrienden, in 't byzonder, kon, zonder „ den hoogsten wellust, en tevens de diepste droefheid, de zo wel getroffen en „ juist gelykende beeldtenis beschouwen, „ waar in de egte en ongekunstelde welspreekenheid van KANTELAAR, de geheele waarde en grootheid van deezen „ zynen Leermeester en Vriend, met zo „ veel waarheid als bevalligheid, met zo „ veel smaak als leevendigheid en kragt

LXXVI. BOEK. —— 1793.

LXXVI. BOEK. — 1793. „ wist te schilderen, en het hart te bekoo„ ren en weg te voeren; maar ook op „ nieuw te wonden, door de erinnering aan „ het onherstelbaar verlies van zulk een „ zeldzaam voorbeeld van verstandlyke „ en zedelyke Schoonheid.

„ De meest bevoegde Oordeelaars, (en „ welligt werd in *Leyden* zelden, buiten „ de Gehoorzaal der Academie, voor een „ grooter en uitgeleezener getal der zul„ ken openlyk gesprooken,) getuigden, „ dat de Lofspraak, in alle opzigten „ SCHULTENS waardig was, en een wel „ zamenhangend, allengskens gepast op„ klimmend, ryk en overal keurig gestof„ feerd, volledig, schoon, geheel oplee„ verde. Zy die den Overledenen van „ nader by kenden, en met hem gemeen„ zaam verkeerden, verzekerden, dat daar „ by geene byzonderheid gemeld wierd, „ geen enkele trek voorkwam, welke niet „ op waarheid gegrond was (*).”

Naa het afloopen der plegtige Gedagtenisvieringe, en het wederkeeren der Genootschaps Leden ter gewoone Vergaderzaale, werd, by het hervatten der bezigheden, KANTELAAR, voor het met zo veel lofs verrigtte werk niet alleen dankbetuigd; maar ook een dubbelen zilveren Eerpenning, op den gewoonen stempel des Genootschaps geslaagen; doch ter aanden-

(*) *Nieuwe Algemeene Konst- en Letterbode* I. D. bl. 194.

denkinge zo wel, als ten gepasten blyke van erkentenisse, met een gepast opschrift voorzien, op een eenpaarig besluit der Vergaderinge, toegeweezen (*). LXXVI. BOEK. —— 1793.

Treur-

(*) Geen wonder, dat men de uitgave deezer Redenvoeringe verlangde en verzogt. Dezelve verscheen ook eerlang in 't licht, onder den Tytel, *Lofreden op* HENDRIK ALBERT SCHULTENS, *openlyk uitgesprooken te Leyden op den elfden van Wiedemaand* 1794. te *Amsterd.* by P. DEN HENGST. Dezelve wordt voorgegaan door eene Opdragt aan het Genootschap, op welks besluit dezelve ververvaardigd en uitgesprooken werd, en gevolgd door een aantal Aantekeningen, betreffende het Leeven en de Schriften van den Hoogleeraar, die in de Redenvoering zelve, enkel genoemd of aangeweezen konden worden; besllooten met een schoon *Latynsch* Dichtstuk op SCHULTENS (*Schultensio defuncto*) van den zeer bekwaamen *Amsterdamschen Rector* R. VAN OMMEREN. 't Is uit deeze Lofreden, dat wy het meeste, deezen voortreffelyken Man betreffende, ontleenden. Wy kunnen niet van hem scheiden zonder hier plaats te geeven aan eenige Dichtregelen, kort naa diens dood vervaardigd, ten opschrift voerende

ZUGTEN BY HET GRAF VAN WYLEN DEN HOOGLEERAAR H. A. SCHULTENS.

SCHULTENS! *voortreflyke* SCHULTENS! *Voedsterzoon van Minerva!*
Groot in weetenschap; groot in geleerdheid; grooter in deugden!
Edeldenkende, edelhandelende Menschen-vriend! Christen!
Zie uit uw rustplaats neder, hoe wy uw afzyn beweenen!
Zie de traanen der droefheid; zy rollen langs uw grafzerk!
Zie de traanen der hoop;.... zy spieg'len zich in uwen luister!

O,

LXXVI. BOEK. —— 1793. SCHEIDIUS volgt SCHULTENS op.

Treurde *Leydens* Hoogeschool, met zo veel regts, over het gemis van den waardigen SCHULTENS, in de kragt zyns Leevens afgesneeden, dezelve mogt zich verheugen over de keuze van SCHEIDIUS, die, eer het Jaar ten einde liep, diens post verving, en aanvaardde met eene Redenvoering, ter eere van de SCHULTENSSEN, in het vak hunner uitmuntenheid, spreekende *over 't geen de* SCHULTENSSEN, *naa hunne onsterflyke verdiensten omtrent de Oostersche Letterkunde nog voor anderen te doen, hebben overgelaaten* (*).

PIETER NIEUWLAND tot Hoogleeraar te *Leyden* beroepen.

Was ook die Hoogeschool in rouwe over het verlies eens vroeg door den dood weggerukten Hoogleeraars in de Natuur- en Wiskunde, CHRISTIAAN HENDRIK DAMEN (†), van wiens bekwaamheden de-

O, hoe dierbaar waart Ge in de oogen des deugdzaamen wyzen!
Dierbaarder nog in de oogen der eeuwige, Godlyke Wysheid! —
Heil U, verloste van lyden!.... zegevierende sterfling,
Reeds op den vollen middag uw loopbaan zo glansryk ten einde!
O verbeid ons, verbeid ons, eerlang, eerlang aan uwe zyde! —
Zugtend, ook dikwerf beigend, volgen wy, wanklend uwe schreeden;
Tot ons de hand des Ontfermers by onzen Geliefden geleide!

K.

Algem. Konst- en Letterbode XI. D. bl. 60.

(*) *Algem. Konst- en Letterbode* XI. D. bl. 90 en 129.

(†) *Algem. Konst- en Letterbode* XI. D. bl. 117.

dezelve zich alles goeds mogt belooven, ook dit gemis zag zy geboet door eenen Man, van welken in den Lande reeds als een wonder van vroegtydige Geleerdheid en Bedreevenheid in Kunsten en Weetenschappen, zints eenigen tyd, met allen lof gesprooken was, wiens verwonderbaare zo spoedig ontlookene bekwaamheden, in verscheide vakken, hem tot Hoogleeraar in de *Stichtsche* Hoogeschoole deeden beroepen; een beroep, in het barnen der Staatsonlusten geschied, en by het kenteren van den stroom der heerschende Staatsbegrippen, gewraakt (*). Ondanks 's Jongelings hier onbekende denkwyze in het Staatkundige (†), konden zyne bekwaamheden in de *Amstelstad* den weg tot Eer en Bevordering vinden: nevens andere uitmuntende Mannen benoemde de *Amsterdamsche* Zeeraad PIETER NIEUWLAND, want dit is de Man, dien wy hier bedoelen, tot een Lid van de Zeevaard zo bevorderlyke *Commissie, tot de zaaken het bepaalen der Lengte op Zee, en de Verbetering der Zeekaarten betreffende* (§); en twyfelde men daar ter Stede niet, ter belooning van zyne reeds betoonde kunde en werkzaamheid, de post van Leeraar in de Wis- Sterre- en Zeevaardkunde, door den dood van den kundigen

LXXVI. BOEK.

1793.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 165.

(†) Men slaa na wat wy, ten deezen opzigte, te laatstaangehaalde plaatze, in eene Aanmerking hebben bygebragt.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 216.

XXVI. BOEK. 1793.

„ myner daaden genomen, aan geen pligt-
„ verzuim my schuldig gemaakt te heb-
„ ben; maar integendeel, naar myn ver-
„ mogen, in het helpen maintineeren van
„ de Voorregten der Stad, in het onder-
„ houden van Privilegien, Keuren en Re-
„ folutien, met alle getrouwheid, nevens
„ myne Mede-regenten, te zyn werkzaam
„ geweest. —— Ik durf zelfs, zonder
„ ydele grootspraak, en my slegts op de
„ getuigenissen van het gebeurde beroe-
„ pende; vrymoediglyk zeggen, dat,
„ wanneer Stadsbelangens het agterstellen
„ der mynen gevorderd hebben, ik aan
„ dezelve de voorkeur heb toegekend, en
„ van myne zyde al wat tot handhaaving
„ van het respect van Burgemeesteren-
„ kamer, en tot onderhouding eener goede
„ harmonie in de Regeering, strekken kon-
„ de, heb toegebragt; ja, wanneer die
„ harmonie eenigzins mynenwege scheen
„ te zullen lyden, myne denkwyze met
„ de daad getoond, in het nederleggen
„ van myn Ampt als Ontvanger van de
„ Ordinaire Verponding over deeze Stad,
„ wanneer ik, in den Jaare MDCCLXVII
„ tot Schepen door zyne Doorlugtige
„ Hoogheid den Heere Erfstadhouder was
„ verkooren; eene bereidwilligheid in het
„ opofferen van eene niet onvoordeelige
„ Post, waar over toenmaals Heeren Bur-
„ gemeesteren my, op de meest gracieuse
„ wyze, hun genoegen betoond hebben.

„ Niet alleen in dien tyd; maar van
„ den beginne af aan, heb ik my altoos

„ met

„ met het vertrouwen en de Vriendschap LEEUW.
„ myner Mede-raaden, hoe zeer in jaa- BOEK.
„ ren verschillende, vereerd gevonden; ——
„ maar, tot myn leedweezen, hebben die 1793.
„ genoeglyke omstandigheden voor my
„ een einde genomen. Zedert ik, in
„ Wintermaand van den Jaare MDCCXCI,
„ op gunstigen voorslag van U Ed. Groot
„ Agtbaaren, door hun Ed. Groot Mo-
„ genden tot Ontvanger van des Gemee-
„ nelands Middelen over de Stad *Leyden*
„ *en Rhynland* ben verkooren geworden,
„ heb ik die Vriendschap, dat vertrou-
„ wen moeten missen van twee of drie
„ myner Mede-raaden die *vóór*, maar in-
„ zonderheid van allen die *met* en *naa* het
„ Jaar MDCCLXXXVIII, Lid van deeze
„ Vroedschap zyn geworden. Ja zelfs is
„ die Verwydering, of, (welk een naam
„ ik ook daar aan geeven moge,) dat on-
„ gunstig, maar onverdiend, gevoelen,
„ ten mynen opzigte, zo verre gegaan,
„ dat die Leden zich geopposeerd hebben,
„ tegen de gewoonte, volgens welke ik
„ in aanmerking kwam om tot de Com-
„ missien en Bedieningen, zo binnen als
„ buiten de Stad, aan de oudste Raaden
„ toegekend, genomineerd te worden, en
„ dat zy deeze hunne oppositie hebben
„ doen gelden, door my niet te benoe-
„ men tot die Functien, welke, wel is
„ waar, aan de vrye en plenaire begeeving
„ van de Vroedschap staan; maar waar
„ omtrent nogthans de Usantie, immers
„ zedert den Jaare MDCCXLVII, alle par-

LEERL.
BOEK.
———
1793.

„ tydigheid en onaangenaamheid uitsluiten„ de, een zekere ordre heeft ingevoerd.
„ Dus heeft my het meerder getal ontzet van 't geen my in rang en volgens billykheid toekwam; en 't geen zy ook andere Leden, op den zelfden voet niet geweigerd hebben. —— Verre van my dat ik aan eenig Lid zyne vrye stemming zou willen betwisten. In tegendeel, wanneer iemand door wangedrag of om andere dergelyke redenen zich onbekwaam of onbevoegd gemaakt heeft tot eene openstaande Post, hem anders competeerende, zou ik de eerste zyn, om billyk en pryslyk te oordeelen, dat hy wierd voorbygegaan. —— Maar zal ook een regtmatig, en onbevooroordeeld Mensch het zelfde zeggen, wanneer tot zodanig eene behandeling oogenschynlyk geen andere reden voorhanden is, dan (op zyn best genomen) loutere willekeur, misschien by deezen of geenen eene byzondere neiging, drift of opgevat misnoegen? — Dat *loutere willekeur* de regelmaat van verkiezing zyn zoude, zal immer zulk een Beoordeelaar, zo ik geloove, nooit goedkeuren, en veel eer zal hy van gevoelen zyn, dat uit zodanig eene handelwyze, niets dan alle onaangenaamheden, verwyderingen, partyschappen kan ontstaan, ja alle harmonie, alle geschikte ordre, alle kragt, klem en waardigheid der Regeeringe den bodem wordt ingeslaagen: waar van de gevolgen nood-

„ zaak-

„ zaaklyk, tot nadeel der Stad, en erger- LXXVI.
„ nis of bekommering der goede Ingeze- BOEK.
„ tenen, moeten uitloopen.

„ In de omstandigheden nu, waar in 1793.
„ ik my zo onverdiend bevinde, en die
„ ik zo even, niet zonder aandoening, heb
„ teneergesteld, moet ik, naar myne denk-
„ wyze oordeelen, dat dit myn geval is.
„ En op dat ik tot die onaangenaamheden,
„ en daar uit spruitende gevolgen, geen
„ aanleiding geeve, zo moet ik dan, na
„ mynen dertigjaarigen Dienst, erkennen,
„ dat ik de Stad myner Geboorte, en
„ Voorvaderlyke Afkomst, niet meer van
„ nut zyn kan, en mitsdien ook myn post
„ als Veertig in den Raad deezer Stad in
„ den schoot van U Ed. Groot Agtbaaren
„ nederlegge, verzoekende om een hono-
„ rabel ontslag."

Hy erlangde de voldoening van dit Ver- Desgelyks C. VAN DER MEER.
zoek, den tienden van Wintermaand dee-
zes Jaars gedaan, op den zeventienden van
eerstvolgende Louwmaand; ten welken
dage de Heer Mr. CORNELIS VAN DER
MEER, als Veertig in den Raade, op gedaan
verzoek, mede zyn ontslag verkreeg (*).
In *Leyden* beantwoordde het geheel beloop
der zaaken volmaakt aan de verwagting,
welke men, by de eerste Regeeringsver-
andering, in het Jaar der Omwenteling,
zich reeds vormde (†). By-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 65—70.
(†) Men vergelyke wat wy, die eerste Regee-
ringsverandering vermeldende, boekten. Zie onze
Vaderl. Hist. XX. D. bl. 401.

LXX I. BOEK. 1793. Doorgaande Standvastigheid der Patriotten.

' Bykans onafgebrooken mogten wy, van de Patriotten des Jaars MDCCLXXXVII, spreekende, teffens gewaagen van derzelver Standvastigheid in de eens omhelsde en verdeedigde zaak, zo wanneer zy, in stilte zich in den Lande bleeven onthouden; als wanneer zy, daar uit gebannen, of vrywillig daar buiten geweeken, elders zich eene woonplaats verkooren hadden, en daar, in dagen van zo veel lotwisfels, bedaard ook eene verandering ten hunnen opzigte afwagtten, of openlyk zich begonnen te vertoonen als medewerkers, om in het Vaderland, door hun ontruimd, eene Tegenomwenteling te doen gebooren worden, of zelfs daar toe de gewapende hand te leenen, met het *Legioen Etrangere*, by den ontstaanen Kryg tegen deeze Gewesten gevoerd, aanrukkende. Schaars waren de voorbeelden, behalven die van eenige Weiffelaars, wier aanbidden der opgaande zonne, hun als zodanigen deedt kennen, en tevens by alle Braaven, veragten; als mede der zodanigen, die, door nood geperst, elk woord van vernedering, hun afgevergd, vooraf wikten en woogen. Weinigen, die het leed der verdrukking eenigen tyd gesmaakt hadden, of zy werden daar door, in hunne eens omhelsde Staatsbegrippen, gestyfd, en kwamen 'er niet van terugge. Dan dit Jaar ontmoeten wy een voorbeeld van eenen anderen stempel, van eenen Man wiens gedrag daar om te meer in 't oog liep en verdient nagegaan en ontvouwd te worden.

De

De Heer Nicolaas Montauban van Swyndregt, voorheen Makelaar te *Rotterdam*, zyne Geboorte-stad, hadt van vroeg af, by het ontstaan der Staatsgeschillen, daar in deel genomen, door het tekenen van een en ander Verzoekschrift, ten grondslage strekkende van de gebeurtenissen in laatere tyden, waar in hy veel deels genomen hadt, en eerst Luitenant, vervolgens Capitein geweest was by de nieuw opgerigte Schuttery. Hier door kwam hy, volgens zyne bekentenisse, in de gelegenheid om telkens ingewikkeld te worden in de verhittendste Gesprekken, waar by alles wat niet overeen kwam met het toen omhelsde Systhema van Volksvryheid, zo afschuwlyk werd voorgesteld, dat hy nevens anderen, met den tyd, in het *verkeerd* denkbeeld geraakte, dat allen, die hunne Party niet waren toegedaan, voor geene waare Vaderlandschgezinden, maar voor Vyanden van 's Lands welzyn, en van burgerlyke Vryheid gehouden en als zodanigen behandeld mogten worden. — Aan die overheerschende geestdrift, niet aan eigen opgevatte en geliefde gevoelens, schreef hy het toe, dat hy niet alleen als Lid eener Commissie van den Grooten Krygsraad, ten Raadhuize van *Rotterdam* zich vertoond hadt, tot het afzetten van eenige Leden uit de Vroedschap; en, ingevolge van zyn driftig gestel, by opgemelde gelegenheid meer vuurs vertoond, dan eenige anderen; maar ook, door het bywoonen van zeer driftige Raad-

LXXVI. BOEK.

1793.

N. Montauban van Swyndregt gedrag te *Rotterdam* gehouden.

LXXVI. BOEK.

1793.

Leevert een Verzoekſchrift in.

plegingen, tot dien ſtap was gekomen, om zyne Ondertekening te leenen aan de beraamden en door den Grooten Krygsraad voorgeſtelde bedreigende Verklaaring in Hooimaand des Jaars MDCCLXXXVII.

Alle deeze Bedryven hadden hem, in Herfſtmaand des gemelden Jaars, het Land doen ruimen, waar op de indaaging, en by het niet verſchynen, het Banvonnis gevolgd was (*). Het ſtondt den Heer van Swyndregt zeker vry om dit alles, hoe weinig beduidend het ook mogt weezen, aan te voeren, als gronden om 'er verſchooning op te verzoeken; die vernedering, dat kruipen en krommen, was zyne zaak. Hy mogt 'er byvoegen, dat hy zich, in gevolge van dit alles, „ in de akelige „ omſtandigheid bevondt, om als Balling „ 's Lands, zich van zyne kostwinning „ beroofd en buiten ſtaat te zien tot het „ ter hand neemen van eenig middel van „ beſtaan, met zyn aanleg en capaciteit „ overeenkomende, terwyl hy, niet tegen- „ ſtaande het genot van een goed Kan- „ toor, nooit eenigen Onderſtand of Pen- „ ſioen gehad hadt of willen verzoeken." — Hy mogt wyders verklaaren, „ dat, of- „ ſchoon hem niet naauwkeurig bekend „ waren de punten van beſchuldiging, „ waar op het Mandement Crimineel en „ het daar op gevolgde Vonnis van het „ Hof verleend was, hy zich niet bewust „ was of verbeelden kon, dat dezelve over „ eeni-

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 23.

„ eenige andere daaden hadden kunnen LXXVI.
„ loopen, dan die hy beleeden hadt; en BOEK.
„ van welke hy het hartlykste leedweezen ——
„ gevoelde, en het verkeerde opregtlyk 1793.
„ beleedt."

Doch VAN SWYNDREGT ging eenige schreeden verder, en deedt stappen voor hem onnoodig, en anderen ter beschuldiging of ten bezwaare, daar hy bestondt, genoegzaam de geheele Party, door hem zo bestendig, zo yverig en nu zes jaaren naa de Omwenteling aangekleefd, te hoonen en te lasteren. Schoon niemand der zaake kundig, alle deelneemers in de Volkspartye de edelste Vryheids- en Vaderlandslievende gevoelens en inzigten zal toeschryven; of beweeren, dat zy, in den staat der Uitlandigheid zich onopspraaklyk gedroegen, voegde het misschien niemand minder dan VAN SWYNDREGT, deeze characterschets als vry algemeen op hun passende, op te hangen. „ Dat hy zich, in „ de Maand September van den Jaare „ MDCCLXXXVII uit het Land geretireerd „ hebbende, gelegenheid genoeg gehad „ hadt, om veele Persoonen, die de rol „ van Volksvrienden, geduurende die tur- „ bulente tyden, gespeeld hadden, in hun- „ ne waare gedaante te leeren kennen, „ en daar door was overtuigd geworden, „ dat Eigenbelang veelal de dryfveer hun- „ ner daaden geweest ware; dat zy de „ Burgers alleen in beweeging gebragt „ hadden om des te zekerder hun ver- „ foeilyk oogmerk te bereiken." —— Als-

 me-

LXXVI. BOEK. 1793. mede, „ dat, byaldien 'er eenige Regeeringsvorm in alle deszelfs punten overeenkomstig het toenmaalig denkbeeld was vastgesteld geworden, het eene Calamiteit voor de Republiek zou geweest hebben."

Van Swyndregt beriep zich vervolgens op zyn gedrag, zints de Omwenteling in *Brabant* en in de *Meyery van den Bosch* gehouden, dan verzweeg zyn vry lang verblyf in *Frankryk*; hy beschreef het „ als te eenemaale onbevlekt van eenige daaden of gedraagingen, welke een verkeerd of vyandig oogmerk tegen zyn Vaderland, of deszelfs Bestuurderen, zou verraaden; in zo verre dat hy zyn hartenwensch vereenigde met die van veele anderen, die enkel vervoerd waren geweest door een Enthusiasmus, waar in een gedeelte der Natie was gebragt geworden, en die naa het beleeven van kalmer tyden, en van eene Generaale Amnestie, reikhalsden, wel verre van eenige gemeenschap te houden met, of deel te neemen aan de daaden van hun, die nog onlangs eene vyandlyke Invasie gedreigd en zelfs werklyk ondernomen hadden." — Hy ondersteunde dit met zich te beroemen, „ dat hy, integendeel al den invloed, welken de enkele tytel van *Uitgeweeken Hollander* hem by de *Fransche* Officieren kon doen hebben, te werk gesteld hadt, om zodanige Op- en Ingezetenen van de *Meyery*, welker verkleefdheid aan het Stadhouderlyk Huis

„ en

„ en aan de gevestigde Constitutie, hun LXXVI.
„ voor den meesten moedwil en molest BOEK.
„ van de *Franschen* blootstelden, daar van
„ op alle mogelyke wyze te bevryden." — 1793.
Ten bewyze hier van voerde hy aan het getuigenis van den Advocaat Fiscaal van *Brabant* en *Lande van Overmaaze*, OLDENBARNEVELD *genaamd* WITTE TULLINGH, hem verleend, waar in deeze verklaart,
„ dat hy, berigt bekomen hebbende van
„ de goede diensten, door den Heer NI-
„ COLAAS MONTAUBAN VAN SWYNDREGT,
„ woonende op het Kasteel te *Riezel*, ge-
„ naamd *den Guldenhuis*, geduurende het
„ verblyf der *Fransche* Troepen in de
„ *Meyery van 's Hertogenbosch*, aan verschei-
„ de Ingezetenen daar omtrent, en voor-
„ naamlyk aan den Heer VAN HELMONDT
„ beweezen, zo veel in zyn vermogen
„ was, deszelfs goedwilligheid willende
„ erkennen, aan alle Heeren Commandee-
„ rende Officieren van hunne Keizerlyke
„ en Koninglyke Majesteiten, en alle braa-
„ ve en edelmoedige Militairen van hoogst-
„ gedagte derzelver Armeeën, aan welken
„ deeze Verklaaring zou worden vertoond,
„ het bovengemelde Kasteel, en alle de
„ verdere Goederen en Bezittingen, aan
„ den Heer VAN SWYNDREGT toekomen-
„ de, onder hunne byzondere bescherming
„ te neemen, en voorts zyn Persoon, en
„ die van zyne Familie, te willen bewaa-
„ ren tegen allen overlast, geweld en
„ moeijenis."
Met het aanvoeren van dit stuk betuig-

LXXVI. BOEK. 1793. de hy, „minder voor te hebben, om zyn „ staatgehouden gedrag te willen doen „ dienen tot eene vergoeding van zyne „ voorige Onbehoorelykheden, dan wel „ om hun Ed. Groot Mogenden eerbie- „ diglyk te brengen in het begrip, dat „ van hem, in 't vervolg, niets anders te „ wagten was, dan dat hy zich, als een „ gehoorzaam en stil Ingezeten, hunne Cle- „ mentie, waar na hy vuurig haakte, al- „ zins zou waardig maaken, waar toe hy „ ook bereid was, zich door den Eed op „ de Constitutie te verbinden." —— Hy verzogt op deeze gronden „ Gratie en „ Vergiffenis van zyne gepleegde On- „ behoorlykheden, en Abolitie van de „ Sententie, met herroeping van Ban en „ opheffing van dien, en dat hem daar „ van mogten vergund worden Brieven van „ Amnestie."

In gunste aangenomen. Dit Verzoekschrift, den zes en twintigsten van Herfstmaand ingediend, en in handen gesteld van de Hoven van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, bejegende een gunstigen raadslag, en Staaten van *Holland* voldeeden aan 't zelve, mits de Inleeveraar der Regeeringe van de Stad *Rotterdam* genoegen gave, den Eed op de Constitutie aflag, en de kosten van de tegen hem aangevangene Regtsgedingen voldeed (*). — Niemand twyfelde of VAN SWYNDREGT was gereed tot alle die vernederende stappen, naa den eersten gedaan te hebben.

'sMans

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1592—1597, 1746.

LXXVI. BOEK.

1795.

's Mans bedryf wekte groote vreugde by de Party, welke een Hoofdbeleider der Tegenstanderen van het Huis van *Oranje*, zich zo kruipend zag vernederen; de Nieuwspapieren spraaken 'er met lof van, en schepte men een zonderling genoegen in de ongunstige Schildery van de Patriotten opgehangen, gemaald door de hand eens geweezen Patriots. Kwaadaartigheid strekte het woord *vele* tot *allen* uit, en zou misschien het woord *sommigen* meer met de waarheid overeenkomstig, maar dan nog dit bezwaar voor den Heere VAN SWYNDREGT onvoegelyk geweest hebben. Dewyl het voor de Patriotten in den Lande zwygens tyd was, zweegen zy, op de juichende zegepraal hunner Partye, te deezer gelegenheid met eenen tartenden euvelmoed betoond: dan zy schaamden zich niet over dit laag bedryf, maar betreurden veel eer onderling de wanhoop eens voorigen Medestanders, die, schoon met een goed hart en kloek verstand, door die eigenste hartstogtlykheid van gesteltenisse, waar van hy belydenis deedt, te onberaaden zich liet vervoeren, om, ten einde zyn eigen afval van eene Party, waar aan hy zo lang en vast verkleefd was, te plooijen, denzelven te verschoonen, door bykans de geheele Vaderlandschgezinde Aanhang met den blaam, die zommige gewaande Volksvrienden zich maar te zeer op den halze gehaald hadden; doch aan andere rechtschaapene en deugdzaame Volksvrienden geene opspraak of nadeel in

Hoe zyn gedrag beoordeeld.

LXXV. BOEK. — 1793.

in 't allerminste kon toebrengen. Veel meer met de waarheid strookt het, dat de Vrienden van den Stadhouder weinig reden hebben om zich hier op te beroemen; daar zy veel eer, tot hunnen spyt, de doorstaande Standvastigheid van verre weg de meeste en beste Patriotten moesten aanschouwen; terwyl 'er zich, in tegendeel, veelen onder hun bevonden, die enkel uit vrees voor eene bovendryvende Party, en uit schaamte over hunne eigene ligtgeloovigheid of wandaaden, zich lieten wederhouden van dergelyke vry meer gegronde bekentenissen. Hoe pinkoogend, of liever blind, is Partyschap in haare oordeelvellingen!

D. COSTERUS te *Woerden* weder in de Regeering genomen.

Gematigder en gereeder dan VAN SWYNDREGT vondt Mr. DOMINICUS COSTERUS ook geen zo groot *Staatszondaar*, de deur der geraade te *Woerden* geopend. Deeze, in den Jaare MDCCLXXXVII, Raad in de Vroedschap en Schout dier Stad, Schryver van den ten dien tyde veel geruchtmaakenden *Zuidhollandsche Courant*, hadt op de aannadering der *Pruissen*, met veel anderen, de wyk na *Amsterdam* genomen (*). Als Directeur of Schryver van dit Dagblad, vondt hy zich van de verleende Amnestie uitgeslooten (†). Hy kwam in Zomermaand deezes Jaars te *Woerden* te rugge, en verscheen vervolgens, by oproeping van Burgemeesteren, in

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XVI. D. bl. 354.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 195.

in de Vroedschapsvergadering, van welke hy, ondanks al dit gebeurde, Lid was gebleeven. De Voorzittende Burgemeester deedt den Heer COSTERUS, het thans gebruiklyk Formulier van den Eed op de Constitutie van de Regeering en het Erfstadhouderschap voorleezen; met bygevoegde vraage of hy den Eed geliefde af te leggen? COSTERUS, hier in geene zwaarigheid maakende, deedt dien Eed in handen des Voorzittenden Burgemeesters, en hadt vervolgens, als voorheen, Zitting in de Vroedschap (*).

LXXVI. BOEK. 1793.

Behoedzaamheid hadt de Schryvers der Nieuwspapieren doorgaans bestuurd om niet onderheevig te worden aan de strenge straffen den geenen gedreigd, die zich, naar 't begrip der Regeeringe, daar in mogten te buiten gaan (†). Dit mogt die van *Haarlem* in verlegenheid brengen omtrent de buitenlandsche Berigten *Frankryk* betreffende (§); dit den Schryver van de *Leydsche Courant*, wegens het plaatzen van eene niets beduidende kleinigheid, de schorting van eenigen tyd op den halze haalen (**), zo gemaklyk liep het niet af voor de *Schoonhovensche* Courantier JAN HENDRIK REIZIG, die, van wegen de Stadsregeering, dit besluit t'huis kreeg, dat, dewyl hy van zich hadt kunnen verkrygen, om, van tyd tot tyd, niet tegen-staan-

J. H. REYZIG het uitgeeven van de *Schoonhovensche* Courant verbooden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1044.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XX. bl. 213.
(§) Zie hier boven bl. 195.

LXXVI. BOEK. 1798. staande menigvuldig gedaane waarschuwingen en bedreigingen, in zyne Courant-zaaken, en zogenaamde Nieuwstydingen, met daar op door hem gemaakte Aanmerkingen, te plaatzen, welke niet alleen menigmaalen bevonden werden buiten de waarheid te weezen; maar alleen scheenen ingericht om de rust te stooren, hem het verleend Stads Octrooy, tot het drukken en verkoopen van dit Nieuwsblad verleend, ontnomen, en hem verboden werd met dien arbeid voort te vaaren (*).

KESLER, Leeraar te *Dronryp*, beschuldigd. Wat hy te zyner verschooning inbrengt. Altoos werden 'er gevonden, die, door verschillende beweegredenen gedreeven, in tyden, wanneer openlyk te schryven en te spreeken, over Staats- en Landszaaken, als men zekere zyde kiest, hoogst gevaarlyk is, het op den uitersten rand van het verbodene waagen. Onder de openbaare Spreekers van deezen stempel, mogen wy vrylyk rangschikken, den *Frieschen* Kerkleeraar PAULUS MATTHIAS KESLER, te *Dronryp*, wiens beide Leerredenen op den Dank- en Bededag deezes Jaars uitgesprooken, en de Gebeden te dier gelegenheid gedaan, veelen zyner Toehoorderen mishaagden, en stoffe gaven, om hem te beschuldigen, dat de laatste niet ingerigt geweest waren, naar den uitdruklyken last van den Souverain; en dat hy zyne met den Biddagsbrief niet instemmende gevoelens openlyk uitgesprooken, en zich van oproerige uitdrukkingen bediend hadt. Deswe-

(*) *N. Vers. by* DE CHALMOT II. D. bl. 200.

wegen in Rogten betrokken, leeverde hy eene Tegenverklaaring in. By dezelve mogt hy de Getuigenisfen, tegen hem ingebragt, wraaken, en de Getuigen befchryven als Menfchen, „ die om ftryd yverden, ten „ einde iets toe te brengen tot zyn onge„ luk, en zich niet ontzagen, met dit oog„ merk, de woorden van hunne Leeraar te „ verdraaijen, uit het verband te rukken, „ ja hem geheele volzinnen op te dringen, „ waar aan hy niet gedagt veel min daar van „ gefprooken hadt, en waar van 'er veele wa„ ren, op wier zedelyk Character niet wei„ nig viel aan te merken." — Hy mogt Getuigen ten zynen voordeele aanvoeren, en beweeren, dat het Getuigenis van eenigen hunner, fchoon zy in 't Jaar MDCCLXXXVII onder het Vrycorps de wapenen gevoerd hadden, geldig was. — Hy mogt de vryheid neemen om hun Ed. Mogenden onder 't oog te brengen, hoe hy deeze beide Leerredenen getrokken hadt uit die van den algemeen bekenden en met regt hooggeagten *Engelfchen* Prediker den Aartsbisfchop TILLOTSON, met alleen daar in zodanige verfchikkingen te maaken, als hy oordeelde, dat tyd, omftandigheden, en de pligten van den Bededag noodzaaklyk vorderen, en aanmerken, dat die geagte Prediker, was hy door zodanige onkundige en bevooroordeelde lieden, als hem befchuldigden, beoordeeld, op denzelfden grond als hy zou hebben mogen befchuldigd worden, van twist en tweedragt geftookt en zich van oproerige en den Souverain be-

LXXVII. BOEK.

—

1798.

LXXVI. BOEK. — 1793. beledigende uitdrukkingen bediend te hebben. — Hy mogt 'er by voegen, dat, wanneer bloote gezegdens, uit derzelver verband gerukt, eenigen grond van beschuldiging konden opleeveren, de braave en kundige Leeraar SAURIN daar aan onderheevig zou geweest hebben, toen hy over denzelfden Text als een der zynen predikende, daar uit aanleiding nam om te onderzoeken na de misbruiken der Monarchaale, Aristocratische en Volksregeeringen, met naspeuring van de oorzaaken, die den zegen op de *Franschen* by *Malplaquet* bevogten, zo onvolkomen maakten. — Hy mogt daar by aanmerken, dat daar de *Fransche* Leeraar SAURIN het geluk hadt om zyne Leerredenen in *'s Gravenhaage* uit te spreeken voor kundiger en onbevooroordeelder Toehoorders, dan die getuigenissen tegen hem inbragten — hy het geluk genoot om beide zyne Leerredenen te mogen brengen onder het oog van hun Ed. Mogenden; waar door hy de gerustheid hadt van juist beoordeeld te zullen worden. — Hy mogt zich vleijen, dat zyne Verdeediging zyne vryspraak van de aangetygde beschuldigingen zou ten gevolge hebben, en wel zo dat hy uit zyne langduurige en smertlyke gevangenis, met de kosten, zou ontslaagen worden (*).

Dit

(*) Deeze breede, en in de daad zonderlinge, *Remonstrantie voor* PAULUS MATTHIAS KESLER, *Predikant te* Dronryp, *Gevangen en Beklaagde*, *contra den Procureur Generaal van* Friesland *Rat Offic. Klaager*, is voorhanden in de *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 22—38.

Dit alles mogt den Leeraar niets baten. In het Vonnis, den twintigsten van Wintermaand, over hem uitgesproken, werd hem ten laste gelegd, dat uit 's Mans eigene bekentenis, en anderzins uit de Geregtshandelingen genoegzaam gebleeken was, dat hy, ten Dank- Vast- en Bededage in Sprokkelmaand gevierd, in de Morgenbeurte te *Dronryp* predikende, uit SALOMO's *Spreuken* XIV. vs. 34, *Geregtigheid verhoogt een Volk, maar de zonde is een schandvlek der Natie*, eene Natie beschryvende, gezegd hadt „ dat die Natie, „ de eerste gunstige gelegenheid, (vooral „ in tyden waar in het verbryzelen van „ boeijens slegts den dood van eenigen „ kost, en een gering ongeluk naa zich „ sleept,) aangrypt tot het verbryzelen van „ boeijens." — „ Dat een waare Gods„ dienstige Natie, werd zy zo ongeluk„ kig, dat zy slaafsche ketenen torschen „ moest, de eerste gelegenheid aangreep, „ om van dezelve verlost te worden; „ vooral in tyden, wanneer het verbry„ zelen van boeijens slegts den dood van „ eenigen kost, en een gering ongeluk „ naa zich sleept."

LXXVII. BOEK. — 1793. Op welke grond veroordeeld.

Dat KESLER een *goed Onderdaan* beschreef „ als iemand, die, wanneer een „ Monarch op het schavot tradt, denzel„ ven aan den eenen kant als Mensch met „ medelyden beschouwde, en zich bedroef„ de; doch aan den anderen kant zeide, „ dat geregtigheid moest plaats hebben." — Ook hadt hy gezegd, „ dat een regtgeaard

LXXVI. BOEK. 1793. „ Christen op alle zaken agt geeft ;" dat „ dat eene Godsdienstige Natie verlangde „ verlost te worden uit de ketens van „ Slaaverny, wanneer zy niet wel geregeerd wordt ;" en 'er byvoegd, „ dat „ eene Ongodsdienstige Natie aan de bronnen der gemeene welvaard niet arbeidde ; „ maar yverloos en traag was, waar uit „ natuurlyk het ongeluk van een Bondgenootschap moest voortvloeijen." — Met byvoeging, „ Ondeugden van eenen „ Landvernielenden aart zyn onder eene „ Ongodsdienstige Natie in zwang ; zy „ kan van zich verkrygen haare Landsliedeu te vleijen, hun, wanneer zy boos „ handelen, met toejuichingen te vereeren ; en deeze Natie is zo dwaas, dat „ zy Veinzery in den Godsdienst dikwerf „ hoogagt, Onregtvaardigheid, Pragt en „ Wellust liefkoost, zich verslaafd aan „ bygeloof, zich onderwerpt aan dolle „ Heerschzugt, en by het smeeden van „ deszelfs ketens lacht en vrolyk is."

KISSLER het Character van eene *Godsdienstige Natie* schetzende, hadt gezegd, „ dat zy eene Beminnares was van den „ eerlyken Vrede, haar woord hieldt, en „ gaarne zag, dat haare Regenten, overeenkomstig met hun Eed en Pligt, eerlyk en regtvaardig met Nabuuren han„ delden, de geheiligde en met hun aan„ gegaane Verbonden niet verbraken."

Een *Godsdienstig Regent* schetzende, waren zyne woorden geweest „ nimmer is „ de Persoon, van wien ik sprak zo laf-

„ har-

LXXVI. BOEK. 1793.

„ hartig, dat hy aangevallen wordende „ van vryheidhaatende Dwingelanden, het „ moedig Krygsvolk van het eerlyk, schoon „ met bloed geverwd Oorlogsveld, zou af„ lokken, en hetzelve de door deugd aan„ gepreezene verdeediging van Regt en „ Vryheid zou wars maaken, door het ge„ bruik van allerlei oneerlyke middelen, „ als het niet zenden van noodige Oor„ logsbehoeftens, en dingen waar aan „ eene strydende menigte geen gebrek „ kan hebben."

Kesler, in de Naamiddag beurte, ten Text genomen hebbende Jeremia IX. vs. 23 en 24. *Een Wyze beroeme zich niet in zyne Wysheid, de Sterke beroeme zich niet in zyne Sterkte, en een Ryke beroeme zich niet in zynen Rykdom; maar, die zich beroemt, beroeme zich hier in, dat hy verstaat en my kent, dat ik de* Heere *ben, doende weldaadigheid, regt en geregtigheid op aarde, want hier in heb ik lust, spreekt de* Heere! hadt by de verklaring der woorden, *een Ryke beroeme zich niet in zyne Rykdom*, gezegd, „ slegts zit een gierig Staatsminis„ ter aan het roer van Regeering, en „ steekt zyne bepekte handen in 's Lands „ Schatkist, en de rykste Staat, die voor„ heen op Rykdommen pochte, wordt „ arm."

Hoe deeze ...

Wyders wordt Kesler ten laste gelegd beide die Leerredenen, en de Gebeden daar by gedaan, niet ingerigt te hebben naar den uitdruklyken last van den Souverein; niet alleen; maar zich zelfs niet ontzien

LXXVI. BOEK. 1793. hadt, zich van uitdrukkingen te bedienen, geschikt om twist en tweedragt te vergrooten, of te maaken.

Op deeze gronden verklaarde het Hof van *Friesland* KESLER vervallen van zyn Ampt als Predikant in de Gemeente te *Dronryp* en *inhabiel* om in kwaliteit als Predikant den Lande ooit te kunnen dienen; bande hem uit *Friesland*, den tyd van vier jaaren, om de Stad *Leeuwaarden* te ruimen binnen 's daags zonneschyn, en het Land binnen den derden dag, zonder in dien tusschentyd daar weder in te komen, by pœne van arbitraire correctie, met verwyzing in de gemaakte Regtskosten, volgens waardeering van den Hove (*).

Hoe dit beoordeeld. Dit strenge Vonnis ontging veeler scherpe beoordeeling niet. De Voorstanders van den lang gekerkerden en eindelyk tot die straffe verweezen KESLER hielden het daar voor, dat de *Friesche* Regeering het zelfs niet kon dulden, dat Leeraars voor hunne Gemeentens de Deugden en Gebreken der Regeeringspersoonen met algemeene bewoordingen, afschilderden, terwyl zy de toepassing der laatstgemelden op zich zelven maar al te duidelyk ontwaarden. Zy pasten op dit geval toe den bekenden Dichtregel van CATO, eene waare spreuk behelzende, „ dat de Man, des door „ hem gepleegden kwaads bewust, meent „ dat alles van hem gezegd worde (†)."

By

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 38—42.

(†) *Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.* CATO.

By de Wankelmoedigheid tegen 't geen, naar het oordeel der Regeeringe in *Friesland*, aanleiding kon geeven tot nieuwe beweegenissen, en het straffen van eenen dien zy des schuldig keurden, bleef, in dit Gewest, waar de straffende hand over de Patriotten reeds sints den Jaare MDCCLXXXVII, bykans gestadig bleef opgeheeven, die wankende sugt roeide aan met treffen; dus sprak het Hof in Bloeimaand Vonnis over JOACHIM VAN DER VELDE in 't gemelde Jaar, Lid van het Defensieweezen en Burgercapitein der Stad *Sneek*. Het vonnis verwees hem tot eene vierjaarige Ballingschap buiten *Friesland*, en de betaling der Geregtskosten (*). Deeze Man was, zo veel ons bekend is, het laatste Slagtoffer van de schuldigen in *Friesland*, die wegens het gebeurde in het Jaar der Omwentelinge, op zo onderscheidene wyzen, hebben moeten boeten.

LXXVII. BOEK. 1793. J. van der Velde in *Friesland* gebannen.

Hoe zeer men in *Holland*, gelyk wy gezien hebben, door den ontstaanen Oorlog, als anderzins, de Lasten des Lands vermeerderde, en wy dit, in eene en ander der Bondgenootschaplyke Gewesten, in dit tydsgewrichte zullen zien plaats grypen, bleef *Friesland* des vry. De Stedelyke Kas der Stad *Leeuwaarden*, tot ondersteuning en goedmaaking der kosten meer Gelds behoevende, vernieuwde en veranderde een Ordonnantie van de Stads Belastingen op de

In *Friesland* geene Lasten ten behoeve van den Staat geheeven.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 901.

LXXVI. BOEK. — 1793. Bede-stonden daar ingevoerd.

de Wynen en Sterke Drank,) welke door verloop van tyd, en verandering van omstandigheden, geheel in onbruik geraakt was (*).

Vriesland nam deel in de ook elders uitgeschreeven maandlyksche Bedestonden, op den negenden van Lentemaand; de Geregten van Grietenyen en Steden beveelende, om by dezelve God Almagtig vuurigïyk te smeeken, dat het Hem behaagen mogt alle Voorregten bestendig te maaken, en ons niet te straffen in zynen toorn over de steeds toeneemende zonden, waar door wy reeds voorlang zyne zegeningen verbeurd, en ons zyn heilig ongenoegen waardig gemaakt hadden; maar ons genadig te verschoonen, op grond zyner onverdiende barmhartigheden, van alles wat tot nadeel van den Staat kon strekken; de wenken van zyn billyk misnoegen aan aller harten te heiligen; zyne bezoekingen te maatigen, en een ieder op zyne handelingen te doen merken, tot diepe vernedering en opregte verbetering van een zondig Land en Volk. — Dat het Hem vooral genadiglyk behaagen mogt onzen nood thans aan te zien, de aanslagen van alle onze Vyanden te verydelen, onze Krygslieden te versterken, om, in vertrouwen op Hem, manmoedig en heldhaftig te stryden, de Wapenen van onzen Staat te doen zegevieren, en de hulp onzer

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1450.

zet magtige en trouwe Bondgenooten voorspoedig te maaken (*).

Schoon, by de verwydering der *Franschen* van ons Grondgebied eene Dankstonde, op den zeventienden van Grasmaand, bepaald werd; deeden de Staaten van *Friesland* aanschryving, tot het volharden in het houden der Bedestonden; met die verandering, dat voortaan God zou worden gedankt, dat het Hem behaagd hadt niet alleen de Vyanden het Grondgebied van den Staat te doen verlaaten; maar ook thans dezelve verre van 't zelde te verwyderen, en daar door het lieve Vaderland uit die benaauwende omstandigheden, waar in het zich hadt bevonden, door zyne magtige hand, weder als voor deezen te verlossen; en dit zo gezegend Gemeenebest als nog te spaaren door zyne nooit volpreezene Goedertierenheid; Hem voorts biddende om zyne verdere genadige en kragtdaadige hulpe; ten einde alle die maatregelen, welke by de Hooge Overheid zullen genomen en in 't werk gesteld worden, tot behoud van den Lande, van den Godsdienst, de Vryheid en de waare Constitutie, en zo het kon zyn tot bereikinge van eene algemeene Vrede over gansch *Europa* (†).

LXXVI. BOEK. 1793. Dankstonde daar gehouden.

De Staaten van *Utrecht* beslooten desgelyks tot het houden van Weeklyksche Bedestonden. Hier van mede aanschryving ge-

Brief van den Amplissimus te *Maar*-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 80.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. b. 143.

LXXVI. BOEK. — 1793. aan de Bede-stonden betreffende. gedaan hebbende aan de *Amptlieden* te *Maarssen*, als Hoofd der *Stichtsche Roomsche* Geestlykheid, hadt deeze ten gevolge, dat de *Roomschgezinde* Ingezetenen van dat Gewest, daar toe eenen byzonderen Brief van hunne Kerklyke Overheid ontvingen, by welke algemeene Gebeden deels bevolen, deels aangepreezen worden, met vergunning van veertien dagen Aflaat, voor die geenen te verdienen, welke den Heiligen Dienst en Gebeden Godvrugtig bywoonden. — De zonderlingheid van dit Stuk, in een en ander opzigt, zal het afschryven billyken, woordlyk luidde hetzelve in deezer voege.

„ Wy beleeven thans, gelyk een iegelyk weet, die ongelukkige tyden, in welke bykans geheel *Europa* door beroeringen geslingerd wordt, de bitterste Oorlogen, in verscheide Landen, reeds zyn uitgebarsten, en meer andere Landen daar mede bedreigd worden. Niet minder is het bekend, dat de Oorlogen onder de zwaarste rampen der Wereld moeten gerekend worden, zo ten opzigte van het Geestlyke als het tydlyke, als met zich voerende niet alleen algemeene verwoestingen in het tydlyk Bestaan; maar ook een bederf in de Zeden, en eene verwaarloozinge, ja by veelen zelfs eene miskenning en verloochening van alle Godsdienstpligten.

„ Dan, naardien wy evenwel hier te Lande, door den Godlyken Zegen, nog rust en vrede genieten, zo van binnen

„ als

„ als van buiten, die voor het welvaaren LXXVI. van ons Land zo onontbeerelyk zyn; BOEK.
„ naardien wy nog in het weezenlyk be- ——
„ zit zyn van de Voorregten, waar aan 1779.
„ wy ons tydlyk geluk en welzyn hebben
„ toe te schryven; hebbende alle Ingeze-
„ tenen van de minste tot de meest ver-
„ mogende, op de Wetten te hunner be-
„ scherminge, gelyke aanspraak, als wor-
„ dende in een gelyken graad, by de-
„ zelve in hunne Eigendommen, hunne
„ Vryheid en Veiligheid bewaard. Ein-
„ delyk naardien wy hier te Lande door
„ Gods Goedheid en de gunstige permis-
„ sie van 's Lands Hooge Overheden, de
„ noodzaaklyke vryheid van Godsdienst
„ genieten, en denzelven ongestoord, vol-
„ gens onze Conscientien, kunnen beoe-
„ fenen. —— Om alle deeze redenen heeft
„ onze Kerklyke Overheid goedgevonden
„ om algemeene Gebeden deels te ordon-
„ neeren, deels te recommandeeren, op
„ dat niet alleen de Priesters; maar ook
„ alle andere *Roomsch Catholyken* den Al-
„ magtigen God dagelyks zouden bidden,
„ dat het Hem behaagen moge, de ont-
„ staane Beroeringen door zynen Geest te
„ doen bedaaren, en de Oorlogen door
„ zynen sterken arm te doen eindigen;
„ dat het hem ook believen mag, de Hei-
„ lige *Roomsche* Kerk, met alle derzelfs
„ Bestuurders, en ons dierbaar Vaderland,
„ met alle de Hooge Overheden, in zyne
„ heilige hoede en bescherming te nee-
„ men, op dat wy Hem, in eene vol-

 „ maak-

LXXVI. BOEK. 1795.

„ maakte ons mogen dienen, looven en „ danken.

„ Het is hierom, dat wy, in dit op„zigt, onzen Pligt willende betragten, „ na eerst de vereischte permissie der „ Hooge Overheid deezer Provincie hier „ toe verzogt en goedgunstig verkreegen „ te hebben, U Eerw. recommandeeren.

„ Voor eerst: dat alle Priesters in den „ H. Dienst der Misse byvoegen de *Col*„*lecta pro quacumque necessitate*, en dat „ door een van hun dagelyks na den „ plegtigen Dienst, waar in het meeste „ Volk zamenkomt, geleezen worde, de „ Litanie *van alle Heiligen*, met de daar „ by behoorende Gebeden, zo als de Hei„lige Kerk die gewoon is te bidden in „ de Kruisdagen.

„ Ten tweeden; aan alle overige *Roomsch* „ *Catholyke* Geloovigen, om de dagelyk„sche Diensten en die Gebeden, zo veel „ hunne bezigheden toelaaten, by te woo„nen, en vlytig mede te bidden; op dat „ de Goedertierene GOD, door de tus„schenkomst zyner goede en getrouwe „ Vrienden, zich verbidden laat, om de „ verdiensten van zynen ZOON onzen „ Heere JESUS CHRISTUS.

„ Om de eene en andere hier toe te meer „ aan te moedigen, vergunt onze Kerk„lyke Overheid veertig dagen Aflaat, „ eens op ieder dag te verdienen van al„len en een iegelyk, welke den Heiligen „ Dienst en Gebeden Godsdienstig zullen „ bywoonen; als mede van die geenen,

„ die

„ die in zulke Kerken, daarop Zon- en Feestdagen de Gebeden 's Voormiddags gevoeglyk niet kunnen gelezen worden, dezelve zullen bywoonen, wanneer ze 's agtermiddags na de Vesperen of Lof zullen gelezen worden (†).” LXXVII. BOEK. —— 1793.

De Voorspoed der Wapenen deedt in Grasmaand ter Stad *Utrecht* eene Dankstonde houden, en de wekelyksche Biddagen in Dankzeggingen verwisselen (*).

De Oorlog kwam, ondanks die aanvanglyke voorspoed, den Lande op veel schats te staan. Elk Gewest moest daar toe bydraegen, en konden, althans in de meeste, de gewoone Belastingen op verre na niet toereiken om die kosten goed te maaken. Buitengewoone moesten derhalven geheven en de Landzaat tot het opbrengen van dezelve, op alle mogelyke wyzen, aangespoord worden. Men bleef dus in het *Sticht* niet in gebreke een Honderdste Penning, by wyze van eene Liberaale Gifte, heffende van de Ingezetenen tot duizend Guldens en daar boven gegoed. By de Bekendmaaking lieten zy, zo min als Staaten van *Holland* na (§), om den *Franschen* aanval en bedoelingen afzigtig te maalen; en reden te geeven waarom zy eene zodanige Heffing de voorkeuze gaven boven eene andere, welke zy in veele opzigten verkieslyker zouden gevonden heb- Geldheffing in 't *Sticht*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 391—394.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 746.
(§) Zie hier boven bl. 393.

LXXVII. BOEK. hebben, om naamlyk tegen eene matige Rente, Gelden van de Ingezetenen op te neemen. Schoon zy het deel neemen daar in van de Trouwe en Vaderlandlievende Gezindheid der Ingezetenen, gelyk zy betuigen, zouden hebben mogen verwagten, vonden zy zich daar in wederhouden, uit hoofde van de Belastingen, welke zy verpligt zouden geweest zyn, tot opbrengst der jaarlyksche Renten, te vorderen, waar door niet alleen 's Lands Finantien aanmerkelyk zouden zyn bezwaard; maar de hoofdsom der lasten grootlyks vermeerderd en een altoosduurende last op de schouderen der Ingezetenen zou gelegd geworden zyn.

1793.

Ten slotte betuigen Staaten van *Utrecht*, „ dat zy, op Voorstelling van hun Hoog „ Mogendeën, en in naavolging der Hee„ ren Staaten van *Holland en Westfriesland*, „ en uit aanmerkinge van de hachlyke „ tydsomstandigheden des Vaderlands, tot „ der heffinge provisioneel van een Hon„ derdste Penning besloten hadden, en „ vertrouwden, dat ook de andere Pro„ vinciën zich aan de daar toe gedaane „ aanmaaningen niet zouden onttrekken, „ om door het gezamenlyk vaststellen van „ zodanige buitengewoone Opbrengsten, „ met eenpaarigheid tot 's Lands behoude„ nisse mede te werken, waar in alle In„ en Opgezetenen het zelfde belang had„ den. —— Waarom zy alle Regenten „ en Magistraaten, en verder allen en een „ iegelyk van hunne goede Op- en Inge-

ze-

„ zetenen hartlyk noodigden en verzogten, „ om zich in deezen te kwyten naar be- „ hooren, en met bereidwilligheid zich „ te schikken naar den inhoud van het „ Plakaat — met waarschuwinge nogthans, „ dat, zo wanneer, tegen hunne verwag- „ tinge, een of ander onder de Ingezete- „ nen mogt worden bevonden ongevoelig „ voor zulke kragtige beweegredenen, en „ zich zelve zodanig mogt vergeeten, dat „ hy, 't zy voor de eerste, het zy voor „ den tweeden Termyn, in gebreke mogt „ blyven, het voorschreevene stiptlyk na „ te komen, dat tegen zo eenen, zonder „ eenige verschooninge, met alle rigeur „ zal worden geprocedeerd, het zy by „ Gyzeling, of zo als men in goede Ju- „ stitie zou bevinden te behooren: ten „ einde aan de zodanigen hun billyk mis- „ noegen en regtvaardige indignatie, te „ zyner straffe, en afschrik van een ander, „ te doen gevoelen (*)."

LXXVI. BOEK. —— 1793.

Geldheffing in *Zeeland.*

Staaten van *Zeeland*, die tot eene Geldligting van 1600,000 in het Voorjaar besloten hadden, de helft in oude Obligatien, en de helft in Geld (†), in even dringende Geldbehoefte zittende, betoonden niet min yvers, dan die van *Holland* en *Utrecht*, om den weg eener zodanige Belasting, ten zelfde einde, en met dezelfde oogmerken in te slaan, zich van soortgelyke drangredenen bedienende, daar zy een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 871—819.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 816.

LXXVI. BOEK. —— 1793. een Plakaat vastftelden en uitgeven ter heffinge van den vyftigften Penning. By 't zelve bepaalende, dat die tot twee duizend Guldens en daar boven gegoed waren, van het zuiver beloop der waarde van hunne Goederen, ten minften twee ten honderd, en die beneden de twee duizend tot één duizend Guldens gegoed waren, één ten honderd, zouden betaalen; terwyl die minder dan één duizend Guldens bezaten, zo veel zy zouden goedvinden, doch ten minften iets, hoe weinig het ook zou mogen weezen, zouden opbrengen.

Om vóór *Zeelands* Ingezetenen te doen blyken hoe zeer de Staaten genegen waren, de evenredigheid in het oog te houden, voor alle de geenen, die in het behoud van het Vaderland een en het zelfde belang hadden, verklaarden zy, dat het hun oogmerk, gelyk ook dat des Erfftadhouders, was om de zaaken daar heen te leiden, dat een zodanige Liberaale Gifte ook in de andere Gewesten, het Landfchap *Drenthe* en de andere Landen en Steden der Generaliteit ingevoerd en geheeven mogt worden; ten einde het algemeen gevaar, met algemeene kragten en eenpaarige fchouderen, af te keeren (*).

Niet alleen Landskasfen, maar ook Stedelyke, worstelden met gebrek aan penningen. Dit had op eene byzondere wyze plaats in *Veere*, en fchreef de Regee-

ring

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 846—862.

ring dier Stad eene Geldopneeming uit van anderhalve Tonnen Gouds, by wyze van Loterye (*). LXXVI. BOEK.

De Raadpensionaris WILLEM AARNOUT VAN CITTERS, in den Jaare MDCCLXXXVIII de Opvolger van den na *Holland* in die waardigheid geroepene LAURENS VAN DE SPIEGEL (†), hadt, by het aanvaarden van dit aanzienlyke en belangryke Ampt, hetzelve niet langer, dan voor den tyd van vyf jaaren, op zich genomen; om als dan zich nader te bedenken, of hy zou goedvinden, in die Staatsbediening aan te blyven, terwyl hy, geduurende dat tydsbestek, het Raadsheerschap in de Stad *Middelburg* behieldt. Thans was dit tydsbestek verstreeken, Staaten van *Zeeland* gaven hun uitgestrekt verlangen te kennen, dat hy, in deezen hachlyken tyd, de moeilyke post, nu door hem beproefd, zou blyven bekleeden, zich daar toe te verbinden en daar in te doen vestigen. Aan dit verlangen voldeedt hy, en nam het aanbod aan der *Middelburgsche* Regeering, om de post als Raadsman dier Stad te blyven bekleeden (§). 1793. W. A. VAN CITTERS blyft Raadpensionaris van *Zeeland*.

Gelyk elders in den Lande, hadden Staaten van *Zeeland*, in den Jaare MDCCXCII, tot handhaaving der openbaare rust, het noodig geoordeeld by eene Afkondiging te waaken tegen Geschriften, welke tot stoo- Twee Werkjes daar verboden.

(*) N. Nederl. Jaarb. 1793. bl. 1456.
(†) Zie onze Vaderl. Hist. XXII. D. bl. 169.
(§) N. Nederl. Jaarb. 1793. bl. 870.

LXXVI BOEK. 1793.

ſtoorenis van dezelve konden dienen: gelegenheid om deeze aan de Regeeringen der Steden te herinneren, gaven twee Geſchriften, ten deezen Voorjaare, in dit Gewest verſpreid; het een ten tytel voerende, *De Gemeene Man aan het Gemeene Volk van Nederland; gedrukt te Antwerpen*; en het ander onder den tytel van *Vryheid aan het Volk van Nederland over de waare Conſtitutie; gedrukt in Holland.* Beide deeze Geſchriften behelsden, naar het oordeel van Gecommitteerde Raaden deezes Gewests, gevaarlyke Grondbeginzelen, die niet anders dan ſchadelyk voor de openbaare rust konden zyn. *Middelburg* was byzonder waakzaam tegen Vreemdelingen ten deezen Jaare (*).

Bedeſtonden daar ingeſteld.

Bedeſtonden werden in dit Gewest, gelyk in andere, uitgeſchreeven, en eerst op Veertiendaagſche bepaald; doch by het verder wyken des gevaars in Vierweekſche verwisſeld (†). Noodloos is het, die Uitſchryvingen te vermelden, als in denzelfden geest geſteld, met die van *Holland* (§).

Schaarsheid van Voer in Walcheren. Hoe

Hoedanig het geduurende der *Franſchen* aanval op *Holland* met de beſcherming te water aan *Zeeland* verleend, geſteld ware hebben wy in 't breede vermeld (**).

Des-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 315. *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 162.

(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 14 en 172.

(§) Zie hier boven bl. 128.

(**) Zie hier boven bl. 12 enz.

Desgelyks boekten wy hoe de Vaart op dit Gewest, in dien hachlyken tyd, beperkt en geregeld werd, om den Vyand geen voordeel te geeven, en de Ingezetenen van *Zeeland* niet geheel van alle Gemeenſchap af te ſnyden (*). In den dringendſten tyd des aanvals op *Holland*, en eer die ſchikkingen daargeſteld waren, dreigde gebrek of liever verbaazende duurte aan Boter de Stad *Middelburg*. Het bleek der Regeeringe, by gedaan onderzoek, dat de Voorraad deezer behoefte, by Winkeliers en Verkoopers, ſchaars was. Dezelve hadt alle reden om te veronderſtellen, dat zulks baatzugtige Lieden zou aanzetten om in perſoon, of door hunne afgezondenen, op de Markten, aan de Stads Poorten, en elders, de Landlieden binnen den Eilande van *Walcheren* verſche Boter aanbrengende, waar te neemen om dezelve hun af te koopen, zonder dat de goede Burgery, en de Ingezetenen, gelegenheid kreegen om zich op de Markten, ten minſten eenigermaate, naar gelange der plaatshebbende ſchaarsheid, te voorzien, en daar en tegen genoodzaakt worden, om den weinigen en ongenoegzaamen voorraad daar van ter markt gebragt, tot buitenſpoorig hooge pryzen van dergelyke Voorkoopers en baatzugtige Lieden te moeten afkoopen, tot aanmerkelyke ſchade der Burgerye. —— Dit deedt hun, met overleg der Magiſtraaten

LXXVI. BOEK. —— 1793. daar in voorzien.

(*) Zie hier boven bl. 13.

LXXVI. BOEK. — 1793. ten van de overige *Walcherſche* Steden, by openbaare Afkondiging bekend maaken, dat geene Voorkoopers op de Stads Markt zouden mogen verſchynen, eer zekeren tyd van het marktuur verſtreeken was, ter opkoopinge van de verſche Boter: vóór dien tyd gekogt hebbende, zou die Boter ten behoeve der Armen komen, en de Kooper telkens daarenboven de boete van één *Pond Vlaams* betaalen. — Den Landlieden te gemoet te gaan buiten de Stads Poorten om eenig Beding te maaken, of om eenigen Verkoop te doen, werd met eene boete van vyf en twintig Guldens bedreigd; en ſtraffe geſteld op het ronddraagen en uitventen van verſche Boter aan de huizen der Burgeren. — *Teffens*, met voorkennis van Heeren Gecommitteerde Raaden van *Zeeland*, den uitvoer zo van verſche als van ingelegde Boter na buiten deeze Eilanden verbiedende.

De meeste deezer bepaalingen den zesden van Lentemaand vastgeſteld en aangekondigd, werden by het keeren van den Oorlogskans, en het herſtel der vrye Vaart, op het einde dier Maand, weder ingetrokken (*).

Zeeland in goeden ſtaat van tegenweer geſteld. Het verwyderen des Krygstooneels, hadt op de ſchikkingen der Vloote zo van groote Lands Schepen, als van mindere Vaartuigen, geen geringen invloed. Wy hebben 'er het hoofdzaaklyke, in de beſchry-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 484—487.

schryving des gevoerden Krygs, van vermeld. Wy moeten hier nog aantekenen, dat *Veere*, *Vlissingen*, *Tholen*, en alle de Sterktens, zo op het Eiland *Walcheren* als elders, alle naar eisch met Geschut beplant, en in een geduchten staat van tegenweer gebragt waren (*). De Landmagt derwaards gezonden, en in de Steden en Forten verdeeld, was toereikende ter verdee-

LXXVI. BOEK.

1793.

(*) Eene Lyst van de gemonteerde Batteryen en Veldstukken a 3 Pond, alle met de benoodigde Ammunitie voorzien, tot verdeediging deezes Gewests, geeft ons G. J. Sloet, in een berigt uit *Veere* den 10 April deezes Jaars.

Te *Veere* op de Courtine Noordzyde van het Bastion *Oranje* 6 Metaalen Kanons 24 Pond — Bastion *Oranje* 8 lange Metaale Kanons 6 Pond — *Moolen Bastion* 3 lange Metaale Kanons 6 Pond — Bastion *Mauritz* 1 lange Metaale Kanon 6 Pond, 1 Houwitzer, 16 Pond Steens, 2 Veldstukjes voor de Hoofdwagt en 2 in 't Stapel Magazyn — op het Fort *de Haak* 8 Yzeren Kanons 12 Pond.

Te *Westkapelle*; Battery *Zuidkant* 6 Yzeren Kanons 24 Pond, 4 Veldstukjes, in *Westkapelle*: Battery aan de *Vygeeter* 6 Yzeren Kanons 18 Pond.

Te *Vlissingen*, Battery *Wittemuur* 4 Metaale Kanons 24 Pond, 2 Kanons 12 Pond, en een Rooster voor Gloeijende Kogels — Battery *de Leugenaar* 3 Metaale Kanons 24 Pond, en een Rooster voor Gloeijende Kanons — Battery *Westdyk* 2 Metaale Kanons 18 Pond, 3 Metaale Kanons 12 Pond — *Rondeel* of *Vischmarkt* 2 Metaale Kanons 8 Pond. Bastion *Oranje* 2 Metaale Kanons 24 Pond, 1 Rooster voor Gloeijende Kogels, 2 Velestukjes by de Hoofdwagt.

Op het Fort *Zeeburg* 6 Metaale Kanons 12 Pond 2 Metaale Kanons 6 Pond.

Op het Fort aan de *Batse Kade* 4 Metaale Kanons 24 Pond, 10 Metaale Kanons 12 Pond, en een

LXXVI. BOEK. — 1793. deediging (*), zodanig dat *Zeeland* zich, in een en ander opzigt welgedekt rekende tegen eenigen vyandlyken aanval; dat men 'er zelfs waagde aanvallender wyze Kryg te voeren, schoon zeer in 't klein, heeft ons Geschiedblad opgetekend (†).

Gesteldheid in *Gelderland*. Het Landgewest *Gelderland*, thans van het Oorlogstooneel verwyderd, zag ook vroeg in den Voortyd de daar gelegerde Krygsmagt Voet- en Paarde-Volk, en Artillery, deels uittrukken om elders dienst te doen (§). — Gewestlyk schreef men 'er geene Belastingen uit om in den vermeerderden last der Geldbehoefte by te draagen; dan Gedeputeerde Staaten des Kwartiers van *Nymegen* stelden eene Geldopneeming van vyf Ton vast, door eene Lotery by wyze van Tontine uit te schryven, en de Deelneemers te lokken door den kans op een schitterend voordeel (**). In

een Rooster voor Gloeijende Kogels — Battery *Noordoostboek* van het Fort aan de *Batse Kade* 10 Yzeren Kanons 12 Pond, 4 Veldstukjes en een Rooster voor Gloeijende Kogels.

Te *Yrseke* 2 Veldstukjes.

Battery te *Bruinesse* 6 Yzeren Kanons 12 Pond.

Te *Oud Vosmeer* 4 Velkstukjes.

Te *Tholen* 6 Metaalen Kanons 12 Pond, 9 Metaalen Kanons 8 Pond, Batterystukken 121, Veldstukken 20, Houwitzer 1 en 5 Roosters voor Gloeijende Kogels. *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1250—1253.

(*) In de *N. Nederl. Jaarb.* 1793, bl. 1253. vindt men de opgave.

(†) Zie hier boven bl. 20.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 361.

(**) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1781.

In dit Gewest bleef alles voorts in diepe rust. LXXVI. BOEK.

Staaten van *Overysfel*, die veertiendaagfche Bedeftonden inftelden, en dezelve vervolgens, naa het houden van een Dankftonde, in maandlykfche verwisfelden (*), zogten de Geldmiddelen van dit Gewest te ftyven, door eene nieuwe buitengewoone Verponding van alle bebouwde Landen te heffen: 't zy dezelve Zaay- Weide- Groen- of Turflanden, Bosfchen of Plantfoenen, 't zy ze oudhoevige of nieuwe Landen waren, volgens waardeering van derzelver tegenwoordige waarde. Om welke op te maaken Gelastigden aangefteld, en de Verzwygers, ter kwaader trouwe, behalven dat de waardeering, ten hunnen koste afzonderlyk zou gefchieden, eene boete van een honderd Goudguldens moesten betaalen. Men zou deeze nieuwe Verponding berekenen naar evenredigheid van de veertiende Penning der waarfchynlyke jaarlykfche opbrengften, gerekend tegen drie ten honderd van de Hoofdfom. — In de Uitfchryving deezer nieuwe Belastingen vonden eenigen duisterheden of twyfelagtigheden; om deeze op te klaaren en weg te neemen, gaven de Gecommitteerden tot de zaaken der Gewestlyke Finantien, eerlang de noodige ophelderingen (†).

—— 1793. Belasting in *Overysfel.*

Deel-

(*) *N. Verzamel. by* DE CHALMOT I. D. bl. 155. en II. D. bl. 167.

(†) *N. Verzamel. by* DE CHALMOT II. D. bl. 224 en 231.

LXXVI. BOEK. —— 1795. Uitzonderingen daar op den Uitvoer van Hooi en Stroo.

Deelde dit Gewest in het verbod, ook elders gedaan, om, by het ontstaan der Krygsonlusten, den uitvoer van Hooi en Stroo na eenige Landen of Plaatzen, buiten het Grondgebied der *Vereenigde Nederlanden* of van de Generaliteit, wel strenglyk, tot den eersten van Zomermaand, te verbieden; men vondt in Lentemaand reden om dit Verbod eenigermaate in te trekken, en den uitvoer dier noodwendigheden vry te laaten en open te stellen na het Graafschap *Bentheim* voor alle de zodanigen, die met een voldoend bewys van de Regeering diens Graafschaps waren voorzien, om in *Overyssel* Hooi of Stroo op te koopen ten behoeve van het *Hanoversche* Krygsvolk, 't welk in het Graafschap mogt aangekomen zyn, of verder verwagt worden (*).

Wat men in dit Gewest deedt ten aanziene van Tydingen ten voordeele der *Franschen* verspreid.

Het moet in *Overyssel* niet ontbrooken hebben aan Lieden den *Franschen* en eene Omwending van zaaken toegedaan, althans de Staaten van dit Gewest vonden geraaden, den Ingezetenen, by openbaare Afkondiging, te verstaan te geeven, dat zy derzelver rust en het genoegen, ter harte neemende, niet zonder het grootste leedweezen, en verontwaardiging vernomen hadden, „ dat," gelyk zy zich uitdrukten, „ sommige onrustige geesten, zich zelven „ en anderen, by aanhoudenheid, zogten „ wys te maaken, dat, binnen kort, de „ openbaare Vyanden der Republiek, ook „ tot

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 216.

„ tot het binnenste van *Holland*, ja zelfs LXXVI.
„ tot in *Overysfel*, zouden doordringen — BOEK.
„ van welken niet anders dan de Omkee-
„ ring onzer gezegende Constitutie, en, 1793.
„ met dezelve, van alle onze Godsdien-
„ stige Voorregten, en waare Vryheid,
„ te wagten was."

Waarom zy oordeelden, op den achttienden van Lentemaand, „ de goede In-
„ gezetenen, met het grootst genoegen
„ en blydschap hunner harten, te moeten
„ verwittigen van de groote voordeelen,
„ alreede, door den Godlyken bystand,
„ op den algemeenen Vyand, door de
„ Wapenen van onze Geallieerden, en den
„ kloekmoedigen tegenstand van zommige
„ onzer Vestingen, behaald; als mede van
„ den goeden staat van Verdeediging waar
„ in de grenzen deezer Republiek, zo te
„ Lande als te Water, zich bevonden, en
„ dus van de goede hoop, waar in zy
„ verkeerden, dat, onder Gods Zegen, en
„ met de hulp onzer Geallieerden, de
„ verwoesting des Oorlogs van het bin-
„ nenste deezer Republiek, en van deeze
„ Provincie, zou worden afgewend; ja zelfs
„ van de zekerheid, welke zy ontvangen
„ hadden, dat de Vyand alreede van
„ de Grenzen van *Holland* was terug ge-
„ trokken."

Op dien grond was het, dat zy, by deeze Afkondiging „ alle goede en stille
„ Ingezetenen vermaanden, zich door gee-
„ ne valsche Tydingen, dagelyks door
„ Kwaadwilligen uitgestrooid, te laaten

 „ ont-

LXXVI. BOEK. 1793. „ ontrusten; neen, maar in derzelver ftil- „ en pryswaardig gedrag te volharden, al- „ les aan te wenden, wat tot bevordering „ van de algemeene rust, veiligheid en „ eendragt ftrekken kon, en hun vertrou- „ wen, by aanhoudenheid, op de hulp „ van *Nederlands* GOD, en onzer hooge „ Geallieerden, als mede op den yver en „ voorzorg onzer Hooge Overheden te „ vestigen; vermaanende vooral alle Pre- „ dikanten der Publieke Kerke, en de „ Kerkleeraaren der andere Gezindheden, „ hier in allen anderen, met Dankzegging „ tot GOD Almagtig, wegens de reeds be- „ haalde voordeelen op den Vyand, en „ afgewende vrees, en met een ftil en „ voorbeeldig gedrag voor te gaan." —— *Ten flot* „ *waarfchuwen zy elk*, van „ zich wel *zorgvuldig te wagten voor* alle „ verbreiding van valfche Gerugten, ont- „ rustende Nieuwstydingen, oproerige Ge- „ fprekken of Daaden, op bedreiging van „ hun hoogst ongenoegen, en dat tegen „ dezulken, als tegen Verftoorders der „ algemeene rust, zonder oogluiking, zou „ gehandeld worden (*)."

Geene byzonderheden, waar op deeze bedreigende Aankondiging gegrond is, zyn ons voorgekomen. Twyfel lydt het niet, dat ze 'er plaats gehad hebben; dan de vrees vergroot gewoonlyk de voorwerpen, en die hadt, ten deezen tyde, de gemoederen der geenen, die op het kusfen zaten, groot-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D bl. 218.

grootlyks bevangen: en men mogt dit geen ydele vrees noemen. Bekend was het, dat in *Overysſel*, zo zeer als in eenig ander der Verbondene Gewesten, geen klein aantal Misnoegden woonden, die zich verdrukt rekenden, en na ontheffing reikhalsden.

LXXVI. BOEK. —— 1795.

Welvaart van *Groningen* ten deezen tyde.

In dagen dat vry algemeene klagten in den Lande werden aangeheeven, en met grond uit den boezem opwelden, een gedeelte te hooren juichen over voorſpoed en welvaard, is, met de daad, een zonderling verſchynzel, dit egter leevert, ten deezen tyde, *Stad en Lande* op. De Schryver van den *Tegenwoordigen Staat* deezes Gewests, ten deezen Jaare, zyn werk in 't licht zendende, mogt, zonder vergrooting, of buitenſpoorige ophemeling van zyn Vaderlyken grond, zyne Gedagten omtrent de toeneeming van de Bevolking en Welvaard, zich vry in deezer voege uitdrukken. —— „De gelukkige pryzen „van het Graan, het bevryd blyven van „de Veepest, zedert eenige jaaren, het „uitbreiden van allen Koophandel (*), „het verbeteren van den Landbouw, het „aan-

(*) Ten deezen aanziene hadt de Schryver, onmiddelyk te vooren opgemerkt; „Al de Handel „wordt hier door de Inwoonders, en meest met „eigen Schepen gedreeven. Eindelyk hebben „ook eenige voornaame Burgers, zedert eenige „Jaaren, zich toegelegd op die ſoort van Zeehan„del, welke enkel buiten 's Lands omgaat, naam„lyk het Vragtvaaren, waarneemen van Commis„ſien, en het tekenen van Asſurantien.

LXXVI. BOEK. 1793.

„ aanwasfen van Landen op den *Dollard*; „ het aanleggen van nieuwe en de steeds „ uitgebreid wordende Veenkolonien, ge- „ volgd door het bouwen van Huizen, „ zyn te zigtbaare oorzaaken en bewyzen, „ dat het getal der Inwooneren, van tyd „ tot tyd, toeneemt, dan dat wy dit niet „ als zeker zouden durven stellen. —— „ Ook is de meerdere welvaard te duide- „ lyk om ontkend te worden, schoon wy „ gaarne toestaan, dat deeze zich, door „ de tevens aanwinnende weelde, bloeijen- „ der vertoont, dan zy waarlyk is. Wy „ weeten wel, dat deeze onwederstaan- „ baar vermeerderende invloed alleen in „ staat is, om, met een gelykblyvenden „ toestand over alle kostwinningen, de wel- „ vaart en de bevolking te verminderen, „ ten zy de vermeerdering van nyverheid „ zulks tegenhoudt. Wy weeten insge- „ lyks, dat honderd gebeurenissen in staat „ zyn, om, zelfs zonder buitengewoone „ ongelukken, ons niet alleen tot het peil „ onzer Voorouderen; maar verre bene- „ den hetzelve, te rug te brengen; maar „ over het geheel schynt ons hier meer „ grond tot hoopen, dan tot vreezen. — „ Om het naageslagt van den uitslag te „ kunnen doen oordeelen, agten wy de „ kennis van de tegenwoordige Bevolking, „ de eenige maatstok, terwyl deeze den „ Tydgenooten belangryk is, als de eerste „ grondslag van staatkundige berekenin- „ gen. Wy hebben ons derhalven om- „ trent geen voorwerp zo veel moeite ge-

„ gee-

„ geeven, als omtrent de hoeveelheid der LXXVI. BOEK.
„ Bevolking van *Stad en Lande*, en vlei-
„ jen ons dat wy dezelve vry naby ge-
„ vonden hebben, wanneer wy ze op 1793.
„ 75000 begrooten (*)."

Plan om in de Stad Groningen een nieuw Stadhuis te bouwen.

Strekt niets ten in 't oogloopender blyke van de welvaart dan het stichten van aanzienlyke Gebouwen, dan zal de onderneeming om binnen *Groningen* een nieuw Stadshuis te doen vervaardigen, tot staaving van den evengemelden bloei deezes Landschaps, en byzonder van de Hoofdstad, kunnen strekken. Eenige byzonderheden daar toe aanleidelyk, en daar mede gepaard, vorderen onze optekening. Op de Groote Markt stondt eenige jaaren geleden het *Raad-* en *Wynhuis* der Stad, het eerste gebouwd in den Jaare MCCCCXLIII, en het ander in MCCCCLXX. Deeze Gestichten, naar de behoeften en smaak dier tyden ingerigt, werden, met den aangroei der Stad, te bekrompen, om 'er alle de onderscheide Vergaderingen, met deeze of geene bezorging belast, zonder elkander te

(*) *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande* I. D. bl. 32. Voor de Stad *Groningen* stelt de Schryver *twee en twintig duizend*, naar de berekening van *vier* Bewooners voor een Huis, volgens eene opneeming der Huizen in den Jaare 1787 gedaan. Indien deeze Telling toen goed ware, is de Volkrykheid der Stad *Groningen* zints vermeerderd; althans in de laatste Volkstelling, ten deezen dage gedaan, bevat die Hoofdplaats des tegenwoordigen *Departements van de Eems* 23770 Zielen. *Aardrykskundig Woordenboek der Bataafsche Republiek.* Te *Leyden* by DU MORTIER en ZOON 1800.

LXXVI. BOEK. — 1793. te hinderen, *daar in te houden; ook von-den anderen die* Gebouwen niet geëvenredigd aan het vermogen en aanzien derzints zo zeer toegenomene Hoofdſtad des geheelen Gewests. Hier by kwam eene beſpeurd wordende Verzakking, die de Regeering in den Jaare MDCCLXXIV deedt beſluiten die oude Gebouwen te laaten afbreeken, en een nieuw Raadhuis in plaats te ſtichten.

Hoe voortgezet, en voor eenigen tyd geſtaakt. Een werk van dien aart werd niet los aangevangen; de platte grond der Marktplaats naauwkeurig opgemeeten en in plaat gebragt, uitgegeeven; en daar by onderſcheide belooningen uitgeloofd aan die Bouwkundigen, welker ontwerpen en berekeningen der onkosten het best zouden voldoen (*). De Stads Bouwmeester en Directeur der Teken-Academie te *Amſterdam*, HUSLY, ſtreek deezen uitgeloofden eerprys, en werd tot Bouwmeester van het Nieuwe Raadhuis aangenomen. Daadlyk begon hy den arbeid, naa de afbreuk van het oude, hadt hy de ruimte tot plaatzing van het grond- en ondermuurwerk, laaten uitgraaven, en de verdere ſchikkingen tot den opbouw gemaakt, wanneer eenige opgeworpene zwaarigheden, in eene breede Raadsvergadering nader overwoogen, de Regeering deedt beſluiten het begonnen werk te ſtaaken.

De

(*) Zie dit alles in 't breede in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1775. bl. 438—467. De hoogſte Prys door HUSLY behaald, was honderd Dukaaten.

De plaats tot een Praalgebouw der Stad bestemd en uitgegraaven, veranderde in een waterbak. De Bewooners der omliggende Huizen klaagden over de groote vogtigheid, welke het in die ruimte vergaderde water aan de Kelders gaf. Hun klagt werd gehoord en de uitgegraavene ruimte geheel met aarde aangevuld. Hier mede scheen, in den Jaare MDCCLXXXVII, het geheele plan dier Stichtinge in duigen gevallen.

Hervatting daar van.

Niet voor den Jaare MDCCXCII werd 'er weder met ernst aan gedagt, en ook tot den opbouw van dit Stadsgesticht beslooten. De Bouwmeester HUSLY maakte een ander Opstel, wel grootlyks het oude behoudende; doch met eenige veranderingen, die de goedkeuring van Burgemeesteren en Raad wegdroegen. Onmiddelyk werd 'er aanstalte tot den bouw gemaakt, de standplaats voor het nieuwe Gebouw bepaald en afgebakend, de werk- en toevoorzigtplaatzen vervaardigd, de plaats tot het leggen der Fundamenten uitgegraaven. Aan dit nieuwe Gebouw werd, op den acht en twintigsten van Grasmaand deezes Jaars, de eerste steen gelegd door den Voorzittenden Burgemeester HENDRIK VAN SYSSEN. De staatlyke toedragt dier verrigting, ging, volgens het berigt des Bouwkunstenaars HUSLY, in deezer voege toe. „ De Heeren Burgemeesters en Raad, „ met Taalmannen en Gezwoorene Ge- „ meente, waren, om het liggen van den „ eersten Steen by te woonen, voor af

„ ver-

LXXVI. BOEK. 1793.

„ vergaderd in het-Huis, waar in de Re-
„ geering zedert het sloopen van het oude
„ Stadhuis, gewoon was haare Vergade-
„ ringen te houden; van hier gingen zy
„ te gader, twee aan twee, voorgegaan
„ door alle de Stadsbodens en Dienaars,
„ na de Markt. Binnen de Omschutting
„ gekomen, werden zy door den Architect
„ en Directeur Generaal ontvangen en in
„ de Fundamenten gebragt, waar op de
„ Præsident den eersten Steen op den
„ noordoostlyken hoek van het Gebouw,
„ met de gewoone plegtigheden nederlag.
„ De Steen was van wit Marmer, ter
„ grootte van eenen gewoonen Baksteen,
„ met dit inschrift.

„ *Deeze eerste Steen is aan dit Stadhuis*
„ *gelegd door den Præsident Burgemees-*
„ *ter* HENDRIK VAN SYSSEN, *den*
„ XXIX *April* MDCCXCIII.

„ Dit verrigt zynde, werd de train over
„ de drooge laagen der grondmuuren het
„ geheele Gebouw langs, door den Archi-
„ tect rondgeleid, waar naa dezelve van
„ een scheidde. Hier op vielen de Met-
„ zelaars aan 't werk, en maakten eenen
„ aanvang: waar op des naamiddags de
„ deuren der Omschutting opengezet wer-
„ den, en een ieder den toegang toege-
„ staan: tegen den avond werd de eerste
„ Steen, met een tinnen overtrekzel ge-
„ dekt, en vervolgens overmetzeld (*).”

's Land-

(*) *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande* II. D.

'sLandschaps Kas moet min van Penningen voorzien geweest hebben, dan die der Stad *Groningen*, waar men het bouwen van een zo kostbaar Gesticht, ten deezen tyde, ondernam; naardemaal de Staaten van *Groningen* en *Ommelanden*, in Oogstmaand, het voetspoor van veelen der Bondgenooten drukkende, de toevlugt namen tot het uitschryven eener buitengewoone Belasting om de Oorlogskosten te draagen, en, by wyze van eene Liberaale Gift, de heffing van tweemaal een honderdste of van eenmaal de vyftigste Penning, of twee ten honderd van ieders Goederen en Bezittingen

LXXVI. BOEK.

—— 1793.

Uitschryving eener Belasting in dat Gewest.

D. I. Stuk bl. 39—42. De Bouwkundige HUSLY heeft den Schryver van dit Werk eene uitvoerige Beschryving van dit Gebouw doen toekomen, deeze is door hem in 't werk, te gemelder plaatze, ingevoegd, en gaat vergezeld van een Gezigt en Grondtekening van dit Nieuwe Stadhuis, genoeg om ons een denkbeeld te geeven van zulk een cieraad der Bouwkunde, op eene zo voordeelige plaats als de Groote Markt in *Groningen*. — Dan helaas! die Prentverbeelding is, behalven het tot zekere hoogte opgetrokke Muurwerk deezes Gebouws, tot nog, nu wy dit schryven (July 1801) het eenige van dien zo langen tyd voorgenomen, gestaakten en met zo veel yvers hervatten arbeid. Of de tyd gebooren zal worden, dat men dien hervatte, eer dit gestaakte werk geheel ten onbruike gemaakt is, kunnen wy niet gisfen, veel min bepaalen. Wel mogen wy wenschen, dat de gelukkige dagen eens aanbreeken, waar in het voegzaam en loflyk is op zulke Staatscieraaden te denken, en aan derzelver daarstelling de ruime handen des voorspoeds te slaan.

LXXVI. BOEK. —— 1793. gen vastftelden. Hoe zeer ook de tóon der aanfchryvingen om in onderfcheidene Gewesten de Ingezetenen tot een rigtige opbrengst der gevorderde Geldfomme aan te zetten, op een eenpaarigen trant klinke, fchynen de Beftuurders, als 't ware, te wedyveren om den Vyand, zo afzigtig mogelyk af te maalen. Staaten van *Stad en Lande*, in een tyd fpreekende, wanneer de Krygskans onze en onzer Bondgenooten Wapenen fcheen te begunftigen, voeren eene taal, die van de andere in fterkte overtreffende. *Zy* verklaaren hunne In- en Opgezetenen, „ dat het lieve Vaderland in de „ zorglykfte en gevaarlykfte omftandigheden gebragt was, door den onregtvaardigen vyandlyken aanval, uit naam van „ de *Franfche* Natie, of liever van die „ geenen, welken *zich het beftuur* van „ zaaken binnen *Frankryk*, op eene aller„ onwettigfte en nooit gehoorde wyze, had„ den onderwonden —— dat zy daarom „ zich genoodzaakt vonden, om, onder „ inwagting en affmeeking van den zegen „ en byftand van God Almagtig, en met „ vertrouwen op de regtmaatigheid hun„ ner zaake, ter afwending van het be„ dreigd en dringend gevaar, met de Staa„ ten der andere Gewesten zamen te ftem„ men en te bewilligen in het by de hand „ neemen van alle zodanige middelen van „ Verdeediging en tegenweer, waar door „ het Vaderland gered, de dierbaare gron„ den van Vryheid en Godsdienst behou-

„ den,

„ den, en 's Lands goede Ingezetenen by „ hunne wettige Eigendommen en Bezit„ tingen bewaard en beveiligd zouden „ kunnen worden, en alzo de Vyand be„ let om deeze vreedzaame Republiek ten „ prooye te stellen van zyne booze en „ afschuwelyke oogmerken, die onder den „ schoonschynenden naam van *Vryheid en* „ *Gelykheid*, en *Regten van den Mensch*, „ niets minder dan *Roof*, *Moord*, *Losban*„ *digheid*, *Ongodistery*, *Ondraaglyke Over*„ *heersching*, *en Verbreeking van alle God*„ *lyke en Menschlyke Wetten*, *en van alle* „ *banden van Maatschaplyke Orde* adem„ den. (*).”

LXXVI. BOEK. 1793.

KNIPHORST en HARTZUIKER in *Drenthe* als Oproerigen gestraft.

Hoe veel voorzorgs allerwegen in den Lande gedraagen was om te voorkomen, dat, by de aannadering der *Franschen* geene inwendige beweegenissen ontstonden, strekkende om derzelver onderneeming op eenigerlei wyze te begunstigen; hoe zeer die voorzorge meest overal de bedoelde uitwerking hadt, en de begunstigers van de zaak der *Franschen* zich stil hielden, zag men in het Landschap *Drenthe*, waar de Partyschap zo voorbeeldlyk heftig gewoed hadt, en de Patriotten van den Jaare MDCCLXXXVII in zo klemmende banden gekluisterd waren, by den inval der *Franschen*, de oude ongestuimigheid, waar aan men zich wederzyds schuldig gemaakt hadt, onder de Ingezetenen ontstaan. *Meppel*, in-zon-

(*) Deeze Uitschryving is voorhanden in de *N. Verz.* by DE CHALMOT II. D. bl. 306—323.

LXXVI. BOEK. zonderheid bekend voor het oude tooneel der woelingen, was het weder, althans, twee Persoonen werden den negenden van
1793. Grasmaand, te *Assen*, op eene buitengewoone Crimineele Vergadering van Drossaard en Raaden in den Hove van Justitie des Landschaps, gevonnisd over bedryven te *Meppel* gepleegd. De Gedaagden waren LAMBERTUS KNIPHORST en J. J. HARTZUIKER. Zy werden beschuldigd, met nog drie Persoonen, allen te *Meppel* woonagtig, zich niet ontzien te hebben om 's avonds en in den nagt van den derden van Lentemaand, op de eerste tyding dat de *Franschen* een der voornaamste Sterktens van den Staat hadden overwonnen, over deeze voor alle Liefhebbers des Vaderlands zo ontroerende Gebeurtenis, openlyk en luidrugtig hunne blydschap te doen blyken, door zich van herberg tot herberg te begeeven, waar zy het onderstonden om hunne Vreugde over die gebeurtenis, met dansen en springen, en het zingen van oproerige Liederen, onder het gestadig inzwelgen van drank, te openbaaren, dat zy, op eene baldaadige wyze, getragt hadden anderen te noodzaaken om zich over den voorspoed der *Fransche* Wapenen verblyd te toonen, op de welkomst der vyandlyke Legerbenden te drinken, ja zelfs de Aanvoerders en Bevelhebbers derzelven te vereeren. — Dat zy, of ten minsten het Gezelschap, waar toe zy behoorden, in het holste van den nagt, zich niet ontzien hadden, openlyk op de straat te *Meppel*

en

en dus in een der volkrykste plaatzen van het Landschap, op een tyd, wanneer aldaar de gemoederen der verdeelde Ingezetenen niet buiten eene merkelyke gisting waren, een Oproerkreet aan te heffen, waar door voor den Lande de verderflykste gevolgen berokkend, de verhitte gemoederen ontvlamd, tot hoogststrafbaare daadlykheden uitgelokt, en aan de openbaare rust en veiligheid stoorenis kon toegebragt worden.

LXXVI. BOEK.

1793.

Dit gedrag deedt Drosfaard en Raaden, naa verhoor der Gedaagden, en gelet hebbende, dat reeds eenmaal door opheffing van soortgelyke Geregtshandelingen, te vergeefsch de proef genomen was om de Gedaagden, door middel van vergiffenis en onverdiend genabetoon, tot een stil en rustig gedrag te rug te brengen, gemelde KNIPHORST en HARTZUIKER, veroordeelen, om, met opene deuren, voor 's Hovens Vergadering, naa voorgaande nadere aanzegging, te moeten verklaaren, dat het hun ten hoogsten leed deedt, de herhaalde Bevelen van 's Landschaps wettige Overheid te onbezonnen en moedwillig te hebben overtreeden, en de algemeene rust gestoord, en wyders, dat zy deswegens GOD en de Justitie om vergiffenis vroegen, met belofte van zich voorts als stille en aan de Wetten van den Lande gehoorzaame Ingezetenen te zullen gedraagen; en om vervolgens geduurende den tyd van zes weeken, ter gevangenisse, binnen *Assen* te worden opgeslooten; doch welke straffe van gevangenis zy nogthans zouden

LXXVI. BOEK. 1793.

kunnen afkoopen met eene Geldboete van duizend Ryksdaalders, zes weeken naa de afleezing van dit Vonnis, in handen van den Landschryver te tellen, en, vermids de vrywillige afstand van den Heer Drossaard, in dit byzondere geval, ten behoeve van het Landschap te doen dienen, met verdere verwyzing der Gedaagden in de Geregtskosten.

Deezer beiden drie Medepligtigen JAN HOLLEBOER, WILLEM F. STUP en GELMER VAN VEEN, werden ten zelfden tyde verweezen tot eene drieweeksche Gevangenis binnen *Assen*; doch zouden zy die Gevangenzetting kunnen afkoopen met eene Geldboete van honderd Gouden Ryders, binnen zes weeken, naa de uitspraak van dit Vonnis in handen van den Landschryver ten voordeele van den Landschappe te stellen (*).

Vonnis over JACOBUS FRUITIER.

Niet alleen te *Meppel*, maar ook elders in *Drenthe*, hadt men dusdanige beweegenissen ten dien dage aangevangen. Althans de gemelde buitengewoone Crimineele Vergadering te *Assen* sprak een Vonnis uit tegen de Persoon van JACOBUS FRUITIER, te *Eelde* woonagtig. Volgens 't zelve zou genoegzaam zyn gebleeken, dat hy, zedert eenigen tyd, inzonderheid naa dat de *Fransche* Natie, of wel deszelfs tegenwoordige Bestuurders, de Republiek met eenen openbaaren Oorlog hadden aangerand, zich niet hadt ontzien om zyne verderflyke,

den

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 749—752.

den Vyand van den Staat geneegene, en voor de inwendige Rust alzins gevaarlyke gevoelens hier en daar, vooral in het Kerspel *Eelde* te verbreiden, en als van den eenen tot den anderen over te brengen, met het ſtrafbaar oogmerk, om de ſtille, doch min doorziende Ingezetenen, diezelfde, zo ongelukkige, als verfoeilyke gevoelens te doen omhelzen, of daar by, te volharden, en alzo met hem na eene geheele omkeering van onze wettige gevestigde Conſtitutie, naar het voorbeeld der nieuwerwetſche inrigtingen in het zich zelven verwoestend *Frankryk* te doen reikhalzen, waar toe hy zich wel eens vermetel hadt onderſtaan de gemoederen te treffen, door dezelve in den waan te brengen, als of 'er, uit eene dergelyke Omwending van zaaken, voor den gemeenen man een beſtaan te wagten ware.

Door dit woelziek en onrustig gedrag Fruitier toegeſchreeven, hadt hy, naar oordeel zyner Regteren, ook binnen deezen Landſchap, zo wel als binnen de Provincie *Groningen* (*), van waar hy by Vonnis van den Hove was gebannen, de duidelykſte blyken gegeeven, dat hy als een gevaarlyk Lid der Zamenleeving moest worden beſchouwd, en alzo ter verdere Inwooning in het Landſchap *Drenthe* niet moest

(*) Deeze J. Fruitier ſtaat in onze Geſchiedenisſe, ten aanziene van het met hem voorgevallene in *Stad en Lande*, bekend. Zie het XXII. D. bl. 82 en 83.

LXXVI. BOEK. 1793. moest worden toegelaaten. —— Waarom hy, naa onderzoek der ingewonnene bescheiden en verhoor, veroordeeld werd, om, binnen viermaal vier en twintig uuren, naa het kennis krygen van dit Vonnis, het grondgebied des Landschaps te verlaaten, op bedreiging, dat zo hy naa dien tyd, of wederom, daar wierd aangetroffen, daadlyk, zonder eenige voorafgaande orde gevat, in de gevangenisse te *Assen* overgebragt, en vervolgens, naar eisch van zaaken gestraft zou worden; wyders verwees hem dit Vonnis in de kosten van den Geregte (*).

Voorzorgen tot inwendige rust. Daadlyke gebeurtenissen niet alleen, strekkende tot stoorenis van de rust in den Landschappe, werden op gemelde wyze gestraft; maar ook droeg het Landschaps Bestuur zorge ter voorkoming. Immers bevolen zy de Geregten, om, daar door de geweldige Revolutien in nabuurige Landen ontstaan, *Drenthe* meer dan gewoonlyk door overlast van vreemde Vagebonden gedreigd werd, daar tegen met eene zonderlinge zorgvuldigheid te waaken, en de daar omtrent gegeevene bevelen te handhaaven. —— Byzonder bevelende, om voor zo verre het eenigzins volvoerbaar zou weezen, ten minsten van de groote Boerschappen, geduurende de Wintermaanden, door een bekwaam getal Manspersoonen, met eene behoorelyke stilte te doen waaken. —— Vreemd is by deeze Aankon-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 753.

kondiging, de last in 't byzonder aan die *Nagtwaakers* gegeeven, „ om zich, geduu„ rende de Wagt, van het pleegen van alle „ Baldaadigheden, Straatschenderyen, en „ rustverstoorende Bedryven, waar door „ dit goede werk zou worden verydeld, „ te onthouden (*)."

Wat men in *Drenthe* deedt tot styving der Geldmiddelen.

Wegens dit Landschap werd, tot styving van 's Lands Geldmiddelen, niet anders gedaan, dan dat de Pagters der Belastingen op Wyn en Sterke Dranken, met de Tappers of andere daar in handelende Lieden, geene overeenkomst zouden mogen treffen; maar dat dezelve, naar inhoud van 's Landschaps Ordonnantien, van den Jaare MDCCLIX, zouden moeten betaald worden (†).

Plakaat van hun H. Mog. wegens het verkoopen van Goederen in de Generaliteits Landen.

De Generaliteits Landen, tot welker beschouwing wy, naa de Bondgenootschaplyke Gewesten en het daar mede verbondene *Drenthe*, doorloopen te hebben, nu zouden moeten toetreeden, leeveren, behalven 't geen wy van dezelve, als deels het tooneel des ten deezen Jaare gevoerden Oorlogs, in het voorgaande Boek, vermeld hebben, der Geschiedenisse geene stoffe. Alleen staat ons hier nog te vermelden, dat de Algemeene Staaten, by den aanvang des Krygs, een Plakaat, de Goederen in de Generaliteits Landen gelegen, betreffende, beraamden, en by hetzelve deeden weeten, dat, naardemaal het, geduurende den Oorlog, waar mede de Staat, door *Frank-*

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1605.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1604.

LXXVI. BOEK. — 1793. *Frankryk* was aangevallen, zou kunnen gebeuren, dat in zodanige Districten van de Generaliteit, welke reeds door den Vyand waren bezet, of nog mogten vermeesterd worden, eenige Goederen, 't zy Landen, Huizen, of waar in dezelve ook mogen bestaan, en toebehoorende aan eenige Publieke Collegien of Corporatien, of uitmaakende de Domeinen en Regten van byzondere Heeren, of ook het Eigendom van byzondere Persoonen, door den Vyand werden aangeslaagen, verkogt en ten gelde gemaakt, of op eenige andere wyze vervreemd — zy ieder een verboden van zodanige Goederen iets te koopen, of deswegen eenige handeling aan te gaan, waar door de Eigendom of het Regt desgeenen, die dezelve vóór den Oorlog bezat, buiten *diens toestemming* vervreemd of verkort werd. Zy verklaarden alle zodanige Verkoopingen en Handelingen van onwaarde, met waarschuwing aan een iegelyk, die zodánige Goederen mogt hebben gekogt, of op eenigerhande wyze verkreegen, dat, wanneer diezelve Districten, wederom uit 's Vyands Magt geraakt, en onder hun Bestuur gebragt waren, de Koopers of Verkoopers geenerhande regt zouden hebben, of aanspraak, schoon ook die Goederen reeds door verscheide handen gegaan waren, en verscheide keeren van Eigenaar veranderd, en dat geene bybrenging van die Goederen in goede trouw gekogt of anderzins verkreegen te hebben, iets zou kunnen te stade komen of gehoor ver-

verwerven; maar dat, in tegendeel, al het zelve aan den wettigen Eigenaar, aan wien het vóór den Oorlog toebehoorde, daadlyk zou worden toegekend en te rug gegeeven: terwyl daarenboven de zodanigen, die bevonden zouden worden zodanige Goederen verkreegen of daar over gehandeld te hebben, niet tegenstaande zy wisten dat derzelver vervreemding een gevolg was van den vyandlyken inval en overheersching, naar eisch der zaaken zouden worden gestraft (*). LXXVI. BOEK. 1793.

(*) *Resol. Gen.* 7 Maart 1793.

Einde van het zes en twintigste Deel.

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

fa-

CA-

Fa-

Koo-

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

c 013
